

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ
ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : κ. ΚΟΤΤΙΟΣ ΑΓΓΕΛΟΣ
ΟΝΟΜΑ ΦΟΙΤΗΤΗ : ΖΑΧΑΡΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

ΒΟΛΟΣ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2000

αρ. εισ. 236 / 2000

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»

Αριθ. Εισ.: 1773/1
Ημερ. Εισ.: 28-11-2000
Δωρεά: Συγγραφέας
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ - ΜΧΠΠΑ
2000
ΖΑΧ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η ολοκλήρωση της διπλωματικής αυτής εργασίας θα ήταν ανέφικτη χωρίς την συμβολή και βοήθεια κάποιων ανθρώπων, οι οποίοι συνέβαλαν ουσιαστικά στην περάτωσή της. Θα ήθελα αρχικά να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή κ. Αγγελο Κότιο για τις συμβουλές, την καθοδήγηση και την διαρκή παρακολούθηση της εργασίας αυτής. Κατόπιν θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου σε όλους τους διδάσκοντες του τμήματος για τις παραινέσεις και την βοήθειά τους όταν τους ζητήθηκε, καθώς και σε όλους όσους με στήριξαν ψυχολογικά κατά τη διάρκεια εκπόνησης της διπλωματικής μου εργασίας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<u>ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ</u>	<u>1</u>
<u>ΑΡΤΙΚΟΛΕΞΟ</u>	<u>4</u>
<u>ΓΕΝΙΚΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗ</u>	<u>5</u>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	8
1.1 ΣΤΑΔΙΑ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ	10
1.2 Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΙΚΟΝΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ	19
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	37

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΔΙΑΡΘΡΩΣΕΩΝ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	39
2.1 ΕΓΧΩΡΙΑ ΑΓΟΡΑ ΚΑΙ ΜΙΣΘΟΙ	42
2.1.1 Εγχώρια Αγορά	42
2.1.2 Μισθοί	47
2.2 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ	49
2.2.1 ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ	49
2.2.2 ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ	62
2.2.3 ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ	75

2.2.3.1 Χρηματοπιστωτικές Υπηρεσίες	75
2.2.3.2 Τουριστική δραστηριότητα	80
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	86

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	88
3.1 ΤΕΛΩΝΕΙΑΚΗ ΕΝΩΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΜΕ ΤΗΝ Ε.Ε.	89
3.2 ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ	96
3.3 ΟΙ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ	109
3.4 ΕΛΕΥΘΕΡΕΣ ΖΩΝΕΣ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ	120
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	126

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	128
4.1. Η ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ	129
4.2 ΤΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ	132
4.3 Η ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	134
4.3.1 ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ	134
4.3.2 ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ	136
4.3.3. ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΣΤΙΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ	141
4.4 Η ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ	143
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	145

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	147

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	154

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	160

ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΟ

CIS :	Commonwealth of Independent States
EFTA :	European Flexographic Technical Association
GAP :	Southeastern Anatolia Project
GATT :	General Agreement on Tarrifs and Trade
NATO :	North Atlantic Treaty Organization
SPO :	State Planning Organization
ΑΕΠ :	Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν
ΑΦΜ :	Αριθμός Φορολογικού Μητρώου
ΔΝΤ :	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
ΕΖ :	Ελεύθερη Ζώνη
ΕΖΕΣ :	Ευρωπαϊκή Ζώνη Ελευθέρων Συναλλαγών
ΕΟΚ :	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΕΟΧ :	Ενιαίος Οικονομικός Χώρος
ΗΠΑ :	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
ΚΟΕ :	Κρατικές Οικονομικές Επιχειρήσεις
ΜΜΕ :	Μεσαίου Μεγέθους Επιχειρήσεις
ΜΜΕ :	Μέσα μαζικής ενημέρωσης
ΟΟΣΑ :	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Αναπτυξης
ΠΟΕ :	Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου
ΠΤ :	Παγκόσμια Τράπεζα
ΧΑΚΕ :	Χώρες Ανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης

ΓΕΝΙΚΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η διεθνοποίηση των Ευρωπαϊκών ζητημάτων στο πλαίσιο των διεθνών ανακατατάξεων και τα νέα ευρωπαϊκά σύνορα, έχει οδηγήσει στην Ευρωπαϊκή συναντίληψη, (που εκφράστηκε στην Δρέσδη το 1993) ότι το κεντρικό πρόβλημα της Ευρώπης δεν είναι πλέον η αναπτυξιακή αντίθεση Βορρά - Νότου αλλά Ανατολής - Δύσης. Εννοείται ότι η κατεύθυνση αυτή σηματοδοτεί αναδιάταξη των προτεραιοτήτων και εμπεριέχει κινδύνους για την υποτίμηση των προβλημάτων που εξακολουθεί να έχει ο Ευρωπαϊκός Νότος. Η αναδιάταξη των προτεραιοτήτων σχετίζεται με την προσπάθεια συγκρότησης του Κεντροευρωπαϊκού χώρου, τη συνεργασία με τις Παραδουνάβιες χώρες και την κοινότητα των χωρών του Εύξεινου Πόντου (Σκάγιαννης 1996).

Οι συνοριακές περιοχές της ΕΕ τόσο μεταξύ τους όσο και ιδιαίτερα μεταξύ των χωρών της ΕΕ και τρίτων χωρών παρουσιάζουν λειτουργικές και διοικητικές διαφοροποιήσεις που σε μία προοπτική διευρυμένης συνεργασίας θέτουν δομικά εμπόδια που όμως δεν είναι αδύνατο να ξεπεραστούν. Εν γένει, θεωρείται ότι η διασυνοριακή και διαπεριφερειακή συνεργασία αποτελεί ένα από τα μέσα για την ισχυροποίηση της κοινωνικής και οικονομικής συνοχής και της πολιτικής ολοκλήρωσης τουλάχιστον των χωρών κρατών της ΕΕ (Σκάγιαννης 1996).

Η υποστήριξη της εξωκοινοτικής διαπεριφερειακής συνεργασίας προσφέρει ευκαιρίες συνεργασίας για τις περιοχές που γειτνιάζουν με την Κοινότητα. Στην περιοχή της Νότιας και Ανατολικής Μεσογείου ανήκουν δώδεκα χώρες εκ των οποίων οι ένδεκα έχουν υπογράψει συμφωνίες με την ΕΕ. Στο σύνολο των κρατών αυτών ανήκει και η Τουρκία (European Commission 1995). Οι σχέσεις Τουρκίας-Ευρώπης παρουσιάζουν ως γνωστό ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη χώρα μας. Η προώθηση των σχέσεων της Τουρκίας με την ΕΕ και η πρόσφατη απόφαση της ΕΕ να δεχθεί την Τουρκία ως υποψήφια προς ένταξη χώρα, διαμορφώνουν μια ιδιαίτερη προοπτική για την πρώτη που αναπόφευκτα έχει σοβαρές επιδράσεις πάνω στα οικονομικά συμφέροντα της Ελλάδας.

Η Τουρκία στα μάτια της διεθνούς κοινωνίας παρουσιάζεται ως μια οικονομική περιφερειακή δύναμη που γοητεύει. Οι θεματοφύλακες του φιλελευθερισμού και της “Νέας Τάξης” συγκαταλέγουν, ως γνωστόν, την Τουρκία ανάμεσα στις δέκα πλέον

ενδιαφέρουσες αναπτυσσόμενες αγορές του κόσμου. Εκτός αυτού, η Τουρκία θεωρείται ως οικονομική πύλη τόσο προς τις πρώην Σοβιετικές χώρες της Κεντρικής Ασίας, όσο και προς τις Ισλαμικές στη Μέση Ανατολή και στη Β. Αφρική. Διάσημοι αναλυτές, όπως ο Χένρυ Κίσσιγκερ, αναγορεύουν την Τουρκία σε “επίκεντρο της πολιτικής στρατηγικής του Περσικού Κόλπου όπου είναι αδύνατο να τηρηθεί η τάξη και η ισορροπία χωρίς την υποστήριξή της” (Στοιλόπουλου 1997). Σύσσωμη η τουρκική πολιτική ηγεσία δεν χάνει ευκαιρία να παρουσιάζει τα γεωοικονομικά και γεωγραφικά πλεονεκτήματα της χώρας της, στοχεύοντας, πρωτίστως στην αναβάθμιση του γεωπολιτικού της ρόλου από την Αδριατική έως την Κεντρική Ασία (Στοιλόπουλου 1997).

Η συνηθισμένη αντίληψη για την τόσο κοντινή μας, αλλά όχι και ιδιαίτερα γνωστή οικονομία, δίνει μια εικόνα υστέρησης από τις ανεπτυγμένες χώρες, με ένα κατά κεφαλήν ΑΕΠ που μόλις δεν ξεπερνά τα 3.000 \$ στο τέλος του 20ού αιώνα και αισθητά πιο πίσω από τις δύο φτωχότερες χώρες της ΕΕ, Ελλάδα και Πορτογαλία που αγγίζουν τα 12.000 \$. Ήδη όμως, η Τουρκία αναδεικνύεται σε επιχειρηματική βάση δυτικών πολυεθνικών εταιριών που επιδιώκουν την οικονομική διείσδυση σε μια αγορά που δεν περιορίζεται μόνο στα 65 εκατομμύρια της Τουρκίας, αλλά που περιλαμβάνει 420 εκατομμύρια ανθρώπων από την Αλβανία ως τις χώρες της Κεντρικής Ασίας και από τον Καύκασο ως τον Αραβικό κόσμο (Στοιλόπουλου 1997). Ιδιαίτερα στην περίοδο που διανύουμε και κατά την οποία όλοι στρέφονται με ζήλο νεοφώτιστου στις δυνατότητες συνεργασίας και στις εταιρικές σχέσεις με την Τουρκία, πιστεύεται ότι θα ήταν ιδιαίτερα χρήσιμη η μελέτη της οικονομικής δραστηριότητας της γείτονος χώρας.

Κύρια επιδίωξη της διπλωματικής αυτής εργασίας, λοιπόν, αποτελεί η έρευνα του οικονομικού γίγνεσθαι της Τουρκίας σήμερα, σε εθνικό αλλά και σε περιφερειακό επίπεδο. Η διάρθρωση της μελέτης έχει ως εξής: Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μια ανασκόπηση της πρόσφατης οικονομικής ιστορίας της Τουρκίας και επιχειρείται η παρουσίαση των βασικών οικονομικών μεγεθών που χαρακτηρίζουν την τουρκική οικονομία τη σύγχρονη εποχή. Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύονται τα διαρθρωτικά στοιχεία της τουρκικής οικονομίας, ενώ στο τρίτο εξετάζονται οι διεθνείς οικονομικές σχέσεις της Τουρκίας. Τέλος, στο τέταρτο κεφάλαιο πραγματοποιείται προσπάθεια διερεύνησης της περιφερειακής δομής και οικονομίας της Τουρκίας και μελετάται κατά

πόσο η ασκούμενη εθνική οικονομική πολιτική οδήγησε στην άμβλυση ή στην διόγκωση των περιφερειακών ανισοτήτων.

Μέσα από την εξέταση της δομής του οικονομικού συστήματος της χώρας, θα επιχειρηθεί η εξαγωγή συμπερασμάτων, τόσο για το αν οι δεσμοί Τουρκίας - ΕΕ, αλλά και Τουρκίας - Ελλάδας ειδικότερα είναι σκόπιμο να ενισχυθούν, όσο και για τις προοπτικές συνεργασίας και προώθησης των εμπορικών συναλλαγών σε παραγωγικούς τομείς με ευνοϊκές επιπτώσεις και για τις δυο πλευρές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ενοποίηση της Ευρώπης διήλθε επιτυχώς από τα πρώτα στάδια. Τόσο η δημιουργία τελωνειακής ένωσης όσο και η δημιουργία μίας κοινής αγοράς που προϋποθέτει, όχι μόνο την ελεύθερη διακίνηση των εμπορευμάτων, αλλά και την ελεύθερη κίνηση των συντελεστών παραγωγής, πραγματοποιήθηκαν σχετικά εύκολα, χωρίς δηλαδή, να έχουν δημιουργηθεί σοβαρές εντάσεις που θα έθεταν σε δοκιμασία τη συνοχή της Κοινότητας. Η πορεία προς την οικονομική ένωση, μετά την υπογραφή της συνθήκης του Maastricht, αποδεικνύεται ωστόσο πιο δύσκολη κάτω από την πίεση της διεθνούς οικονομικής, αλλά και πολιτικής συγκυρίας. Το άνοιγμα της Ευρώπης προς τις λιγότερο ανεπτυγμένες οικονομίες θα μπορούσε να θέσει υπό δοκιμασία ακόμα και την ίδια τη συνοχή της (European Commission 1995).

Οι σύγχρονες αναφορές σε ότι αφορά τη σχέση Τουρκίας - ΕΕ περιορίζονται σε σημαντικούς μεν, αλλά εξωοικονομικούς παράγοντες, όπως η ευρωπαϊκότητα ή μη της Τουρκίας, η δημοκρατικότητα του πολιτικού καθεστώτος, τα ανθρώπινα δικαιώματα, το θρησκευτικό, το Κυπριακό κ.α. Τα θέματα αυτά, όμως, ακριβώς επειδή είναι ιδιαίτερα σοβαρά, επισκιάζουν ένα άλλο τουλάχιστον εξίσου σημαντικό θέμα, την οικονομική διάσταση των σχέσεων της Τουρκίας με την Ευρώπη. Η ΕΟΚ που προηγήθηκε της ΕΕ δεν υπήρξε βέβαια ποτέ μια απλή οικονομική ένωση, ούτε και η σύνδεση της Τουρκίας με την ΕΟΚ είχε υπαγορευτεί αποκλειστικά από οικονομικά αίτια. Οι εξωοικονομικοί παράγοντες είναι κατά συνέπεια πολύ σημαντικοί και δεν θα μπορούσαν σε καμία περίπτωση να υποτιμηθούν. Στην παρούσα εργασία όμως κρίνεται σκόπιμο να διερευνηθούν οι οικονομικές συνιστώσες της συνεργασίας Τουρκίας – ΕΕ (Νότης 1995).

Για το λόγο αυτό θα πραγματοποιηθεί μια συνοπτική παρουσίαση της εξέλιξης της οικονομικής πολιτικής της Τουρκίας και πως επηρέασε αυτή τις σχέσεις της με την Ευρώπη. Στη συνέχεια αναλύεται η σύγχρονη εικόνα της τουρκικής οικονομίας ώστε να

μπορέσουμε να αξιολογήσουμε τις δυνατότητες της αλλά και τις προοπτικές που την χαρακτηρίζουν.

1.1 ΣΤΑΔΙΑ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Από την ίδρυση της Τουρκικής Δημοκρατίας που αντικατέστησε το οθωμανικό κράτος μέχρι σήμερα, η τουρκική οικονομία γνώρισε διάφορες φάσεις εξέλιξης και ανάλογες σχέσεις με τον υπόλοιπο κόσμο και κυρίως με τις δυτικές οικονομίες. Οι σχέσεις με τη Δύση, στην αρχή συγκρατημένες, γνωρίζουν μια συνεχή αλλά και με πολλά προβλήματα εξέλιξη (Νότης 1995).

Η πριν από το Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο περίοδος (1923-1945), που χαρακτηρίζεται από τους ιστορικούς ως η περίοδος “διαμόρφωσης της εθνικής αστικής τάξης” της Τουρκίας αποτελεί μια περίοδο συγκρατημένων σχέσεων με τη Δύση. Η πενταετία 1945 - 1950 σηματοδοτεί μια νέα στροφή προς μια στενότερη συνεργασία. Η δεκαετία του '50 βρίσκει την Τουρκία να συμμετέχει στους διεθνείς οργανισμούς της Δύσης, όπως το ΝΑΤΟ, το ΔΝΤ, ο ΟΟΣΑ και τα τέλη της δεκαετίας αυτής να κρούει την πόρτα της ΕΟΚ (Νότης 1995).

Το 1950, με την άνοδο του Δημοκρατικού Κόμματος στην εξουσία, αρχίζει μια περίοδος οικονομικού φιλελευθερισμού και στενότερης συνεργασίας με τη Δύση. Την πρώτη πενταετία 1950 -1954, εφαρμόζεται μια επεκτατική οικονομική πολιτική, βασισμένη στην προώθηση του γεωργικού τομέα, τη φιλελευθεροποίηση του εξωτερικού εμπορίου, την εξωτερική βοήθεια και την υπόσχεση μεταβίβασης των κρατικών επιχειρήσεων στον ιδιωτικό τομέα. Το αποτέλεσμα ήταν η εξάντληση των συναλλαγματικών αποθεμάτων και η επαναφορά του αυστηρού ελέγχου των εξωτερικών συναλλαγών. Το πρώτο αυτό πείραμα φιλελευθερισμού αποτυγχάνει σε ένα τόσο μικρό χρονικό διάστημα, όχι λόγω ανικανότητας των υπευθύνων της οικονομικής πολιτικής, αλλά εξαιτίας των διαρθρωτικών αδυναμιών της τουρκικής οικονομίας που δεν της επέτρεπαν να κάνει τέτοιου είδους ανοίγματα (Νότης 1995).

Η πενταετία που ακολούθησε (1954-1958) αποτέλεσε μια περίοδο αναποφασιστικότητας και σπασμωδικών μέτρων για την επιστροφή σε μια ισορροπημένη κατάσταση. Το Δημοκρατικό Κόμμα στο προεκλογικό του πρόγραμμα είχε υποσχεθεί τη μεταβίβαση των κρατικών επιχειρήσεων στον ιδιωτικό τομέα. Όμως κάτω από την πίεση του οικονομικού αδιεξόδου, η κυβέρνηση αναγκάστηκε

όχι μόνο να τις διατηρήσει, αλλά και να αυξήσει τον αριθμό τους από 110, το 1950, σε 215, το 1960. Το 1958, η τουρκική κυβέρνηση αναγκάζεται τελικά να δηλώσει επίσημα τη χρεοκοπία του κράτους (Νότης 1995).

Παρά τη δύσκολη οικονομική κατάσταση που ακολούθησε την αποτυχημένη εφαρμογή φιλελευθεροποίησης των εξωτερικών συναλλαγών, μοναδική περίπτωση αποτυχίας ανάμεσα σε όλες τις χώρες-μέλη του Οργανισμού Ευρωπαϊκής Συνεργασίας, ένα χρόνο μετά από τη χρεοκοπία του κράτους, η Τουρκία υποβάλλει τον Ιούλιο του 1959 αίτηση σύνδεσης με την ΕΟΚ. Η υπογραφή της Συμφωνίας Σύνδεσης καθυστερεί εξαιτίας του πραξικοπήματος του 1960. Η Συμφωνία της Αγκυρας υπογράφεται στις 12/9/1963 και αρχίζει να ισχύει το 1964 (Νότης 1995).

Το 1960, λιγότερο από ένα χρόνο μετά από την αίτηση σύνδεσης με την ΕΟΚ, η κυβέρνηση του Μεντέρες, που επί μία δεκαετία επιχειρούσε να “δυτικοποιήσει” την τούρκικη οικονομία, ανατρέπεται με ένα κεντρών τάσεων για τα τουρκικά δεδομένα στρατιωτικό πραξικόπημα που είχε την υποστήριξη της ηγεσίας του Λαϊκού Κόμματος. Το 1961, εγκρίνεται με δημοψήφισμα ένα δημοκρατικό Σύνταγμα που κατοχυρώνει τις ατομικές, συνδικαλιστικές και κάθε είδους πολιτικές ελευθερίες. Το άρθρο 129 του νέου Συντάγματος επιβάλλει τον προγραμματισμό της οικονομικής ανάπτυξης και ιδρύεται ο Κρατικός Οργανισμός Προγραμματισμού. Πρόκειται για το επίσημο τέλος του πειράματος οικονομικού φιλελευθερισμού, το οποίο είχε ούτως ή άλλως σταματήσει κατά τα μέσα της δεκαετίας του '50. Έτσι, έχουμε την επιστροφή στην οικονομική ανάπτυξη με την ενεργό συμμετοχή των κρατικών επιχειρήσεων. Ο προγραμματισμός θα είναι ενδεικτικός για τον ιδιωτικό, αλλά υποχρεωτικός για τον δημόσιο τομέα (Νότης 1995).

Στις εκλογές του 1961, το Λαϊκό Κόμμα έρχεται πρώτο και δημιουργεί κυβέρνηση σχηματισμού με το Κόμμα της Δικαιοσύνης. Το Λαϊκό Κόμμα, ως φανατικός υποστηρικτής του νέου Συντάγματος, δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στον οικονομικό προγραμματισμό και στην επέκταση του δημόσιου τομέα. Η εγκατάλειψη του φιλελευθερισμού στο εσωτερικό, αλλά και στο εξωτερικό, με τις ελεγχόμενες εισαγωγές σύμφωνα προς τις ανάγκες του οικονομικού προγράμματος δεν εμποδίζει, ωστόσο, την πολιτική ηγεσία να επιζητεί τη συμμετοχή σε μια τελωνειακή ένωση

ανεπτυγμένων χωρών, στην οποία η ελεύθερη διακίνηση εμπορευμάτων είχε ήδη φτάσει από τότε σε σημαντικά για την εποχή επίπεδα (Νότης 1995).

Η νέα οικονομική πολιτική που δεν ήταν άλλο παρά μια ίσως πιο συγκρατημένη στην παλιά, προπολεμική οικονομική πολιτική, στα πλαίσια όμως του πολυκομματισμού, δεν είχε αυτή την φορά την υποστήριξη όλων των κοινωνικών στρωμάτων. Οι γαιοκτήμονες, που ελέγχουν σχεδόν άμεσα ένα σημαντικό αριθμό ψηφοφόρων, αποτελούν τους δυσαρεστημένους του νέου καθεστώτος. Το 1961, η γεωργική παραγωγή μειώνεται κατά 6,7% σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά. Η παραγωγή σιταριού μειώνεται στα επίπεδα του 1955 και έτσι, το 1961, η Τουρκία αναγκάζεται για πρώτη φορά στην ιστορία της να εισαγάγει το 1/4 των αναγκών της σε σιτάρι από τις ΗΠΑ. Το Κόμμα της Δικαιοσύνης, του Ντεμιρέλ, χάρη στην υπόσχεση απόσυρσης των νομοσχεδίων για την αγροτική μεταρρύθμιση και την φορολογία των γεωργικών εισοδημάτων, πετυχαίνει το σχηματισμό αυτοδύναμης κυβέρνησης στις εκλογές του 1965 (Νότης 1995).

Η κυβέρνηση Ντεμιρέλ, αν και ως ιδεολογικός φορέας του οικονομικού φιλελευθερισμού ήταν υπέρ της ενίσχυσης του ιδιωτικού τομέα, ήταν υποχρεωμένη να εφαρμόζει τον οικονομικό προγραμματισμό, χωρίς ωστόσο να έχει τον απόλυτο έλεγχο των κρατικών βιομηχανιών που παρείχαν το 50% περίπου της παραγωγής στην μεταποίηση. Ο έλεγχος των κρατικών βιομηχανικών επιχειρήσεων είχε παραχωρηθεί στην Βουλή και, εν ονόματί της, σε ένα ειδικό ανώτατο συνταγματικό δικαστήριο. Εξαιτίας των περιορισμών του Συντάγματος σχετικά με την οικονομία, η συντηρητική κυβέρνηση που ήταν υπέρ της Σύνδεσης με την ΕΟΚ δεν είχε το ελεύθερο πεδίο δράσης που θα της επέτρεπε να εφαρμόσει μια οικονομική πολιτική, που θα προσάρμοζε την τούρκικη βιομηχανία και την οικονομία γενικότερα στις απαιτήσεις του συνδεσιακού καθεστώτος. Δεν είναι σίγουρο ότι η πολιτική αυτή θα είχε οδηγήσει στις απαραίτητες διαρθρωτικές αλλαγές στην οικονομία. Σίγουρα, όμως, η αντιφατική οικονομική και κυρίως η βιομηχανική πολιτική που ακολουθούσε τότε η Τουρκία χειροτέρευε τα πράγματα (Νότης 1995).

Η περίοδος 1963 - 1972 που περιλαμβάνει το 1ο και το 2ο Πενταετές Πρόγραμμα αποτέλεσε μια περίοδο γρήγορης εκβιομηχάνισης βασισμένης στην εσωτερική αγορά και στην υποκατάσταση εισαγωγών και ως εκ τούτου, αντιφατικής

ως προς το στόχο δημιουργίας τελωνειακής ένωσης και προοδευτικής ενσωμάτωσης στην ΕΟΚ. Αντί της ενίσχυσης των συγκριτικών πλεονεκτημάτων μέσω διαρθρωτικών αλλαγών στη βιομηχανία, επιχειρήθηκε η ενίσχυση της υπάρχουσας βιομηχανικής δομής που απαιτούσε ισχυρό προστατευτισμό και όχι σταδιακή κατάργηση της προστασίας. Η Τουρκία, με άλλα λόγια, δεν προσπαθούσε να προσαρμοστεί στις απαιτήσεις της τελωνειακής ένωσης και της κοινής αγοράς, αλλά επιδίωκε μέσα σε μια σύντομη σχετικά χρονική περίοδο, να δημιουργήσει μέσω του οικονομικού προγραμματισμού μια οικονομική δομή συγκρίσιμη με εκείνη των πιο καθυστερημένων τουλάχιστον χωρών και περιοχών της ΕΟΚ (Νότης 1995).

Στόχος της οικονομικής πολιτικής των δεκαετιών του '60 και του '70 ήταν η γρήγορη εκβιομηχάνιση υπό την καθοδήγηση του δημόσιου τομέα. Η βιομηχανία απορρόφησε το μεγαλύτερο μέρος των επενδύσεων, κυρίως στην περίοδο του 2ου Προγράμματος, ξεπερνώντας μάλιστα τους αρχικούς στόχους. Ενώ όμως, οι επενδύσεις στην βιομηχανία ξεπέρασαν τους αρχικούς στόχους, η αύξηση της βιομηχανικής παραγωγής, παρόλο που υπήρξε σημαντική, παρέμεινε κάτω από τους στόχους των προγραμμάτων. Το φαινόμενο αυτό που με την πρώτη ματιά φαίνεται αντιφατικό, έχει βέβαια την εξήγησή του. Καταρχήν, η σχετική επιτυχία των Προγραμμάτων οφειλόταν σε σημαντικό βαθμό στις κρατικές επενδύσεις στη βιομηχανία. Στις αρχές της δεκαετίας του '70, οι κρατικές βιομηχανικές επιχειρήσεις απασχολούσαν το 36% των εργαζομένων στην βιομηχανία, έδιναν το 51% της προστιθέμενης αξίας στη βιομηχανία και απορροφούσαν το 39% των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου. Εξαιτίας της βιομηχανικής πολιτικής υποκατάστασης εισαγωγών, που έδινε ιδιαίτερη βαρύτητα στη βαριά βιομηχανία, η αύξηση της βιομηχανικής παραγωγής συνοδεύτηκε από ένα υψηλό λόγο κεφαλαίου / προϊόντος και από μια χαμηλή αύξηση της απασχόλησης. Το υψηλό κόστος παραγωγής αποθάρρυνε τις εξαγωγές και έτσι, το 1972, δεν εξαγόταν παρά μόνο το 3% της βιομηχανικής παραγωγής. Παράλληλα, η αύξηση της βιομηχανικής παραγωγής αυξάνοντας με τη σειρά της την ζήτηση εισαγόμενων ενδιάμεσων προϊόντων, οδήγησε στην χειροτέρευση του εμπορικού ισοζυγίου και του ισοζυγίου πληρωμών (Νότης 1995).

Το 3ο Πενταετές Πρόγραμμα (1973 - 1977) έδινε ακόμα μεγαλύτερη έμφαση στην εκβιομηχάνιση από ότι τα προηγούμενα προγράμματα. Η εκβιομηχάνιση και η ενίσχυση του βιομηχανικού κεφαλαίου αποτέλεσε μια άνευ όρων πολιτική στο

διάστημα αυτό, ένα στόχο που έπρεπε να πραγματοποιηθεί με κάθε θυσία και οποιοδήποτε κόστος. Το γεγονός ότι η Τουρκία θα καταργούσε σταδιακά τους δασμούς για τα προϊόντα κοινοτικής προέλευσης, θα ευθυγραμμίζονταν με το κοινοτικό δασμολόγιο και θα μπορούσε να ζητήσει την πλήρη ένταξή της στην Κοινότητα, ώθησε τους υπεύθυνους να δώσουν πρώτη σημασία στην προώθηση και βελτίωση της βιομηχανίας, καθώς επίσης και στην αναδιάρθρωση της οικονομίας. Αυτά όμως δεν σήμαιναν την αναδιάρθρωση της οικονομίας με βάση τα συγκριτικά της πλεονεκτήματα, στα πλαίσια μιας τελωνειακής ένωσης. Το κράτος συνέχιζε να έχει την κύρια ευθύνη για τη γρήγορη εκβιομηχάνιση και αναλάμβανε την ίδρυση νέων βιομηχανιών έντασης κεφαλαίου και προηγμένης τεχνολογίας. Προτεραιότητα θα είχε η ίδρυση και η αύξηση της παραγωγικότητας των βιομηχανιών που παράγουν κεφαλαιουχικά αγαθά και ενδιάμεσα προϊόντα (Νότης 1995).

Όσον αφορά τα αποτελέσματα του 3ου πενταετούς σχετικά με το ΑΕΠ και την αύξηση της βιομηχανικής παραγωγής, η απόκλιση ανάμεσα στους στόχους του προγράμματος και στην πραγματοποίησή τους δεν υπήρξε τόσο σημαντική, ώστε να μπορεί κανείς να υποστηρίξει την αποτυχία του προγράμματος. Η αύξηση της βιομηχανικής παραγωγής, αν και ελαφρά χαμηλότερη ως προς τους αρχικούς στόχους, δεν υπήρξε καθόλου αμελητέα, με ένα ποσοστό ετήσιας αύξησης της τάξης του 10,3%. Παράλληλα, η πραγματοποίηση μιας αύξησης του ΑΕΠ της τάξης του 7,2% το χρόνο, με προωθητικό τομέα τη βιομηχανία, δεν ήταν κάτι το ασήμαντο. Και αυτό, παρά το γεγονός ότι η δεκαετία του '70 ήταν μια περίοδος δύσκολης παγκόσμιας οικονομικής συγκυρίας. Όμως η επιτυχία των στόχων, όπως και στο παρελθόν, οφειλόταν σε μεγάλο βαθμό στην ενεργό συμμετοχή του κράτους στην οικονομία (Νότης 1995).

Στην περίοδο 1973 -77 το επίπεδο των κρατικών επενδύσεων ήταν περίπου ίσο με των ιδιωτικών. Το 44,5% των κρατικών επενδύσεων καθώς και το 36,1% των συνολικών ιδιωτικών επενδύσεων κατευθύνθηκαν στη βιομηχανία. Αυτή η εντυπωσιακή επενδυτική δραστηριότητα και οι υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης πραγματοποιήθηκαν μέσα σε μία δυσμενή συγκυρία που όξυνε την κρίση, στην οποία σταδιακά βυθιζόταν η Τουρκία. Η χειροτέρευση του εξωτερικού της ισοζυγίου, αν και επηρεάστηκε από τις επιπτώσεις της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, δεν οφειλόταν, αποκλειστικά, σε αυτήν. Το καθοριστικό αίτιο της χειροτέρευσης του

εμπορικού ισοζυγίου υπήρξε η αντιφατική βιομηχανική πολιτική στην οποία έχουμε ήδη αναφερθεί. Η παραγωγική διαδικασία πραγματοποιούνταν στα πλαίσια ενός αυστηρού προστατευτισμού με υψηλό κόστος παραγωγής και η αξιοποίηση της παραγωγής γινόταν στην εσωτερική αγορά, παρά τους στόχους του προοδευτικού ανοίγματος στη διεθνή αγορά και της σταδιακής δημιουργίας τελωνειακής ένωσης με την ΕΟΚ (Νότης 1995).

Εν όψει των προβλημάτων του εξωτερικού ισοζυγίου, οι τουρκικές κυβερνήσεις αντί να αλλάξουν πολιτική προτίμησαν να προσφύγουν σε εξωτερικές πηγές, ώστε να μπορέσουν να διατηρήσουν τους υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης. Η πολιτική του εξωτερικού δανεισμού δεν άργησε να οδηγήσει σε αδιέξοδο. Η εξυπηρέτηση του εξωτερικού χρέους που αντιπροσώπευε το 14,4% των εξαγωγών το 1973, ανήλθε το 1977 στο 32,5% των εξαγωγών. Η υπερχρέωση στο εξωτερικό οδήγησε νομοτελειακά στην παρέμβαση του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (Νότης 1995).

Το 4ο Πενταετές Πρόγραμμα που ετοιμάστηκε το 1977 και θα κάλυπτε την περίοδο 1978 -1982 υπήρξε το πρώτο πρόγραμμα το οποίο δεν είχε την τύχη να εφαρμοστεί. Μετά τις υποδείξεις του ΔΝΤ στο οποίο αναγκάστηκε τελικά να προσφύγει η Τουρκία, στη θέση του 4ου πενταετούς, εφαρμόστηκαν τρία διαδοχικά προγράμματα σταθεροποίησης της οικονομίας, εκείνα του 1978, του 1979 και του 1980. Τα προγράμματα σταθεροποίησης του 1978 και του 1979 δεν εφαρμόστηκαν με επιτυχία. Έτσι, τον Ιανουάριο του 1980, εγκαινιάζεται μια νέα οικονομική και αναπτυξιακή πολιτική σύμφωνα με τις υποδείξεις του ΔΝΤ. Η στρατηγική εσωστρεφούς εκβιομηχάνισης, που βασιζόταν στην υποκατάσταση των εισαγωγών, μετατρέπεται σε μια στρατηγική εξωστρεφούς ανάπτυξης που βασίζεται στην προώθηση των εξαγωγών (Νότης 1995).

Οι κύριες κατευθύνσεις της νέας πολιτικής ήταν οι εξής :

- Μεγαλύτερη εμπιστοσύνη στους μηχανισμούς και τις δυνάμεις της αγοράς, τόσο για τον ιδιωτικό, όσο και για το δημόσιο τομέα και λιγότερη έμφαση στον προγραμματισμό και τις διοικητικές αποφάσεις.

- Εντονότερη προσπάθεια σε ότι αφορά, τη μείωση του πληθωρισμού, τη βελτίωση του ισοζυγίου πληρωμών και την προσωρινή μείωση του ρυθμού εξωτερικής ανάπτυξης.

- Εξαγωγικός προσανατολισμός και όχι προώθηση της παραγωγής για την εσωτερική αγορά. Κατά συνέπεια, η εφαρμογή μιας πολιτικής προώθησης της διεθνούς ανταγωνιστικότητας. Συγχρόνως, η εφαρμογή μιας ορθολογικής πολιτικής συναλλαγματικής ισοτιμίας.

- Μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος.

- Ελεύθερος καθορισμός των τιμών των κρατικών οικονομικών επιχειρήσεων, ώστε να ανταποκρίνονται μόνες τους στην κάλυψη του κόστους και στις επενδύσεις τους.

- Προώθηση των ξένων επενδύσεων και πιο επιφυλακτική πολιτική εξωτερικού δανεισμού (Νότης 1995).

Τα προγράμματα σταθεροποίησης, που είχαν αρχίσει να εφαρμόζονται ήδη από το 1978, καθιέρωναν μια πολιτική λιτότητας που είχε ως αποτέλεσμα τη ραγδαία μείωση των μισθών. Η μείωση των πραγματικών μισθών ήταν -15,4% το 1978, -13,4% το 1979 και -25,3% το 1980. Η κυβέρνηση Ντεμιρέλ δεν είχε τη δυνατότητα να αντιμετωπίσει τη λαϊκή δυσαρέσκεια, ούτε να αναχαιτίσει τον καλπάζοντα πληθωρισμό και κατ' επέκταση, να πετύχει την ανάκαμψη της οικονομίας. Τη νέα αυτή πολιτική ανέλαβε να συνεχίσει αργότερα η στρατιωτική κυβέρνηση και οι επόμενες κυβερνήσεις (Νότης 1995).

Η νέα οικονομική πολιτική που εφαρμόζεται στην Τουρκία από τις αρχές της δεκαετίας του '80 χαρακτηρίζεται διεθνώς ως μια φιλελεύθερη πολιτική. Η πολιτική αυτή έδωσε προτεραιότητα στην οικονομική ανάπτυξη βασισμένη στην προώθηση των εξαγωγών και σε εποικοδομητικές μεταρρυθμίσεις περιλαμβάνοντας την αναδιοργάνωση του φορολογικού συστήματος, την απελευθέρωση των αγορών και τον περιορισμό των αγροτικών επιδοτήσεων. Συγχρόνως, έδωσε έμφαση στην προσέγγιση ελεύθερης αγοράς βασισμένη σε εργαλεία πολιτικής, όπως το ξένο συνάλλαγμα και τα επιτόκια, παρά σε ποσοτικούς ελέγχους. Με άλλα λόγια, επιχειρείται η αναδόμηση της οικονομίας διαμέσου ενός αριθμού μεταρρυθμίσεων σε οικονομικούς και εξωτερικής πολιτικής τομείς.

Ο κοινός παρονομαστής σε όλες αυτές τις μεταρρυθμίσεις ήταν μια αυξανόμενη εμπιστοσύνη στον μηχανισμό των τιμών. Εντούτοις, οι περισσότεροι έλεγχοι τιμών καταργήθηκαν, οδηγώντας σε καλύτερη κατανομή πόρων και σε μειωμένα ελλείμματα στις αγορές των προϊόντων. Οι έλεγχοι των τιμών στις Κρατικές Οικονομικές Επιχειρήσεις (ΚΟΕ) μετακινήθηκαν, επιτρέποντας σε αυτές να λειτουργήσουν σε μια βάση εμπορικών αρχών (Pitman 1988).

Η ελευθεροποίηση του τομέα της εξωτερικής και οικονομικής πολιτικής ξεκίνησε από την πλευρά του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Επιπλέον, επεκτάθηκε στο υπάρχον καθεστώς του ξένου εμπορίου. Συγκεκριμένα, οι εξαγωγές προωθήθηκαν διαμέσου άμεσων επιστροφών από φόρους και άλλων οικονομικών κινήτρων (Pitman 1988). Σαν αποτέλεσμα, οι εξαγωγές ακολούθησαν μια σταθερά αυξανόμενη πορεία στα τελευταία 20 έτη τόσο ποσοτικά όσο και στο μερίδιο βιομηχανικών αγαθών στις συνολικές εξαγωγές. Η κατάργηση των εμπορικών περιορισμών ήταν ταυτόχρονα αποτελεσματική και στην πλευρά των εισαγωγών. Με την κατάργηση των ποσοτώσεων και τις μειώσεις στους δασμούς, οι εισαγωγές έδειξαν μια ταχεία ανάπτυξη.

Σε ότι αφορά τον χρηματοπιστωτικό τομέα οι μεταρρυθμίσεις είχαν σαν στόχο την καταστολή στοιχείων προηγούμενων οικονομικών πολιτικών, όπως τα αρνητικά πραγματικά επιτόκια, τα εμπόδια στην είσοδο των επιχειρήσεων, το υψηλό ενδιάμεσο κόστος. Για το σκοπό αυτό, θεωρήθηκαν πρωταρχικής σημασίας η αύξηση των αποταμιεύσεων, η βελτίωση της χωροθετικής και επιχειρηματικής αποδοτικότητας του οικονομικού συστήματος, καθώς και η ισχυροποίηση του τραπεζικού συστήματος (Undersecretarial of Treasury 1996).

Για την ενίσχυση του τραπεζικού συστήματος, έγιναν ουσιαστικές αλλαγές στο Τραπεζικό Ενεργητικό το 1985, εισάγοντας νέα στοιχεία σχετικά με το κεφάλαιο, προβλήματα δανείων, υπολογιστικές σταθερές και ασφάλεια κεφαλαίου. Ταυτόχρονα, έγινε μια σημαντική κίνηση προς την άρση των ρυθμιστικών φραγμάτων που ίσχυαν για την είσοδο στην τραπεζική επιχείρηση, με αποτέλεσμα την αύξηση του αριθμού των τραπεζών που λειτουργούσαν, τόσο διαμέσου της ίδρυσης νέων τοπικών τραπεζών όσο και διαμέσου της άφιξης ξένων τραπεζών μέσα στην αγορά. Τέλος,

γίνεται υποχρεωτικός ο εξωτερικός έλεγχος για τις τράπεζες (Undersecretarial of Treasury 1996).

Με σκοπό να κάνουν προσιτό το τουρκικό οικονομικό σύστημα στις διεθνείς αγορές και να ολοκληρώσουν την απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου και των οικονομικών εκροών, οι ρυθμιστικές αλλαγές κορυφώθηκαν το 1989 με την απελευθέρωση των κινήσεων κεφαλαίων η οποία παρείχε στις τράπεζες ελευθερία να αποφασίσουν το ποσοστό των ξένων συναλλαγών που πραγματοποιούσαν (Undersecretarial of Treasury 1996).

Το 1994 η τούρκικη οικονομία δοκιμάστηκε από μια οδυνηρή κρίση όταν οι οικονομικές αγορές έγιναν πολύ ασταθείς με αποτέλεσμα, την ξαφνική εκροή ξένων κεφαλαίων, την υποβίβαση της τουρκικής πιστωληπτικής ικανότητας και την ταχύτατη υποτίμηση της τούρκικης λίρας απέναντι στα ξένα συναλλάγματα. Η έλλειψη των απαραίτητων πολιτικών για τον περιορισμό των διακυμάνσεων της οικονομίας και το κλίμα αβεβαιότητας που επικράτησε, σε συνδυασμό με την διεθνή αστάθεια, αναπόφευκτα, αποτέλεσε μια ισχυρή απειλή για ολόκληρο το οικοδόμημα της οικονομίας της Τουρκίας. Η κυβέρνηση για να επαναφέρει την εμπιστοσύνη και την τακτική λειτουργία των αγορών εφάρμοσε ένα σταθεροποιητικό πρόγραμμα τον Απρίλιο του 1994. Το πρόγραμμα έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στη μείωση του ελλείμματος του δημόσιου τομέα και στηρίχθηκε στη λειτουργία της αυστηρής νομισματικής πολιτικής (Business Monitor International LTD 1995).

1.2 Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΙΚΟΝΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Η τουρκική οικονομία ανάρρωσε πολύ γρήγορα από την οικονομική κρίση του 1994 και σημείωσε ένα ρυθμό ανάπτυξης 7,8% κατά μέσο όρο στο διάστημα 1995 - 1997. Το ίδιο όμως διάστημα οι τιμές των προϊόντων αυξήθηκαν σημαντικά ενώ το πρωτογενές πλεόνασμα μειώθηκε απότομα. Λαμβάνοντας υπόψη αυτή την ανορθόδοξη εξέλιξη η κυβέρνηση εδραίωσε ένα πρόγραμμα προσαρμογής και σταθεροποίησης της οικονομίας που άρχισε από το 1998 (SPO 1999).

Το μακροοικονομικό αυτό πρόγραμμα είχε ως στόχους για το 1998 να μειώσει το ρυθμό ανάπτυξης της παραγωγής στο 3% και να ρίξει το επίπεδο πληθωρισμού στο 64%. Σε ότι αφορά το εξωτερικό ισοζύγιο, το εμπόριο και το έλλειμμα των τρεχουσών συναλλαγών προβλέπονταν να παραμείνουν στα ίδια επίπεδα με το 1997. Για την επίτευξη των στόχων αυτών θεωρήθηκε ότι είναι σκόπιμο ο βασικός προϋπολογισμός να παρουσιάσει ένα πλεόνασμα της τάξης του 4% του ΑΕΠ. Με στόχο την ενίσχυση της αξιοπιστίας, της διαφάνειας και της συνοχής του προγράμματος, τέθηκαν στόχοι για το έλλειμμα του προϋπολογισμού, το δανεισμό και τις νομισματικές ρυθμίσεις, οι οποίοι θα ανανεώνονται ανά τρίμηνο σε συνδυασμό με την πορεία του Ετήσιου Προγραμματισμού της χώρας. Επίσης, ανακοινώθηκαν τρίμηνα προγράμματα ιδιωτικοποίησης προβληματικών επιχειρήσεων (SPO 1999).

Το πρώτο τρίμηνο του 1998 το ΑΕΠ αυξήθηκε σε ποσοστό 9%. Ο ρυθμός αυτός αύξησης που ξεπέρασε κάθε πρόβλεψη, οφείλεται στους υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης των μεταφορών και των τηλεπικοινωνιών καθώς και στην απότομη αύξηση του τομέα της βιομηχανίας και του εγχώριου εμπορίου που προωθήθηκαν από την αύξηση της εγχώριας ζήτησης. Παρά τη σφιχτή οικονομική πολιτική, οι καταναλωτικές δαπάνες συνέχισαν να αυξάνονται για το 1998. Η εισροή κεφαλαίων ιδιαίτερα μετά το Φεβρουάριο του 1998 διευκόλυνε την χρηματοδότηση των εισαγωγών και των δημοσίων δαπανών και συνέβαλλε στην αύξηση της κατανάλωσης και των δαπανών για επενδύσεις. Οι παράγοντες αυτοί επηρέασαν αυξητικά και την εγχώρια ζήτηση. Παράλληλα, το πρώτο τρίμηνο του 1998 οι εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών αυξήθηκαν σημαντικά. Με άλλα λόγια οι εξαγωγές

καθώς και η εγχώρια ζήτηση συντέλεσαν σημαντικά στον υψηλό ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ την περίοδο αυτή (Central Bank 1999).

Εξωτερικοί παράγοντες, (η κρίση των χωρών της Νοτιοανατολικής Ασίας το 1997 και τα προβλήματα της οικονομίας του Ιράκ το Φεβρουάριο του 1998), δεν επηρέασαν άμεσα την τουρκική οικονομία αρνητικά, αντίθετα με τις προβλέψεις. Η οικονομική αναταραχή στις αναδυόμενες αγορές δεν επέφερε σημαντικό πλήγμα στο εξωτερικό ισοζύγιο της Τουρκίας. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η Τουρκία αντέδρασε στην κρίση των αναδυόμενων αγορών και στην ένταση των εσωτερικών χρηματαγορών με σημαντική σύσφιξη της νομισματικής της πολιτικής (SPO 1999).

Η σφιχτή οικονομική και νομισματική πολιτική που υιοθέτησε η κυβέρνηση από τις αρχές του έτους άρχισε να εμφανίζει αποτελέσματα μετά το πρώτο τρίμηνο του 1998. Το δεύτερο τρίμηνο του 1998 ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ μειώθηκε με αποτέλεσμα να κυμαίνεται στο 4%. Η τιμή αυτή ήταν η χαμηλότερη που είχε εμφανίσει το ΑΕΠ από το πρώτο τρίμηνο του 1995. Ο υψηλός ρυθμός αύξησης που είχε διατηρηθεί για τρία έτη τερματίστηκε στο τέλος του πρώτου τριμήνου του 1998. Αν εξετάσουμε το ΑΕΠ από την πλευρά της παραγωγής, μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι στη μείωση της προστιθέμενης αξίας στους τομείς της βιομηχανίας, του εμπορίου και των κατασκευών, οφείλεται σε μεγάλο βαθμό η ανακοπή του υψηλού ρυθμού αύξησης του ΑΕΠ. Η μείωση των ιδιωτικών και δημόσιων επενδύσεων προκάλεσαν συρρίκνωση του κατασκευαστικού τομέα, ενώ και ο τομέας των μεταφορών δεν μπόρεσε να διατηρήσει τους υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης που είχε καταγράψει στο πρώτο τρίμηνο του 1998. Αν εξετάσουμε το ΑΕΠ από την πλευρά των δαπανών παρά την αύξηση στις δημόσιες δαπάνες η μείωση στις ιδιωτικές καταναλωτικές δαπάνες, στις οποίες ανήκει και το μεγαλύτερο μερίδιο των συνολικών δαπανών, έχει σαν αποτέλεσμα οι συνολικές δαπάνες να εμφανίζονται σε χαμηλότερα επίπεδα. Παράλληλα, οι αρνητικές επιδράσεις της κρίσης της Νοτιοανατολικής Ασίας άρχισαν να γίνονται ορατές εκείνη την περίοδο (Central Bank 1999).

Τον Ιούλιο του 1998 η Τουρκία υπέγραψε συμφωνία επίβλεψης της οικονομίας της από το ΔΝΤ. Ο ετήσιος προγραμματισμός για το 1998 και ο μεσοπρόθεσμος προγραμματισμός της πορείας της χώρας αποτέλεσαν τις βάσεις για

ένα δεκαοχτάμηνης διάρκειας πρόγραμμα που τέθηκε σε ισχύ τον Ιούνιο κάτω από την επίβλεψη του ΔΝΤ. Οι βασικοί στόχοι και προοπτικές του Οικονομικού Προγράμματος που υποβλήθηκε από την Τουρκία στο ΔΝΤ περιλαμβάνουν μακροοικονομικές πολιτικές που πρέπει να ακολουθηθούν την περίοδο 1998 - 1999 και συγκεκριμένα :

1. Επίτευξη ρυθμού ανάπτυξης της τάξης του 4,5% μέσα στο 1999. Το επίπεδο ανάπτυξης επαναπροσδιορίστηκε αργότερα στο 3%.

2. Πτώση του πληθωρισμού στο 50% στο τέλος του 1998, στο 20% στο τέλος του 1999, και σε μονοψήφιο νούμερο στο τέλος του 2000. Αργότερα ο στόχος του πληθωρισμού για το 1999 έγινε 35%.

3. Το άνευ επιτοκίου πλεόνασμα του προϋπολογισμού από ισορροπημένο που παρουσιαζόταν τον Ιούλιο να φτάσει στο τέλος του έτους στο 4% του ΑΕΠ.

4. Η κυβέρνηση θα συνεχίσει τις περικοπές στις δαπάνες με σκοπό τη βελτίωση του άνευ επιτοκίου πλεονάσματος του προϋπολογισμού. Τα τοκοχρεολύσια δεν θα υπερβούν τα 9.225 τριςTL, οι μεταφερόμενες δαπάνες θα είναι χαμηλότερες σε σχέση με το προηγούμενο έτος και δεν θα υπάρχει συμπληρωματικός προϋπολογισμός μέσα στο 1998.

5. Οι πληρωμές δημοσίου τομέα και οι αγροτικές επιδοτήσεις θα κυμανθούν στα πλαίσια του "περιβάλλοντος" μείωσης του πληθωρισμού.

6. Τα έσοδα από τις ιδιωτικοποιήσεις θα φτάσουν τουλάχιστον τα 3 δις\$ για το 1998 και τα 3,6 δις\$ για το 1999, από τα οποία 2 δις\$ το 1998 και τουλάχιστον 3 δις\$ το 1999 θα χρησιμοποιηθούν για την πληρωμή των χρεών. Το υπόλοιπο ποσό θα χρησιμοποιηθεί για τη χρηματοδότηση επενδύσεων.

7. Το σχεδιασμό μεταρρυθμιστικού πακέτου για το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης στο οποίο τα όρια συνταξιοδότησης για τους νέους εργαζομένους θα είναι το 60ο έτος για τους άνδρες εργαζόμενους, (από 55 που ίσχυε), και το 57ο για τις γυναίκες, (από 50 που ίσχυε).

8. Ενίσχυση της επίβλεψης του διατραπεζικού τομέα και εφαρμογή αυστηρών μέτρων σε ότι αφορά τους κανονισμούς διαχείρισης των κεφαλαίων. Με αυτό τον τρόπο, υπολογίζεται ότι η αναλογία των χρεών σε σχέση με το υπάρχον κεφάλαιο θα μειωθεί από 50% σε 30% μέχρι το τέλος του 1998 και σε 20% μέχρι το Σεπτέμβριο του 1999.

9. Μείωση των επιτοκίων της Αγροτικής τράπεζας κατά 5 ποσοστιαίες μονάδες (Ziraat Bank 1999).

Αρχίζοντας από τον Ιούλιο του 1998 όμως το διεθνές περιβάλλον διέρχεται κρίση γεγονός που δημιουργεί αναταραχή στις διεθνείς αγορές. Η συνεχιζόμενη επιδείνωση των διεθνών οικονομικών συνθηκών και της Ασίας ειδικότερα, προκάλεσε σοβαρή κρίση στην Ρωσία τον Αύγουστο του 1998, η οποία επηρέασε άμεσα και την Τουρκία. Η ένταση στις χρηματαγορές είχε σαν αποτέλεσμα τις έντονες μεταβολές στις τιμές των προϊόντων και αύξησε σημαντικά το κόστος εξωτερικού δανεισμού (Ziraat Bank 1999).

Η άμεση μετάδοση της Ρωσικής κρίσης στην Τουρκία οφείλεται στο γεγονός ότι και τα δύο κράτη έχουν προσελκύσει κοινά γκρούπ ξένων επενδυτών. Κατά τη διάρκεια της διεθνούς κρίσης οι χαλαροί δεσμοί της τουρκικής αγοράς ώθησαν τους ξένους επενδυτές να ρευστοποιήσουν τα κεφάλαιά τους για να καλύψουν τις απώλειές τους από άλλες αγορές. Η έξοδος από την αγορά των ξένων επενδυτών επηρέασε σημαντικά την αγορά μετοχών και το χρηματιστήριο της Κωνσταντινούπολης σημείωσε πτώση της τάξης του 47,5%. Η Κεντρική Τράπεζα επενέβη δραστικά στην αγορά συναλλάγματος με σκοπό να σταθεροποιήσει τη διολίσθηση του νομίσματος. Έτσι, τα επίσημα αποθεματικά μειώθηκαν από 26 δις\$ τον Ιούνιο, σε 21,5 δις\$ τον Σεπτέμβριο και 19,7 δις\$ το τέλος του 1998 (SPO 1999).

Βλέπουμε λοιπόν, ότι η μείωση της εγχώριας ζήτησης συνέπεσε χρονικά με την επίδραση ενός συνόλου εξωτερικών παραγόντων αρνητικών για την Τούρκικη οικονομία. Το τρίτο τρίμηνο του 1998 ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ είναι χαμηλότερος συγκρινόμενος με τον αντίστοιχο περσινό και υπολογίζεται στο 1,9%. Η ελάττωση της εγχώριας ζήτησης και των εισαγωγών προκάλεσαν πτώση της προστιθέμενης αξίας του εμπορικού τομέα. Ταυτόχρονα, η μείωση δημόσιων και ιδιωτικών δαπανών για επενδύσεις αποτέλεσαν τροχοπέδη στην ανάπτυξη του κατασκευαστικού τομέα, ενώ μειώθηκε και ο ρυθμός ανάπτυξής του βιομηχανικού τομέα. Το διάστημα αυτό μόνο στον πρωτογενή τομέα είχαμε αξιοπρόσεκτη αύξηση της προστιθέμενης αξίας και αυτό όχι εξαιτίας κάποιων πολιτικών, αλλά λόγω των καλών καιρικών συνθηκών που ευνόησαν την παραγωγή (SPO 1999).

Η Ρωσική κρίση προκάλεσε εκροές κεφαλαίου στις περισσότερες αναπτυσσόμενες χώρες περιλαμβάνοντας και την Τουρκία. Η εκροή βραχυπρόθεσμων κεφαλαίων οδήγησε σε περιορισμένη ρευστότητα τη χρηματαγορά

και σε αύξηση των επιτοκίων εξαιτίας των υψηλών αναγκών του δημοσίου τομέα για δανεισμό. Με άλλα λόγια, ο δημόσιος τομέας υποχρεώθηκε να ικανοποιήσει τις πιστωτικές του ανάγκες από την εγχώρια αγορά με αποτέλεσμα, τόσο την αύξηση των επιτοκίων, όσο και την μείωση του όγκου της πίστωσης του ιδιωτικού τομέα. Η έλλειψη της ρευστότητας επηρέασε άμεσα και τις επενδύσεις αφού και δεν υπήρχαν κεφάλαια και το κόστος χρηματοδότησής τους ανέβηκε κατακόρυφα. Τον Ιούλιο του 1998 το επιτόκιο δανεισμού μειώθηκε στο 76,7%, από 126,2% που ήταν τον Φεβρουάριο. Η πτώση των επιτοκίων στο πρώτο εξάμηνο του 1998 οφείλεται στη μείωση του πληθωρισμού, την αύξηση των εισροών κεφαλαίων, τη βελτίωση του πρωτογενές ισοζυγίου του προϋπολογισμού και τη συμφωνία επίβλεψης της οικονομίας από το ΔΝΤ. Η πτωτική τάση του πρώτου εξαμήνου δεν συνεχίζεται και στο δεύτερο. Η Ρωσική κρίση στα μέσα του Ιουλίου που συνοδεύτηκε με εκροή βραχυπρόθεσμων κεφαλαίων γύρω στα 7 δις\$ και μείωση των ξένων επενδύσεων αποπροσανατόλισε την αγορά. Το επιτόκιο δανεισμού έφτασε το 136% το Σεπτέμβριο. Η αβεβαιότητα της αγοράς που πηγάζει από την προκήρυξη πρόωρων εκλογών, αλλά και στους ενδοιασμούς που προκύπτουν από τη λειτουργία του νέου φορολογικού νομοσχεδίου οδήγησε το επιτόκιο δανεισμού στο 145% το Δεκέμβριο (SPO 1999).

Η μείωση της ξένης χρηματοδότησης σε ότι αφορά τις αναπτυσσόμενες χώρες κατά τη διάρκεια της κρίσης της Ασίας το 1997 εντάθηκε περισσότερο την περίοδο της Ρωσικής κρίσης. Η συρρίκνωση των πιστώσεων επηρέασε αρνητικά και το δανειοδοτικό πρόγραμμα της Τουρκίας. Στο πρόβλημα αυτό η Τουρκία βρήκε διέξοδο στη συμφωνία επίβλεψης της οικονομίας που υπογράφηκε με το ΔΝΤ, το οποίο της παρείχε εξωτερική πίστωση που της επέτρεψε να ξεπληρώσει μέρος του εξωτερικού χρέους. Το Υπουργείο Οικονομικών στόχευε η χρηματοδότηση από το εξωτερικό να φτάσει τα 3 δις\$ μέσα στο 1998. Τον Ιανουάριο του 1998 η Τουρκία ήταν η πρώτη αναδυόμενη αγορά που πέτυχε σύναψη δανείου σε EuroDM. Σημαντικό μπορεί να θεωρηθεί το γεγονός, ότι συμφωνήθηκε μόνο ένα μικρό μέρος του δανείου να χρησιμοποιηθεί για αποπληρωμή προηγούμενων δανείων από την EuroDM αγορά. Η δεύτερη σύναψη δανείου πραγματοποιήθηκε το Φεβρουάριο στην Eurodollar αγορά ενώ τον Απρίλιο αυξήθηκε το ποσό του δανείου. Το Υπουργείο Οικονομικών κατάφερε συμφωνίες δανείων από την EuroDM και Eurodollar αγορά τον Απρίλιο και το Μάιο αντίστοιχα. Το Υπουργείο Οικονομικών κατάφερε να

δανειοδοτηθεί μέχρι το Νοέμβριο με 600 εκατDM από τις διεθνείς αγορές ποσό που ανέβηκε στο 1 διςDM αργότερα. Η Eurodollar συμφωνία που ακολούθησε το Δεκέμβριο ανέβασε το συνολικό ποσό δανεισμού για το 1998 στα 2,75 δις\$, μόνο 250 εκατ\$ λιγότερα από τον προβλεπόμενο στόχο για το 1998 (SPO 1999).

Το εξωτερικό χρέος αυξήθηκε στα 102,7 δις\$ το 1998 από 91 δις\$ το 1997. Η αύξηση του εξωτερικού χρέους οφείλεται στην αύξηση του χρέους του ιδιωτικού τομέα αφού το χρέος του δημόσιου τομέα έμεινε σχεδόν αμετάβλητο. Επίσης, η αλλαγή στις συναλλαγματικές ισοτιμίες αύξησε τον εξωτερικό λογαριασμό κατά 3,6 δις\$. Το μερίδιο του βραχυπρόθεσμου χρέους στο συνολικό χρέος έφτασε το 26,5% το 1998 από 24,9% το 1997. Η εξυπηρέτηση του ολικού εξωτερικού χρέους μετράτε σε 16,5 δις\$ για το 1998, από τα οποία τα 11,7 δις\$ ήταν το κεφάλαιο και 4,8 δις\$ τα τοκοχρεολύσια. Η αναλογία εξυπηρέτησης του χρέους ανέβηκε στο 26% το 1998 από 21,2% ένα έτος πριν (SPO 1999).

Η πορεία των εξαγωγών της Τουρκίας επηρεάστηκε αρνητικά από την κρίση που παρουσίασε το διεθνές εμπόριο το 1998. Η μείωση της ζήτησης των ξένων αγορών οδήγησε στην πτώση του επιπέδου των εξαγωγών από 8,3% το 1997 σε 6,6% το 1998. Από την άλλη πλευρά, η μείωση των τιμών των εξαγόμενων προϊόντων είχε ως αποτέλεσμα να εμφανίζεται οριακή αύξηση των εξαγωγών σε ονομαστικά επίπεδα. Οι τιμές των εξαγόμενων προϊόντων μειώθηκαν σε αξία δολλαρίων κατά 4% γεγονός που αύξησε την ένταση των εξαγωγών κατά 6,7%. Οι εξαγωγές αγαθών σε ονομαστικά επίπεδα αυξήθηκαν κατά 2,7% και έφτασαν τα 27 εκατ\$ το 1998. Παράλληλα, το “εμπόριο βαλίτσας” μειώθηκε κατά 15% σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Οι εξαγωγές στην Ασία και τη Ρωσική Ομοσπονδία μειώθηκαν σημαντικά, εξαιτίας της Ρωσικής κρίσης, κατά 45,7% και 34,4% αντίστοιχα. Εξαιρώντας την Ασία και τη Ρωσία η αύξηση των εξαγωγών πλησιάζει το 8,1% σε ονομαστικές τιμές, γεγονός που αποδεικνύει την θετική πορεία των τουρκικών προϊόντων στις παραδοσιακές τους αγορές, όπως η ΕΕ, καθώς και την επέκτασή τους σε νέες αγορές όπως αυτές των Νοτιοαφρικανικών χωρών (Undersecretarial of Foreign Trade 1999).

Ενώ στο πρώτο μισό του 1998 σημειώθηκε μια αύξηση στις εισαγωγές της τάξης του 4,9%, στο δεύτερο εξάμηνο η μείωση της εγχώριας ζήτησης και

παραγωγής οδήγησε σε μείωση των εισαγωγών κατά 14,1%. Για το σύνολο του 1998 οι εισαγωγές μειώθηκαν κατά 5,4% και έφτασαν τα 45,9 δις\$. Οι τιμές των εισαγόμενων προϊόντων μετρημένες σε δολάρια μειώθηκαν κατά 4,1%, ενώ κατά 1,4% μειώθηκε η ένταση των εισαγωγών. Η απότομη μείωση της τιμής του αργού πετρελαίου περιόρισε τον ετήσιο λογαριασμό εισαγωγής πετρελαίου κατά 1 δις\$ και ήταν ένας από τους συντελεστές μείωσης των εισαγωγών το 1998. Οι εισαγωγές καταναλωτικών αγαθών παρέμειναν στο ίδιο επίπεδο με το 1997, ενώ οι εισαγωγές μη πετρελαϊκών ενδιάμεσων προϊόντων και προϊόντων που χρησιμοποιούνται στη βιομηχανία μειώθηκαν κατά 4,1% και 3,5% αντίστοιχα. (Undersecretarial of Foreign Trade 1999).

Η μείωση της εγχώριας και της εξωτερικής ζήτησης μέσα στο 1998 επέφερε ελάττωση του ρυθμού ανάπτυξης, τόσο των εξαγωγών, όσο και των εισαγωγών. Η αναλογία εξαγωγών/εισαγωγών αυξήθηκε με αποτέλεσμα τη βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου. Οι εξαγωγές και οι εισαγωγές της χώρας υπολογίζονται για το 1998 σε 26,9 δις\$ και 45,9 δις\$ αντίστοιχα. Έτσι, το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου μειώθηκε κατά 3,3 δις\$ και διαμορφώθηκε στα 18,9 δις\$. Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, χάρις στην αύξηση των άδηλων πόρων, στο τέλος του έτους εμφάνισε πλεόνασμα της τάξης των 2,7 δις\$ από έλλειμμα 2,6 δις\$ το 1997. Η ελάττωση του επιπέδου των εξαγωγών, παρά την υποτίμηση της τουρκικής λίρας, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ο καθοριστικός παράγοντας για την πορεία των εξαγωγών δεν είναι τόσο οι αλλαγές της πραγματικής αξίας της τουρκικής λίρας, όσο η εξωτερική ζήτηση (Undersecretarial of Foreign Trade 1999).

Η καθαρή είσοδος 0,8 δις\$ στο ισοζύγιο του αποθεματικού της χώρας πραγματοποιήθηκε το 1998 από 8,7 δις\$ το 1997. Το ισοζύγιο αποθεματικού παρουσίασε δυο διαφορετικά πρόσωπα στο πρώτο και στο δεύτερο μισό του 1998. Στο πρώτο εξάμηνο σημειώθηκε εισροή 7,6 δις\$, ενώ στο δεύτερο εκροή 6,7 δις\$ εξαιτίας της επίδρασης στην αγορά της Τουρκίας της κρίσης της Ρωσίας (SPO 1999).

Οι επενδύσεις χαρτοφυλακίου αυξήθηκαν κατά 1,4 δις\$ το πρώτο εξάμηνο του 1998 και μειώθηκαν κατά 7,8 δις\$ το δεύτερο. Στο σύνολο του έτους στις επενδύσεις χαρτοφυλακίου σημειώθηκε εκροή κεφαλαίου της τάξης των 6,4 δις\$, από εισροή της τάξης του 1,6 δις\$ ένα χρόνο νωρίτερα. Εισροή μακροπρόθεσμων

κεφαλαίων 2,6 δις\$ σημειώθηκε την περίοδο Ιανουάριο - Ιούνιο, κυρίως εξαιτίας της αύξησης των δανείων του ιδιωτικού τομέα, ενώ στο δεύτερο εξάμηνο μειώθηκε στο 1,4 δις\$ φτάνοντας τη συνολική εισροή μακροπρόθεσμων κεφαλαίων στα 4 δις\$ για το 1998. Στα βραχυπρόθεσμα κεφάλαια η εισροή 3,4 δις\$ στο πρώτο μισό του έτους συνοδεύτηκε από εκροή 0,8 δις\$ στο δεύτερο, με αποτέλεσμα την εισροή 2,6 δις\$ για το 1998 από 1,8 δις\$ το 1997. Αυτό οφείλεται στην αύξηση των βραχυπρόθεσμων καταθέσεων που έφτασαν τα 2,2 δις\$. Τα επίσημα αποθεματικά ενώ αυξήθηκαν κατά 8,1 δις\$ το πρώτο εξάμηνο του 1998 μειώθηκαν κατά 7,9 δις\$ στο δεύτερο, κυρίως εξαιτίας της οικονομικής κρίσης στη Ρωσία (SPO 1999).

Για να μειώσει την ένταση στην χρηματαγορά η κυβέρνηση ανακοίνωσε μια σειρά μέτρων τα οποία στόχευαν στη μείωση του κόστους των συναλλαγών και στην αύξηση της ρευστότητας της αγοράς. Συγκεκριμένα :

- Επιβλήθηκε ένα ανώτατο όριο στον εσωτερικό δανεισμό του υπουργείου Οικονομικών.
- Καθιερώθηκαν αυστηροί κανόνες για τις διαδικασίες του υπουργείου Οικονομικών που αναφέρονται σε εξωτερικό δανεισμό.
- Οι δημόσιες υπηρεσίες υποχρεώθηκαν να καταθέσουν τα αποθεματικά τους στην Κεντρική ή στην Αγροτική Τράπεζα.
- Περιορίστηκαν οι επενδυτικές δαπάνες. Το 1998 πραγματοποιήθηκαν μόνο τα επενδυτικά προγράμματα στα οποία το προϋπολογιζόμενο κόστος δεν παρουσίαζε μεγάλες αποκλίσεις από το πραγματικό.
- Το επίπεδο των μισθών και οι αγροτικές επιδοτήσεις καθορίστηκαν σε σχέση με τον πληθωρισμό.
- Νομικές ρυθμίσεις οι οποίες απαιτούν τη χρήση ΑΦΜ σε καθορισμένες συναλλαγές τέθηκαν σε ισχύ.
- Η κυβέρνηση δεσμεύτηκε να μην χρησιμοποιήσει το πλεονασματικό του προϋπολογισμού μέσα στο 1998.
- Η κυβέρνηση ανακοίνωσε ότι δεν θα χρησιμοποιήσει την Κεντρική Τράπεζα σαν νομισματικό εργαλείο για βραχυπρόθεσμες ανάγκες.
- Η αναθεώρηση του φορολογικού συστήματος εγκρίθηκε από το κοινοβούλιο και τέθηκε σε ισχύ από το 1998. Σκοπός της αναθεώρησης ήταν να μικρύνει το χάσμα των υποχρεώσεων του κράτους για πληρωμές και των εσόδων του καθώς

και να χαμηλώσει τους φορολογικούς συντελεστές διευρύνοντας τη φορολογική βάση.

- Με σκοπό την ενδυνάμωση της αξιοπιστίας της διαφάνειας και της συνέπειας τρίμηνοι στόχοι για την καταπολέμηση του ελλείμματος του προϋπολογισμού, εφαρμόστηκαν και ανακοινώθηκαν στους πολίτες, οι οποίοι αφορούσαν ορθολογική διαχείριση κεφαλαίων και δανεισμού και νομισματικές ρυθμίσεις.

Τα μέτρα που πάρθηκαν σε συνδυασμό με την βελτίωση της εικόνας παγκόσμιας αγοράς ύστερα από παρέμβαση των αναπτυγμένων κρατών και του ΔΝΤ, οδήγησαν στην αποκλιμάκωση της έντασης στην χρηματαγορά της Τουρκίας (SPO 1999).

Το τελευταίο τρίμηνο του 1998 μειώθηκε η προστιθέμενη αξία στους τομείς της βιομηχανίας και των υπηρεσιών, ενώ αυξήθηκε σημαντικά στον πρωτογενή τομέα. Στη βαριά βιομηχανία η προστιθέμενη αξία παρά τη σταθερότητα που παρουσίασε το τρίτο τρίμηνο του 1998 μειώθηκε κατά 6,8% στο τέταρτο, εξαιτίας της μείωσης της παραγωγής σε όλους τους υποτομείς της το διάστημα αυτό. Η προστιθέμενη αξία στην βαριά βιομηχανία αυξήθηκε κατά 1,2% για το 1998 από 8,6% το 1997. Στον τομέα των υπηρεσιών είχαμε μια οριακή μείωση της προστιθέμενης αξίας κατά 0,7% το τρίτο τρίμηνο την οποία ακολούθησε μια μείωση της τάξης του 2,3% το τέταρτο. Έτσι, ο μέσος όρος αύξησης για το 1998 κυμάνθηκε στο 2,1% από 8,6% το 1997. Η μείωση του τομέα των υπηρεσιών στο τέταρτο εξάμηνο αποδόθηκε στην κατά 5,3% μείωση που παρουσίασε ο εμπορικός τομέας, ο οποίος επηρεάστηκε έντονα από τον περιορισμό της βιομηχανικής παραγωγής. Το τέταρτο τρίμηνο του 1998 οι εξαγωγές σε αγαθά και υπηρεσίες αυξήθηκαν κατά 5,1% ενώ οι εισαγωγές μειώθηκαν κατά 9,9%. Η επίδραση των εξαγωγών στο ΑΕΠ ήταν θετική κατά 5 ποσοστιαίες μονάδες για αυτή την περίοδο και κατά 2,2 ποσοστιαίες μονάδες σε ότι αφορά το 1998 (SPO 1999).

Η περίοδος ύφεσης της τουρκικής οικονομίας που ξεκίνησε από το δεύτερο τρίμηνο του 1998 και ενισχύθηκε τον Αύγουστο του ίδιου έτους εξαιτίας της Ρωσικής κρίσης συνεχίστηκε με έντονους ρυθμούς και τους πρώτους εννέα μήνες του 1999. Η υποχώρηση της τουρκικής οικονομίας το 1999 είναι αποτέλεσμα της διατήρησης της σφιχτής οικονομικής πολιτικής που επικράτησε το 1998, του αρνητικού κλίματος που επικράτησε στις διεθνείς αγορές το 1999, καθώς και του μεγάλου σεισμού που έπληξε την Τουρκία τον Αύγουστο του 1999. Ταυτόχρονα, οι κακές καιρικές συνθήκες που

επικράτησαν έπληξαν την αγροτική παραγωγή, ενώ η αύξηση τις τιμές του πετρελαίου στις διεθνείς αγορές συντέλεσε στη μείωση της βιομηχανικής παραγωγής (Central Bank 2000).

Το πρώτο τρίμηνο του 1999 το ΑΕΠ εμφανίζει μείωση της τάξης του 8,6% σε σχέση με την ίδια περίοδο του 1998. Η πτώση αυτή του ΑΕΠ είναι αποτέλεσμα της απότομης μείωσης που παρουσίασαν οι τομείς της μεταποιητικής βιομηχανίας, του εμπορίου και των μεταφορών - τηλεπικοινωνιών. Συγκεκριμένα, η προστιθέμενη αξία του τομέα της μεταποιητικής βιομηχανίας μειώθηκε κατά 10,9%, των υπηρεσιών κατά 7% και της γεωργίας κατά 6,8%, σε σχέση με την ίδια περίοδο του 1998. Παράλληλα, μείωση παρουσίασε και ο κατασκευαστικός τομέας κατά 2,7% αφού και οι οικοδομικές άδειες εμφάνισαν μείωση. Το πρώτο τρίμηνο του 1999 η αξία των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών μειώνεται σε σχέση με το ίδιο διάστημα του 1998, κάτι που συμβαίνει για πρώτη φορά από το 1991. Το γεγονός αυτό, αποδεικνύει την συμβολή της κρίσης της παγκόσμιας αγοράς στην υποχώρηση της οικονομίας της Τουρκίας. Την μείωση του ρυθμού ανάπτυξης της οικονομίας ενίσχυσε η πτώση της εγχώριας ζήτησης. Η μείωση των εξαγωγών δεν επέδρασε αρνητικά μόνο στη βιομηχανική παραγωγή, αλλά μέσω της μείωσης των εσόδων από τις εξαγωγές επηρεάστηκαν πτωτικά τόσο η ιδιωτική κατανάλωση, όσο και οι επενδύσεις (Central Bank 2000).

Παρά τη σημαντική ύφεση της οικονομίας το πρώτο τρίμηνο του 1999, προσδοκίες για οικονομική ανάκαμψη, άρχισαν να εμφανίζονται στο δεύτερο τρίμηνο. Βάση των προσδοκιών αυτών αποτελούσε η βεβαιότητα σύστασης σταθερής κυβέρνησης στις εκλογές του Απριλίου, γεγονός που θα αποτελούσε διέξοδο από το κλίμα πολιτικής αστάθειας στο οποίο είχε περιέλθει η Τουρκία από τον Δεκέμβριο του 1998 και αποτελούσε τροχοπέδη για την ομαλή λειτουργία της οικονομίας. Η υποχώρηση της οικονομίας συνεχίστηκε και στο δεύτερο τρίμηνο του 1999, ο ρυθμός όμως μείωσης, επιβραδύνθηκε σε σχέση με το πρώτο τρίμηνο του 1999 και η οικονομία άρχισε να παρουσιάζει σημάδια σταθεροποίησης. Συγκεκριμένα, το ΑΕΠ εμφάνισε μείωση της τάξης του 3,3% από 8,6% το πρώτο τρίμηνο του 1999. Την περίοδο αυτή η προστιθέμενη αξία της βιομηχανίας αυξήθηκε, αλλά η μείωση της προστιθέμενης αξίας του τομέα των κατασκευών και του εμπορίου οδήγησε στην μείωση του ΑΕΠ. Η ανάκαμψη του δευτερογενή τομέα βασίστηκε σε προσδοκίες ότι

μια σταθερή κυβέρνηση θα προέβαινε σε δομικές αλλαγές σε ότι αφορά την οικονομική πολιτική και σε αύξηση των δημοσίων δαπανών, η οποία με τη σειρά της θα οδηγούσε σε αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης. Η συλλογιστική αποδείχτηκε ορθή ως ένα σημείο, αφού η ιδιωτική κατανάλωση από μείωση της τάξης του 7,6% που εμφάνισε το πρώτο τρίμηνο του 1999, εμφάνισε μείωση της τάξης του 0,6% το δεύτερο τρίμηνο του 1999. Η διάψευση όμως των προσδοκιών και η καθυστέρηση εγκαθίδρυσης κυβέρνησης που ακολούθησε τις εκλογές του Απριλίου, είχε ως αποτέλεσμα νέα πτώση της προστιθέμενης αξίας της βιομηχανίας από τον Ιούνιο (Central Bank 2000).

Το τρίτο τρίμηνο του 1999 το ΑΕΠ εμφάνισε μείωση της τάξης του 6,6%. Η προστιθέμενη αξία της βιομηχανίας εμφάνισε μείωση της τάξης του 8,3%, ο τομέας του εμπορίου μείωση της τάξης του 8% και ο κατασκευαστικός τομέας μείωση της τάξης του 8,9%. Η συρρίκνωση των επενδύσεων και της ιδιωτικής κατανάλωσης συνεχίστηκε και στο τρίτο τρίμηνο του 1999. Την ίδια εικόνα παρουσιάζει και ο τομέας των εμπορικών συναλλαγών σε ότι αφορά τόσο τις εισαγωγές όσο και τις εξαγωγές (Central Bank 2000).

Στις 17 Αυγούστου του 1999 ένας καταστροφικός σεισμός συγκλόνισε τα θεμέλια της τουρκικής οικονομίας. Επίκεντρο του σεισμού η περιφέρεια Μαρμαρά, η περιοχή με την μεγαλύτερη συγκέντρωση βιομηχανικών μονάδων στην χώρα και από την οποία προέρχεται το 40% των φόρων επί των εταιρικών κερδών. Οι περισσότεροι πληγήςες περιοχές Kocaeli, Sakarya, Yalove, Bolu, Ancyar και Baclar αντιστοιχούν στο 7,7% του ΑΕΠ της Τουρκίας και στο 19,7% του συνόλου της προστιθέμενης αξίας της μεταποιητικής βιομηχανίας. Ο σεισμός εκτός από τις φυσικές καταστροφές που προκάλεσε, οδήγησε και στην επιβράδυνση της οικονομικής δραστηριότητας. Το ύψος των ζημιών, υπολογίζεται στα 9δισ\$-13 δισ\$ από τον Εθνικό Οργανισμό Προγραμματισμού της Τουρκίας, ενώ σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα (ΠΤ) οι ζημιές υπολογίζονται σε 6δισ\$-10 δισ\$. Οι καταστροφές σε οικίες, έργα υποδομής, δημόσια κτίρια και επιχειρήσεις ανέρχονται στα 3δισ\$-6δισ\$ σύμφωνα με την ΠΤ, ενώ οι απώλειες σε ότι αφορά την παραγωγή και την προστιθέμενη αξία κυμαίνονται στα 1,3δισ\$-2,4 δισ\$ σύμφωνα με τον Εθνικό Οργανισμό Προγραμματισμού (Central Bank 2000).

Οι ζημιές που επέφερε ο σεισμός είχαν ως αποτέλεσμα την πτώση της παραγωγής της μεταποιητικής βιομηχανίας στην περιφέρεια του Μαρμαρά. Σύμφωνα με το Εθνικό Ινστιτούτο Στατιστικής, το 63% των επιχειρήσεων της εν λόγω περιφέρειας που απασχολούσαν περισσότερους από 10 εργαζόμενους υπέστησαν ζημιές από το σεισμό. Ο μεγάλος όγκος των καταστροφών αφορούσε κεφαλαιουχικό εξοπλισμό, κτιριακές εγκαταστάσεις και έργα υποδομών. Από τους 3.491 εργαζόμενους που απασχολούσαν οι εταιρίες που επλήγησαν από τον σεισμό, 346 σκοτώθηκαν. Ταυτόχρονα, ο βαθμός αξιοποίησης της δυναμικότητας των επιχειρήσεων αυτών μειώθηκε από 87% σε 51% μετά τον σεισμό. Οι εταιρίες αυτές αναμένεται να χρειαστούν 18 εβδομάδες κατά μέσο όρο για να επιστρέψουν, στα πριν της καταστροφής, επίπεδα παραγωγικότητας (Central Bank 2000).

Οι απώλειες σε εργατικό προσωπικό, σε ημέρες εργασίας και οι καταστροφές σε εξοπλισμό και υποδομές επηρέασαν το σύνολο του δευτερογενούς τομέα της Τουρκίας και συνέβαλλαν στην πτώση της παραγωγής της βιομηχανίας για το υπόλοιπο του 1999. Συγκεκριμένα, η παραγωγή της μεταποιητικής βιομηχανίας, η οποία αποτελεί και τον βασικό μοχλό ανάπτυξης της τουρκικής οικονομίας μειώθηκε κατά 11,8% την περίοδο Αυγούστου–Οκτωβρίου. Συγχρόνως, οι εξαγωγές επηρεάστηκαν αρνητικά από τις καταστροφές σε έργα υποδομής, οι οποίες οδήγησαν σε καθυστερήσεις στην μεταφορά των προϊόντων (Central Bank 2000).

Από όσα αναφέρθηκαν γίνεται κατανοητό ότι ο σεισμός λειτούργησε αρνητικά στην ανάπτυξη της οικονομίας της Τουρκίας για το 1999. Ταυτόχρονα όμως, τόσο ο Εθνικός Οργανισμός Προγραμματισμού, όσο και η ΠΤ συνηγορούν στο γεγονός ότι οι συνέπειες της καταστροφής πρόκειται να λειτουργήσουν ωθητικά σε ότι αφορά τους ρυθμούς ανάπτυξης της οικονομίας το 2000. Συγκεκριμένα, επισημαίνεται ότι η αυξημένη ζήτηση για τροφή, είδη ένδυσης και φάρμακα στην περιφέρεια του Μαρμαρά πρόκειται να οδηγήσει σε αύξηση της παραγωγής στους τομείς των τροφίμων, της κλωστοϋφαντουργίας και των φαρμάκων. Επίσης, η αναμενόμενη αύξηση στον τομέα της στέγασης και των υποδομών είναι λογικό να επιταχύνει το ρυθμό ανάπτυξης του κατασκευαστικού τομέα, ο οποίος ακολουθούσε σταθεροποιητική πορεία τα δύο τελευταία χρόνια. Εξαιτίας όμως της στενής σχέσης του κατασκευαστικού τομέα με τους υπόλοιπους τομείς της οικονομίας, είναι εφικτό η ανάπτυξη του κατασκευαστικού τομέα να λειτουργήσει θετικά για το σύνολο της

τουρκικής οικονομίας. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της ΠΤ, η επίδραση του σεισμού λειτούργησε αρνητικά στο ΑΕΠ της Τουρκίας σε ποσοστό 0,6%–1,0% για το 1999, αναμένεται όμως να συμβάλλει θετικά σε ότι αφορά το ΑΕΠ σε ποσοστό της τάξης του 1% για το έτος 2000 (Central Bank 2000).

Πολλά όμως εξαρτώνται από τη διεθνή οικονομική βοήθεια, τόσο από την ΕΕ, όσο και από το ΔΝΤ και την ΠΤ. Το ΔΝΤ ενέκρινε ήδη πιστώσεις άμεσης βοήθειας ύψους 545 εκατ\$, ενώ παράλληλα ετοιμάζεται να προχωρήσει σε μακροχρόνιο δανειοδοτικό πρόγραμμα της Τουρκίας. Οι οικονομικοί αναλυτές εκτιμούν ότι η εισροή αυτών των κεφαλαίων θα μειώσει τις ανησυχίες των επενδυτών και θα οδηγήσει σε σταδιακή ανάκαμψη την τουρκική αγορά (Central Bank 2000).

ΑΕΠ :

Παρατηρούμε, ότι σημειώθηκε αξιοπρόσεκτη αναστροφή στα επίπεδα αύξησης του ΑΕΠ και στο επίπεδο εγχώριας ζήτησης στο δεύτερο εξάμηνο του 1998 σαν επακόλουθα, της οικονομικής και νομισματικής πολιτικής που εφαρμόστηκαν στα πλαίσια του οικονομικού προγράμματος του 1998, αλλά και των αρνητικών συνεπειών της παγκόσμιας κρίσης. Το επίπεδο του ΑΕΠ επηρεάστηκε σημαντικά από την οικονομική σταθερότητα που χαρακτήρισε τη χώρα και σε ετήσια βάση αυξήθηκε κατά 3,8%. Ο πρωτογενής τομέας εμφάνισε αύξηση της τάξης του 7,6% ο δευτερογενής του 1,8% και ο τριτογενής του 2,1% σε σχέση με το 1997. Το συνολικό ΑΕΠ ήταν της τάξης του 53.518.331 διςTL ή 3.255\$ ανά κάτοικο για το 1998. Για το 1999 το ΑΕΠ ήταν της τάξης του 78.242,5 διςTL ή 2.878\$ ανά κάτοικο και εμφάνισε πτώση της τάξης του 6,4% σε σχέση με το 1998 (**πίνακας 1**) (Directorate of Public Accounts 2000).

Συνολικός προϋπολογισμός :

Το ύψος του συνολικού προϋπολογισμού για το 1998 ήταν 11.811 τριςTL και οι δαπάνες άνευ επιτοκίου ήταν 9.438 τριςTL. Έτσι το άνευ επιτοκίου πλεόνασμα ήταν 2.373TL τρις, ενώ τα τοκοχρεολύσια υπολογίζονται σε 6.177 τριςTL. Το πραγματικό έλλειμμα του προϋπολογισμού φτάνει τα 3.803 τριςTL δηλαδή εμφανίζεται αυξημένο κατά 69,6% σε σχέση με το 1997 (Directorate of Public Accounts 2000).

Τα έσοδα του προϋπολογισμού σαν μερίδιο του ΑΕΠ ανέβηκαν στο 22% το 1998 από 19,6% το 1997. Η αύξηση αυτή είναι αποτέλεσμα των αυξημένων φορολογικών εσόδων που από 16,1% του ΑΕΠ το 1997 έφτασαν το 17,4% το 1998. Η αύξηση των φορολογικών εσόδων οφείλονταν στην εισαγωγή άμεσων φόρων και μέτρων που βελτίωσαν την λειτουργία των εφοριών (κυρίως η εφαρμογή ΑΦΜ για ορισμένες εμπορικές συναλλαγές ενίσχυσε τη φορολογική επόπτευση). Τα συνολικά έξοδα του προϋπολογισμού σαν μερίδιο του ΑΕΠ αυξήθηκαν από 27,2% το 1997 σε 29,1% το 1998. Η αύξηση αυτή οφείλεται στην αύξηση των εξόδων από τοκοχρεολύσια το μερίδιο των οποίων στο ΑΕΠ από 7,7% το 1997 έφτασε στο 11,7% το 1998. Η αύξηση των εξόδων από τοκοχρεολύσια είναι αποτέλεσμα τόσο της επιμήκυνσης προθεσμιακών καταθέσεων που έληγαν το 1997 στο 1998 σε σχέση με τα υψηλά επιτόκια που διαμορφώθηκαν το 1998 όσο και του ότι το διάστημα αποπληρωμής των εγχώριων δανείων του 1998 ήταν κάτω από το προβλεπόμενο επίπεδο του Υπουργείου Οικονομικών, με αποτέλεσμα την μείωση της ρευστότητας της αγοράς, αυξημένη ζήτηση για κεφάλαια, υψηλότερα επιτόκια, άρα και αύξηση των εξόδων από τοκοχρεολύσια. Το μερίδιο των δαπανών άνευ επιτοκίου μειώθηκε από 19,4% του ΑΕΠ το 1997 σε 17,4% το 1998. Η μείωση αυτή αντανακλά την πτώση των δαπανών σε σχέση με το 1997 σε ότι αφορά τις γεωργικές επιδοτήσεις, συμμετοχές σε κρατικές τράπεζες και διαπλατύνσεις αυτοκινητοδρόμων. Από την άλλη πλευρά, η επιβάρυνση του κρατικού προϋπολογισμού για θέματα εθνικής ασφαλείας έφτασε το 2,6% του ΑΕΠ το 1998 (Central Bank 1999, Ziraat Bank 1999).

Οι ανάγκες για δανεισμό του ευρύτερου δημόσιου τομέα εκτιμάτε ότι αυξήθηκαν κατά 1,7% του ΑΕΠ από 0% το 1997. Η πίστωση των δημόσιων επιχειρήσεων κυμάνθηκε στο 1,3% του ΑΕΠ από 0,6% το 1997. Η επιδείνωση της οικονομικής θέσης των δημόσιων επιχειρήσεων οφείλεται στην περιορισμένη αύξηση των τιμών πώλησης των τελικών προϊόντων τους, εξαιτίας του στόχου μείωσης του πληθωρισμού και της μείωσης των τιμών των αντίστοιχων προϊόντων στο εξωτερικό, στην αυξημένη ενίσχυση των γεωργικών δαπανών για το 1998 και την αύξηση των επενδύσεων σε ότι αφορά τις τηλεπικοινωνίες και τους αγωγούς φυσικού αερίου. Οι ανάγκες δανεισμού Δήμων παρέμειναν το 1998 στα ίδια επίπεδα με το 1997, ενώ τα κεφάλαια εκτός προϋπολογισμού παρουσίασαν έλλειμμα 0,1% του ΑΕΠ από 0,1% πλεόνασμα το 1997. Οι ανάγκες δανεισμού του συνολικού δημοσίου τομέα (PSBR)

σαν μερίδιο του ΑΕΠ κυμάνθηκαν στο 8,7% το 1998 από 7,6% το 1997 (Central Bank 1999, Ziraat Bank 1999).

Το ύψος του συνολικού προϋπολογισμού για το 1999, ήταν 18.933 τριςTL και οι δαπάνες άνευ επιτοκίου ήταν 17.364 τριςTL. Έτσι, το άνευ επιτοκίου πλεόνασμα ήταν 1.569 τριςTL, ενώ τα τοκοχρεολύσια υπολογίζονται σε 10.721 τριςTL. Το πραγματικό έλλειμα του προϋπολογισμού φτάνει τα 9.152 τριςTL δηλαδή εμφανίζεται αυξημένο κατά 140% σε σχέση με το 1998 (Directorate of Public Accounts 2000).

Δείκτης τιμών και ισοτιμία :

Ο πληθωρισμός ήταν σε συνεχή πτώση κατά το 1998. Ο δείκτης τιμών αγαθών μετρήθηκε στο 54,3% το Δεκέμβριο του 1998 από 91% τον Δεκέμβριο του 1997. Η σφιχτή οικονομική και εισοδηματική πολιτική σε συνδυασμό με την ορθολογική νομισματική πολιτική συνέβαλλαν σημαντικά στη μείωση του πληθωρισμού. Ταυτόχρονα, εξωτερικοί παράγοντες όπως η μείωση στις τιμές των πετρελαϊκών προϊόντων υποβοήθησαν την πτώση του πληθωρισμού (Central Bank 1999, Ziraat Bank 1999).

Οι τιμές του δημοσίου τομέα αυξήθηκαν μέσα στο 1998 κατά 35,6% από 97,5% που ήταν η αύξηση ένα χρόνο νωρίτερα. Η πτώση αυτή οφείλεται στο ότι οι τιμές του δημοσίου τομέα βρισκόταν κάτω από σταθερή επίβλεψη, καθώς και στην απότομη μείωση της τιμής του πετρελαίου και άλλων πρώτων υλών οι οποίες χρησιμοποιούνται εντατικά στην κρατική βιομηχανία. Οι αυξήσεις των τιμών στον ιδιωτικό τομέα επίσης έχουν μειωθεί σημαντικά το 1998. Η αύξηση τιμών του ιδιωτικού τομέα έφτασε το 60,1% το Δεκέμβριο του 1998 από 89% την ίδια περίοδο του 1997. Η αύξηση των τιμών στην ιδιωτική βαριά βιομηχανία, η οποία αποτελεί και των κύριο αντυπρόσωπο του πληθωρισμού στην Τουρκία, υπολογίστηκε στο 53,6% για το έτος μειώθηκε δηλαδή κατά 31,8% σε σχέση με το 1997. Οι υψηλές αυξήσεις των τιμών σε τομείς όπως η υγεία (99,6%) , εκπαίδευση (94,6%) στέγαση (94,6%) απέτρεψαν μια περαιτέρω μείωση των τιμών κατανάλωσης, ενώ οι χαμηλότερες αυξήσεις τιμών στους τομείς των μεταφορών (53,4%) και σίτισης (60,6%) συνέβαλλαν στην προσπάθεια επιβράδυνσης του ρυθμού αύξησης του δείκτη τιμών καταναλωτή. Αυτή η αποπληθωριστική επιτυχία βοήθησε στην ανάκτηση της

αξιοπιστίας και της αυτοπεποίθησης της μακροοικονομικής πολιτικής και απομάκρυνε από την οικονομία τις αρνητικές επιπτώσεις της παγκόσμιας νομισματικής αναταραχής. Σε ότι αφορά τη νομισματική ισοτιμία, το δολάριο αυξήθηκε κατά 52,9% και το μάρκο κατά 63,6% το 1998 σε σχέση με το 1997 (Central Bank 1999, Ziraat Bank 1999). Αντίθετα το 1999 παρά τη σφιχτή εισοδηματική πολιτική ο πληθωρισμός ανέβηκε. Ο δείκτης τιμών αγαθών μετρήθηκε στο 62,9% το Δεκέμβριο του 1999, από 54,3% το Δεκέμβριο του 1998 (Directorate of Public Accounts 2000).

Κεντρική Τράπεζα :

Η Κεντρική Τράπεζα με τη νομισματική πολιτική που εφάρμοσε κινήθηκε στην κατεύθυνση μείωσης του πληθωρισμού και υλοποίησης των στόχων του μακροοικονομικού προγράμματος. Οι διαφοροποιήσεις όμως που εμφάνισε τόσο η εγχώρια όσο και η εξωτερική αγορά μεταξύ του πρώτου και του δεύτερου εξαμήνου του έτους την οδήγησαν σε ανακατατάξεις ως προς τους στόχους και τις προτεραιότητες που είχαν τεθεί. Με βάση τους τρίμηνους στόχους για το έλλειμμα του προϋπολογισμού και το δανεισμό του Υπουργείου Οικονομικών, η Κεντρική Τράπεζα ανακοίνωσε το νομισματικό της πρόγραμμα για το πρώτο εξάμηνο του 1998. Στο πρόγραμμα αναφέρεται ότι θα στηρίξει τον αποπληθωρισμό, τόσο με τη συναλλαγματική πολιτική που θα ακολουθήσει, όσο και με την ορθολογική χρήση των αποθεμάτων της σε ότι αφορά τις υποχρεώσεις του ισολογισμού. Σε ότι αφορά το πεδίο της συναλλαγματικής πολιτικής, η επέμβασή της έχει να κάνει με τη νομισματική ισοτιμία, τις ξένες χρηματαγορές και το διατραπεζικό σύστημα. Στόχοι για την αύξηση των αποθεμάτων ανακοινώθηκαν τον Ιανουάριο και των Απριλίου του 1998 για το πρώτο και το δεύτερο τρίμηνο. Η αύξηση των αποθεμάτων υπολογιζόταν να προκύψει κυρίως από την αύξηση των αποθεμάτων συναλλάγματος. Ο ρυθμός αύξησης του αποθέματος προβλέπονταν στο 18%-20% για το πρώτο τρίμηνο και 14%-16% για το δεύτερο. Η αύξηση όμως που σημειώθηκε ήταν κατώτερη των προσδοκιών στο 17,3% και στο 13,1% για το πρώτο και το δεύτερο τρίμηνο αντίστοιχα (Central Bank 1999, Ziraat Bank 1999).

Στο δεύτερο εξάμηνο του 1998 η Κεντρική Τράπεζα ανακοίνωσε ότι θα ασκήσει τη νομισματική και συναλλαγματική της πολιτική στην κατεύθυνση της μείωσης του πληθωρισμού. Οι σημαντικές όμως εκροές κεφαλαίων το διάστημα

Αυγούστου - Σεπτεμβρίου εξαιτίας της Ρωσικής κρίσης είχαν ως αποτέλεσμα τόσο την έντονη παρέμβαση της Κεντρικής Τράπεζας στην αγορά συναλλάγματος με σκοπό να σταθεροποιήσει το νόμισμα που κινούνταν σε περιβάλλον συνεχούς υποτίμησης όσο και την αύξηση των επιτοκίων. Τα επίσημα αποθέματα της τράπεζας μειώθηκαν από 26\$ δις τον Ιούνιο σε 21,2 δις\$ το Σεπτέμβριο. Παράλληλα, η Ρώσικη κρίση περιόρισε τις δυνατότητες του υπουργείου Οικονομικών για σύναψη δανείων από τις διεθνείς αγορές. Το γεγονός αυτό οδήγησε το Υπουργείο Οικονομικών στην εγχώρια αγορά και δημιούργησε αυξημένη ζήτηση του εθνικού νομίσματος. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα η πολιτική της Κεντρικής Τράπεζας να επικεντρωθεί ουσιαστικά στα επίπεδο των εγχώριων αποθεμάτων της, το οποίο αναθεωρήθηκε κάτω από τις νέες συνθήκες της αγοράς, παρά στη μείωση του πληθωρισμού. Δόθηκε προτεραιότητα σε σταθεροποιητικές πολιτικές οι οποίες θα εξουδετέρωναν τις αρνητικές επιδράσεις της Ρωσικής κρίσης. Με σκοπό να αυξήσει τη ρευστότητα της εγχώριας αγοράς η Κεντρική Τράπεζα επέτρεψε μια πιο γρήγορη επέκταση των εγχωρίων αποθεμάτων το τρίτο τρίμηνο του 1998. Λαμβάνοντας υπόψη τις εξελίξεις το ΔΝΤ καθόρισε ως επιθυμητό επίπεδο εγχωρίου αποθέματος τα 700 τρις TL για το Δεκέμβριο του 1998. Ο στόχος όμως αυτός δεν επιτεύχθηκε αφού το εγχώριο απόθεμα κυμάνθηκε στα 579,4 τρις TL (Central Bank 1999, Ziraat Bank 1999).

Χρηματιστήριο Κωνσταντινούπολης :

Η πολιτική αστάθεια που χαρακτήρισε την Τουρκία το 1998 οδήγησε το γενικό δείκτη του χρηματιστηρίου σε διακυμάνσεις. Ενώ ο δείκτης βρισκόταν σε άνοδο στις αρχές του έτους, η επίδραση της Ασιατικής κρίσης σε συνδυασμό με ορισμένες ανακοινώσεις του ΔΝΤ και τη σύνταξη του νέου φορολογικού νομοσχεδίου οδήγησαν το δείκτη σε πτώση από τις αρχές Φεβρουαρίου. Η ανακοίνωση πρόωρων εκλογών, η πτώση του πληθωρισμού, η αναμονή θετικής εξέλιξης σε ότι αφορά τις ιδιωτικοποιήσεις στο δεύτερο εξάμηνο του 1998, οδήγησαν το δείκτη σε υψηλότερα επίπεδα. Από την επίδραση όμως της κρίσης της Ρωσίας και της πολιτικής αναταραχής που επικράτησε το τελευταίο τρίμηνο του έτους ο δείκτης κατέγραψε απώλειες και έκλεισε στο τέλος του έτους στις 2.598 μονάδες (Ziraat Bank 1999).

Η εικόνα του χρηματιστηρίου της Κωνσταντινούπολης το 1999 είναι εκδιαμέτρου αντίθετη με αυτή που παρουσίασε το 1998. Συγκεκριμένα, το φιλόδοξο

1.2 Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΙΚΟΝΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

πρόγραμμα της κυβέρνησης για την καταπολέμηση του πληθωρισμού, σε συνδυασμό με την προσδοκία ότι η Τουρκία μετά το Ελσίνκι ενδέχεται να πλησιάσει γρηγορότερα την ΕΕ αποτελούν τους δυο βασικούς μοχλούς των εντυπωσιακών ανόδων του χρηματιστηρίου. Ο όγκος των συναλλαγών το Δεκέμβριο του 1999 είχε ανέλθει σε ιστορικά υψηλά, ενώ το επίπεδο των 13.000 μονάδων είχε κατακτηθεί. Αν και το επενδυτικό κλίμα θα εξαρτηθεί από την επιτυχία του οικονομικού προγράμματος και την πολιτική βούληση για προώθηση των αναγκαίων διαρθρωτικών αλλαγών, το πρόγραμμα των ιδιωτικοποιήσεων που περιλαμβάνει τηλεπικοινωνίες, διωλιστήρια, αερομεταφορές και άδειες κινητής τηλεφωνίας θεωρείται ικανό να προσελκύσει σημαντικό διεθνές ενδιαφέρον (Ισοτιμία 1999).

Πίνακας 1 : Βασικοί Οικονομικοί Δείκτες

Ετη	1997	1998	1999	2000 *
ΑΕΠ (τριςTL)	23.393,30	53.518,30	78.242,50	124.967,00
ΑΕΠ (δις\$)	194,1	205,8	187,3	218,1
ΑΕΠ (μεταβολή %)	8,3	3,8	-6,4	5,5
Πληθυσμός (ήμισυ του έτους)	62.510	63.451	64.385	65.311
Κατά Κεφαλή ΑΕΠ	3.105	3.255	2.878	3.339
Μέσος όρος % μεταβολής Δείκτη Τιμών Αγαθών	81,8	71,8	53,1	38,5
Δείκτη Τιμών Αγαθών % μεταβολή τέλους του έτους	91	54,3	62,9	20
Μέσος όρος % μεταβολής Δείκτη Τιμών Καταναλωτή	85,7	84,6	64,9	44,3
Δείκτη Τιμών Καταναλωτή % μεταβολή τέλους του έτους	99,1	69,7	68,8	25
Μέση Συναλλαγματική Ισοτιμία (TL/\$)	151.249	260.040	417.581	573.030
Εξαγωγές (δις\$)	26,26	26,97	25,1	28,2
Εισαγωγές (δις\$)	48,6	45,9	40,7	46
Αργώ Πετρέλαιο (\$/barrel)	19	12	16,5	
Εσοδα από Τουρισμό (εκατ\$)	7.002	7.177	4.500	7.200
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών	-2,6	2,7	-1,4	-2,8
Σύνολο Δαπανών (διςTL)	8.050.252	15.614.441	28.084.685	46.713.341
Δαπάνες Ανευ Επιτοκίου (διςTL)	5.772.335	9.437.846	17.363.845	25.580.366
Τοκοχρεολύσια (διςTL)	2.277.917	6.176.595	10.720.840	21.132.975
Εσοδα (διςTL)	5.815.099	11.811.065	18.933.065	32.585.000
Φορολογικά Εσοδα (διςTL)	4.745.484	9.228.596	14.802.280	24.000.000
Λοιπά Εσοδα (διςTL)	1.069.615	2.582.469	4.130.785	8.585.000
Ισοζύγιο Προϋπολογισμού (διςTL)	-2.235.153	-3.803.376	-9.151.620	-14.128.341
Πρωτογενές Ισοζύγιο (διςTL)	42.764	2.373.219	1.569.220	7.004.634

* Στόχος

Πηγή: General Directorate of Public Accounts 2000

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Εδώ και έναν περίπου αιώνα η Τουρκία καταβάλλει πολύ σοβαρές προσπάθειες για να εξευρωπαϊστεί ή να δυτικοποιήσει την οικονομία της, στα πλαίσια μιας όλο και στενότερης οικονομικής συνεργασίας με τον οικονομικά ανεπτυγμένο κόσμο. Αποτέλεσμα των προσπαθειών αυτών, είναι η επικρατούσα σήμερα εικόνα της οικονομίας της Τουρκίας, σύμφωνα με την οποία η τουρκική οικονομία παρουσιάζει τα περισσότερα από τα χαρακτηριστικά μιας οικονομίας της αγοράς. Η τουρκική οικονομία παρουσιάζει σημαντικές δυνατότητες ανάπτυξης και έχει επιδείξει μεγάλη προσαρμοστικότητα, ιδιαίτερα στο πλαίσιο της τελωνειακής ένωσης, η οποία εξάλλου συνέβαλε σημαντικά στον εκσυγχρονισμό της.

Το οικονομικό πρόγραμμα του 1998 μπορεί να θεωρηθεί επιτυχημένο σε διάφορα μέτωπα. Συγκεκριμένα με την αυστηρή εφαρμογή του προγράμματος επετεύχθη σημαντική μεταβολή του πρωτογενούς ισοζυγίου για το 1998. Ο πρωτογενής προϋπολογισμός εμφάνισε ένα πλεόνασμα της τάξης του 4,7% του ΑΕΠ το 1998 από ισοσκελισμένους που ήταν τον προηγούμενο χρόνο. Παράλληλα, η εισοδηματική πολιτική κινήθηκε θετικά στην κατεύθυνση του επιδιωκόμενου επιπέδου πληθωρισμού. Το μακροοικονομικό πρόγραμμα που βοηθήθηκε και από τη μείωση των τιμών του πετρελαίου και άλλων πρώτων υλών, κατάφερε τη μείωση του πληθωρισμού. Έτσι, ο πληθωρισμός για το 1998 φτάνει το 54,3% από 91% που ήταν ένα χρόνο νωρίτερα.

Η ολική εγχώρια ζήτηση και το ΑΕΠ μειώθηκαν σημαντικά αρχίζοντας από το δεύτερο τρίμηνο του 1998. Συγκεκριμένα, η αύξηση του ΑΕΠ μειώθηκε στο 3,8% από 8,3% που ήταν το 1997. Στη μείωση της παραγωγής και της ζήτησης έπαιξαν ρόλο τόσο εσωτερικοί όσο και εξωτερικοί συντελεστές. Σαν εσωτερικοί συντελεστές, η σφιχτή οικονομική και εισοδηματική πολιτική οι οποίες υιοθετήθηκαν στα πλαίσια του προγράμματος σταθεροποίησης της οικονομίας οδήγησαν στην επιβράδυνση της οικονομικής δραστηριότητας για το 1998. Όσο για τους εξωτερικούς παράγοντες, η κρίση στις αγορές της Ρωσίας και της Ασίας επηρέασαν ορισμένους τομείς όπως την υφαντουργία και τη μεταλλουργία διαμέσου των εμπορικών συναλλαγών και αύξησαν τον ανταγωνισμό στις διεθνείς αγορές.

Ο πληθωρισμός μειώθηκε σημαντικά, το ισοζύγιο του προϋπολογισμού κυμάνθηκε στα επιθυμητά πλαίσια και η μεταβολή των εσωτερικών αποθεμάτων της Κεντρικής Τράπεζας ήταν στα προβλεπόμενα όρια. Παρά το γεγονός ότι το πρόγραμμα δεν περιελάμβανε μεγάλες δομικές αλλαγές σημειώνονται μεγάλα βήματα προόδου στην οικονομία ιδιαίτερα το δεύτερο εξάμηνο του 1998. Οι οικονομικές πολιτικές εφαρμόστηκαν με επιτυχία παρά την κρίση, τα αποθέματα παρέμειναν σε σταθερά και λογικά επίπεδα και ο δανεισμός από τις διεθνείς αγορές δρομολογείται κανονικά. Τα στοιχεία αυτά αποδεικνύουν ότι το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών καθώς και το ισοζύγιο πληρωμών είναι εφικτό να καταγράψουν θετική πορεία και στο μέλλον.

Οι προσδοκίες για θετική πορεία της τουρκικής οικονομίας το 1999, ως επακόλουθο της επιτυχημένης κυβερνητικής πολιτικής το 1998, δεν επαληθεύτηκαν. Το αρνητικό κλίμα στις διεθνείς αγορές, ο καταστροφικός σεισμός και η άνοδος της τιμής του πετρελαίου είχαν σαν αποτέλεσμα την αύξηση του πληθωρισμού και των δημοσιονομικών ελλειμμάτων. Παρόλα αυτά, οι προβλέψεις, τόσο της κυβέρνησης όσο και της ΠΤ συνηγορούν στην ανάκαμψη της τουρκικής οικονομίας το 2000.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΔΙΑΡΘΡΩΣΕΩΝ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η τουρκική οικονομία κατατάσσεται μεταξύ των αναδυομένων αγορών. Από το 1975 έως σήμερα, παρατηρείται εντυπωσιακή μείωση της συμμετοχής του αγροτικού τομέα ως ποσοστού του ΑΕΠ και παράλληλη αύξηση της συμμετοχής του βιομηχανικού, ενώ συγχρόνως αυξάνεται και το ποσοστό του τομέα των υπηρεσιών, το οποίο είναι υψηλό καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου. Παρ' όλα αυτά ο αγροτικός τομέας παραμένει ο μεγαλύτερος μεταξύ των χωρών του ΟΟΣΑ απασχολώντας περίπου το 43% του εργατικού δυναμικού (Οικονομικός Ταχυδρόμος 1998).

Τα μεγάλα διαρθρωτικά προβλήματα που αντιμετωπίζει η Τουρκία στέκονται εμπόδιο στην περαιτέρω ανάπτυξη της. Κατά τα τέλη της δεκαετίας του 1980 και τις αρχές της δεκαετίας του 1990 ακολουθήθηκαν επεκτατικές πολιτικές σε ένα περιβάλλον που χαρακτηριζόταν από υψηλό πληθωρισμό και αυξανόμενα δημοσιονομικά ελλείμματα (Οικονομικός Ταχυδρόμος 1998).

Ο υψηλός πληθωρισμός αποτελεί μόνιμο χαρακτηριστικό της τουρκικής οικονομίας τις τελευταίες δύο δεκαετίες. Το ΔΝΤ παρατηρεί ότι παρά το συνεχόμενο υψηλό πληθωρισμό, η αύξηση του εγχώριου προϊόντος παρέμεινε ισχυρή στην Τουρκία, ενώ τα διεθνή συναλλαγματικά αποθέματα βρίσκονται σε ικανοποιητικά επίπεδα. Παρά το γεγονός αυτό, το επίπεδο του πληθωρισμού έχει αρνητικές επιπτώσεις στην διατήρηση αυτών των ρυθμών αύξησης του προϊόντος καθώς και στην κατανομή του εισοδήματος στην χώρα. Το ΔΝΤ εκφράζει την ανησυχία του για την αδύναμη δημοσιονομική θέση της χώρας, καθώς επίσης για την γενικότερη αδυναμία της οικονομίας τα οποία αντικατοπτρίζονται στα υψηλά επίπεδα βραχυπρόθεσμου εξωτερικού χρέους και των συνεχιζόμενων πολύ υψηλών εγχώριων επιτοκίων (IMF 1997).

Το δεύτερο εξάμηνο του 1998 το πρόβλημα των υψηλών επιτοκίων επιδεινώθηκε εξαιτίας εξωτερικών αρνητικών επιδράσεων (Ρωσική κρίση τον Αύγουστο του 1998), όπως επίσης και της πολιτικής αστάθειας (προκήρυξη πρόωρων εκλογών τον Δεκέμβριο του 1998). Πρέπει να σημειωθεί όμως ότι στο σύνολο της δεκαετίας του '90, ακόμη και όταν οι επιρροές στην οικονομία από το εξωτερικό περιβάλλον ήταν θετικές, το επιτόκιο δανεισμού παρέμενε σε υψηλά επίπεδα. Το γεγονός αυτό είναι αποτέλεσμα της μακροχρόνιας αδυναμίας των δημοσιονομικών λογαριασμών, καθώς και της αβεβαιότητας του οικονομικού περιβάλλοντος η οποία ενισχύεται από τον υψηλό πληθωρισμό και από τους ρυθμούς διολίσθησης του νομίσματος, οι οποίοι με την σειρά τους σχετίζονται ουσιαστικά με την αδυναμία των δημοσίων εσόδων (IMF 1999).

Η αύξηση των δημοσίων εσόδων και η προώθηση της οικονομικής δραστηριότητας είναι οι στόχοι της κυβέρνησης σε ότι αφορά το πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων. Τα περιορισμένα αποτελέσματα που παρουσίασαν οι διαδικασίες ιδιωτικοποίησης τα προηγούμενα έτη καθιστούν αναγκαία τη λήψη εκείνων των νομοθετικών και θεσμικών μέτρων, τα οποία είναι αναγκαία, έτσι ώστε να επιτευχθεί αύξηση του ρυθμού των ιδιωτικοποιήσεων κυρίως στον τομέα της ενέργειας και των τηλεπικοινωνιών. Ταυτόχρονα, βασική επιδίωξη της κυβέρνησης αποτελεί η αλλαγή πολιτικής σε ότι αφορά τον τομέα των γεωργικών ενισχύσεων με στόχο τη γενικότερη αναθεώρηση του συστήματος γεωργικών ενισχύσεων, ώστε να μειωθεί το βάρος των γεωργικών επιδοτήσεων στην δημοσιονομική πολιτική της Τουρκίας. Οι νέες κατευθύνσεις της κυβερνητικής πολιτικής σε ότι αφορά τις ιδιωτικοποιήσεις και τις γεωργικές επιδοτήσεις βρίσκονται σε αρμονία με προηγούμενες υποδείξεις τόσο του ΔΝΤ, όσο και της ΠΤ (IMF 1999).

Η ανεξαρτησία με την οποία η νομισματική πολιτική ασκείται κατά τα τελευταία χρόνια, έχει συμβάλει σημαντικά στην μείωση του κόστους για την τουρκική αγορά, εξωτερικών αρνητικών επιδράσεων. Η Κεντρική Τράπεζα της Τουρκίας θα συνεχίσει να ασκεί τη νομισματική και την συναλλαγματική της πολιτική με ελαστικότητα, με στόχο τον περιορισμό πληθωριστικών πιέσεων, αλλά ταυτόχρονα, προστατεύοντας και τα ρευστά διαθέσιμα ξένων νομισμάτων της (Central Bank 1999).

Το ΔΝΤ έχει εκφράσει την πεποίθηση του ότι για την πλήρη αξιοποίηση των οικονομικών δυνατοτήτων της χώρας είναι αναγκαία η γρήγορη εγκαθίδρυση και διατήρηση ενός σταθερού μακροοικονομικού περιβάλλοντος. Ο στόχος αυτός απαιτεί συνδυασμένη προσπάθεια δημοσιονομικής, νομισματικής πολιτικής όπως επίσης και πολιτικών αναδιάρθρωσης της οικονομίας. Το οικονομικό πρόγραμμα του 1998 αποτελεί ένα ουσιαστικό βήμα προς την κατεύθυνση αυτή, η οποία αποτελεί μονόδρομο για τη βελτίωση της βιωσιμότητας της τουρκικής οικονομίας της αγοράς (IMF 1999).

2.1 ΕΓΧΩΡΙΑ ΑΓΟΡΑ ΚΑΙ ΜΙΣΘΟΙ

2.1.1 Εγχώρια Αγορά

Ο υψηλός ετήσιος ρυθμός αύξησης του πληθυσμού της Τουρκίας πριν το 1970, παρά την τάση επιβράδυνσης που παρατηρείται τις τελευταίες δεκαετίες, έχει ως αποτέλεσμα, σύμφωνα με τους δημογράφους, ο ενεργός πληθυσμός να καταγράφει αύξηση της τάξης του 2% τουλάχιστον μέχρι το έτος 2000. Το ποσοστό συμμετοχής του ενεργού πληθυσμού είναι αρκετά χαμηλό και συνεχίζει να μειώνεται, από 53,8% το 1997 σε 51,3% το 1998. Το καθεστώς μείωσης στο ρυθμό συμμετοχής συνεχίζεται εξαιτίας της αύξησης της συμμετοχής στο σχολείο ιδιαίτερα για τα κορίτσια, της μετανάστευσης σε αστικές περιοχές, όπου οι γυναίκες έχουν μικρότερο ποσοστό συμμετοχής, καθώς και στη συνταξιοδότηση σε μικρή σχετικά ηλικία (SPO 1999).

Το σύνολο του εργατικού δυναμικού που ήταν 22,4 εκατ το 1997 αυξήθηκε κατά 4,7% και έφτασε τα 23,4 εκατ το 1998. Η απασχόληση επίσης αυξήθηκε κατά 5,5% το 1998 φτάνοντας τα 22 εκατ από 20,8 εκατ το 1997. Η αύξηση της απασχόλησης προήλθε από αύξηση του αριθμού των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα, ενώ ο αριθμός των απασχολούμενων στον δευτερογενή μειώθηκε και στον τριτογενή παρέμεινε σχεδόν στα ίδια επίπεδα με το 1997 (**πίνακας 2**).

Σε ότι αφορά την τομεακή κατανομή της απασχόλησης, ο πρωτογενής τομέας συνεχίζει να διατηρεί παραδοσιακά το μεγαλύτερο ποσοστό απασχολούμενων με ποσοστό 43,4% για το 1998. Ο πρωτογενής τομέας ο οποίος αριθμούσε το 75% της συνολικής απασχόλησης το 1960 συνεχίζει να απασχολεί μεγάλο αριθμό ατόμων, παρά το γεγονός ότι σήμερα αντιστοιχεί σε ποσοστό λιγότερο του 14% του ΑΕΠ. Όπως παρατηρούμε στον **πίνακα 2** το ποσοστό των εργαζομένων στον πρωτογενή τομέα αυξάνεται την περίοδο 1997-1998 γεγονός που οφείλεται στην αύξηση της αγροτικής παραγωγής το διάστημα αυτό. Αντίθετα, η μείωση και η στασιμότητα της παραγωγής στον δευτερογενή και στον τριτογενή τομέα, ιδιαίτερα το δεύτερο εξάμηνο του 1998, οδήγησαν σε ανάλογη πορεία και τον αριθμό των εργαζομένων στους τομείς αυτούς. Το 55%, από τα 9,5 εκατ. εργαζομένους που αριθμεί ο

2.1 ΕΓΧΩΡΙΑ ΑΓΟΡΑ ΚΑΙ ΜΙΣΘΟΙ

πρωτογενής τομέας, αναφέρεται σε μέλη της οικογένειας που δουλεύουν χωρίς να πληρώνονται και από αυτό το ποσοστό το 73% είναι γυναίκες (SPO 1999). Το υψηλό ποσοστό εργαζομένων στον τομέα αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι υπόλοιποι παραγωγικοί τομείς, και ιδιαίτερα ο δευτερογενής, απέτυχαν να δημιουργήσουν ικανοποιητικές ευκαιρίες απασχόλησης, παρά το γεγονός ότι βιομηχανία της Τουρκίας χαρακτηρίζεται ως βιομηχανία εντάσεως εργασίας που στηρίζεται στο άφθονο εργατικό δυναμικό. Γίνεται λοιπόν κατανοητό, σε ότι αφορά την Τουρκία, ότι ο ρυθμός αύξησης της απασχόλησης υπολείπεται κατά πολύ του ρυθμού αύξησης των οικονομικών δεδομένων, ενώ υποστηρίζεται από πολλούς ότι οι κυβερνήσεις στο βωμό της επίτευξης υψηλών ρυθμών ανάπτυξης αδιαφόρησαν για την αγορά εργασίας (Pitman 1988).

Πίνακας 2 : Εξελίξεις στην εγχώρια αγορά εργασίας
(σε χιλιάδες)

Έτη	1995		1996		1997		1998	
Εργατικό δυναμικό	22.900		23.030		22.359		23.415	
Απασχόληση ανά παραγωγικό τομέα :	ΕΡΓ.ΔΥΝ.	%	ΕΡΓ.ΔΥΝ.	%	ΕΡΓ.ΔΥΝ.	%	ΕΡΓ.ΔΥΝ.	%
Πρωτογενής τομέας	10.226	47,84	9.962	45,91	8.219	39,49	9.534	43,42
Δευτερογενής τομέας	3.190	14,92	3.378	15,57	3.889	18,69	3.577	16,29
Τριτογενής τομέας	7.961	37,24	8.358	38,52	8.705	41,82	8.847	40,29
Συνολική απασχόληση	21.376	100%	21.698	100%	20.813	100%	21.958	100%
Ανεργία								
Άνεργοι	1.522		1.332		1.545		1.457	
Ποσοστό % ανέργων	6,6		5,8		6,9		6,2	
Αστικές περιοχές	10		9,3		9,7		10	
Αγροτικές περιοχές	3,9		2,9		4,2		2,8	
Ποσοστό % υποαπασχολούμενων	6,3		6,2		6,1		5,7	
Ποσοστό % ανενεργού εργατ. Δυναμικού	13		12		13		12	

Πηγή: Central Bank 1999

2.1 ΕΓΧΩΡΙΑ ΑΓΟΡΑ ΚΑΙ ΜΙΣΘΟΙ

Το μερίδιο των αστικών και αγροτικών περιοχών στο σύνολο των απασχολούμενων ήταν 45% και 55% αντίστοιχα, και το μερίδιο των αστικών περιοχών στη συνολική απασχόληση εμφανίζεται μειωμένο το 1998 σε σχέση με το 1997. Στις αστικές περιοχές το ποσοστό των ανέργων από 9,7% το 1997 αυξήθηκε σε 10% το 1998, ενώ στις αγροτικές περιοχές το ποσοστό των ανέργων μειώθηκε από 4,2% σε 2,8%. Η μετανάστευση από τις αγροτικές στις αστικές περιοχές οδήγησε στην αύξηση του ποσοστού των ανέργων στα αστικά κέντρα. Από την άλλη πλευρά, η αύξηση της παραγωγής του πρωτογενούς τομέα το 1998 αποτελεί τον βασικό παράγοντα μείωσης των ανέργων στις αγροτικές περιοχές. Ο αναγκαίος εκσυγχρονισμός της γεωργίας θα θέσει αναπόφευκτα σημαντικές προκλήσεις στην οικονομία και την κοινωνία της Τουρκίας, κυρίως όσον αφορά την ικανότητα απορρόφησης από τον παραγωγικό μηχανισμό του ανθρώπινου δυναμικού που θα απελευθερωθεί από την αύξηση της παραγωγικότητας στον γεωργικό τομέα (European Commission 1998). Πάντως, εξετάζοντας την δεκαετία του '90 παρατηρούμε ότι σε γενικές γραμμές η παραγωγικότητα ανά εργαζόμενο αυξήθηκε. Η σημαντική οικονομική ανάπτυξη που παρατηρήθηκε, χωρίς να σημειωθούν σημαντικές μεταβολές στην απασχόληση οδήγησε στην αύξηση αυτή. Για παράδειγμα, την περίοδο 1996-1998, ενώ ο ετήσιος ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ κυμάνθηκε στο 6%, η απασχόληση σημείωσε αύξηση της τάξης του 0,7% κατά μέσο όρο.

Το ποσοστό ανεργίας που ήταν 6,9% το 1997 υποχώρησε στο 6,2% για το 1998, ενώ το ποσοστό των υποαπασχολούμενων μειώθηκε από 6,1% σε 5,7%. Συνολικά το ποσοστό ανέργων και υποαπασχολούμενων σημείωσε μείωση από 13% το 1997 σε 11,9% το 1998. Η εντατική επιβράδυνση της οικονομικής δραστηριότητας στο δεύτερο εξάμηνο του 1998 επηρέασε τις απολύσεις προσωπικού ιδιαίτερα στη βαριά βιομηχανία. Είναι κοινά παραδεκτό το γεγονός ότι στις υφαντουργίες και τις μεταλλοβιομηχανίες σημειώθηκε μεγάλο κύμα απολύσεων, χωρίς όμως να υπάρχουν επίσημα στοιχεία αφού οι περισσότεροι εργάτες στις βιομηχανίες αυτές δεν είναι καταγεγραμμένοι. Υπολογίζεται ότι οι απολύσεις ανήλθαν σε 44.428 άτομα το δεύτερο εξάμηνο του 1998 από 33.312 άτομα το δεύτερο μισό του 1997 (SPO 1999).

Η μετανάστευση στο εξωτερικό αποτέλεσε στο παρελθόν "βαλβίδα ασφαλείας" σε ότι αφορά το πλεονάζον εργατικό δυναμικό. Ιδιαίτερα την περίοδο

2.1 ΕΓΧΩΡΙΑ ΑΓΟΡΑ ΚΑΙ ΜΙΣΘΟΙ

1969-1973 πάνω από 100.000 άτομα κάθε χρόνο εγκατέλειπαν την Τουρκία προς αναζήτηση εργασίας. Το 1985 οι Τούρκοι μετανάστες υπολογίζονταν σε 1,1 εκατ. εκ των οποίων 500.000 στην Γερμανία και 200.000 στις χώρες της Μέσης Ανατολής (Pitman 1988). Σήμερα το μεταναστευτικό ρεύμα εξακολουθεί να υφίσταται (οι Τούρκοι μετανάστες στην Γερμανία υπολογίζονται σε 2.000.000), παρουσιάζει όμως εμφανή σημάδια μείωσης (πίνακας 3). Τα αίτια της μείωσης πρέπει να αναζητηθούν στις μεγάλες μεταναστευτικές πιέσεις στις οποίες υπόκεινται ιδιαίτερα τα ανέπτυγμένα κράτη της Ευρώπης, και στα μέτρα που έχουν ληφθεί από αυτά προκειμένου να σταματήσει η εισροή μεταναστών. Εξάλλου, την τελευταία περίοδο τα φαινόμενα της ξеноφοβίας και του ρατσισμού έχουν λάβει μεγάλες κοινωνικές διαστάσεις.

Πίνακας 3 : Μετανάστευση

Έτη	1995	1996	1997	1998	1999
Άνδρες	59.142	40.541	33.283	25.879	17.447
Γυναίκες	341	156	38	28	28
Σύνολο:	59.483	40.697	33.321	25.907	17.475

Πηγή: SPO 2000

Παρά το γεγονός ότι η Τουρκία εμφανίζει πλεόνασμα εργατικού δυναμικού, όπως στις περισσότερες αναπτυσσόμενες χώρες, παρουσιάζεται έλλειψη ειδικευμένου και εκπαιδευμένου προσωπικού. Το πρόγραμμα εκπαίδευσης και εξειδίκευσης των ανέργων που ξεκίνησε το 1993 με εγγυήσεις απασχόλησης από το Υπουργείο Εργασίας σημειώνει ιδιαίτερη επιτυχία με 76.611 εξειδικευμένους εργαζόμενους έως το τέλος του 1998. Η αύξηση του μεριδίου του εργατικού δυναμικού που είναι κάτοχοι πτυχίων επαγγελματικής κατάρτισης συμβάλλει, τόσο στη βελτίωση κινητικότητας, όσο και στην αύξηση της παραγωγικότητας του εργατικού δυναμικού. Στα πλαίσια του προγράμματος εξειδίκευσης και εκπαίδευσης των ανέργων το Υπουργείο Εργασίας προώθησε τη δημιουργία ενός αποτελεσματικού συστήματος πληροφόρησης σε ότι αφορά την αγορά εργασίας με σκοπό τον προσανατολισμό των εκπαιδευόμενων σε τομείς όπου παρουσιάζονται εργασιακές ευκαιρίες. Ταυτόχρονα, η βασική εκπαίδευση των πολιτών επεκτάθηκε στα 8 χρόνια από το 1997. Γίνεται

2.1 ΕΓΧΩΡΙΑ ΑΓΟΡΑ ΚΑΙ ΜΙΣΘΟΙ

λοιπόν κατανοητό ότι καταβάλλονται αξιόλογες προσπάθειες για την εκπαίδευση τόσο του γενικού πληθυσμού, όσο και του εργατικού δυναμικού ειδικότερα. Παρόλα αυτά, το επίπεδο παραμένει χαμηλό γεγονός που επιβάλλει την εντατικοποίηση των προσπαθειών αυτών (SPO 1999).

Ο νέος νόμος (Ν. 4325) που θεσπίστηκε μέσα στο 1998 στοχεύει στην υποστήριξη και τον προσανατολισμό των ιδιωτικών επιχειρήσεων στις λιγότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες της χώρας και τη δημιουργία σε αυτές νέων θέσεων εργασίας. Ο νόμος περιλαμβάνει ορισμένα κίνητρα εγκατάστασης επιχειρήσεων όπως μερική ή ολική μείωση του φόρου εισοδήματος των επιχειρήσεων, μερική συμμετοχή του Υπουργείου Οικονομικών στις δαπάνες ασφάλισης των εργαζομένων, ευκολίες πληρωμής του φόρου εισοδήματος των νέων εργαζομένων (SPO 1999).

2.1 ΕΓΧΩΡΙΑ ΑΓΟΡΑ ΚΑΙ ΜΙΣΘΟΙ**2.1.2 Μισθοί**

Ο μέσος εργατικός μισθός είναι 6 φορές κάτω από τον αντίστοιχο ευρωπαϊκό, ενώ το συνδικαλιστικό σύστημα λειτουργεί επιλεκτικά. Το φθινό εργατικό δυναμικό διασφαλίζει στις βιομηχανίες έντασης εργασίας ανταγωνιστικότητα και χαμηλές τιμές. Παράλληλα, μεγάλο μέρος του εργατικού δυναμικού στη βιομηχανία είναι ανασφάλιστο γεγονός που συντελεί στην ακόμα μεγαλύτερη μείωση του κόστους παραγωγής (Οικονομικός Ταχυδρόμος 1996)

Στον δημόσιο τομέα και σε μέρος του ιδιωτικού οι αμοιβές καθορίζονται μέσω συλλογικών συμβάσεων εργασίας. Η νομοθεσία επιτρέπει την υπογραφή συλλογικών συμβάσεων εργασίας μεταξύ επιχειρηματικών ενώσεων και συνδικάτων εργαζομένων. Το γεγονός αυτό προσελκύει ένα μεγάλο αριθμό εργαζομένων στο δημόσιο τομέα. Οι μισθοί των δημοσίων υπαλλήλων έξω από το πλαίσιο των συλλογικών συμβάσεων μπορούν να αυξηθούν και από το Κοινοβούλιο αφού ληφθούν υπόψη οι οικονομικές συνθήκες της χώρας στην περίοδο του έτους (SPO 1999).

Υπάρχουν στην Τουρκία πολλές οργανώσεις που εκπροσωπούν τους μισθωτούς και τους εργαζομένους εν γένει, εκ των οποίων η πιο αντιπροσωπευτική είναι η *TorK-Is*, η οποία εξάλλου είναι μέλος της ευρωπαϊκής συνομοσπονδίας συνδικάτων (ETUC). Από την πλευρά των εργοδοτών, η κυριότερη οργάνωση είναι η *TISK*, η οποία έχει γίνει επίσης μέλος της Ένωσης συνομοσπονδιών των βιομηχάνων και των εργοδοτών της Ευρώπης (UNICE). Το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο που συνέστησε η κυβέρνηση το 1995, άρχισε να λειτουργεί το Μάρτιο 1997, παρόλο που στο πλαίσιο των συνομοσπονδιών του δημοσίου τομέα δεν εξασφαλίζεται κοινωνικός διάλογος, λόγω της ύπαρξης νομικών περιορισμών (European Commission 1998).

Οι ονομαστικοί μισθοί στο δημόσιο τομέα το 1998 αυξήθηκαν περίπου 83,9%, (πίνακας 4) ενώ το ίδιο διάστημα οι αμοιβές των εργαζομένων στις μεγάλες επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα αυξήθηκαν κατά 102,3%. Οι πραγματικοί όμως μισθοί αποδεικνύουν μια μικρή πτώση της τάξης του 0,4% στις αμοιβές του δημοσίου τομέα και μια αύξηση κατά 9,6% στις αμοιβές του ιδιωτικού τομέα. Επίσης, ο

2.1 ΕΓΧΩΡΙΑ ΑΓΟΡΑ ΚΑΙ ΜΙΣΘΟΙ

Βασικός μισθός αυξήθηκε κατά 75,5% μειώθηκε δηλαδή κατά 4,9% σε πραγματικά επίπεδα.

Πίνακας 4 : Μισθοί

(% ποσοστό μεταβολής με βάση το προηγούμενο έτος)

Έτη	1996	1997	1998	1996	1997	1998
<i>Μεταβολές Μισθών</i>	<i>Ονομαστικοί Μισθοί % μεταβολή</i>			<i>Πραγματικοί μισθοί % μεταβολή</i>		
Δημόσιος τομέας	35,3	121,4	83,9	-25,0	19,2	-0,4
Ιδιωτικός τομέας	83,7	80,2	102,3	1,9	-3,0	9,6
Βασικός μισθός	113,7	103,6	75,5	18,5	9,6	-4,9

Πηγή: SPO 1999

Οι δαπάνες του τουρκικού συστήματος κοινωνικής ασφάλισης αντιπροσωπεύουν μόνο το 7% του ΑΕΠ της Τουρκίας. Αυτό το χαμηλό ποσοστό οφείλεται στη χρηματοοικονομική δομή του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης που βασίζεται στις εισφορές των εργοδοτών και εργαζομένων και όχι στην είσπραξη φόρων. Η ελλειμματική κατάσταση πολλών οργανισμών καθιστά αναγκαία την κρατική παρέμβαση. Αυτό το γεγονός επιβαρύνει σημαντικά την ισορροπία του προϋπολογισμού. Συνεπώς είναι απαραίτητη μια σημαντική διαρθρωτική μεταρρύθμιση αυτού του καθεστώτος. Οι περισσότεροι δείκτες στον τομέα της υγείας θεωρούνται μη ικανοποιητικοί δεδομένου του επιπέδου κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης της χώρας. Όσον αφορά την τουρκική νομοθεσία στους τομείς, της υγείας και της ασφάλειας, της εργασίας, των ίσων ευκαιριών, είναι δύσκολο να εκτιμηθεί ο βαθμός εναρμόνισής τους με το κοινοτικό κεκτημένο. Οι τουρκικές αρχές εξέφρασαν επανειλημμένα επιθυμία, στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής στρατηγικής, να αρχίσουν διάλογο με την Κοινότητα σχετικά με ορισμένα κοινωνικά θέματα (European Commission 1998).

2.2 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ**2.2 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ****2.2.1 ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ**

Ιστορικά ο πρωτογενής τομέας απασχολούσε το μεγαλύτερο αριθμό εργαζομένων και αποτελούσε τον κύριο μέτοχο στο ΑΕΠ της χώρας, τις εξαγωγές και την ανάπτυξη της βιομηχανίας. Η υψηλή αποδοτικότητα του εδάφους και η εντατική του καλλιέργεια είχαν καταστήσει την Τουρκία μια από τις λίγες αυτόνομες διατροφικά χώρες στον κόσμο. Η γεωργία ήταν ευρύτατα διαδεδομένη στο σύνολο της χώρας με μοναδική εξαίρεση τις ορεινές ανατολικές περιφέρειες όπου η κτηνοτροφία αποτελούσε τη βασική απασχόληση. Με την πάροδο του χρόνου όμως ο πρωτογενής τομέας δεν μπόρεσε να συμβαδίσει σε εξέλιξη με τον ταχύτατα αναπτυσσόμενο τομέα της βιομηχανίας και τον τομέα των υπηρεσιών με αποτέλεσμα το μερίδιο του στο ΑΕΠ να μειωθεί από σχεδόν 50% το 1950 σε λιγότερο από 20% το 1985. Την ίδια περίοδο ο πρωτογενής τομέας αναπτύσσεται μόνο κατά 1% περισσότερο από τον πληθυσμό της χώρας με αποτέλεσμα να μειώνεται σταθερά η κατά κεφαλήν διατροφική ικανότητα της χώρας. Η πορεία αυτή του πρωτογενή τομέα αντανακλά σε ένα βαθμό τις κυβερνητικές πολιτικές μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '40 για τις οποίες η γρήγορη εκβιομηχάνιση αποτελούσε τη βασική προτεραιότητα της χώρας (Pitman 1988).

Στο παρελθόν η κυβέρνηση επενέβαινε σημαντικά στον πρωτογενή τομέα μέσω επιδοτήσεων των τιμών, δασμολογικής επιβάρυνσης των εισαγωγών, εξαγωγικών επιδοτήσεων και ευνοϊκής φορολόγησης των προϊόντων. Από τη στιγμή που εφαρμόστηκε το πρώτο μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα το 1980 η Τουρκία ανέπτυξε μια συνεχιζόμενη σειρά από μεταρρυθμίσεις στην αγροτική πολιτική, σχεδιασμένη έτσι ώστε να ιδιωτικοποιήσει τις αγορές, να μειώσει τις αγροτικές επιδοτήσεις, να υπερπηδήσει τα εμπορικά εμπόδια και να εντάξει τον πρωτογενή τομέα στη διεθνή αγορά. Βάση του προγράμματος υιοθετήθηκαν μέτρα όπως η υποτίμηση του νομίσματος και η απελευθέρωση των τιμών και του εμπορίου. Με τον τρόπο αυτό αυξήθηκε η εξαγωγική ανταγωνιστικότητα των αγροτικών προϊόντων και ενισχύθηκε η παραγωγή και το εμπόριο. Από το 1980 έως και το 1994 η αγροτική παραγωγή αυξήθηκε με ένα μέσο όρο 3% το έτος. Κατά την περίοδο αυτή είχαμε

2.2 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ

σημαντικές εξελίξεις στον πρωτογενή τομέα. Συγκεκριμένα, η καλλιεργούμενη γη αυξήθηκε κατά 2,4 εκατ. εκτάρια σε ποσοστό 15%. Το 1982 η μη καλλιεργούμενη γη αυξήθηκε κατά 1,6 εκατ. εκτάρια σαν αποτέλεσμα μεγάλων εισαγωγών στη γεωργία σε σπόρους και λιπάσματα. Ταυτόχρονα, η προώθηση των εξαγωγών όσπριων τριπλασίασε το ποσοστό της γης για αυτό το είδος καλλιέργειας και αύξησε την παραγωγή σε μεγάλο βαθμό (Ministry of Foreign Affairs 1999).

Παρά το γεγονός ότι ο πρωτογενής τομέας έγινε λιγότερο “σημαντικός” για την οικονομία της Τουρκίας στο πέρασμα των δεκαετιών, συνεχίζει να κατέχει ένα μεγάλο μερίδιο της συνολικής παραγωγής και συνολικής απασχόλησης της Τουρκίας ιδίως αν συγκριθεί με την επίδραση του πρωτογενή τομέα στο σύνολο των οικονομιών πολλών άλλων κρατών. Το μερίδιο όμως αυτό μειώνεται σταδιακά (πίνακας 5). Έτσι η συμβολή του πρωτογενή τομέα στο ΑΕΠ μειώνεται από 35% το 1970 σε 22% το 1980, 16,4% το 1995 και 13,5 το 1998.

Πίνακας 5 : Πρωτογενής Τομέας (Παραγωγή, Μερίδιο στο ΑΕΠ)
(τιμές TL 1987)

Έτη	1970	1980	1990	1995	1996	1997	1998
Αξία παραγωγής (δισ TL)	10.767	12.636	14.176	14.640	15.284	14.927	16.176
Μερίδιο πρωτογενούς τομέα στο ΑΕΠ	37,3	26,1	17,5	15	15,9	13,6	13,5

Πηγή: SPO 1999, Undersecretarial of Foreign Trade 1999.

Ο πρωτογενής τομέας, ο οποίος παρουσιάζει χαμηλούς ετήσιους ρυθμούς ανάπτυξης την περίοδο 1980 - 1995, παρά τις προσπάθειες αναβάθμισης μέσω της πολιτικής που ασκήθηκε από το 1980 και μετά, συρρικνώθηκε κατά 2,3% το 1997 και αυξήθηκε κατά 7,6% το 1998 (Πίνακας 6).

2.2 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ

Πίνακας 6 : Ρυθμός Ανάπτυξης του πρωτογενούς τομέα

Έτη	1980-1985	1985-1990	1990-1995	1996	1997	1998
Ρυθμός Ανάπτυξης (%μεταβολή)	2,5	2,6	0,52	4,4	-2,3	7,6

Πηγή: SPO 1999, Undersecretarial of Foreign Trade 1999.

Η αυξητική τάση του πρωτογενούς τομέα το 1998 οφείλεται κυρίως στις υψηλές αποδόσεις στη γεωργία ιδιαίτερα στα δημητριακά, τα φρούτα και τα λαχανικά η παραγωγή των οποίων αυξήθηκε κατά 16,8%, 25,5% και 12,6% αντίστοιχα. Οι αποδόσεις αυτές δεν ήταν αποτέλεσμα κάποιας συγκεκριμένης αγροτικής πολιτικής που εφαρμόστηκε αλλά αποδίδονται στις ευνοϊκές καιρικές συνθήκες που επέδρασαν θετικά στις καλλιέργειες (Undersecretarial of Foreign Trade 1999). Το ύψος της παραγωγής του συνόλου των προϊόντων του γεωργικού τομέα είναι σταθεροποιημένο με μικρές διακυμάνσεις θετικές ή αρνητικές. Το γεγονός αυτό, αντανακλά την έλλειψη ουσιαστικής αγροτικής πολιτικής η οποία θα μπορούσε να βελτιώσει την παραγωγικότητα και να αυξήσει τις ξένες επενδύσεις. Οι απασχολούμενοι στη γεωργία αντιπροσωπεύουν το 43,4% του ενεργού πληθυσμού, ποσοστό εξαιρετικά υψηλό και ασύγκριτα μεγαλύτερο ακόμη και από εκείνο των λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών της ΕΕ. Η γεωργία αντιπροσωπεύει το 57,5% του πρωτογενή τομέα, η κτηνοτροφία το 36% και το 6,5% συμπληρώνουν η δασοπονία και η αλιεία (πίνακας 7).

Πίνακας 7 : Ρυθμός Ανάπτυξης και Διάρθρωση Παραγωγής Πρωτογενούς τομέα (% μεταβολή)

Έτη	1997	1998	1997	1998
	Ρυθμός Ανάπτυξης %		Διάρθρωση Παραγωγής %	
Γεωργία – Κτηνοτροφία	-2,1	8,2	92,6	93,5
Δασοπονία	-3,7	-2,2	5,1	4,4
Αλιεία	8	5,6	2,3	2,1
Πρωτογενής Τομέας	-2,3	7,6	100	100

Πηγή: Undersecretarial of Foreign Trade 1999.

2.2 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ

Η Τουρκία εμφανίζει πολύ μεγάλο αγροτικό πλούτο με σημαντική δυναμική αύξησης της παραγωγής κυρίως διαμέσου της ποιοτικής αναβάθμισης των καλλιεργειών. Η γεωργική επιφάνεια της Τουρκίας καλύπτει 50 εκατ. εκτάρια (γαίες για καλλιέργεια και κτηνοτροφία) με ποσοστό μεγαλύτερο από 50% της επιφάνειας αυτής να χρησιμοποιείται για καλλιέργεια. Κατατάσσεται στις μεγαλύτερες παραγωγούς χώρες σε ότι αφορά τα όσπρια με σημαντικό ρόλο σε ότι αφορά το παγκόσμιο εμπόριο όσπριων. Ο αριθμός των κρατών τα οποία εισάγουν όσπρια από την Τουρκία τα πέντε τελευταία χρόνια ξεπερνάει τα 40. Τα δημητριακά είναι επίσης τομέας ιδιαίτερης βαρύτητας για την τουρκική γεωργία. Το σιτάρι, η βρώμη, η σίκαλη, ο αραβόσιτος και το ρύζι είναι τα πιο διαδεδομένα είδη καλλιέργειας. Παράλληλα, αποτελεί τον κυριότερο παραγωγό παγκοσμίως σε ότι αφορά τον καπνό ανατολικού τύπου. Ο καπνός αποτελεί ένα παραδοσιακά εξαγόμενο αγροτικό προϊόν για τη χώρα. Η τουρκική παραγωγή σε καρύδια και αφυδατωμένα φρούτα είναι επίσης αξιόλογη σε παγκόσμιο επίπεδο. Τα προϊόντά αυτά καθώς και τα φουντούκια, τα φιστίκια και η σταφίδα είναι διαδεδομένα στη διεθνή αγορά ως παραδοσιακά αγροτικά εξαγωγικά προϊόντα της Τουρκίας. Ιστορικά ντοκουμέντα αποδεικνύουν ότι η καλλιέργεια φουντουκιού στην περιφέρεια της Μαύρης Θάλασσας χρονολογείται από το 300 π.χ. Σε ότι αφορά την καλλιέργεια του σύκου, παράγεται το 36% της παγκόσμιας παραγωγής και αντιστοιχεί μερίδιο 70-75% των εξαγωγών σε διεθνές επίπεδο (Ministry of Foreign Affairs 1999).

Η αγροτική παραγωγή της Τουρκίας περιλαμβάνει μεγάλη ποικιλία φρούτων και λαχανικών. Συγκεκριμένα, περιλαμβάνει 80 είδη από τα 140 που καλλιεργούνται σε ολόκληρο τον κόσμο. Από τα είδη που καλλιεργούνται τα 50 είδη έχουν και εξαγωγικό χαρακτήρα, ενώ ένας μεγάλος αριθμός φρούτων όπως σταφύλια, σύκα, βερίκοκκα, κεράσια, φράουλες και λαχανικά όπως πατάτες, ντομάτες, πράσα, πιπεριές μπορούν να συντηρηθούν και να μεταποιηθούν με αρκετούς διαφορετικούς τρόπους. Ένας από τους νέους μα γρήγορα αναπτυσσόμενους τομείς της αγροβιομηχανίας είναι η βιομηχανία κατεψυγμένων φρούτων και λαχανικών. Σε αυτό τον τομέα ποσοστό μεγαλύτερο από το 90% εξάγεται. Η βιομηχανία αφυδατωμένων λαχανικών είναι ένας ακόμα σημαντικός τομέας της τουρκικής αγροβιομηχανίας. Πάντως, το μεγαλύτερο μερίδιο των εξαγωγών σε ότι αφορά τα κατεργασμένα

2.2 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ

φρούτα και λαχανικά ανήκει στον τοματοπολτό, η ποιότητα του οποίου είναι ευρύτατα διαδεδομένη στην παγκόσμια αγορά. Σημαντικό τομέα της τουρκικής αγροβιομηχανίας αποτελεί η αλευροβιομηχανία στην οποία αποδίδεται το 50% της αξίας των παραγόμενων αγροβιομηχανικών προϊόντων. Τα βασικά προϊόντα αυτού του τομέα είναι το άσπρο αλεύρι, το σμιγδάλι, τα μακαρόνια και τα μπισκότα. Οι ευνοϊκές κλιματολογικές και οικολογικές συνθήκες που επικρατούν στην Τουρκία της προσδίδουν συγκριτικό πλεονέκτημα σε ότι αφορά την παραγωγή σπορέλαιου. Συγκεκριμένα, κατέχει σημαντικό μερίδιο της αγοράς σπορέλαιου αφού παράγει ελαιόλαδο, καλαμποκέλαιο, ηλιέλαιο, βαμβακέλαιο, σογιέλαιο και φουντουκέλαιο (Ministry of Foreign Affairs 1999).

Οι καιρικές συνθήκες παίζουν σημαντικό ρόλο στον αγροτικό τομέα. Οι αρδεύσεις έχουν σαν στόχο να μειώσουν την επίδραση των κλιματολογικών συνθηκών στην παραγωγή. Γι' αυτό το λόγο η κυβέρνηση δίνει μεγάλο βάρος στην επέκταση των αρδεύσεων, τη βελτίωση της γης και των υδάτινων πηγών. Υπολογίζεται ότι τα δυο τρίτα των αγροτικών επενδύσεων δαπανούνται προς αυτή την κατεύθυνση. 4,5 εκατ. εκτάρια χρησιμοποιούμενης αγροτικής έκτασης είναι αρδευόμενα και υπολογίζεται η έκταση αυτή να αυξηθεί κατά 1,7 εκατ. εκτάρια χάρη στο πρόγραμμα άρδευσης GAP που προβλέπεται ότι θα ολοκληρωθεί το 2015 (EC 1998). Το γεγονός ότι σήμερα η ισχυροποίηση της παραγωγής βασίζεται στη χρήση των χημικών λιπασμάτων, των φυτοφαρμάκων και των αρδεύσεων, έχει ως αποτέλεσμα, ο υποβιβασμός του περιβάλλοντος και η διατήρηση των φυσικών πόρων να είναι τομείς αυξημένου ενδιαφέροντος για την χάραξη της αγροτικής πολιτικής της Τουρκίας (SPO 1999).

Σε ότι αφορά την κτηνοτροφία, η οποία καταλαμβάνει το 36% της συνολικής παραγωγής του πρωτογενούς τομέα, η Τουρκία κατέχει υψηλή θέση σε παγκόσμιο επίπεδο με βάση τον αριθμό των ζώων που εκτρέφονται. Το πρόβατο, το κατσίκι, το κατσίκι της Αγκόρας (πατρίδα του οποίου είναι η Τουρκία) και η αγελάδα συνιστούν το 60%, 17%, 3% και 18% αντίστοιχα του συνόλου των ζώων. Από τα ποσοστά αυτά γίνεται κατανοητό ότι στην εκτροφή προβάτων βασίζεται ο κύριος όγκος της τουρκικής κτηνοτροφίας. Οι κλιματολογικές συνθήκες και η γεωγραφία του εδάφους αποτελούν καθοριστικό παράγοντα σε ότι αφορά την εγκατάσταση κτηνοτροφικών

2.2 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ

μονάδων και το είδος της κτηνοτροφίας. Έτσι, ως πιο ανεπτυγμένες περιοχές σε ότι αφορά την κτηνοτροφία παρουσιάζονται οι περιοχές της Θράκης και της Δυτικής Ανατολίας. Συγχρόνως, γίνονται προσπάθειες για την ανάπτυξη της κτηνοτροφίας στην περιοχή της Νότιας Ανατολίας στην οποία παράγεται και ο κύριος όγκος ζωοτροφών (Ministry of Foreign Affairs 1999).

Παρά το γεγονός ότι ο αριθμός των ζώων στην Τουρκία είναι μεγαλύτερος από ότι σε πολλές ανεπτυγμένες χώρες, η παραγωγή ανά ζώο είναι μικρότερη από ότι στις χώρες αυτές. Η παραγωγή κρέατος ανά αγελάδα είναι 250 κιλά ανά μέσο όρο στις ανεπτυγμένες χώρες, ενώ κυμαίνεται στα 160 με 170 κιλά στην Τουρκία, και η παραγωγικότητα σε γάλα είναι μεταξύ 5 με 6 κιλά ενώ στην Τουρκία 1,4 με 1,5 κιλά. Την τελευταία δεκαετία η κυβέρνηση καταβάλλει προσπάθειες σε ότι αφορά την αύξηση της παραγωγικότητας του τομέα της κτηνοτροφίας. Συγκεκριμένα, γίνονται εισαγωγές αγελάδων γενετικά βελτιωμένων σε ότι αφορά την ποιότητα του κρέατος και την ποσότητα του γάλακτος που παράγουν (Undersecretarial of Foreign Trade 1999).

Την περίοδο μεταξύ 1987 - 1997 342.000 αγελάδες υψηλής παραγωγικότητας σε γάλα διανεμήθηκαν στους παραγωγούς. Το 1997 η χαμηλή παραγωγικότητα χαρακτήριζε το 42,7% και το 97,1% του συνολικού αριθμού των αγελάδων και των προβάτων αντίστοιχα. Παράλληλα, δόθηκε έμφαση στην παροχή πληρέστερων κτηνιατρικών υπηρεσιών, ενώ σε ότι αφορά την προστασία των βοσκοτόπων, οι οποίοι μειώνονται σταθερά εξαιτίας της συνεχούς χρήσης και της μετατροπής τους σε οικόπεδα, ένας καινούργιος νόμος τέθηκε σε ισχύ το Φεβρουάριο του 1998. Παρά τις προσπάθειες η εγχώρια παραγωγή είναι κατώτερη της εγχώριας ζήτησης, ενώ ο αριθμός των ζώων που οδηγούνται στα σφαγεία είναι μεγαλύτερος από τον αριθμό των γεννήσεων. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, οι εισαγωγές κρέατος να αυξάνονται με αντίστοιχη μείωση των εξαγωγών, τόσο σε ζωντανά ζώα, όσο και σε γαλακτοκομικά προϊόντα. Εντύπωση προκαλεί σύμφωνα και με τον **πίνακα 8** η μεγάλη αύξηση που εμφανίζει η εκτροφή πουλερικών ο αριθμός των οποίων σχεδόν διπλασιάστηκε την περίοδο 1990 - 1994. Η αύξηση αυτή έχει να κάνει με τη στροφή της εγχώριας αγοράς σε ότι αφορά την κατανάλωση πουλερικών, το κρέας των οποίων υποκαθιστά σταδιακά το βοδινό και το αρνίσιο κρέας (Undersecretarial of Foreign Trade 1999).

2.2 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ

Η κατεργασία του γάλακτος και η παραγωγή γαλακτοκομικών προϊόντων σε εμπορική βάση είναι μια διαδικασία που ξεκίνησε στην Τουρκία πριν 35 χρόνια. Παρά την κατακερματισμένη δομή που παρουσιάζει ο κλάδος της κτηνοτροφίας, η Τουρκία είναι η μεγαλύτερη παραγωγός χώρα σε γάλα και γαλακτοκομικά προϊόντα στην Ασία. Ενώ όμως το επίπεδο παραγωγής γάλακτος έχει σταθεροποιηθεί, η παραγωγή αγελαδινού γάλακτος αυξάνεται, ενώ μειώνεται η παραγωγή γάλακτος από άλλες πηγές. Το γεγονός αυτό είναι αποτέλεσμα της σταθερής μείωσης του αριθμού των προβάτων, όπως φαίνεται και στον **πίνακα 8**, αλλά και της σταδιακής αντικατάστασης των αγελάδων χαμηλής παραγωγικότητας με βελτιωμένες γενετικά αγελάδες. Ο τομέας γεωργικών προϊόντων διατροφής υπόκειται επί του παρόντος σε διαδικασία ιδιωτικοποίησης. Οι βιομηχανίες του τομέα γαλακτοπαραγωγής, ζωοτροφών και ορισμένα σφαγεία έχουν ήδη ιδιωτικοποιηθεί. Αντίθετα, ο ρόλος του κράτους παραμένει πολύ σημαντικός σε ορισμένους τομείς-κλειδιά, στον τομέα του καπνού, της ζάχαρης του τσαγιού των σιτηρών και του κρέατος (European Commission 1998).

Πίνακας 8 : Ύψος παραγωγής επιλεγμένων αγροτικών προϊόντων
(σε χιλ. τόννους)

Έτη	1990	1991	1992	1993	1994
Δημητριακά	30.109	31.068	29.071	31.660	26.394
Σιτάρι	20.000	20.400	19.300	21.000	17.500
Κριθαρι	7.300	7.800	6.900	7.500	7.000
Όσπρια	2.188	1.973	1.823	1.946	1.679
Ρεβύθια	860	855	770	740	650
Φακές	846	640	600	735	610
Καπνός	296	241	334	339	218
Ζαχαρότευτλα	13.986	15.474	15.126	15.621	12.736
Βαμβάκι	655	559	574	580	606

2.2 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ

Πατάτες	4.300	4.600	4.600	4.650	4.350
Ντομάτες	6.000	6.200	6.450	6.150	6.350
Σταφύλια	3.500	3.600	3.450	3.700	3.450
Μήλα	1.900	1.900	2.100	2.080	2.095
Εσπεριδοειδή	1.474	1.696	1.674	1.737	1.878
Καρποί με κέλυφος	630	628	801	598	773
Φουντούκια	375	315	520	305	490
Σπορέλαια	2.181	1.934	2.061	1.674	1.899
Ηλιέλαιο	860	800	950	815	740
Ελιές	1.100	640	750	550	900
Τσάι	608	983	724	579	654
Πουλερικά (1000)	96.676	139.207	152.530	178.260	183.684
Αριθμός ζώων (1000)	64.992	65.176	63.746	59.584	57.111
Πρόβατα	40.553	40.433	39.416	37.541	35.646
Αγελάδες	11.377	11.973	11.951	11.910	11.901
Κρέας	507	467	449	432	466
Γάλα	9.617	10.240	10.279	10.006	10.561

Πηγή: Ministry Of Foreign Affairs 1999.

Το 26% της Τουρκίας καλύπτεται από δάση. Από τις εκτάσεις αυτές ποσοστό πάνω από 50% είναι υποβαθμισμένες και μη παραγωγικές. Παράλληλα, παρά τα μέτρα προστασίας και ανάπτυξης των δασών που έχουν παρθεί, 6.743 εκτάρια δασικών εκτάσεων καταστράφηκαν εξαιτίας πυρκαγιών και 9.701 εκτάρια αποχαρακτηρίστηκαν από δασικά διαμέσου διαφόρων νόμων μέσα στο 1998. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, η προστιθέμενη αξία του κλάδου της δασοπονίας να μειώνεται σταδιακά καθώς και το μερίδιο της στο σύνολο της αγροτικής παραγωγής που για το 1998 ήταν 4,4%. Ανάλογα προβλήματα εμφανίζονται και στον τομέα της αλιείας ο οποίος πλήττεται από την υπεραλιεία και την μόλυνση των θαλασσών. Η αύξηση όμως της προστιθέμενης αξίας του κατά 7,6% το 1998, αποτέλεσε κυβερνητικών

2.2 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ

προγραμμάτων σε ότι αφορά τη βελτίωση της παραγωγής και την ορθολογική χρήση των φυσικών πόρων αποδεικνύει, τόσο τη δυναμική του, όσο και ότι στο μέλλον μπορεί να συμβάλλει ουσιαστικά στη συνολική αξία της πρωτογενούς παραγωγής (Central Bank 1999).

Με μερίδιο 13,5% στο ΑΕΠ και 43,4% στη συνολική απασχόληση ο πρωτογενής τομέας έχει σημαντική συμβολή στην οικονομική ανάπτυξη της Τουρκίας. Γι' αυτό το λόγο η αγροτική πολιτική αποτελεί κρίσιμο τομέα της συνολικής πολιτικής της εκάστοτε κυβέρνησης. Βασικούς στόχους της πολιτικής αυτής αποτελούν, η σταθεροποίηση των τιμών των αγροτικών προϊόντων, η παροχή ικανοποιητικού και σταθερού εισοδήματος σε όσους ασχολούνται στον πρωτογενή τομέα, η αύξηση των καλλιεργειών και της παραγωγής, η μείωση του ποσοστού εξάρτησης της παραγωγής από τις κλιματολογικές συνθήκες, η ορθολογική διαχείριση των φυσικών πόρων που είναι ιδιοκτησία του δημοσίου, η προώθηση νέων αποδοτικότερων τεχνικών καλλιέργειας και η ενίσχυση των εξαγωγών αγροτικών προϊόντων. Ιδιαίτερη βαρύτητα προσδίδει η κυβέρνηση της Τουρκίας στην παροχή στον αναπτυσσόμενο πληθυσμό υγιεινής και ισορροπημένης διατροφής και ιδιαίτερα στην κατά κεφαλήν αύξηση της κατανάλωσης ζωικών πρωτεϊνών. Η βελτίωση των οικονομικών συνθηκών οδήγησε σε αύξηση της ποικιλομορφίας της διατροφής με αποτέλεσμα η κατά κεφαλήν κατανάλωση θερμίδων να πλησιάζει τα Ευρωπαϊκά επίπεδα (Ministry Of Foreign Affairs 1999).

Από τη στιγμή που άρχισαν οι προσπάθειες ουσιαστικής αναδιάρθρωσης και βελτίωσης στις αρχές της δεκαετίας του '80, η Τουρκία έχει κάνει σημαντικά βήματα σε ότι αφορά την εναρμόνιση της εμπορικής της πολιτικής με αυτή της ΕΕ, το άνοιγμα των συνόρων στις εισαγωγές και τη μείωση του ασκούμενου ελέγχου στις εξαγωγές. Από την έναρξη ισχύος της τελωνειακής ένωσης της Τουρκίας με την ΕΕ η Τουρκία έχει εξαλείψει όλους τους δασμούς και τις φορολογίες που αφορούσαν την εισαγωγή βιομηχανικών προϊόντων από χώρες της ΕΕ. Η τελωνειακή ένωση αρχικά καλύπτει μόνο μεταποιημένα αγροτικά προϊόντα περιλαμβάνοντας τη ζάχαρη, δημητριακά και γαλακτοκομικά προϊόντα. Μέχρι τώρα τα δύο μέρη ανταλλάσσουν αμοιβαίες παραχωρήσεις για ορισμένα προϊόντα. Μια διμερής συμφωνία που βελτιώνει το επίπεδο ελευθέρωσης των γεωργικών συναλλαγών συνάφθηκε και

2.2 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ

άρχισε να ισχύει την 1η Ιανουαρίου 1998. Η ουσιαστική εφαρμογή της παρεμποδίζεται ωστόσο από μια απαγόρευση εισαγωγής στην Τουρκία βοείου κρέατος και ζώντων ζώων. Η ελεύθερη κυκλοφορία παραδοσιακών αγροτικών προϊόντων θα γίνει εφικτή όταν η αγροτική πολιτική της Τουρκίας προσεγγίσει ουσιαστικά την κοινή αγροτική πολιτική της ΕΕ (European Commission 1998).

Παρόλα αυτά, η τουρκική γεωργική πολιτική χαρακτηρίζεται παρεμβατική, βασιζόμενη σε ισχυρή εγχώρια στήριξη (τιμές παρέμβασης, επιδοτήσεις ορισμένων συντελεστών παραγωγής, πιστώσεις για γεωργικές επενδύσεις, ειδικές πληρωμές, πριμοδότηση της παραγωγής) και με υψηλά επίπεδα εξαγωγικών ενισχύσεων. Εξαγωγικές επιδοτήσεις χορηγούνται για ορισμένα προϊόντα (κρεμμύδια, ντομάτες, πατάτες, μήλα και εσπεριδοειδή). Η εξωτερική δασμολογική προστασία εξασφαλίζεται με υψηλούς δασμούς που είναι όμως χαμηλότεροι από τους δασμούς που έχουν παγιωθεί στο πλαίσιο του ΠΟΕ. Οι προσπάθειες για μείωση της κρατικής παρέμβασης δεν έχουν μέχρι τώρα καρποφορήσει (European Commission 1998).

Το 1997 επαναλαμβάνεται το φαινόμενο της μαζικής προσφυγής στις αγορές παρέμβασης για τη στήριξη των τιμών. Οι τιμές παρέμβασης σημείωσαν άνοδο, γεγονός που αντανάκλαται στην έντονη άνοδο των δημοσιονομικών δαπανών καθώς και στις τιμές των επισιτιστικών προϊόντων για τους καταναλωτές (European Commission 1998). Παρόλο που οι στόχοι του προϋπολογισμού, που είχαν καθοριστεί για το 1998, είχαν ληφθεί υπόψη όταν καθορίστηκαν οι τιμές των επιδοτήσεων των αγροτικών προϊόντων, τα υψηλά επίπεδα παραγωγής που επιτεύχθηκαν ανέβασαν υπερβολικά τις συνολικές δαπάνες των επιδοτήσεων. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, τη χάραξη νέας πολιτικής για το 1998 η οποία περιόριζε σε μεγάλο βαθμό τις επιδοτήσεις με τις σημαντικότερες μειώσεις να αφορούν κυρίως τα δημητριακά τον καπνό και τα ζαχαρότευτλα. Έτσι, όσο οι αγρότες δεν έχουν σαφή πολιτική πληρωμής και εξαιτίας ορισμένων δυσκολιών σε ότι αφορά την αγροτική ασφάλιση, η ασφάλεια της αγροτικής παραγωγής δεν μπορεί να επεκταθεί στα επιθυμητά επίπεδα (Undersecretarial of Foreign Trade 1999).

2.2 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ

Τις τρεις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται στην Τουρκία έντονο κλίμα μετανάστευσης όχι μόνο στις αστικές περιοχές, αλλά και στο εξωτερικό. Το 1950 ο αγροτικός πληθυσμός αντιπροσώπευε το 75% του συνολικού, ενώ το 1990 μειώθηκε στο 40%. Τη δεκαετία του 1980 η αστικοποίηση κυμάνθηκε στο επίπεδο του 6% ετησίως σαν αναπόφευκτη συνέπεια της εκβιομηχάνισης της χώρας (Ministry of Foreign Affairs 1999). Αποτελεί γεγονός αναμφισβήτητο, ότι υπάρχουν οικονομικές ανισότητες μεταξύ των αστικών και αγροτικών περιοχών. Στην προσπάθεια της η κυβέρνηση να μειώσει τις διαφορές ενισχύει τις υποδομές και την αγροτική παραγωγή και επεκτείνει χωρικά τις ευκαιρίες απασχόλησης αναβαθμίζοντας τις τοπικές επιχειρήσεις και δίνοντας κίνητρα για εγκατάσταση νέων επιχειρήσεων σε υποβαθμισμένες περιοχές. Για τη χρηματοδότηση του προγράμματος αναβάθμισης των αναδυόμενων αγορών η ΠΤ χορήγησε δάνειο ύψους 4 εκατ\$. Το πρόγραμμα το οποίο ξεκίνησε στο τέλος του 1998 και υπολογίζεται να ολοκληρωθεί το 2001 έχει ως στόχο τη μετατροπή επιλεγμένων εγχώριων αγορών δημητριακών και βαμβακιού σε σύγχρονα εμπορικά κέντρα διεθνούς εμβέλειας (Undersecretariat of Foreign Trade 1999).

Η εγγύτητα της Τουρκίας στην Ευρώπη και την βόρεια και κεντρική Αφρική της δίνουν εύκολη πρόσβαση σε μεγάλες αγορές διαμέσου της Μαύρης Θάλασσας στα βόρεια, το Αιγαίο Πέλαγος στα δυτικά και τη Μεσόγειο στα νότια. Ταυτόχρονα, η εσωτερική αγορά της Τουρκίας που χαρακτηρίζεται από υψηλούς ρυθμούς αύξησης του πληθυσμού και του κατά-κεφαλήν εισοδήματος οδηγείται αναπόφευκτα στην αύξηση της ζήτησης της ποσότητας διατροφικών προϊόντων υψηλότερης ποιότητας. Παρά το συνολικό αρνητικό εμπορικό ισοζύγιο της Τουρκίας, το εμπορικό αγροτικό ισοζύγιο παρουσιάζεται ιδιαίτερα θετικό. Η απελευθέρωση του εμπορίου και η αυξημένη ζήτηση είχαν σαν αποτέλεσμα οι εξαγωγές γεωργικών προϊόντων να φτάσουν τα 2,3 δις\$ το 1995 και αποτελούσαν το 10,7% των συνολικών εσόδων από τις εξαγωγές της Τουρκίας (European Commission 1998).

Η ΕΕ είναι η κύρια αγορά τουρκικών γεωργικών προϊόντων. Το ισοζύγιο των τουρκικών συναλλαγών με την ΕΕ είναι θετικό για την Τουρκία. Η αξία των συνολικών τουρκικών εξαγωγών ανέρχεται σε περισσότερα από 1,6 δις ECU, ενώ οι κοινοτικές εξαγωγές προς την Τουρκία ανέρχονται σε αξία σε 500 εκατ ECU (μέσος

2.2 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ

όρος 1995-1997). Τα κυριότερα προϊόντα που εξάγονται προς την Κοινότητα είναι τα φουντούκια (αντιπροσωπεύουν το 23% της αξίας των συνολικών γεωργικών εξαγωγών), οι λοιποί ξηροί καρποί, ο καπνός και τα εσπεριδοειδή. Η ζάχαρη, τα παρασκευάσματα διατροφής, το σιτάρι και τα έλαια είναι τα προϊόντα που εισάγει περισσότερο η Τουρκία από την Κοινότητα. Παράλληλα, η Τουρκία είναι ο μεγαλύτερος παραγωγός και εξαγωγέας αγροτικών προϊόντων στην Ανατολική και Νότια Αφρικανική ήπειρο (European Commission 1998).

Η δυναμική του πρωτογενούς τομέα στη σύγχρονη Τουρκία μπορεί να θεωρηθεί ότι υποβαθμίζεται αφού αξιολογείται με βάση το ρόλο του στην οικονομία που εμφανίζεται αρκετά ελαττωμένος σε σχέση με το παρελθόν. Από την άλλη πλευρά, ακόμα περιλαμβάνει μεγάλο κομμάτι της συνολικής παραγωγής και ακόμα μεγαλύτερο της συνολικής απασχόλησης. Σημαντικό πρόβλημα στην αγροτική πρόοδο και αποδοτικότητα της Τουρκίας αποτελεί το μικρό μέγεθος των ιδιοκτησιών. Με τα 4,5 εκατ. γεωργικές εκμεταλλεύσεις, η Τουρκία χαρακτηρίζεται από κατακερματισμένη έγγειο δομή. Παρατηρείται επίσης, η υπεροχή των μικρών εκμεταλλεύσεων, η υπερβολική κατάτμηση τους, η μεγάλη διασπορά τους και επί πλέον η τάση μείωσης του μεγέθους των μέσων εκμεταλλεύσεων (Νότης 1995).

Ο πρωτογενής τομέας δεν αποτελεί διαπραγματευτικό ατού της Τουρκίας για την ενσωμάτωσή της στην Κοινότητα. Αντίθετα, έχει εξελιχθεί σε σημείο τριβής μεταξύ αυτών που είναι εναντίον της ένταξης της Τουρκίας στην Κοινότητα και αυτών που την υποστηρίζουν. Η ενδεχόμενη διεύρυνση της Κοινότητας με την Τουρκία θα είχε ως αποτέλεσμα να αυξηθεί κατά 22% η χρήσιμη γεωργική επιφάνεια της Κοινότητας, κατά 41% ο αριθμός των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και να διπλασιαστεί σχεδόν ο ενεργός πληθυσμός του γεωργικού τομέα (Νότης 1995).

Οι πολέμιοι της ένταξης της Τουρκίας στην Κοινότητα στηρίζουν την άποψη τους στις διαρθρωτικές και κοινωνικοοικονομικές αδυναμίες του πρωτογενή τομέα. Υποστηρίζουν ότι ο απόλυτος αριθμός και το ποσοστό των απασχολούμενων στη γεωργία είναι από μόνα τους αρκετά για να κατανοηθούν οι δυσκολίες που θα παρουσίαζε η ενδεχόμενη ενσωμάτωση. Συγχρόνως, το επίπεδο των τιμών είναι πολύ χαμηλότερο σε σύγκριση με εκείνο της Κοινότητας. Στα φυτικά προϊόντα οι τιμές

2.2 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ

αντιστοιχούν κατά μέσο όρο στο 1 / 2 και στο 1 / 3 των αντίστοιχων της Κοινότητας. Όσον αφορά το κρέας οι τιμές δεν είναι σημαντικά διαφορετικές από εκείνες της Κοινότητας. Το γεγονός αυτό δεν έχει σημασία μόνο ως προς την επιβάρυνση που μπορεί να προκαλέσει στον προϋπολογισμό της Κοινότητας. Αποτελεί συστατικό στοιχείο της γενικότερης αναπτυξιακής πολιτικής της Τουρκίας που βοηθάει μεταξύ άλλων στη διατήρηση των μισθών σε εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα. Η αύξηση των τιμών των γεωργικών προϊόντων βρίσκεται σε αντίφαση με τη διαδικασία εκβιομηχάνισης που ακολουθείται στην Τουρκία και που στηρίζεται στο χαμηλό κόστος εργασίας. Η άνοδος των τιμών στο γεωργικό τομέα θα ασκήσει σημαντικές πιέσεις για την αύξηση των μισθών. Το γεγονός όμως ότι ο γεωργικός τομέας θα παύσει να αποτελεί πηγή στρατιάς ανέργων και φθηνού εργατικού δυναμικού για τα βιομηχανικά κέντρα, θα ταράξει τα θεμέλια της διαδικασίας εκβιομηχάνισης που εφαρμόζεται στην Τουρκία και που στηρίζεται, μεταξύ άλλων, σε μεγάλο βαθμό στη συμπίεση του κόστους εργασίας (Νότης 1995).

Από την άλλη πλευρά υποστηρίζεται, και αποτελεί και προσωπική μας άποψη, ότι η εφαρμογή του καθεστώτος των κοινοτικών τιμών και ενισχύσεων θα μπορέσει να αποτελέσει έναν παράγοντα για την προώθηση των επενδύσεων, λαμβανομένων υπόψη των προοπτικών αύξησης της αποδοτικότητας. Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα την εντατικοποίηση, τόσο των ιδιωτικών, όσο και των δημόσιων επενδύσεων που θα επιτρέψουν την αξιοποίηση του αναπτυξιακού δυναμικού του τομέα και τη θεαματική αύξηση της τουρκικής γεωργικής παραγωγής.

2.2.2. ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

Από την περίοδο δημιουργίας του πρώτου πενταετούς προγράμματος το 1963 οι υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης και οι διαρθρωτικές αλλαγές με σκοπό την εκβιομηχάνιση αποτελούσαν τους βασικούς στόχους. Οι στρατηγικές εκβιομηχάνισης που υιοθετήθηκαν και οι οικονομικές πολιτικές που ακολουθήθηκαν εμφανίζουν μεγάλες διαφορές πριν και μετά το 1980. Μέχρι το 1980 επικράτησε μια πολιτική υποκατάστασης των εισαγωγών με σκοπό η βελτίωση της βιομηχανικής παραγωγής να μειώσει την εξάρτηση από το εξωτερικό, αφού τα βασικά καταναλωτικά αγαθά θα ήταν προϊόντα της τοπικής βιομηχανίας. Η στρατηγική του ισχυρού προστατευτισμού περιόριζε σε μεγάλο βαθμό τις εισαγωγές και καθιστούσε την εγχώρια αγορά ελκυστικότερη από την προσπάθεια για εξαγωγές των βιομηχανικών προϊόντων. Ο ιδιωτικός τομέας δραστηριοποιούνταν κυρίως στην παραγωγή βασικών διαρκών καταναλωτικών προϊόντων, ενώ ο δημόσιος τομέας προσανατολιζόταν κυρίως στην παραγωγή ενδιάμεσων και επενδυτικών προϊόντων. Την περίοδο 1977 - 1980 ο βιομηχανικός τομέας και η οικονομία στο σύνολο της γνώρισε μια σημαντική επιβράδυνση, σαν αποτέλεσμα των δύο πετρελαϊκών κρίσεων που μείωσαν τις εξαγωγές της Τουρκίας (Pitman 1988).

Το πρόγραμμα σταθεροποίησης της οικονομίας της 24ης Ιανουαρίου 1980 και οι πολιτικές που ακολουθήθηκαν μεταγενέστερα, αποδεικνύουν μια έντονη αλλαγή στην βιομηχανική και οικονομική πολιτική, σε αντίθεση με τα σταθεροποιητικά προγράμματα που τίθονταν σε εφαρμογή στο παρελθόν κάθε 8-10 χρόνια. Ριζικές αλλαγές σημειώθηκαν στους τομείς της νομισματικής και οικονομικής πολιτικής, του εμπορικού ισοζυγίου και της συναλλαγματικής ισοτιμίας, με σκοπό την γρήγορη ανάπτυξη του βιομηχανικού τομέα ο οποίος συνέχιζε να αποτελεί τον κινητήριο μοχλό της οικονομίας. Κύριος στόχος των αλλαγών αυτών ήταν η αναπτυξιακή διαδικασία του βιομηχανικού τομέα να βασιστεί στις εξαγωγές και στις αρχές της διεθνούς αγοράς και όχι στην υποκατάσταση των εισαγωγών και στην εγχώρια αγορά, όπως ίσχυε μέχρι το 1980 (Central Bank 1999).

Παράλληλα, καταβλήθηκαν ουσιαστικές προσπάθειες με στόχο την ενθάρρυνση της αποταμίευσης και των ιδιωτικών επενδύσεων καθώς και την εισροή ξένου κεφαλαίου, έτσι ώστε οι υποαπασχολούμενοι εγχώριοι πλουτοπαραγωγικοί

2.2 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ

πόροι να χρησιμοποιηθούν για την ανάπτυξη και τον εκσυγχρονισμό κυρίως του μεταποιητικού τομέα. Οι διάφορες κυβερνήσεις μέσω ειδικών πολιτικών προσπάθησαν να προωθήσουν τις επενδύσεις στον τομέα των βιομηχανικών υποδομών και να πετύχουν τη χρηματοδότηση των βιομηχανιών με ευνοϊκούς όρους. Σε ότι αφορά τις υποδομές, ιδιαίτερη βαρύτητα δόθηκε στον τομέα των μεταφορών και των τηλεπικοινωνιών οι οποίοι αποτελούν προϋποθέσεις για την εύρυθμη λειτουργία του συνολικού βιομηχανικού τομέα. Στην κεφαλαιοαγορά δημιουργήθηκαν οι προϋποθέσεις για την επένδυση και μικρών κεφαλαίων στον τομέα της βιομηχανίας, ενώ με νόμο το 1981 συγκροτήθηκε το Συμβούλιο Κεφαλαιοαγοράς. Σε συνδυασμό με τα μέτρα αυτά, οι υπηρεσίες του τραπεζικού τομέα εκσυγχρονίστηκαν, ενώ δημιουργήθηκε το νομικό πλαίσιο για την επίτευξη διεθνών συναλλαγών και κινήσεων κεφαλαίων σε διεθνές επίπεδο (Business Monitor International LTD 1995).

Τα μέτρα που ελήφθησαν στους τομείς της κίνησης ξένων κεφαλαίων και της απελευθέρωσης του εμπορίου, συνέβαλαν ουσιαστικά στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας της βιομηχανίας και στην ενίσχυση των εξαγωγών. Συγχρόνως, η δημιουργία των ζωνών ελευθέρων συναλλαγών και το άνοιγμα στις διεθνείς αγορές επηρέασαν θετικά την ανάπτυξη της τουρκικής βιομηχανίας και αναβάθμισαν την εγχώρια αγορά. Αποτέλεσμα των μέτρων αυτών, ήταν η βιομηχανία να σημειώνει κατά μέσο όρο ετήσιο ρυθμό ανάπτυξης 6% την περίοδο 1980-1990 και να συμμετέχει κατά 70,9% στο σύνολο της παραγωγής και κατά 85,7% στις εξαγωγές το 1994. Η θεαματική αύξηση των εξαγωγών ήταν το πρώτο ορατό αποτέλεσμα της αλλαγής στο πρότυπο της εκβιομηχάνισης και της οικονομικής ανάπτυξης (Business Monitor International LTD 1995).

Η στρατηγική της εξωστρεφούς ανάπτυξης βασισμένης στο μηχανισμό των τιμών της ελεύθερης αγοράς σήμαινε και την κατάργηση του μοντέλου εκβιομηχάνισης μέσω κρατικών επιχειρήσεων. Οι ΚΟΕ κυριαρχούσαν σε τομείς που ήταν εθνικής σημασίας και σε τομείς όπου ο ιδιωτικός τομέας απέφευγε να τοποθετηθεί εξαιτίας των μεγάλων κεφαλαιακών απαιτήσεων σε σχέση με τα προσδοκώμενα κέρδη. Οι ΚΟΕ περιλαμβάνουν τις εθνικές μεταφορές, τις επικοινωνίες, επιχειρήσεις παραγωγής ενέργειας και τράπεζες. Οι ΚΟΕ της

2.2 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ

μεταποιητικής βιομηχανίας είναι συγκεντρωμένες κυρίως στους κλάδους που παράγουν ενδιάμεσα αγαθά, όπως βασικά μέταλλα και χημικά προϊόντα, αλλά και στους κλάδους καταναλωτικών αγαθών με ακραίες περιπτώσεις τις βιομηχανίες καπνού και ζάχαρης που αποτελούν κρατικά μονοπώλια (Pitman 1988).

Οι ΚΟΕ είχαν αντιμετωπίσει σημαντικά προβλήματα κατά τη δεκαετία του '70. Οι δυσκολίες εξεύρεσης των κατάλληλων στελεχών διαχείρισης, η εγκατάσταση ορισμένων μονάδων σε λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές, η πολιτική συγκράτησης των τιμών των προϊόντων τους σε χαμηλά επίπεδα και η ευνοϊκή πολιτική της απασχόλησης είχαν οδηγήσει σταδιακά στη μείωση της αποδοτικότητας των ΚΟΕ που ήταν αναγκασμένες να λειτουργούν στα πλαίσια μιας ολοένα και πιο ανοικτής αγοράς. Από το 1980 και μετά πάρθηκαν μέτρα εξυγίανσης σύμφωνα με τα οποία, οι ΚΟΕ υπόκεινταν σε αυστηρό έλεγχο των δαπανών για μισθούς, περιορισμούς των προσλήψεων και αναβολή των επενδυτικών τους σχεδίων, ενώ τους δόθηκε η δυνατότητα να ορίζουν οι ίδιες την τιμή πώλησης των προϊόντων τους. Σκοπός της νέας πολιτικής ήταν να μειώσει την εξάρτηση των ΚΟΕ από τον προϋπολογισμό, οι ανάγκες χρηματοδότησης των οποίων είχαν ανέλθει σε 6,5% του ΑΕΠ το 1977, και να τις εκθέσει στους μηχανισμούς της αγοράς, ώστε να αναγκαστούν να αυξήσουν την αποδοτικότητα τους. Οι προσπάθειες που καταβλήθηκαν με σκοπό την βελτίωση της αποδοτικότητας των ΚΟΕ ήταν το πρώτο βήμα ενός φιλόδοξου προγράμματος που στόχευε στην ιδιωτικοποίηση επιλεγμένων ΚΟΕ και στη μείωση της επιρροής του δημοσίου τομέα στην λειτουργία της αγοράς (Νότης 1995).

Οι διαδικασίες ιδιωτικοποίησης που άρχισαν το 1984 είχαν περιορισμένα αποτελέσματα. Βασικό εμπόδιο αποτελούσε το γεγονός ότι οι ΚΟΕ εκπληρώνουν κοινωνικούς στόχους, εξελίσσονται στα πλαίσια ενός μη ευέλικτου θεσμικού και νομικού πλαισίου και δεν υπόκεινται σε αυστηρούς δημοσιονομικούς περιορισμούς. Η κύρια αιτία της χαμηλής παραγωγικότητας των ΚΟΕ αποδίδεται στο ότι δεν διευθύνονται όπως οι εμπορικές επιχειρήσεις του αστικού δικαίου σε μια οικονομία της αγοράς. Το γεγονός είναι ότι η διάλυση των μη βιώσιμων μονάδων παραγωγής των ΚΟΕ θα προκαλέσει την απόλυση 100.000 περίπου απασχολουμένων προχωρημένης ηλικίας και μάλιστα σε υποβαθμισμένες περιοχές, πράγμα το οποίο θα όξυνε ακόμα περισσότερο το πρόβλημα της ανεργίας. Στα πλαίσια της πολιτικής ιδιωτικοποιήσεων οι δημόσιες επενδύσεις γνώρισαν στασιμότητα που ήταν ιδιαίτερα

2.2 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ

έντονη στις μεταποιητικές και στις εξορυκτικές βιομηχανίες των ΚΟΕ. Στην περίοδο 1987-1990 οι επενδύσεις στις βιομηχανίες αυτές μειώθηκαν κατά 77% περίπου. Παρά τις προσπάθειες ιδιωτικοποίησης, οι ΚΟΕ στα τέλη της δεκαετίας του '80 διατηρούσαν καθοριστική θέση στο σύνολο των οικονομικών επιχειρήσεων, με μερίδιο πάνω από το 50% της συνολικής απασχόλησης του δευτερογενή τομέα και το 40 % της δυναμικότητας της βιομηχανίας (Business Monitor International LTD 1995).

Το 1993 λειτουργούσαν 240 κρατικές επιχειρήσεις οι οποίες απορροφούσαν το 30% το συνόλου των παγιωμένων επενδύσεων της Τουρκίας και ευθύνονταν για το 37% του ελλείμματος του προϋπολογισμού (Business Monitor International LTD 1995). Γίνεται λοιπόν φανερό ότι η ιδιωτικοποίηση μέρους αυτών θα μείωνε τις ανάγκες δανειοδότησης του δημοσίου τομέα και θα βελτίωνε το δημόσιο έλλειμμα. Τα έσοδα από τις ιδιωτικοποιήσεις θα χρησιμοποιούνταν για την βελτίωση των βιομηχανικών υποδομών και την πλήρωση του εξωτερικού χρέους. Συγχρόνως, η αύξηση τις αποδοτικότητάς τους θα μείωνε τις τιμές και θα συγκρατούσε τον πληθωρισμό. Από το 1985 μέχρι το Νοέμβριο του 1996 τα έσοδα από τις ιδιωτικοποιήσεις υπολογίζονται σε 3,1 δις\$. Από αυτά τα 291 εκατ\$ είναι έσοδα του 1996, ποσό αισθητά μικρότερο από αυτό που προγραμματιζόταν στις αρχές του έτους και έφτανε τα 3 δις\$ (Οικονομικός Ταχυδρόμος 1996). Η δυσκαμψία του προγράμματος ιδιωτικοποιήσεων είναι αποτέλεσμα πολιτικών και κοινωνικών σκοπιμοτήτων, αλλά και ελλείψεων του νομικού και θεσμικού πλαισίου που στηρίζουν τη διαδικασία αυτή.

Η προώθηση των ιδιωτικοποιήσεων αποτέλεσε τομέα ιδιαίτερης βαρύτητας της οικονομικής πολιτικής του 1998, κυρίως εξαιτίας των ευεργετικών συνεπειών που θα έχουν ως προς το δημοσιονομικό έλλειμμα και το δημόσιο χρέος. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τα έσοδα από ιδιωτικοποιήσεις για το 1998 να ανέρχονται σε 3,1 δις\$. Το ποσοστό αυτό αποτελεί αύξηση 700% σε σχέση με το 1997 αλλά απέχει κατά πολύ από τον στόχο της κυβέρνησης που ήταν 10 δις\$ και αντιστοιχεί στο μεγαλύτερο ποσοστό σε μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις. Έτσι, δεν αντιπροσωπεύει μεγάλη πρόοδο. Αντιθέτως, η ιδιωτικοποίηση μεγάλων επιχειρήσεων αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα και καθυστερήσεις. Συγκεκριμένα, οι τουρκικές αρχές ανακοίνωσαν στις 19-10-1998 ότι θα καθυστερήσουν οι σημαντικότερες ιδιωτικοποιήσεις εταιρειών

2.2 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ

στους κλάδους των μεταφορών, των τηλεπικοινωνιών και του πετρελαίου έως τον επόμενο χρόνο (1999) λόγω των εξαιρετικά απρόσφορων συνθηκών στις αγορές (Οικονομικός Ταχυδρόμος 1998). Γίνεται λοιπόν κατανοητό ότι, οι κυβερνητικοί στόχοι για τα έσοδα από τις ιδιωτικοποιήσεις προσκρούουν εκτός από τους παραδοσιακούς λόγους και στην παγκόσμια οικονομική κρίση. Έτσι, αν και η πώληση του 49% της εταιρίας Τούρκ-Τέλεκομ είχε εγκριθεί από το Υπουργικό Συμβούλιο να ολοκληρωθεί μέσα στο 1999 αναβλήθηκε για τρίτη φορά και μέχρι της 7-9-2000 ανήκε ολοκληρωτικά στο δημόσιο (Privatization Administration 2000). Η ιδιωτικοποίηση της Turkish Airways έχει, επίσης, αναβληθεί, όπως και εκείνη της εταιρείας πετροχημικών, Petkim. Εκτός από τις παραπάνω, το κράτος σχεδιάζει και αρκετές άλλες ιδιωτικοποιήσεις όπως για παράδειγμα της Emlak Bank, της Tekel, της Deniz Nakliyat κ.α (Οικονομικός Ταχυδρόμος 1998). Από τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό ότι βρίσκεται σε εξέλιξη σημαντική προσπάθεια μείωσης της οικονομικής σημασίας του κρατικού τομέα, μέσω της πολιτικής ιδιωτικοποιήσεων και αποεπένδυσης. Ωστόσο, η προσπάθεια αυτή συναντά σοβαρά εμπόδια με αποτέλεσμα ο κρατικός τομέας να εξακολουθεί να αντιπροσωπεύει το 11% της προστιθέμενης αξίας στον βιομηχανικό τομέα και να βαρύνει τον προϋπολογισμό (Undersecretarial of Treasury 1999).

Οι μεταβολές του θεσμικού πλαισίου της βιομηχανίας προκάλεσαν διαρθρωτικές αλλαγές στην παραγωγή. Οι αλλαγές αυτές είχαν στόχο να κατευθύνουν τη βιομηχανία στους τομείς όπου παρουσίαζε συγκριτικό πλεονέκτημα έτσι ώστε να μπορέσει να λειτουργήσει στα πλαίσια της ελεύθερης αγοράς και του διεθνούς ανταγωνισμού. Έτσι, από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 την μεγαλύτερη ανάπτυξη παρουσιάζουν ο κλάδος των ενδιάμεσων προϊόντων, ο κλάδος των μηχανών - συσκευών και ο κλάδος των αντικειμένων από μέταλλο. Ταυτόχρονα, διευκολύνθηκαν σε μεγάλο βαθμό οι εισαγωγές ενδιάμεσων προϊόντων και τεχνολογικού εξοπλισμού σε μια προσπάθεια διάδοσης στην τουρκική βιομηχανία των νέων τεχνολογιών και των μοντέρνων μεθόδων μάρκετινγκ (Ministry of Foreign Affairs 1999).

Ανάλογες αλλαγές παρατηρήθηκαν και στη σύνθεση των εξαγωγών με κύριο χαρακτηριστικό την ραγδαία αύξηση των εξαγωγών βιομηχανικών προϊόντων. Κατά την περίοδο 1980-89 το ποσοστό των τροφίμων στις συνολικές εξαγωγές μειώθηκε

2.2 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ

δραστικά από 51,1% σε 22,9%. Ανάλογη υπήρξε και η μείωση του αντίστοιχου ποσοστού των γεωργικών πρώτων υλών το οποίο στο ίδιο διάστημα κατέλθε από 13,6% σε 3,3%. Η μείωση των ποσοστών αυτών αντισταθμίστηκε από την αύξηση των εξαγωγών μεταποιημένων βιομηχανικών προϊόντων, των οποίων το ποσοστό στις συνολικές εξαγωγές αυξήθηκε την ίδια περίοδο από 26,9% σε 65,8%. Από τα στοιχεία αυτά προκύπτει ότι η αλλαγή στη στρατηγική της οικονομικής ανάπτυξης ευνόησε όχι μόνο την αύξηση των συνολικών εξαγωγών, αλλά επιπλέον και την αλλαγή στη διάρθρωση των εξαγωγών προς όφελος των βιομηχανικών προϊόντων. Το φαινόμενο αυτό λαμβάνεται σήμερα ως δείκτης επιτυχίας της πολιτικής που ασκήθηκε (Νότης 1995).

Η συμφωνία τελωνειακής ένωσης μεταξύ της ΕΕ και της Τουρκίας η οποία τέθηκε σε ισχύ το 1996 ενίσχυσε την ανταγωνιστικότητα της τουρκικής βιομηχανίας επειδή επιτάχυνε τη διαδικασία εισαγωγής ενδιάμεσων και επενδυτικών προϊόντων και μείωσε την τιμή τους. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, την αναβάθμιση της ποιότητας της παραγωγής του βιομηχανικού τομέα (Ministry of Foreign Affairs 1999). Η ποιότητα της παραγωγής ήταν ένας τομέας που είχε υποβαθμιστεί στην τουρκική βιομηχανία στο πλαίσιο της επίτευξης υψηλών ρυθμών βιομηχανικής ανάπτυξης. Ταυτόχρονα, ο υψηλός βαθμός προστατευτισμού και η έλλειψη ανταγωνισμού στην εγχώρια αγορά αποτελούσαν αντικίνητρα στην προσπάθεια παραγωγής προϊόντων υψηλής ποιότητας. Έτσι, οι εξαγωγές μειώνονταν στο βαθμό που τα τουρκικά προϊόντα στερούνταν προδιαγραφών και ποιότητας, ενώ αυξάνονταν από την άλλη πλευρά οι εξαγωγές πρώτων υλών και ενδιάμεσων αγαθών. Το αποτέλεσμα ήταν η αύξηση των εισαγωγών και της κατανάλωσης δυτικών τελικών προϊόντων (Pitman 1988). Για το λόγο αυτό τα μέτρα που τέθηκαν σε ισχύ το 1996 με σκοπό την αναδιάρθρωση της τουρκικής βιομηχανίας στα πλαίσια του επιπέδου των βιομηχανιών της ΕΕ αναφέρονταν στην αύξηση της ποιότητας των παραγόμενων προϊόντων και την αύξηση της ανταγωνιστικότητας της βιομηχανίας. Μέχρι το 2001 θα έχει οριστικοποιηθεί η ευθυγράμμιση της τουρκικής τεχνικής νομοθεσίας με τις κοινοτικές προδιαγραφές. Αυτό θα παρακινήσει τις τουρκικές βιομηχανίες να καταστούν ιδιαίτερα δραστήριες στον τομέα της διαχείρισης της ποιότητας (European Commission 1998).

2.2 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ

Η σφιχτή οικονομική πολιτική, η μείωση των εισαγωγών κεφαλαιουχικών αγαθών και πρώτων υλών, καθώς και η αβεβαιότητα της προκήρυξης πρόωρων εκλογών είχε ως αποτέλεσμα η προστιθέμενη αξία της βιομηχανίας να αυξηθεί σε ποσοστό 1,8% (πίνακας 9) για το 1998 αν και στις αρχές τού έτους το ποσοστό αυτό είχε φτάσει το 9,1%. Το μερίδιο της βιομηχανίας στο ΑΕΠ το οποίο ήταν 21,9% το 1997 μειώθηκε σε 19,6% το 1998. Ανάλογη με την πορεία του δευτερογενή τομέα ήταν και η πορεία της μεταποιητικής βιομηχανίας. Η παραγωγή της μεταποιητικής βιομηχανίας που αντιπροσωπεύει το 85% της συνολικής παραγωγής του δευτερογενούς τομέα εμφάνισε αύξηση της τάξης του 7,5% το 1996, του 12,1% το 1997 και διατηρούσε αυτούς τους ρυθμούς μέχρι και το πρώτο μισό του 1998. Η μείωση όμως της εγχώριας ζήτησης το δεύτερο εξάμηνο του 1998 οδήγησε σε μείωση της παραγωγής με αποτέλεσμα η μεταποιητική βιομηχανία να παρουσιάσει αύξηση της προστιθέμενης αξίας της κατά 0,1% για το 1998 (το χαμηλότερο επίπεδο αύξησης στη δεκαετία του '90). Έτσι, ο βαθμός αξιοποίησης της δυναμικότητας της μεταποιητικής βιομηχανίας μειώθηκε από 79,4% το 1997 σε 76,6% το 1998. Παρόλα αυτά, οι εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων οι οποίες αντιστοιχούν στο 88,5% των συνολικών εξαγωγών αυξήθηκαν κατά 3,2% σε σχέση με τον προηγούμενο χρόνο και έφτασαν τα 23.873 εκατ\$. Το φαινόμενο αυτό έχει να κάνει με το γεγονός ότι οι επιχειρήσεις μη μπορώντας να προωθήσουν τα προϊόντα τους στην εγχώρια αγορά εξαιτίας της μείωσης της εγχώριας ζήτησης αναγκάστηκαν να εκμεταλλευτούν κάθε εξαγωγική ευκαιρία που τους δόθηκε.

Πίνακας 9 : Συγκριτικά στοιχεία της Τουρκικής Βιομηχανίας
(% μεταβολή)

Ετη	1990	1995	1996	1997	1998
Μερίδιο της Βιομηχανίας στο Α.Ε.Π.%	25,5	26,3	25,2	21,9	19,6
Βαθμός Αξιοποίησης της Δυναμικότητας της βιομηχανίας	76,2	77,6	78,0	79,4	76,6
Ρυθμός ανάπτυξης της βιομηχανίας %	8,6	12,1	7,1	10,4	1,8
Ρυθμός ανάπτυξης της μεταποιητικής βιομηχανίας %	9,7	13,9	7,5	12,1	0,1

Πηγή: SPO 1999

2.2 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ

Ο τομέας της κλωστοϋφαντουργίας και της ένδυσης είναι ο επικρατέστερος τομέας της μεταποιητικής βιομηχανίας. Το μερίδιο του στη συνολική βιομηχανική παραγωγή της χώρας φτάνει το 40%, απασχολεί το 20% του συνόλου των απασχολουμένων, και η αξία της παραγωγής υπολογίζεται στο 10% του ΑΕΠ. Η Τουρκία είναι ένας από τους πιο σημαντικούς παραγωγούς προϊόντων κλωστοϋφαντουργίας και ένδυσης και κατέχει την 6η θέση στο διεθνές εμπόριο ειδών ένδυσης. Ο τομέας της μεταλλουργίας αποτελεί τομέα ιδιαίτερης σημασίας για την οικονομία κάθε χώρας, αφού η παραγωγικότητα και η κατανάλωση προϊόντων του τομέα αυτού αποτελούν δείκτες της εκβιομηχάνισης και της ανάπτυξης της χώρας. Το 1998 η παραγωγή της Τουρκίας σε ατσάλι έφτασε τους 19,9 εκατ. τόνους από τους οποίους 16,5 εκατ. (83,5%) χρησιμοποιήθηκαν στον κατασκευαστικό τομέα. Η μεταλλουργική βιομηχανία βρίσκεται στην δεύτερη θέση σε ότι αφορά τις εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων με εξαγωγές που φτάνουν για το 1998 τα 2,2 δις\$ και τους 6,9 εκατ. τόνους. Τομείς υψηλής παραγωγικότητας με σημαντική συμβολή στη μεταποιητική βιομηχανία της Τουρκίας είναι ακόμα οι τομείς των χημικών προϊόντων, των ειδών διατροφής, των μηχανών και συσκευών, των μεταφορικών μέσων, των επίπλων και ειδών επιπλώσεως, των ειδών εφαρμογής ηλεκτρισμού και της υαλουργίας.

Η περίοδος 96 - 98 ήταν περίοδος δοκιμασίας για την τουρκική βιομηχανία, τόσο εξαιτίας της τελωνειακής ένωσης όπου με την κατάργηση όλων των τελωνειακών δασμών άρχισε να λειτουργεί σε συνθήκες πλήρους ανταγωνισμού, όσο και εξαιτίας της Ρώσικης κρίσης που επέφερε σημαντικές μεταβολές στην εγχώρια αγορά. Τα αποτελέσματα από την συνθήκη της τελωνειακής ένωσης ήταν ιδιαίτερα ενθαρρυντικά για την τουρκική βιομηχανία. Όπως φαίνεται και στον **πίνακα 10** το 1996 και 1997 η προστιθέμενη αξία της βιομηχανίας αυξήθηκε με όλους του υποτομείς να παρουσιάζουν αύξηση των μεγεθών τους.

2.2 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ

Πίνακας 10 : Μεταβολή της προστιθέμενης αξίας της μεταποιητικής βιομηχανίας.
(% μεταβολή)

Ετη	1996			1997			1998			1999		
	Δημόσιος Τομέας	Ιδιωτικός Τομέας	Σύνολο	Δημόσιος Τομέας	Ιδιωτικός Τομέας	Σύνολο	Δημόσιος Τομέας	Ιδιωτικός Τομέας	Σύνολο	Δημόσιος Τομέας	Ιδιωτικός Τομέας	Σύνολο
Ειδών διατροφής & ποτών	31,9	3,6	9,6	-1,6	10,7	8,0	15,4	-1,0	0,8	-2,9	0,0	-0,4
Υφαντουργία	-17,3	11,0	9,9	-4,5	9,1	8,7	-19,9	-6,1	-6,4	-34,5	-6,5	-7,1
Ειδών ενδύσεως	-9,0	5,0	4,2	-34,8	2,1	1,1	-34,4	7,9	6,7	-31,7	-3,9	-4,4
Παραγωγών πετρελαίου	-0,5	-12,6	-3,0	5,0	1,3	4,4	1,6	4,6	2,1	-6,4	7,5	-0,4
Χημικών Προϊόντων	3,1	12,0	10,2	-4,3	19,0	14,5	-1,1	0,5	0,3	-7,6	3,4	1,5
Μη μεταλλικών ορυκτών	-17,0	6,2	5,2	16,8	11,5	12,6	-58,5	7,9	6,8	-6,0	-5,8	-5,9
Βασικές μεταλλουργικές	23,9	1,9	7,7	4,9	11,7	9,6	-1,2	1,6	0,5	-1,7	-1,9	-1,8
Μηχανών & Συσκευών	6,6	14,8	14,0	-5,7	25,5	22,5	-2,0	-2,6	-2,6	41,2	-15,1	-11,1
Μεταφορικών μέσων		12,5	12,5		24,8	24,8		-3,7	-3,7		-18,6	-18,6
Μεταποιητική Βιομηχανία	3,0	8,8	7,5	2,8	15,2	12,1	0,7	0,0	0,1	-5,0	-4,1	-4,2

Πηγή: State Institute of Statistics 2000

Η επιρροή όμως της κρίσης της Ρωσίας είχε αρνητικά αποτελέσματα κυρίως για τον ιδιωτικό βιομηχανικό τομέα. Ο ιδιωτικός τομέας έχει μεγαλύτερο μερίδιο στη βιομηχανία, όπως φαίνεται και στον πίνακα 10, στον οποίο παρατηρούμε ότι το ειδικό βάρος του ιδιωτικού τομέα είναι πολλαπλάσιο του δημόσιου και καθορίζει την πορεία του συνολικού βιομηχανικού δείκτη. Η αύξηση της βιομηχανίας κατά 11,2% το 1997 ήταν αποτέλεσμα κυρίως του ιδιωτικού τομέα που αυξήθηκε κατά 15%, ενώ ο δημόσιος τομέας αυξήθηκε κατά 3,4%. Το 1998 όμως η συμβολή του δημόσιου τομέα στην αύξηση κατά 1,8% του επιπέδου του συνόλου της βιομηχανίας ήταν μεγαλύτερη από αυτή του ιδιωτικού τομέα. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι δημόσιες επιχειρήσεις μέσω της παροχής πιστώσεων με προνομιακούς όρους και άλλες διευκολύνσεις που παρέχουν οι κρατικές τράπεζες ξεπέρασαν ευκολότερα τις αρνητικές επιπτώσεις της κρίσης της Ρωσίας. Όπως φαίνεται στον **πίνακα 11**, η κρίση της Ρωσίας επηρέασε κυρίως τους τομείς των μεταφορικών μέσων και της μεταλλουργίας. Σε ότι αφορά τον τομέα των μεταφορικών μέσων, η μείωση της παραγωγής ήταν αποτέλεσμα της μειωμένης ζήτησης τόσο στην εγχώρια αγορά, όσο

2.2 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ

και στο εξωτερικό, ενώ σε ότι αφορά τον τομέα της μεταλλουργίας η μείωση της παραγωγής οφείλεται στην κρίση του κατασκευαστικού τομέα στον οποίο καταλήγει μεγάλο ποσοστό των μεταλλουργικών προϊόντων (Undersecretarial of Foreign Trade 1999).

Πίνακας 11 : Παραγωγή επιλεγμένων βιομηχανικών προϊόντων.

Ετη	1995	1996	1997	1998	96/95	97/96	98/97
	Παραγωγή				% Μεταβολή		
Τσιγάρα (τόν.)	75,4	70,7	72,4	79,7	-6,2	2,4	10,0
Μπύρα & Ρακί (εκατ. lts.)	740,0	763,0	796,0	764,0	3,2	4,2	-4,0
Δημοσιογραφικό χαρτί (χιλ. τον.)	138,0	74,0	60,0	98,0	-46,0	-19,3	63,6
Βιτριόλη (χιλ. τον.)	630,0	623,0	788,0	738,0	-1,1	26,4	-6,3
Πολυαιθυλένιον (τόν.)	301,0	299,0	292,0	294,0	-0,5	-2,3	0,7
Νέφτι (χιλ. τον.)	1,5	1,6	1,6	2,0	9,2	1,9	20,7
Βενζίνη (χιλ. τον.)	3,6	3,4	3,9	3,7	-5,1	16,8	-5,8
Πετρέλαιο καύσεως (χιλ. τον.)	7,8	7,4	7,2	6,7	-4,8	-3,0	-6,6
Γυαλί (χιλ. τον.)	506,0	603,0	740,0	738,0	19,1	22,7	-0,2
Πρωτογενής σίδηρος (χιλ. τον.)	4,4	5,3	5,6	5,3	20,6	5,8	-5,0
Σφυρηλατημένο ατσάλι (χιλ. τον.)	12,8	13,4	13,6	13,4	4,6	2,0	-2,1
Πρωτογενής χαλκός (τόν.)	24,4	30,3	32,5	34,4	24,3	7,1	5,8
Αλουμίνια (τόν.)	172,0	159,3	164,3	157,1	-7,4	3,2	-4,4
Τσιμέντο (χιλ. τον.)	33,2	35,2	36,0	38,1	6,2	2,3	5,9
Αυτοκίνητα (Νο.)	222,1	196,2	236,4	223,9	-11,7	20,5	-5,3
Φορτηγά (Νο.)	19,2	29,5	43,6	30,9	54,0	47,8	-29,1

Πηγή: SPO 1999.

Τη βασική πηγή ανάπτυξης του βιομηχανικού τομέα αποτελούν οι επενδύσεις και ο δυναμισμός του ιδιωτικού τομέα. Τα τελευταία χρόνια σε συνδυασμό με την έντονη δραστηριότητα σε ότι αφορά την ιδιωτικοποίηση των οικονομικών ενεργειών, διακρίνονται προσπάθειες βελτίωσης της υποδομής του βιομηχανικού τομέα, ενώ έχουν μειωθεί οι δημοσιές επενδύσεις σε ότι αφορά τη βιομηχανική παραγωγή των

2.2 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ

ΚΟΕ. Παράλληλα, δραστηριότητες έρευνας και ανάπτυξης του ιδιωτικού τομέα άρχισαν να υποστηρίζονται συστηματικά από το κράτος. Σχετικό νομικό πλαίσιο που σχετίζεται με την υποστήριξη από το κράτος ενεργειών έρευνας και ανάπτυξης τέθηκε σε ισχύ το 1995. Αν και η Τουρκία σημείωσε πρόοδο στην ανάπτυξη των τεχνολογικών και επιστημονικών υποδομών της, οι επενδύσεις που πραγματοποιούνται, ειδικότερα από τις επιχειρήσεις, στην έρευνα και την ανάπτυξη παραμένουν σχετικά χαμηλές. Οι αρχές έχουν συνειδητοποιήσει ότι η κατάσταση αυτή θα μπορούσε να επηρεάσει την ανταγωνιστικότητα της τουρκικής βιομηχανίας μακροπρόθεσμα σε τομείς χαμηλής εντάσεως εργασίας. Γι' αυτό το λόγο οι προτεραιότητες του 7ου πενταετούς σχεδίου ανάπτυξης (1996-2000) είναι οι τεχνολογίες πληροφορικής, η βιοτεχνολογία, η διαστημική έρευνα, τα βιομηχανικά υλικά, και γενικές τεχνολογίες. Αν και η Τουρκία επιδιώκει ενεργά να προσελκύσει ξένες επενδύσεις, αυτές δεν συμβάλλουν, μέχρι στιγμής, σε μεγάλο βαθμό στη μεταφορά τεχνολογίας. Επίσης, οι τεχνολογίες που αποκτούνται με μεταφορά από το εξωτερικό, αποτελούν αντικείμενο ανεπαρκούς εκμετάλλευσης από την τουρκική βιομηχανία (European Commission 1998).

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 ιδιαίτερο βάρος δόθηκε στο σχεδιασμό νέων στρατηγικών εκβιομηχάνισης, με σκοπό τη μείωση των δαπανών για υποδομές και την προστασία του περιβάλλοντος από τη βιομηχανική δραστηριότητα. Ως μέσο υλοποίησης των στόχων αυτών επιλέχθηκε η ίδρυση οργανωμένων βιομηχανικών περιοχών και δικτύων μικρών επιχειρήσεων τα οποία θα χωροθετούνταν στο σύνολο της χώρας. Σαν αποτέλεσμα της πολιτικής αυτής, το 1998 στην Τουρκία λειτουργούσαν 43 οργανωμένες βιομηχανικές περιοχές που κάλυπταν 10.160 εκτάρια γης και 294 δίκτυα μικρών επιχειρήσεων που κάλυπταν 70.603 εκτάρια γης, σε διάφορες περιφέρειές της χώρας. Για το 1999 το Πρόγραμμα Επενδύσεων περιελάμβανε 222 δίκτυα μικρών επιχειρήσεων με μεγάλο ποσοστό αυτών να βρίσκονται ήδη στο στάδιο κατασκευής. Όταν η υλοποίηση των δικτύων αυτών ολοκληρωθεί θα δημιουργηθούν 230.000 θέσεις εργασίας σε 38.577 ειδικότητες. Συγχρόνως, στο Πρόγραμμα Επενδύσεων για το 1999 περιλαμβάνονται επενδύσεις για 228 βιομηχανικές περιοχές. Από τις επενδύσεις αυτές το 1999, 45 βρίσκονται στο στάδιο μελέτης, 9 βρίσκονται στο στάδιο έγκρισης των σχεδίων, 113 είναι υπό κατασκευή, ενώ 13 έχουν ήδη ολοκληρωθεί σε περιφέρειές αυξημένης

2.2 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ

προτεραιότητας, σε ότι αφορά το βαθμό ανάπτυξής τους (Ministry of Foreign Affairs 1999).

Οι ΜΜΕ στην Τουρκία αντιπροσωπεύουν το 95% του μεταποιητικού τομέα, το 61% της απασχόλησης στον εν λόγω τομέα και το 50% της συνολικής απασχόλησης. Οι μικρές επιχειρήσεις (10 - 49 άτομα) αποτελούν το 41,6% του συνόλου των επιχειρήσεων ωστόσο παράγουν μόνο το 2,2% της προστιθέμενης αξίας. Παρά την ευελιξία την οποία έχουν επιδειξει οι επιχειρήσεις αυτές κατά τις προηγούμενες οικονομικές κρίσεις, χαρακτηρίζονται ακόμη από χαμηλό επίπεδο τεχνολογικού εξοπλισμού, ανεπαρκή ανάπτυξη των σύγχρονων τεχνικών διαχείρισης και αντιμετωπίζουν προβλήματα εξεύρεσης ειδικευμένου προσωπικού, πρόσβασης σε πιστώσεις και πληροφόρησης σχετικά με τις εξωτερικές αγορές. Σε περίπτωση ενίσχυσης της ανταγωνιστικής πίεσης οι αδυναμίες αυτές θα μπορούσαν να δημιουργήσουν πραγματικό πρόβλημα. Η συνεργασία μεταξύ της ΕΕ και της Τουρκίας στους τομείς βιομηχανικής συνεργασίας, επενδύσεων, βιομηχανικής τυποποίησης και αξιολόγησης της ποιότητας θα συμβάλλει στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της τουρκικής βιομηχανίας ιδίως προς όφελος των ΜΜΕ. Εξάλλου, η Τουρκία θα μπορεί να συμμετάσχει στο τρίτο πολυετές πρόγραμμα υπέρ των ΜΜΕ (European Commission 1998).

Σήμερα οι δραστηριότητες προς την κατεύθυνση της εξομοίωσης της εγχώριας αγοράς της Τουρκίας με τις αγορές των ανεπτυγμένων χωρών βρίσκονται σε εξέλιξη. Τα Δίκτυα Κέντρων Επιχειρηματικής Συνεργασίας και Συνεργασίας μεταξύ Επιχειρήσεων λειτουργούν στην Τουρκία καθώς και το δίκτυο Euro-Info Centres de Correspondence (European Commission 1998). Η τουρκική βιομηχανία με την εμπειρία και την γνώση που διαθέτει έχει φτάσει στο επίπεδο των συναλλαγών και των συντονισμένων επενδύσεων σε όλες τις χώρες του κόσμου και κυρίως την Μέση Ανατολή, τα Ισλαμικά κράτη, και τις δημοκρατίες της Κεντρικής Ασίας, οι οποίες απέκτησαν την ανεξαρτησία τους την περίοδο μετά το 1990.

Η αύξηση της ανταγωνιστικότητας της βιομηχανίας στις διεθνείς αγορές, λαμβάνοντας υπόψη τους παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν την ανταγωνιστικότητα, έχει ιδιαίτερη σημασία προκειμένου να επιτευχθεί μια βιώσιμη εξαγωγική δραστηριότητα. Η εξάλειψη των τεχνολογικών διαφορών μεταξύ της βιομηχανίας της

2.2 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ

Τουρκίας και των βιομηχανιών των ανεπτυγμένων χωρών, η αναβάθμιση της ποιότητας των προϊόντων, η δημιουργία ποιοτικού προφίλ ευρείας αποδοχής στις διεθνείς αγορές, η παραγωγή προϊόντων φιλικών προς το περιβάλλον και η διαφοροποίηση των εξαγωγών με βάση τις αγορές που απευθύνονται, αποτελούν τους μεσομακροπρόθεσμους στόχους της τουρκικής βιομηχανίας.

2.2 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ**2.2.3 ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ****2.2.3.1 Χρηματοπιστωτικές Υπηρεσίες**

Η νέα φιλελεύθερη οικονομική πολιτική που υιοθετήθηκε μετά το 1980 στόχευε στην ίδρυση μιας ελεύθερης οικονομίας της αγοράς. Η εκπλήρωση του στόχου αυτού απαιτούσε μια σειρά διαφοροποιήσεων του νομικού, του δομικού, του λειτουργικού και του αναπτυξιακού πλαισίου του τουρκικού χρηματοπιστωτικού τομέα. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές προώθησαν την ανταγωνιστικότητα μεταξύ των τραπεζών επιδιώκοντας την αύξηση της αποδοτικότητας του οικονομικού συστήματος. Στα πλαίσια αυτά τα επιτόκια και η συναλλαγματική ισοτιμία απελευθερώθηκαν, δόθηκαν ευκαιρίες δημιουργίας νέων τραπεζικών οργανισμών και ενθαρρύνθηκε η είσοδος ξένων τραπεζών στο τραπεζικό σύστημα της Τουρκίας. Η απελευθέρωση στην εισροή και εκροή συναλλάγματος αύξησε τις τραπεζικές εξωτερικές συναλλαγές. Συγχρόνως, και οι τουρκικές τράπεζες άρχισαν να επεκτείνονται στη διεθνή αγορά ανοίγοντας υποκαταστήματα στο εξωτερικό και παρέχοντας υπηρεσίες σε διεθνές επίπεδο (Ministry of Foreign Affairs 1999).

Παράλληλα, σημαντική εξέλιξη στον τραπεζικό τομέα αποτέλεσε η διαφοροποίηση και η ποικιλομορφία των προσφερομένων υπηρεσιών και προϊόντων. Συγκεκριμένα, οι τράπεζες εισέβαλαν δυναμικά στο χώρο των ασφαλειών, των επενδύσεων και της διαχείρισης αμοιβαίων κεφαλαίων. Τον Αύγουστο του 1988 οι τουρκικές τράπεζες αρχίζουν να εκδίδουν πιστωτικές κάρτες. Μέχρι το τέλος του 1995 2.216.010 πιστωτικές κάρτες είχαν εκδοθεί. Βήματα προόδου σημειώθηκαν σε ότι αφορά την αυτοματοποίηση και τον εκσυγχρονισμό των εργασιών με την εκτεταμένη χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών, καθώς και την εκπαίδευση των εργαζομένων στον τραπεζικό τομέα και την στελέχωσή του με εξειδικευμένο προσωπικό. Το 1987 ξεκίνησαν οι διεργασίες με σκοπό την ανάπτυξη και της κεφαλαιαγοράς. Η αναβάθμιση της κεφαλαιαγοράς αποτέλεσε σημαντικό μοχλό ώθησης του τραπεζικού συστήματος, αφού οι περισσότερες δραστηριότητες στους τομείς της διενεργούνται από θυγατρικές των τραπεζών. Ο νόμος για την κεφαλαιαγορά προέβλεψε επίσης τη δημιουργία μιας υπηρεσίας κεφαλαιαγοράς, που είναι ένας ανεξάρτητος οργανισμός επιφορτισμένος με την οργάνωση και την

2.2 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ

εποπτεία των αγορών κινητών αξιών της Τουρκίας (Ministry of Foreign Affairs 1999).

Μετά την οικονομική κρίση του 1994, η οποία ανέδειξε τις αδυναμίες του τραπεζικού τομέα, ενισχύθηκε η τραπεζική νομοθεσία, κυρίως όσον αφορά τα όρια επί των ανοικτών θέσεων σε συνάλλαγμα και τους δείκτες προληπτικής εποπτείας. Η νέα νομοθεσία προβλέπει ενίσχυση της εποπτείας στον τραπεζικό τομέα με στόχο να βελτιωθεί η παρακολούθηση των μη εξυπηρετούμενων πιστώσεων και να ελέγχεται καλύτερα το χρέος των τραπεζών σε συνάλλαγμα. Το χρέος αυτό έχει λάβει σημαντικές διαστάσεις κυρίως για να χρηματοδοτηθεί η αγορά ομολόγων σε τουρκικές λίρες. Η Κεντρική Τράπεζα αποτελεί το βασικό όργανο της πολιτείας σε ότι αφορά την επίβλεψη της λειτουργίας του τραπεζικού συστήματος. Συγχρόνως, η Κεντρική Τράπεζα προστατεύει τη ρευστότητα της αγοράς, τις πιστώσεις, τους πελάτες των τραπεζών, χορηγεί δάνεια στις ιδιωτικές και κρατικές τράπεζες και χρηματοδοτεί το έλλειμμα του προϋπολογισμού (European Commission 1998).

Η πολιτεία εκτός από παρεμβάσεις στις τραπεζικές συναλλαγές, διαμέσου της Κεντρικής Τράπεζας ελέγχει και μεγάλο μέρος του τουρκικού τραπεζικού συστήματος (οι κρατικές τράπεζες κατείχαν το 40% των περιουσιακών στοιχείων στα τέλη του 1996). Χαρακτηριστικό του τραπεζικού τομέα είναι το υψηλό ποσοστό συγκέντρωσης. Οι δέκα μεγαλύτερες ιδιωτικές τράπεζες κατέχουν στα συνολικά τραπεζικά κεφάλαια το 69,5%, το 70,5% του συνόλου των καταθέσεων, ενώ έχουν διαθέσει το 54,2% των συνολικών δανείων. Αυτές οι δέκα τράπεζες αποκόμισαν και το 82% του συνόλου των τραπεζικών κερδών (Καραφωτάκης 1997). Ο τουρκικός τραπεζικός τομέας περιλαμβάνει 80 τράπεζες τον Ιούλιο του 1999, από τις οποίες 61 είναι εμπορικές και 19 αναπτυξιακές και επενδυτικές. Υπάρχουν 7 κρατικές τράπεζες από τις οποίες οι τρεις είναι αναπτυξιακού και επενδυτικού χαρακτήρα. Από τις εμπορικές τράπεζες 4 είναι κρατικές και 57 ιδιωτικές, από τις οποίες οι 21 είναι τράπεζες ξένων κεφαλαίων. Οι τράπεζες που λειτουργούν στην Τουρκία περιλαμβάνουν 7.370 υποκαταστήματα και απασχολούν 166.492 εργαζομένους (Ministry of Foreign Affairs 1999).

Οι κανονισμοί που απευθύνονται στη λειτουργία των τραπεζών στην Τουρκία παρουσιάζουν διαφοροποιήσεις σε ότι αφορά τις κρατικές και τις ιδιωτικές τράπεζες.

2.2 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ

Διαφοροποιήσεις στο νομικό πλαίσιο παρουσιάζονται ακόμα και μεταξύ των τραπεζών που διαχειρίζονται κρατικά κεφάλαια και για τις οποίες ισχύουν ειδικές διατάξεις σε σχέση με αυτές που χαρακτηρίζονται κρατικές επιχειρήσεις και η δραστηριότητα των οποίων καθορίζεται από το Υπουργικό Συμβούλιο. Οι ιδιωτικές τράπεζες λειτουργούν σύμφωνα με τις διατάξεις του τραπεζικού νόμου και του εμπορικού κώδικα. Οι κρατικές τράπεζες διατηρούν στενές σχέσεις με το Δημόσιο και εξακολουθούν να στηρίζουν ορισμένους τομείς και κρατικές επιχειρήσεις μέσω της παροχής πιστώσεων με προνομιακούς όρους, σε αντιστάθμιση των τρεχουσών μεταβιβάσεων ή των χορηγήσεων κεφαλαίων εκ μέρους του κράτους. Όσον αφορά τις μεγάλες ιδιωτικές τράπεζες αυτές έχουν στενούς δεσμούς με μη χρηματοοικονομικούς οργανισμούς και εταιρείες συμμετοχών είναι ιδιοκτήτες ταυτόχρονα τόσο τραπεζών, όσο και εταιρειών του βιομηχανικού τομέα. Παρατηρούνται ακόμα οικονομικές συσπειρώσεις όπου τράπεζες ιδρύουν κοινές εταιρείες (Ministry of Foreign Affairs 1999).

Ο αριθμός των ξένων τραπεζών που λειτουργούν στην Τουρκία είναι 21. Από αυτές οι 11 δημιουργήθηκαν στην Τουρκία με ξένα κεφάλαια και οι υπόλοιπες αποτελούν υποκαταστήματα τραπεζών του εξωτερικού. Παρά το μικρό μερίδιο στην αγορά, οι ξένες τράπεζες αποτελούν βασικό εργαλείο του τουρκικού χρηματοπιστωτικού συστήματος, εξαιτίας των καινούργιων ιδεών και πρακτικών καινοτομιών που παρουσιάζουν στην αγορά. Οι ξένες τράπεζες έχουν φέρει στο σύστημα νέες συνήθειες που προωθούν τον ανταγωνισμό και το δυναμισμό στον τομέα. Οι τουρκικές τράπεζες εφαρμόζουν νέες στρατηγικές αντικατάστασης μη κερδοφόρων υπηρεσιών και δραστηριοτήτων, επεκτείνονται σε νέους τομείς και αυξάνουν την κερδοφορία τους και την ανταγωνιστικότητά τους με καλύτερο έλεγχο του λειτουργικού τους κόστους. Μέχρι τα τέλη του 1995 το μερίδιο των κρατικών τραπεζών, των εθνικών ιδιωτικών τραπεζών και των ξένων τραπεζών στα συνολικά κέρδη ήταν 22%, 66% και 12% αντίστοιχα. Συγκριτικά με τον αριθμό των κρατικών τραπεζών τα κέρδη τους εμφανίζονται παραπάνω από ικανοποιητικά, από την άλλη πλευρά αν τα κέρδη συγκριθούν με τα αποθέματα των τραπεζών παρατηρούμε ότι τα κέρδη των ιδιωτικών τραπεζών είναι πολύ μεγαλύτερα από αυτά των κρατικών τραπεζών (Turkish Embassy in Washington 1999).

2.2 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ

Οι αναδιαρθρώσεις που έλαβαν χώρα στον τραπεζικό τομέα είχαν σταθερά την υποστήριξη των τουρκικών κυβερνήσεων οι οποίες είχαν σαν στόχους :

- Την μετατροπή των αποθεμάτων σε μακροπρόθεσμες επενδύσεις διαμέσου των τραπεζών με αντικειμενικό σκοπό την ανάπτυξη σχεδίων και προγραμμάτων σε συγκεκριμένους τομείς.
- Την αναβάθμιση της αγοράς στο επίπεδο των διεθνών οικονομικών αγορών.
- Την επίτευξη της τελωνειακής ένωσης με την ΕΕ (Undersecretarial of Treasury 1996).

Η τραπεζική αγορά και το 1996 απέδειξε την ικανότητα της στην ανάπτυξη της κερδοφορίας με κύριο χαρακτηριστικό την αύξηση της συγκέντρωσης και συγκεντρωποίησης των κεφαλαίων. Πλέον συγκεκριμένα τα καθαρά κέρδη των τραπεζών κατά το 1996 αυξήθηκαν κατά 21,7% έναντι του 1995 ενώ τα κεφάλαια των ιδιωτικών τραπεζών έφτασαν σε σύνολο τα 43,7 δις\$ σημειώνοντας ετήσια καθαρή αύξηση κατά 18%. Οι επιδόσεις αυτές κατέστησαν τις τράπεζες πλέον αποδοτικές από τη βιομηχανία με μέση αντανάκλαση στο χρηματιστήριο της Κωνσταντινούπολης όπου ο γενικός δείκτης των τραπεζών ανήλθε κατά 68,7% έναντι 25,1% των βιομηχανικών επιχειρήσεων (Καραφωτάκης 1997).

Για το 1998 τα κέρδη του τραπεζικού τομέα αποδεικνύουν σταθερή άνοδο και τα συνολικά αποθέματα του τομέα είναι αυξημένα κατά 91% σε τρέχουσες τιμές ή κατά 25% με βάση το δολάριο σε σχέση με το προηγούμενο έτος και έφτασαν τα 117,4 δις\$. Η αναλογία των συνολικών αποθεμάτων στο εθνικό εισόδημα έχει φτάσει το 71,4%. Το μερίδιο του τραπεζικού τομέα στον χρηματοοικονομικό τομέα έχει ξεπεράσει το 70% και φτάνει το 90% αν συμπεριληφθεί και η Κεντρική Τράπεζα. Παράλληλα με αυτές τις εξελίξεις, οι τράπεζες στην Τουρκία έχουν επεκτείνει τις προσφερόμενες υπηρεσίες σε νέους τομείς έχουν εισέλθει σε ένα κλίμα τεχνολογικού ανταγωνισμού προχωρώντας προς την ηλεκτρονική τραπεζική και βελτιώνοντας την ποιότητα των προσφερόμενων υπηρεσιών. Σημαντική επίσης μπορεί να χαρακτηριστεί η αύξηση των μετοχών και ομολόγων στα χαρτοφυλάκια των τραπεζών σε αναλογία που φτάνει το 14% των συνολικών αποθεμάτων το 1998 από 3,7% το 1980 (Central Bank 1999).

2.2 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ

Η έλλειψη σταθερού και προβλέψιμου μακροοικονομικού πλαισίου στην Τουρκία αποτελεί τροχοπέδη στην ομαλή λειτουργία της οικονομίας της αγοράς. Ειδικότερα, η χρόνια νομισματική αστάθεια εμποδίζει τον χρηματοπιστωτικό τομέα να εκπληρώσει αποτελεσματικά το διαμεσολαβητικό του ρόλο μεταξύ αποταμίευσης και παραγωγικών επενδύτων. Η πρόοδος στον τομέα αυτό θα απαιτήσει προσπάθειες εκπόνησης και υλοποίησης μεταρρυθμίσεων που πρέπει να ενταχθούν σε μία μεσοπρόθεσμη στρατηγική ενίσχυσης του χρηματοπιστωτικού τομέα. Ο τομέας αυτός παρουσιάζει ορισμένες αδυναμίες που ενδέχεται να δημιουργήσουν σημαντικά προβλήματα σε περίπτωση ανοίγματος του τομέα στον ανταγωνισμό των κοινοτικών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Ο σημαντικός ρόλος του κράτους στον τραπεζικό τομέα καθώς και οι διασταυρούμενες λήψεις συμμετοχών μεταξύ του χρηματοπιστωτικού τομέα και των μεγάλων βιομηχανικών επιχειρήσεων αποτελεί σημαντικό μειονέκτημα. Επιπλέον, η συγκέντρωση των τραπεζικών δραστηριοτήτων στη διαχείριση χαρτοφυλακίων που απαρτίζονται σε μεγάλο βαθμό από κρατικά ομόλογα (που εξηγείται από τα πολύ υψηλά ονομαστικά επιτόκια) θέτει σε ευάλωτη θέση τις τράπεζες και τις εμποδίζει να εκπληρώνουν το βασικό τους ρόλο του διαμεσολαβητή. Στην κατάσταση αυτή μια μακροοικονομική σταθεροποίηση, θα μπορούσε να θέσει σε δυσχερή θέση τον τραπεζικό τομέα επειδή θα μείωνε τις υπάρχουσες ευκαιρίες. Είναι σαφές ότι οι αδυναμίες αυτές καθιστούν τις τούρκικες τράπεζες κατά μέσο όρο λιγότερο ανταγωνιστικές από τις κοινοτικές τράπεζες (European Commission 1998).

Ο τουρκικός τραπεζικός τομέας ακολουθεί το παγκόσμιο τραπεζικό πρότυπο. Καταβλήθηκαν σημαντικές προσπάθειες για την ευθυγράμμιση του νομοθετικού τραπεζικού πλαισίου με τα πρότυπα της ΕΕ. Οι διατάξεις για το συντελεστή φερεγγυότητας, τους ετήσιους και ενοποιημένους λογαριασμούς, την κεφαλαιακή επάρκεια, την ενισχυμένη εποπτεία και την νομιμοποίηση των εσόδων από παράνομες δραστηριότητες είναι σύμφωνες με τα ισοδύναμα μέτρα της ΕΕ. Ορισμένες άλλες χρειάζονται περαιτέρω ευθυγράμμιση (1η και 2η οδηγία συντονισμού, ασφάλιση καταθέσεων μεγάλου επιχειρηματικού κινδύνου). Μπορούμε να υποθέσουμε ότι στο εγγύς μέλλον θα καταρτιστεί το βασικό νομοθετικό πλαίσιο. Εντούτοις, απαιτούνται ακόμα ορισμένα συντονιστικά μέτρα για να εναρμονισθεί η Τουρκία πλήρως με τα πρότυπα της ΕΕ (European Commission 1998).

2.2 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ**2.2.3.2 Τουριστική δραστηριότητα**

Οι πρώτες επίσημες πολιτικές σχετικές με τον τουρισμό κάνουν την εμφάνιση τους στην Τουρκία στις αρχές της δεκαετίας του '60. Είχε προηγηθεί η ίδρυση της τουρκικής τουριστικής τράπεζας το 1955, με σκοπό να παρέχει κεφάλαια για τουριστικές επενδύσεις, ενώ το 1963 ιδρύεται ο πρώτος κρατικός τουριστικός οργανισμός. Η κυβέρνηση παρείχε ειδική υποστήριξη στον τουρισμό για μεγάλο διάστημα. Τη δεκαετία του '70 ο τομέας του τουρισμού θεωρείται αυξημένης προτεραιότητας για την κυβερνητική πολιτική, με αποτέλεσμα τη δημιουργία προγραμμάτων τουριστικής ανάπτυξης και προώθησης της τουριστικής υποδομής. Παράλληλα όμως και μέχρι τη δεκαετία του '80, η Τουρκία επιδεικνύει μια επιφυλακτική στάση απέναντι στον μαζικό τουρισμό σε σχέση με ανεπιθύμητες επιρροές που μπορεί να επιφέρει στα θεμέλια της τουρκικής κοινωνίας. Από τις αρχές της δεκαετίας του 80' οι οποιασδήποτε μορφής επιφυλάξεις σταματούν και η κυβέρνηση με στόχο την ενθάρρυνση τούρκων και ξένων επιχειρηματιών να συμβάλουν αποτελεσματικότερα στην ανάπτυξη του τουριστικού τομέα, χορηγεί φορολογικά κίνητρα, ευνοϊκά δάνεια και διαθέτει σημαντικές επενδύσεις στον τουριστικό τομέα. Το 1983 υιοθετείται μια ανανεωμένη τουριστική πολιτική. Βασικές αρχές της πολιτικής αυτής είναι η δημιουργία ενός αποτελεσματικού τουριστικού τομέα ανταγωνιστικού σε διεθνή επίπεδα, η διάδοση των οικονομικών πλεονεκτημάτων του τουρισμού στο ευρύ σύνολο των πολιτών και η ανάγκη διαφύλαξης και συνέχισης της ύπαρξης του φυσικού πλούτου και της πολιτιστικής κληρονομιάς που αποτελούν στοιχεία προσέλκυσης επισκεπτών (Export Promotion Center 1999).

Η κυβέρνηση υποστηρίζει τις επενδύσεις έμπειρων ξένων επιχειρήσεων που προωθούν την παροχή υπηρεσιών υψηλής ποιότητας. Οι ξένοι επενδυτές απολαμβάνουν όλα τα προνόμια και τα ευεργετικά μέτρα που ισχύουν και για τους ντόπιους επιχειρηματίες. Αποτέλεσμα των μέτρων αυτών ήταν η Τουρκία να αποτελέσει τη νεότερη τουριστική δύναμη στη λεκάνη της Μεσογείου (Export Promotion Center 1999). Εχει σημειωθεί αξιόλογη ανάπτυξη στον τομέα του τουρισμού από το 1983 με αύξηση, τόσο των υπηρεσιών που προσφέρονται, όσο και της πληρότητας και του αριθμού των δωματίων. Υστερα από επενδύσεις στα μέσα

2.2 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ

της δεκαετίας του 80' οι επισκέψεις τουριστών αυξήθηκαν από 2,2 εκατ. άτομα το 1987 σε 5,4 εκατ. το 1990 και 6,7 το 1994. Τα έσοδα από τον τουρισμό υπερδιπλασιάστηκαν την ίδια περίοδο από 1,7 δις\$ σε 4,3 δις\$, με αποτέλεσμα η Τουρκία να μπορεί να συγκριθεί με τις υπόλοιπες τουριστικές δυνάμεις της Μεσογείου όπως την Ιταλία, την Ελλάδα, την Ισπανία (Business Monitor International LTD 1995). Παρά τους γρήγορους ρυθμούς ανάπτυξης του τουριστικού τομέα, που έχουν επιτευχθεί, είναι ανάγκη αυτός να αναπτυχθεί ακόμα περισσότερο. Τα έσοδα της Τουρκίας από τον τομέα του τουρισμού είναι πολύ λιγότερα από αυτά της Ισπανίας και της Ιταλίας. Οι χώρες αυτές είναι περισσότερο ανεπτυγμένες τουριστικά από ότι η Τουρκία και έχουν φτάσει σε ένα αρκετά υψηλό επίπεδο των υπηρεσιών που παρέχουν. Για το λόγο αυτό δεν έχουν πολλά περιθώρια περαιτέρω βελτίωσης, εν αντιθέση με την Τουρκία που η αναπτυξιακή διαδικασία του τουρισμού βρίσκεται σε στάδιο εξέλιξης.

Παρά το γεγονός ότι ο τουρισμός αποτελεί μια από τις μεγαλύτερες πηγές συναλλάγματος, η συνεισφορά του στην οικονομία δεν είναι εξασφαλισμένη και παρουσιάζει μεγάλες διακυμάνσεις. Η τουριστική συμπεριφορά των ταξιδευτών είναι ιδιαίτερα άστατη και τα τουριστικά έσοδα επηρεάζονται άμεσα από το γενικότερο οικονομικό περιβάλλον. Κάθε αναπροσαρμογή ισοτιμιών επηρεάζει άμεσα τα έσοδα του τουριστικού τομέα. Από τη μία πλευρά η υποτίμηση της τουρκικής λίρας βοηθάει στην προσέλκυση ευρωπαίων κυρίως ταξιδιωτών, αφού καθιστά την Τουρκία ένα φτηνό προορισμό διακοπών. Από την άλλη όμως έχει ως αποτέλεσμα να μειώνονται τα κέρδη του τομέα ανά τουρίστα, και το ευρύ σύνολο των επισκεπτών να είναι χαμηλής εισοδηματικής τάξης (Business Monitor International LTD 1995).

Η άνοδος του τουριστικού τομέα σταμάτησε απότομα το 1994 εξαιτίας των απειλών κουρδικών οργανώσεων για τρομοκρατικές ενέργειες. Το γενικότερο αυτό κλίμα τρομοκρατίας που επικρατεί στην Τουρκία αποτρέπει μεγάλο αριθμό τουριστών να την επισκεφθούν φοβούμενοι για την ασφάλεια τους, παρά το γεγονός ότι οι αναταραχές αυτές είναι σε μεμονωμένες περιοχές απομακρυσμένες από τουριστικά θέρετρα. Η κυβέρνηση έχει δεσμευτεί για την αύξηση των μέτρων ασφαλείας στις τουριστικές περιοχές. Παρόλα αυτά, σε διεθνές επίπεδο δεν έχει καταφέρει να πείσει τους επισκέπτες ότι δεν διατρέχουν κινδύνους. Το κουρδικό πρόβλημα και η επέκταση που έχει πάρει από τα ΜΜΕ επηρεάζουν αρνητικά τον

2.2 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ

τουριστικό τομέα και κατ' επέκταση το σύνολο της οικονομίας. Επίσης, οι αναφορές της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έχουν αρνητική επίπτωση στην εικόνα τη Τουρκίας σαν τουριστικός προορισμός (Business Monitor International LTD 1995).

Οι πρόσφατες αναταραχές που ακολούθησαν τη σύλληψη του ηγέτη του Κουρδικού Εργατικού Κόμματος είχαν σαν αποτέλεσμα ο αριθμός των ξένων επισκεπτών κατά το 1999 να μειωθεί κατά 20,6% σε σχέση με το προηγούμενο έτος (πίνακας 12). Ο αριθμός των ξένων τουριστών που ήταν 9,7 εκατ. το 1997 και 9,5 εκατ. το 1998 μειώθηκε σε 7,5 εκατ. για το 1999. Ανάλογη μείωση παρουσίασαν και τα έσοδα τα οποία υπολογίζονται σε 7 δις\$ για το 1997, 7,1 δις\$ για το 1998 και 4,5 δις\$ για το 1999. Ο αριθμός των κλινών ανέρχεται σε 549.930 για το 1997 και έφτασε τις 563.340 για το 1998. Η Τουρκία βρίσκεται στην 17η θέση στον κόσμο με βάση τα έσοδα του τουριστικού της τομέα. Σε γενικές γραμμές, τα τελευταία χρόνια υπάρχει αύξηση του αριθμού των τουριστών της Τουρκίας τα έσοδα όμως του τουριστικού τομέα είναι εφικτό να αυξηθούν σε μεγάλο βαθμό μέσα από το καλύτερο μάρκετινγκ και την εντονότερη προβολή των τουριστικών αξιοθέατων που είναι διάσπαρτα στο σύνολο της χώρας. Ο τουρισμός είναι μια βιομηχανία εντάσεως εργασίας που προσφέρει δυνατότητα απασχόλησης σε ανειδίκευτο εργατικό δυναμικό, συγχρόνως, όμως αποτελεί και μια πολυσύνθετη διαδικασία που η πετυχημένη λειτουργία της στηρίζεται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο παραγόντων όπως οι υποδομές, η οικονομία, η διαφήμιση κλπ. Μέσα από τη σταδιακή βελτίωση των παραγόντων αυτών, ο μεσοπρόθεσμος στόχος του οργανισμού τουρισμού είναι τα 20 εκατ. επισκέπτες και τα 15 δις\$ έσοδα μέχρι το 2006 (Export Promotion Center 2000).

Οι ξένοι επισκέπτες, ο μέσος όρος διαμονής των οποίων στην Τουρκία είναι 4 ημέρες, προέρχονται σε μεγάλο ποσοστό (63,9%) από Ευρωπαϊκές χώρες, και κυρίως από τη Γερμανία (18,6%) και την Αγγλία (10,9%). Η προσχώρηση της Τουρκίας στην ΕΕ αναμένεται να αυξήσει τον αριθμό των αφίξεων από την Ευρωπαϊκή ήπειρο. Οι συναλλαγές στον τομέα των υπηρεσιών μεταξύ της Κοινότητας και της Τουρκίας αντισταθμίζει ως ένα βαθμό το έλλειμμα των εμπορευματικών συναλλαγών.

2.2 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ

Πίνακας 12 : Ποσοστό του συνόλου των επισκεπτών της Τουρκίας βάση του τόπου προέλευσης και η μεταβολή του την περίοδο 1998 -1999.

Ετη	1998	1998	1999	1999	% Μεταβολή
Κράτη ΟΟΣΑ από Ευρώπη	5.174.998	54,9	3.607.905	48,2	-30,3
Λοιπά Ευρωπαϊκά κράτη	1.166.169	12,4	1.174.187	15,7	0,7
Κράτη Ρωσικής Ομοσπονδίας	1.299.714	13,8	1.052.579	14,1	-19,0
Ασιατικά κράτη	926.041	9,8	904.102	12,1	-2,4
Αφρικανικά κράτη	121.765	1,3	128.251	1,7	5,3
Αμερικανκή Ήπειρος	62.062	0,6	44.703	0,6	-28,0
Υπόλοιπα Κράτη	680.531	7,2	573.581	7,6	-15,7
Σύνολο :	9.431.280	100,0	7.485.308	100,0	-20,6

Πηγή: State Institute of Statistics 2000

Το 62,6% των επισκεπτών φτάνει στη χώρα αεροπορικώς, το 25,6% οδικώς και 11,2% διαμέσου θαλάσσης (πίνακας 13). Ο αριθμός των επισκεπτών στην Τουρκία ανέρχονταν το 1987 σε 2,7 εκατ. από τους οποίους πάνω από 500 χιλ ήταν επισκέπτες της μίας μέρας από τα απέναντι της Τουρκίας ελληνικά νησιά. Το 1994 ο αριθμός των τουριστών είχε ξεπεράσει τα 6 εκατ. ενώ το 1998 είχε ξεπεράσει τα 9 εκατ. Αριθμοί δηλαδή που ενώ στο πρόσφατο παρελθόν θεωρούνταν άπιαστοι και μακρινοί, στο άμεσο παρόν ανοίγουν την πόρτα σε μια πολλά υποσχόμενη ανάπτυξη. Παρά λοιπόν το γεγονός ότι η Τουρκία δεν έκανε αρχικά μεγάλα βήματα προόδου σε ότι αφορά τον τουρισμό, είναι εφικτό η βελτίωση των υποδομών στους τομείς των μεταφορών και των επικοινωνιών, η παροχή κινήτρων από την κυβέρνηση και η βελτίωση της πολιτικής κατάστασης της χώρας να οδηγήσει σε αύξηση του αριθμού των επισκεπτών.

Πίνακας 13 : Ποσοστό του συνόλου επισκεπτών της Τουρκίας βάση του μέσου μεταφοράς τους και η μεταβολή του την περίοδο 1998 - 1999.

Μεταφορικό Μέσο	1998	%	1999	%	% Μεταβολή
Αεροπορικώς	6.383.982	67,7	4.684.735	62,6	-26,6

2.2 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ

Οδικώς	1.821.898	19,3	1.917.820	25,6	5,3
Μέσω Θαλάσσης	1.111.184	11,8	835.286	11,2	-24,8
Σιδηροδρομικώς	114.216	1,2	47.467	0,6	-58,4
Σύνολο	9.431.280	100,0	7.485.308	100,0	-20,6

Πηγή: State Institute of Statistics 2000

Οι έλληνες επιχειρηματίες κρατούν επιφυλακτική στάση σε ότι αφορά την αύξηση των μεγεθών του τουριστικού τομέα της Τουρκίας. Παράλληλα όμως, διαβλέπουν και προοπτικές συνεργασίας μεταξύ των δύο πλευρών. Στα πλαίσια του ελληνοτουρκικού διαλόγου του οποίου η κύρια φάση ολοκληρώθηκε στις 22-10-1999 στην Αγκυρα επιμερίζονται 6 σημεία επαφής της ελληνικής και τουρκικής τουριστικής πλευράς. Αυτά είναι :

- Διευκόλυνση της τουριστικής κίνησης ανάμεσα στις δύο χώρες (διατυπώσεις).
- Ενθάρρυνση της συνεργασίας μεταξύ ελληνικών και τουρκικών ιδιωτικών επιχειρήσεων.
- Συνεργασία σε θέματα ειδικών μορφών τουρισμού όπως οικολογικός και πολιτιστικός τουρισμός.
- Ανταλλαγή πληροφοριών σε θέματα τουριστικής νομοθεσίας.
- Συνεργασία σε θέματα εκπαίδευσης, στο πλαίσιο της οποίας φοιτητές σε τουριστικές σχολές και των δύο κρατών θα ανταλλάσσουν επισκέψεις.
- Ανάπτυξη πολιτιστικών ανταλλαγών (φεστιβάλ, εκδηλώσεις κ.ά.)

Όπως επισημαίνουν κύκλοι του υπουργείου Εξωτερικών, η διαδικασία του ελληνοτουρκικού διαλόγου προβλέπει ότι μετά την Αγκυρα θα προκύψουν και νέα θέματα, πάνω στα οποία θα υπάρξει κοινό συμφωνητικό που δεν θα διαφέρει ιδιαίτερα με το αντίστοιχο πρωτόκολλο συνεργασίας στον τουρισμό που υπεγράφη το 1979, μια συμφωνία που για 20 έτη παραμένει "εν υπνώσει". Ακολούθως, θα δημιουργηθούν κοινές ελληνοτουρκικές επιτροπές, οι οποίες θα εξειδικευτούν στην εφαρμογή των σημείων της συμφωνίας (Καϊταντζίδη 1999).

Σε συνολικές γραμμές η Τουρκία υστερεί ακόμα τουριστικά σε σχέση με την Ελλάδα. Αυτό όμως που έχει ιδιαίτερη σημασία και πρέπει να προσεχθεί από τους αρμόδιους ελληνικούς φορείς είναι η πρόσφατη στροφή της τουριστικής στρατηγικής

2.2 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ

της Τουρκίας στην προσπάθεια προσέλκυσης τουρισμού ανώτερης εισοδηματικής τάξης. Σε αυτά τα πλαίσια η Τουρκία προωθεί ταχύτατα την υποδομή για την προσέλκυση τουρισμού υψηλού επιπέδου. Οι τουρκικές μαρίνες ξεπερνούν σήμερα τις δεκαπέντε, ενώ κατασκευάζονται άλλες δέκα. Παράλληλα, αναπτύσσεται και το γιώτινγκ. Αρκεί να αναφερθεί ότι το 1993 ο αριθμός των κλινών στα γιώτ ήταν 92 ενώ το Νοέμβριο του 1996 είχαν ξεπεράσει τις 8.500 (Οικονομικός Ταχυδρόμος 1996).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι στρατηγικές γρήγορης εκβιομηχάνισης που εφαρμόζονται στην Τουρκία από τη δεκαετία του '70 έχουν οδηγήσει σε σημαντική αύξηση του εγχώριου προϊόντος. Απέτυχαν όμως να δημιουργήσουν ικανοποιητικές ευκαιρίες απασχόλησης, ιδιαίτερα ο δευτερογενής τομέας, με αποτέλεσμα ο πρωτογενής τομέας να διατηρεί παραδοσιακά το μεγαλύτερο ποσοστό απασχολουμένων με 43,4% για το 1998.

Οι μισθοί βρίσκονται σε χαμηλά επίπεδα και το ποσοστό ανεργίας στο 6,2%. Η μετανάστευση από τις αγροτικές στις αστικές περιοχές οδήγησε σε αύξηση του ποσοστού των ανέργων στα αστικά κέντρα. Παρά το πλεόνασμα εργατικού δυναμικού παρουσιάζεται έλλειψη ειδικευμένου και εκπαιδευμένου προσωπικού.

Η αφθονία φυσικών πόρων, η εγγύτητα στις εξαγωγικές αγορές, η μεγάλη και συνεχώς αναπτυσσόμενη εσωτερική αγορά και οι οικονομικές πολιτικές που προωθούν τις αρχές μιας ελεύθερης αγοράς είναι παράγοντες που αυξάνουν την ανταγωνιστικότητα των τουρκικών παραγωγικών τομέων. Παράλληλα, οι χαμηλές τιμές των τουρκικών προϊόντων εξαιτίας του χαμηλού εργατικού κόστους, της στρατηγικής συμπίεσης των μισθών και της πολιτικής συνεχούς υποτίμησης της τουρκικής λίρας που ακολουθείται, τα καθιστούν ελκυστικά στις διεθνείς αγορές. Επίσης, η ικανότητα της τουρκικής οικονομίας, να εκμεταλλεύεται τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται με το άνοιγμα νέων αγορών π.χ. το άνοιγμα των ΧΑΚΕ και της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και να ανθίσταται σε αυξημένη ανταγωνιστική πίεση αναδεικνύουν τη δυναμικότητα που τη χαρακτηρίζει.

Η έλλειψη ενός αξιόπιστου πλαισίου μακροοικονομικής σταθερότητας αποτελεί το βασικό εμπόδιο στην ανάπτυξη των τουρκικών παραγωγικών τομέων. Τα υψηλά επίπεδα του πληθωρισμού, οι ρευστές οικονομικές συνθήκες και οι τεράστιες διακυμάνσεις στην αναπτυξιακή διαδικασία είναι στοιχεία ανασταλτικά για τις επιχειρήσεις αλλά και για τις ξένες επενδύσεις. Ο ευάλωτος χαρακτήρας των οικονομικών και χρηματοδοτικών ισορροπιών περιορίζει την ικανότητα κυρίως του δευτερογενή τομέα να αντιμετωπίσει διαρκείς ανταγωνιστικές πιέσεις. Σε

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

χρηματοπιστωτικό επίπεδο οι ΜΜΕ, ειδικότερα, υποχρεούνται να λειτουργούν σε ένα πλαίσιο λιγότερο ευνοϊκό από ότι οι αντίστοιχες ευρωπαϊκές (European Commission 1998). Συγχρόνως, είναι αναγκαία η αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού, που αποτελεί καταρχήν ένα δυνητικό κεφάλαιο, με τη βοήθεια επενδύσεων στον τομέα της εκπαίδευσης και της επαγγελματικής κατάρτισης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΔΙΑΡΦΩΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αρχίζοντας από το 1980 η τουρκική κυβέρνηση επιχείρησε μια σειρά μεταρρυθμίσεων οι οποίες είχαν σαν στόχο να ελαττώσουν τις επιχορηγήσεις, τους δασμούς και τον έλεγχο των τιμών, να μειώσουν το ρόλο του δημοσίου τομέα στην οικονομία, να δώσουν έμφαση στην ανάπτυξη των τομέων της βιομηχανίας και των υπηρεσιών, να προωθήσουν τις εξαγωγές, να διευκολύνουν τις μεταφορές κεφαλαίων και συναλλάγματος, να ενθαρρύνουν τις ιδιωτικές επενδύσεις.

Εξαιτίας των επεμβάσεων αυτών η τουρκική οικονομία διένυσε μια περίοδο υψηλών ρυθμών ανάπτυξης. Το εξωτερικό εμπόριο, τόσο σε ό,τι αφορά τις εξαγωγές, όσο και σε ό,τι αφορά τις εισαγωγές αναπτύχθηκε ταχύτατα και αξιοπρόσεκτες αλλαγές στη δομή των εξαγωγών και εισαγωγών συνέβησαν. Παράλληλα, ο εξαγωγικός τομέας εμπλουτίστηκε με καινούργια εξαγωγικά είδη και η ένταση του εξωτερικού εμπορίου υπερδιπλασιάστηκε κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '80.

Η εγκαθίδρυση της τελωνειακής ένωσης μεταξύ της ΕΕ και της Τουρκίας αποτελεί καθοριστικό παράγοντα σε ό,τι αφορά τις κατευθύνσεις και τους στόχους των εξωτερικών οικονομικών σχέσεων της Τουρκίας. Η τελωνειακή ένωση αναμορφώνει σταδιακά την εγχώρια αγορά της Τουρκίας σε μια ευρωπαϊκή αγορά και δημιουργεί νέες συνθήκες λειτουργίας των παραγωγικών τομέων. Η εναρμόνιση της δομής της τουρκικής οικονομίας στα πλαίσια της τελωνειακής ένωσης είναι επιβεβλημένη, ώστε να μπορέσει η Τουρκία να εκμεταλλευτεί τις προοπτικές που δημιουργεί η συνεργασία της με την ΕΕ.

3.1 ΤΕΛΩΝΕΙΑΚΗ ΕΝΩΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

3.1 ΤΕΛΩΝΕΙΑΚΗ ΕΝΩΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΜΕ ΤΗΝ Ε.Ε.

Οι σχέσεις μεταξύ της ΕΕ και της Τουρκίας βασίζονται στη συμφωνία σύνδεσης μεταξύ της ΕΟΚ και της Τουρκίας επονομαζόμενη “Συμφωνία της Άγκυρας” η οποία υπεγράφη στις 12/9/1963. Στόχος της συμφωνίας αυτής ήταν να προάγει τη διαρκή και ισόρροπη ενίσχυση των οικονομικών και εμπορικών σχέσεων ανάμεσα στην Τουρκία και στις χώρες μέλη της Κοινότητας, έχοντας υπόψη την ανάγκη να εξασφαλιστεί η γρήγορη ανάπτυξη της τουρκικής οικονομίας, η άνοδος του επιπέδου απασχόλησης και η ανύψωση των συνθηκών διαβίωσης του τουρκικού λαού. Για να πραγματοποιηθούν αυτά, η συμφωνία προέβλεπε πρώτα από όλα τη βαθμιαία σύσταση μιας τελωνειακής ένωσης σε τρία στάδια : μιας προπαρασκευαστικής, μιας μεταβατικής και μιας τελικής φάσης. Ένα χρηματοδοτικό πρωτόκολλο συνόδευε την συμφωνία αυτή (Νότης 1995).

Στο διάστημα της προπαρασκευαστικής φάσης (1964-1969), που αποτελούσε μια περίοδο μονομερών παραχωρήσεων της Κοινότητας, η Τουρκία δεν επωφελήθηκε πλήρως από τις περιορισμένες έστω δυνατότητες που της είχαν προσφερθεί. Δεν πέτυχε κατ’ αρχήν να χρησιμοποιήσει πλήρως τις ποσοτώσεις παρά μόνο για ένα προϊόν, το φουντούκι. Το χειρότερο όμως ήταν ότι στο διάστημα αυτό τετραπλασιάστηκε το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου της με την ΕΟΚ. Από την άλλη πλευρά κατάφερε να απορροφήσει στο σύνολό της την οικονομική βοήθεια των 175 εκατ.\$. Το ότι η Τουρκία δεν μπόρεσε να αξιοποιήσει τις δυνατότητες που της προσφέρθηκαν οφείλεται σε μεγάλο βαθμό, στην στρατηγική της οικονομικής ανάπτυξης που είχε υιοθετήσει και που όπως είδαμε βασίζονταν στη γρήγορη εκβιομηχάνιση υποκατάστασης εισαγωγών, η οποία ήταν αντιφατική ως προς τη λογική της ενσωμάτωσης σε μια τελωνειακή ένωση ανεπτυγμένων χωρών (Νότης 1995).

Το τέλος της δεκαετίας του ’60 σημαίνει και το τέλος της προπαρασκευαστικής φάσης της σύνδεσης με την ΕΟΚ, όπως προβλεπόταν από τη Συμφωνία της Άγκυρας. Οι υπέρμαχοι των στενών σχέσεων με την ΕΟΚ δήλωναν ότι η Τουρκία παρά τα έντονα οικονομικά προβλήματα που αντιμετώπιζε, ήταν έτοιμη να περάσει στην μεταβατική φάση, ενώ αρκετοί ήταν εκείνοι που επεσήμαναν την

3.1 ΤΕΛΩΝΕΙΑΚΗ ΕΝΩΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

ανάγκη τουλάχιστον αναβολής αυτής της φάσης. Η κυβέρνηση Ντεμιρέλ ήταν υπέρ της έναρξης της μεταβατικής περιόδου. Έτσι στις 23 Νοεμβρίου 1970 υπεγράφη το Πρόσθετο Πρωτόκολλο που ψηφίστηκε από την τουρκική εθνοσυνέλευση στις 5 Ιουνίου 1971 και σύμφωνα με το οποίο η Τουρκία εισερχόταν στη φάση δημιουργίας τελωνειακής ένωσης με την ΕΟΚ στα πλαίσια ενός συγκεκριμένου χρονοδιαγράμματος 22 ετών (1973-1995). Ο Κρατικός Οργανισμός Προγραμματισμού είχε χαρακτηρίσει τότε το Πρόσθετο Πρωτόκολλο ως τη σημαντικότερη συμφωνία που είχε υπογράψει η Τουρκία μετά από τη Συνθήκη της Λοζάννης (Νότης 1995).

Η Τουρκία πίστευε ότι η περίοδος 22 ετών δασμολογικού αφοπλισμού και αποδοχής του κοινού εξωτερικού δασμολογίου της ΕΟΚ δεν θα έθεταν σε κίνδυνο την οικονομία της. Παρόλα αυτά η δημιουργία της τελωνειακής ένωσης προσέκρουσε από την αρχή σε σοβαρά εμπόδια. Η συνεχής χειροτέρευση του εμπορικού ισοζυγίου και η γενικότερη επιδείνωση της οικονομικής κατάστασης είχε αναγκάσει την Τουρκία να εγκαταλείψει το χρονοδιάγραμμα δασμολογικών μειώσεων ήδη από το 1977. Η Τουρκία συνέχιζε την πολιτική υποκατάστασης με την ενίσχυση των κρατικών βιομηχανιών παράλληλα προς τις ιδιωτικές βιομηχανίες, με στόχο την μετατροπή της το γρηγορότερο σε βιομηχανική δύναμη, ενώ η φιλοσοφία της δημιουργίας μιας τελωνειακής ένωσης με την ΕΟΚ θα απαιτούσε μάλλον την προώθηση ελαφρών βιομηχανιών καταναλωτικών προϊόντων που θα ανταποκρινόταν στη ζήτηση των οικονομικών εταίρων (Νότης 1995).

Η τελωνειακή ένωση είναι γεγονός ότι υπέστη κλονισμό και από ορισμένα μέτρα που είχε πάρει κατά καιρούς η Κοινότητα. Η επιβράδυνση της οικονομικής δραστηριότητας σε παγκόσμιο επίπεδο κατά τη δεκαετία του '70 είχε αναγκάσει τις χώρες - μέλη να επιβάλλουν ποσοτώσεις στα κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα τουρκικής προέλευσης και όχι μόνο. Η τουρκική οικονομία είχε, επίσης υποστεί τις επιπτώσεις των προτιμησιακών συμφωνιών της ΕΟΚ με τρίτες χώρες (Νότης 1995).

Τα προβλήματα που δημιουργήθηκαν δεν αφορούσαν μόνο στη δημιουργία τελωνειακής ένωσης. Το Πρόσθετο Πρωτόκολλο περιείχε επιπλέον και ορισμένα στοιχεία δημιουργίας κοινής αγοράς. Μια από τις σημαντικότερες για την Τουρκία

3.1 ΤΕΛΩΝΕΙΑΚΗ ΕΝΩΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

διατάξεις αφορούσε την ελεύθερη διακίνηση των εργαζομένων. Σύμφωνα με το άρθρο 36, προβλεπόταν ένα δεκαετές χρονοδιάγραμμα για την προοδευτική απελευθέρωση της κυκλοφορίας των τούρκων εργαζομένων στην Κοινότητα, από το 1976 έως το 1986. Η επιβράδυνση της οικονομικής δραστηριότητας στην Κοινότητα και η αύξηση της ανεργίας, εμπόδισαν την πραγματοποίηση αυτού του ιδιαίτερα φιλόδοξου στόχου (Νότης 1995).

Τέλος, από το 1981 και μετά, 600 εκατ ECU ενισχύσεων που προβλέπονταν από το 4ο Χρηματοδοτικό Πρωτόκολλο δεσμεύτηκαν λόγω των επιφυλάξεων της Κοινότητας όσον αφορά στην κατάσταση των ανθρώπινων δικαιωμάτων στην Τουρκία μετά το πραξικόπημα του 1980. Με το πάγωμα της Συμφωνίας Σύνδεσης μετά το πραξικόπημα το 1980 σταμάτησε ο επίσημος πολυμερής διάλογος και η εφαρμογή του 4ου Χρηματοδοτικού Πρωτοκόλλου (Νότης 1995).

Η τουρκική οικονομία βυθίστηκε σε μια σοβαρή κρίση στα τέλη της δεκαετίας του '70 και τα αδιέξοδα που δημιουργήθηκαν οδήγησαν σε μια σημαντική αλλαγή της στρατηγικής της οικονομικής της πολιτικής. Για τις αρνητικές εξελίξεις της τουρκικής οικονομίας δεν είναι σκόπιμο να αποδοθούν ευθύνες στην τελωνειακή ένωση με την ΕΟΚ. Ολα σχεδόν τα συγγράμματα που ασχολήθηκαν με τα θέματα τελωνειακών ενώσεων και με την ειδική περίπτωση της ΕΟΚ καταλήγουν στο εξής συμπέρασμα : η συμμετοχή σε μια τελωνειακή ένωση δεν έχει ευνοϊκά αποτελέσματα για οποιαδήποτε χώρα, αλλά μόνο για τις χώρες εκείνες που διαθέτουν την κατάλληλη οικονομική υποδομή που θα τους επιτρέψει να επωφεληθούν τόσο από τα στατικά οφέλη της δημιουργίας και εκτροπής εμπορίου, όσο και από τα δυναμικά αποτελέσματα της αύξησης της εξωτερικής ζήτησης και του ανοίγματος στο διεθνή ανταγωνισμό (Νότης 1995).

Κατά τα διαστήματα των δεκαετιών του '60 και του '70 η αναπτυξιακή διαδικασία στην Τουρκία, ανεξάρτητα από τα αποτελέσματά της, παρουσίαζε αντιφάσεις ως προς το στόχο δημιουργίας τελωνειακής ένωσης. Η τουρκική οικονομία και η εφαρμοζόμενη οικονομική πολιτική παρουσίαζαν όχι μόνο προβλήματα σύγκλισης με τις οικονομίες των χωρών μελών αλλά μάλλον αποκλίσεις (Νότης 1995).

3.1 ΤΕΛΩΝΕΙΑΚΗ ΕΝΩΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Η μη ικανοποιητική λειτουργία του καθεστώτος σύνδεσης αποτέλεσε ένα από τα βασικά επιχειρήματα της Τουρκίας για να ζητήσει την προσχώρησή της στην ΕΕ, πριν ακόμη ολοκληρωθεί η διαδικασία της σύνδεσης. Στις 14 Απριλίου 1987 η Τουρκία υπέβαλε αίτηση προσχώρησης στην ΕΟΚ. Από την 1η Ιανουαρίου 1988, ως ένδειξη καλής θέλησης μετά την αίτηση προσχώρησης αποφάσισε να ξαναρχίσει τις δασμολογικές μειώσεις για τα προϊόντα κοινοτικής προέλευσης και από την 1-1-1989 την προσέγγιση του εξωτερικού της δασμολογίου με το κοινό εξωτερικό δασμολόγιο της Κοινότητας (Νότης 1995).

Η τελωνειακή ένωση ΕΕ - Τουρκίας δημιουργεί ένα νέο πλαίσιο οικονομικής και εμπορικής συνεργασίας μεταξύ των κρατών - μελών και της Τουρκίας. Είναι σαφές ότι τα κράτη - μέλη της ΕΕ θα καρπώνονται τα περισσότερα οφέλη, διότι με την κατάργηση των περιορισμών των δασμών έχουν μεγαλύτερη πρόσβαση στην αγορά της Τουρκίας. Ακριβώς για το λόγο αυτό, η πίεση για την έγκριση της συμφωνίας της τελωνειακής ένωσης προερχόταν από τους κοινοτικούς εταίρους. Η ολοκλήρωση της τελωνειακής ένωσης είναι το πιο σταθερό και κατανοητό βήμα στο δρόμο που λέγεται "η σχέση της σύμπραξης" που άρχισε το 1984 και τελειώνει με την ολοκληρωμένη ενοποίηση της Τουρκίας στην Ευρώπη (ΝΕΑ 1995).

Με την έναρξη ισχύος της τελωνειακής ένωσης στις 31 Δεκεμβρίου 1995, η Τουρκία κατήργησε τους δασμούς και τις επιβαρύνσεις τους ποσοτικούς περιορισμούς και τα μέτρα ισοδύναμου αποτελέσματος για τα βιομηχανικά προϊόντα που εισάγονται στην Τουρκία και προέρχονται από την Κοινότητα. Έχει ήδη τηρήσει το μεγαλύτερο των υποχρεώσεών της όσον αφορά την εναρμόνιση με την κοινοτική νομοθεσία, περιλαμβανόμενου του κοινού εξωτερικού δασμολογίου. Σύμφωνα με πρόσφατη έκθεση του ΠΟΕ, η έναρξη ισχύος της τελωνειακής ένωσης βελτίωσε σε γενικές γραμμές, την πρόσβαση στην τουρκική αγορά για τις τρίτες χώρες. Εξάλλου, βάση της συμφωνίας τελωνειακής ένωσης ισχύουν συμφωνίες ελεύθερων συναλλαγών για βιομηχανικά προϊόντα ή βρίσκονται στο στάδιο διαπραγμάτευσης / κύρωσης μεταξύ της Τουρκίας και σημαντικού αριθμού εταίρων της Κοινότητας, περιλαμβανομένων και των υπόλοιπων υποψήφιων χωρών (European Commission 1998).

3.1 ΤΕΛΩΝΕΙΑΚΗ ΕΝΩΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Οι παραχωρήσεις που δόθηκαν στην Τουρκία με την ολοκλήρωση της τελωνειακής ένωσης είναι :

1. Την τελωνειακή ένωση από την 1η Ιανουαρίου 1996, η οποία μεταφράζεται σε κατακλυσμό αδασολόγητων τουρκικών προϊόντων (κλωστοϋφαντουργικά, χάλυβας κλπ.) σε όλες τις χώρες της Κοινότητας.
2. Τη χορήγηση κοινοτικής βοήθειας συνολικού ύψους 450 δις δρχ. μέσα σε τέσσερα χρόνια.
3. Την έναρξη ενός συνεχούς πολιτικού διαλόγου με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα σε όλα τα επίπεδα και για όλα τα θέματα (NEA 1995).

Οι συνέπειες της τελωνειακής ένωσης στην οικονομία της Τουρκίας γενικά, έχουν συζητηθεί κατ' επέκταση σε πολλά πολιτικά προγράμματα και έχουν γραφεί αρκετά συγγράμματα. Μονολόγι ερμηνείες που αφορούν μακρυπρόθεσμες επιρροές μπορεί να ποικίλουν, όλοι οι ερευνητές φαίνεται να συμφωνούν ότι στο άμεσο μέλλον οι επιδράσεις της τελωνειακής ένωσης στην οικονομία θα είναι καταρχήν αρνητικές (γεγονός που αποδεικνύει και η επιδείνωση του εμπορικού ισοζυγίου της Τουρκίας την περίοδο 1996-1997) εξαιτίας :

1. της συμμετοχής των τουρκικών βιομηχανιών στο μηχανισμό της ελεύθερης αγοράς με ανταγωνιστές βιομηχανίες περισσότερο ανεπτυγμένων χωρών,
2. της ανόδου των τουρκικών εισαγωγών που θα προωθηθούν με τον περιορισμό των τελωνειακών δασμών όσον αφορά τα προϊόντα της ΕΕ και μείωση των ποσοστών προστασίας, που ανταποκρίνονται σε προϊόντα από τρίτες χώρες.

Αποτελεί όμως κοινή πεποίθηση, ότι μεσοπρόθεσμα η αποτελεσματική και με καλή πίστη και από τις δύο πλευρές λειτουργία της τελωνειακής ένωσης είναι εφικτό να οδηγήσει σε ένα συνδυασμό παραγόντων και συγκυριών που σταδιακά θα βοηθήσουν την οικονομία της Τουρκίας και τις βιομηχανίες της να αναδιοργανώσουν τη δύναμή τους, να αντισταθμίσουν τις απώλειές τους και να απαιτήσουν ισχυρότερη θέση στις διεθνείς αγορές. Πιο συγκεκριμένα, ο αυξημένος ανταγωνισμός αναμένεται να οδηγήσει σε σταδιακή αναδιάρθρωση κάθε άποψης της βιομηχανικής δραστηριότητας, συμπεριλαμβάνοντας τις διαδικασίες παραγωγής, την κατανομή των πόρων και της διαχείρισης. Η αναδιοργάνωση αυτή με τη σειρά της θα αυξήσει την ποιότητα και την ανταγωνιστικότητα των προϊόντων. Επιπλέον, η

3.1 ΤΕΛΩΝΕΙΑΚΗ ΕΝΩΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

μείωση της εξωτερικής εμπορικής προστασίας της Τουρκίας σημαίνει ότι τα προϊόντα επένδυσης θα εισαχθούν σε χαμηλότερες τιμές, οι εισαγόμενοι παραγωγικοί συντελεστές θα γίνουν φθηνότεροι, γεγονός που θα συνεισφέρει στις προσπάθειες των βιομηχανιών να διατηρήσουν ανταγωνιστικές τιμές.

Η τελωνειακή ένωση αναμένεται μεσομακροπρόθεσμα να δημιουργήσει μια σημαντική αύξηση στις ξένες επενδύσεις στην Τουρκία. Αυτό θα δώσει επιπλέον ώθηση στην οικονομία με την εισροή κεφαλαίων, την αύξηση των θέσεων εργασίας καθώς και τη μεταφορά της τεχνολογίας. Παράλληλα, η εναρμόνιση της Τουρκίας με τη νομοθεσία της ΕΕ και οι εφαρμογές στα πεδία όπως οι τεχνικές προδιαγραφές, ο ανταγωνισμός η πνευματική και βιομηχανική ιδιοκτησία θα εξυπηρετήσουν την αύξηση της ανταγωνιστικής δύναμης των τουρκικών προϊόντων στις διεθνείς αγορές.

Η Τουρκία δεν έχει επιλογή παρά μόνο να προσαρμοστεί στο συνεχές αναπτυσσόμενο σύστημα λειτουργίας της ελεύθερης αγοράς με σκοπό να ασφαλίσει τη θέση της στο διεθνές εμπορικό σύστημα. Η τελωνειακή ένωση θα παρέχει στην Τουρκία την ευκαιρία να συμβαδίσει με τη δυναμική φύση της διεθνούς οικονομίας όπως εξελίσσεται προς τον 21ο αιώνα.

Όσον αφορά τον ελληνικό χώρο η τελωνειακή ένωση παρέχει στους Έλληνες επιχειρηματίες ίσες ή και μεγαλύτερες δυνατότητες συνεργασίας απο ότι στον υπόλοιπο επιχειρηματικό κόσμο των κρατών - μελών λόγω του πλεονεκτήματος της εγγύτητας. Στην Ελλάδα παράγονται προϊόντα με τις ποιοτικές προδιαγραφές της ΕΕ τα οποία ευχερώς μπορούν να διοχετευθούν στην τουρκική αγορά. Προς την κατεύθυνση αυτή η κυβέρνηση και τα αρμόδια υπουργεία στηρίζουν και διευκολύνουν κάθε σοβαρή προσπάθεια αξιοποίησης των δυνατοτήτων που τους παρέχει η τελωνειακή ένωση με την Τουρκία. Μακροχρόνια, η τελωνειακή ένωση είναι εφικτό να δημιουργήσει ευνοϊκότερες προϋποθέσεις επιχειρηματικών συνεργασιών λόγω διεύρυνσης της αγοράς. Πέρα όμως των όποιων ευκαιριών, υπάρχουν και οι δυσμενείς επιπτώσεις απο την τελωνειακή ένωση. Συγκεκριμένα, ο τομέας της κλωστοϋφαντουργίας αναμένεται να αντιμετωπίσει σοβαρά προβλήματα. Εάν συνδυαστούν και οι δυσμενείς επιπτώσεις απο τη συμφωνία της GATT (ΠΟΕ) δυσχεραίνει αρκετά η θέση της ελληνικής κλωστοϋφαντουργίας (Επίκεντρα 1995).

3.1 ΤΕΛΩΝΕΙΑΚΗ ΕΝΩΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Τέλος, έντονα ακούγεται σήμερα η άποψη ότι συμφέρουσα για την Ελλάδα θα ήταν η πλήρης ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ αφού μια τέτοια εξέλιξη θα δημιουργούσε πρόσθετες δεσμευτικές υποχρεώσεις στην Τουρκία υπαγορεύοντας της την υιοθέτηση μιας πιο χαμηλών τόνων πολιτικής έναντι της Ελλάδας.

3.2 ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

**3.2 ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΣΧΕΣΕΩΝ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ**

Στις αρχές της δεκαετίας του '90 εξαιτίας των ασταθών πολιτικών και οικονομικών συνθηκών τόσο στο εσωτερικό της χώρας αλλά και σε διεθνές επίπεδο το τουρκικό εμπορικό ισοζύγιο διέρχεται κρίση. Η κρίση του Κόλπου με το οικονομικό εμπάρκο στο Ιρακ, ο πόλεμος στη Βοσνία και η οικονομική στασιμότητα των χωρών του ΟΟΣΑ, οι οποίες αποτελούν τις κύριες εξαγωγικές αγορές των τουρκικών προϊόντων, επηρέασαν σε μεγάλο βαθμό την πορεία των εξαγωγών (Turkish Embassy in Washington 1999). Παράλληλα, ο εμπορικός τομέας ανασυγκροτείται με βάση τα νέα δεδομένα που δημιουργούνται, από την συμφωνία της Τουρκίας με το Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (Π.Ο.Ε.) και την από 1-6-1995 εφαρμογή των διεθνών δεσμεύσεων στις εμπορικές συναλλαγές της Τουρκίας, καθώς και την συμφωνία της τελωνειακής ένωσης μεταξύ της ΕΕ και της Τουρκίας από 1-1-1996 (Undersecretariat of Foreign Trade 1999).

Την περίοδο 1980-1990 οι εξαγωγές παρουσίασαν ένα μέσο ρυθμό αύξησης ανά έτος της τάξης του 33%. Τη δεκαετία του '90 οι εξαγωγές συνεχίζουν να ακολουθούν μια σταθερά ανοδική πορεία με μειωμένους όμως ρυθμούς ανάπτυξης. Τη μεγαλύτερη αύξηση παρουσιάζουν το 1995 με 19,5% και τη μικρότερη το 1998 με 2,7%. Ανάλογη είναι και η πορεία των εισαγωγών, η αξία των οποίων σχεδόν πενταπλασιάστηκε την περίοδο 1980- 1995 από 7,9 δις\$ στα 35,7 δις\$ (Turkish Embassy in Washington 1999).

Στην τετραετία 1994-1998 οι εισαγωγές παρουσιάζουν δύο διαφορετικά πρόσωπα. Όπως παρατηρούμε και στον **πίνακα 14**, το 1995 έχουμε αύξηση των εισαγωγών κατά 53,5% σε σχέση με το προηγούμενο έτος, ενώ το 1998 πτώση κατά 5,4%. Οι μεταβολές αυτές, τόσο στις εισαγωγές, όσο και στις εξαγωγές, οι οποίες τις συγκεκριμένες χρονιές επίσης εμφανίζουν δυσανάλογες, αυξητικές όμως, μεταβολές είναι αποτέλεσμα οικονομικών εξελίξεων σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Συγκεκριμένα, το σταθεροποιητικό πρόγραμμα του 1994, και η πετρελαϊκή κρίση που ακολούθησε, οδήγησε σε πτώση της εγχώριας ζήτησης και της παραγωγής, καθώς και σε υποτίμηση του εθνικού νομίσματος κατά 46%. Η ύφεση του 1994 σε συνδυασμό

3.2 ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

με την βελτίωση των δεικτών της οικονομίας το 1995 οδήγησε σε έξαρση στον τομέα των εμπορικών συναλλαγών.

Πίνακας 14 : Ροές αγαθών εξωτερικού εμπορίου

(σε εκατ. USD)

Ετη	1994	1995	1996	1997	1998	95 /94	96 /95	97 /96	98 /97	98 /94
	Εξωτερικό Εμπόριο					% Μεταβολή				
Εξαγωγές	18.105	21.637	23.224	26.261	26.974	19,5	7,3	13,1	2,7	49,0
Εισαγωγές	23.270	35.709	43.626	48.558	45.921	53,5	22,2	11,3	-5,4	97,3
Σύνολο εμπορικών συναλλαγών	41.375	57.346	66.850	74.819	72.895	38,6	16,6	11,9	-2,6	76,2
Εξαγωγές / Εισαγωγές %	78	61	53	54	59	-22,1	-12,1	1,6	8,6	-24,5
Ισοζύγιο	-5.165	-14.072	-20.402	-22.297	-18.947	172,4	45,0	9,3	-15,0	266,8

Πηγή: SPO 1999

Από την άλλη πλευρά η σφιχτή οικονομική πολιτική που ακολουθήθηκε το 1998 σε συνδυασμό με την Ρωσική κρίση οδήγησαν σε μείωση των εξωτερικών εμπορικών συναλλαγών από 74,8 δις\$ το 1997 σε 72,8 δις\$ το 1998. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την βελτίωση του εμπορικού ελλείμματος της Τουρκίας από 22,2 δις\$ το 1997 σε 18,94 δις\$ το 1998. Παρά το γεγονός όμως αυτό το εμπορικό έλλειμμα αυξήθηκε κατά 266% την τετραετία 1994-1998. Η αύξηση αυτή οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην τελωνειακή ένωση της Τουρκίας με την ΕΕ. Οι σχέσεις της Τουρκίας με την ΕΕ. παρουσιάζουν ένα ετεροβαρές ισοζύγιο. Το εμπορικό ισοζύγιο της Τουρκίας επιδεινώθηκε σημαντικά κατά 37,7% εξαιτίας της απελευθέρωσης των δασμών και όρων διεξαγωγής του εμπορίου με την Κοινότητα και τον υπόλοιπο κόσμο. Το εμπορικό έλλειμμα από 14,3 δις\$ που ήταν το 1995 διευρύνθηκε το 1996 (πρώτη χρονιά λειτουργίας της τελωνειακής ένωσης) στα 20 δις\$. Η επιδείνωση του εμπορικού ισοζυγίου δεν συνοδεύτηκε από ουσιαστικά αντισταθμιστικά οφέλη για την Τουρκία. Το μπλοκάρισμα των χρηματοδοτικών πρωτοκόλλων από την ελληνική πλευρά περιόρισε σημαντικά τις ροές της ΕΕ προς τη γείτονα χώρα (Παπαδημητρίου 1997). Ενθαρρυντικό σε ότι αφορά τις εμπορικές συναλλαγές είναι το γεγονός ότι τα δύο τελευταία χρόνια οι ρυθμοί αύξησης των εξαγωγών είναι υψηλότεροι από αυτούς των εισαγωγών και ο δείκτης εξαγωγές/εισαγωγές από 53% το 1996 έφτασε το 59% το 1998.

3.2 ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Οι εισαγωγές της Τουρκίας ενώ εμφάνισαν αύξηση της τάξης του 4,9% το πρώτο εξάμηνο του 1998 μειώθηκαν κατά 14,1% το δεύτερο εξάμηνο, εξαιτίας της μείωσης της εγχώριας ζήτησης και της παραγωγής, με αποτέλεσμα να είναι μειωμένες κατά 5,4% για το σύνολο του 1998 σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Η απότομη μείωση των τιμών του αργού πετρελαίου ο οποίος μείωσε την ετήσια δαπάνη εισαγωγής πετρελαίου κατά 1 δις\$ είναι ένας ακόμα παράγοντας της μείωσης των εισαγωγών. Οι εισαγωγές του δευτερογενή τομέα την περίοδο 1994 - 1998 κυμαίνονται σταθερά γύρω από το 95% του συνόλου των εισαγωγών. Το ίδιο διάστημα οι εισαγωγές της μεταποιητικής βιομηχανίας αυξάνονται από 81,78% σε 86,92% (+ 5,14%) σε αντίθεση με τον τομέα των ορυχείων που μειώθηκε από 14,4% σε 8,18% (-6,23%). Κυρίαρχοι τομείς σε ότι αφορά τις εισαγωγές εμφανίζονται οι τομείς των χημικών προϊόντων, των μηχανών και συσκευών και των μεταφορικών μέσων. Με βάση τον **πίνακα 15** παρατηρούμε ότι η τελωνειακή ένωση ευνόησε σε μεγάλο βαθμό τις εισαγωγές ένδυσης, καπνού και αντικειμένων από μέταλλο, που αυξάνονται σημαντικά το 1996, ενώ η κρίση του 1998 έπληξε κυρίως τους τομείς των ανακυκλωμένων προϊόντων, των τροφίμων και ποτών και των παραγώγων πετρελαίου.

Πίνακας 15 : Εμπορευματική σύνθεση των εισαγωγών και % μεταβολή της αξίας τους
(σε εκατ. USD και ποσοστά επί του συνόλου)

Εισαγωγές	Εμπορευματική Σύνθεση					% Μεταβολή				
	1994	1995	1996	1997	1998	95/94	96/95	97/96	98/97	98/94
Ετη										
A. Πρωτογενής Τομέας	3,80	5,35	4,98	4,99	4,64	116,1	13,8	11,5	-12,0	141,1
Γεωργία & κτηνοτροφία	3,18	5,03	4,64	4,73	4,32	143,1	12,5	13,6	-13,7	168,3
Δασοπονία	0,61	0,31	0,34	0,25	0,32	-22,8	34,4	-17,7	19,0	1,7
Αλιεία	0,01	-	-	-	-	11,4	-8,4	9,8	-33,6	-25,6
B. Δευτερογενής Τομέας	96,20	94,65	94,14	94,82	95,10	51,0	21,5	12,1	-5,2	95,1
Ορυχεία & Εξόρυξη	14,41	11,46	11,67	10,58	8,18	22,0	24,4	0,9	-26,9	12,0
Μεταποιητική Βιομηχανία	81,78	83,19	82,48	84,24	86,92	56,1	21,1	13,7	-2,4	109,7
Γρόφιμα & ποτά	4,38	5,01	4,63	3,65	3,21	75,6	12,8	-12,1	-16,8	44,6
Καπνός	0,23	0,08	0,10	0,10	0,12	-48,2	56,1	6,4	19,1	2,4

3.2 ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΔΙΑΦΩΡΩΣΗ ΤΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Κλωστοϋφαντουργία	4,21	4,48	4,34	4,22	4,40	63,2	18,4	8,3	-1,4	106,3
Είδη Ένδυσης	0,19	0,18	0,42	0,55	0,52	47,1	185,4	45,3	-9,4	452,4
Δερμάτινα Είδη	0,82	0,70	0,80	0,74	0,67	31,3	39,3	3,0	-14,5	60,9
Είδη από ξύλο και φελλό	0,27	0,27	0,29	0,29	0,36	56,5	27,4	12,4	16,3	160,5
Χαρτιού και ειδών από χαρτί	1,70	2,59	1,92	1,72	1,87	134,4	-9,6	0,0	2,8	117,9
Εκτυπώσεων & Εκδόσεων	0,44	0,35	0,30	0,32	0,35	19,9	7,9	18,6	1,0	55,0
Παραγώγων Πετρελαίου	2,57	2,14	2,45	2,37	2,11	27,7	40,1	7,8	-16,1	61,7
Χημικά προϊόντα	15,44	16,70	14,65	14,71	15,65	66,0	7,1	11,8	0,6	100,0
Πλαστικών & Ελαστικού	1,50	1,62	1,88	1,83	2,14	65,7	41,9	8,3	10,8	182,3
Μη Μεταλλικών Ορυκτών	0,95	0,98	1,05	0,89	1,07	59,0	30,5	-5,0	13,7	124,0
Βασικές Μεταλλουργικές	7,40	8,05	6,42	6,83	6,84	67,0	-2,6	18,4	-5,2	82,5
Αντικείμενα από Μέταλλο	1,68	1,51	1,92	1,85	2,02	38,2	55,2	7,3	3,4	138,1
Μηχανών & Συσκευών	14,57	14,01	17,06	16,58	16,91	47,6	48,8	8,1	-3,5	129,1
Ειδών εφαρμογής Ηλεκτρισμού	5,25	4,60	4,59	4,92	5,92	34,5	21,8	19,4	13,8	122,6
Μεταφορικών Μέσων	9,65	10,81	10,53	12,89	11,83	72,0	18,9	36,3	-13,2	142,1
Επιπλα	0,65	0,81	1,00	1,08	1,18	93,2	50,0	20,2	3,2	259,5
Προϊόντα Ανακύκλωσης	3,77	3,20	2,56	2,26	1,90	30,3	-2,1	-1,9	-20,5	-0,5
Διάφορα	6,13	5,09	5,58	6,44	7,83	27,4	33,9	28,5	15,0	152,1
Γ. Άλλες Επιχειρηματικές Δραστηριότητες.	0,01	0,01	0,88	0,19	0,26	48,1	-	-76,0	30,6	-
Σύνολο	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	53,5	22,2	11,3	-5,4	97,3

Πηγή: SPO 2000

3.2 ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΔΙΑΦΘΩΣΗ ΤΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Με βάση τον **πίνακα 16** βλέπουμε ότι οι εισαγωγές καταναλωτικών αγαθών το διάστημα 1994 - 1998 αυξήθηκαν κατά 285%. Παρατηρείται λοιπόν μια αυξημένη ζήτηση για καταναλωτικά αγαθά στην τουρκική αγορά. Στον αντίποδα σταθερή μείωση παρουσιάζει ο κλάδος των ενδιάμεσων αγαθών. Για το 1998 οι εισαγωγές καταναλωτικών προϊόντων παρέμειναν σχεδόν αμετάβλητες, ενώ οι τομείς των ενδιάμεσων και κεφαλαιουχικών αγαθών μειώθηκαν κατά 7,2% και 3,5% αντίστοιχα. Παρά τη μείωση το μερίδιο των κεφαλαιουχικών προϊόντων στο σύνολο των εισαγωγών αυξήθηκε κατά 0,4% και έφτασε το 23,2%.

Πίνακας 16 : Σύνθεση των εισαγωγών ανά κατηγορία και μεταβολή της αξίας τους.

(σε εκατ. USD και ποσοστά επί του συνόλου)

Εισαγωγές	Εμπορευματική Σύνθεση					% Μεταβολή				
	1994	1995	1996	1997	1998	95/94	96/95	97/96	98/97	98/94
1. Κεφαλαιουχικά Προϊόντα	22,4	22,7	23,4	22,8	23,2	55,5	25,7	8,3	-3,5	104,2
2. Ενδιάμεσα Προϊόντα	71,2	70,2	65,9	65,6	64,4	51,4	14,6	10,9	-7,2	78,5
3. Καταναλωτικά Προϊόντα	5,9	6,8	9,8	11,0	11,6	74,9	76,5	25,0	-0,1	285,7
4. Άλλα Προϊόντα	0,4	0,3	1,0	0,6	0,8	-7,4	336,1	-27,7	23,6	260,7
Σύνολο	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	53,5	22,2	11,3	-5,4	97,3

Πηγή: SPO 1999

Η συνεχιζόμενη ανάκαμψη των εξαγωγών το 1996 (τελωνειακή ένωση) και το 1998 (μια χρονιά ιδιαίτερης δοκιμασίας για την τουρκική βιομηχανία), αναδεικνύει την ανταγωνιστικότητα της τουρκικής οικονομίας. Ιδιαίτερα για το 1998 ο χαμηλός ρυθμός ανάπτυξης των εξαγωγών (2,7%), παρά το γεγονός ότι δεν σημειώθηκαν σημαντικές μεταβολές στις συναλλαγματικές ισοτιμίες και το κόστος των προϊόντων, είναι αποτέλεσμα της διεθνούς κρίσης και της μείωσης της ζήτησης των αγορών του εξωτερικού. Παράλληλα, αν εξαιρεθεί η Ρωσική Ομοσπονδία, οι εξαγωγές της Τουρκίας αυξάνονται κατά 5,9% για το 1998 (Undersecretariat of Foreign Trade 1999). Όπως δύναται να διατυπωθεί στον **πίνακα 17** το χρονικό διάστημα 1994-1998 δεν έχουν πραγματοποιηθεί αλλαγές στην δομή των εξαγόμενων προϊόντων. Ο δευτερογενής τομέα κυριαρχεί στις εξαγωγές με ποσοστό 89,5% επί του συνόλου. Οι

3.2 ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΔΙΑΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

τομείς της κλωστοϋφαντουργίας και της ένδυσης συνεχίζουν να δεσπόζουν με 21,95% και 17,02% αντίστοιχα του συνόλου των εξαγωγών. Την μεγαλύτερη αύξηση για την περίοδο 1994-1998 εμφανίζουν οι τομείς των επίπλων, των αντικειμένων από μέταλλο, των μεταφορικών μέσων, και των μηχανών και συσκευών.

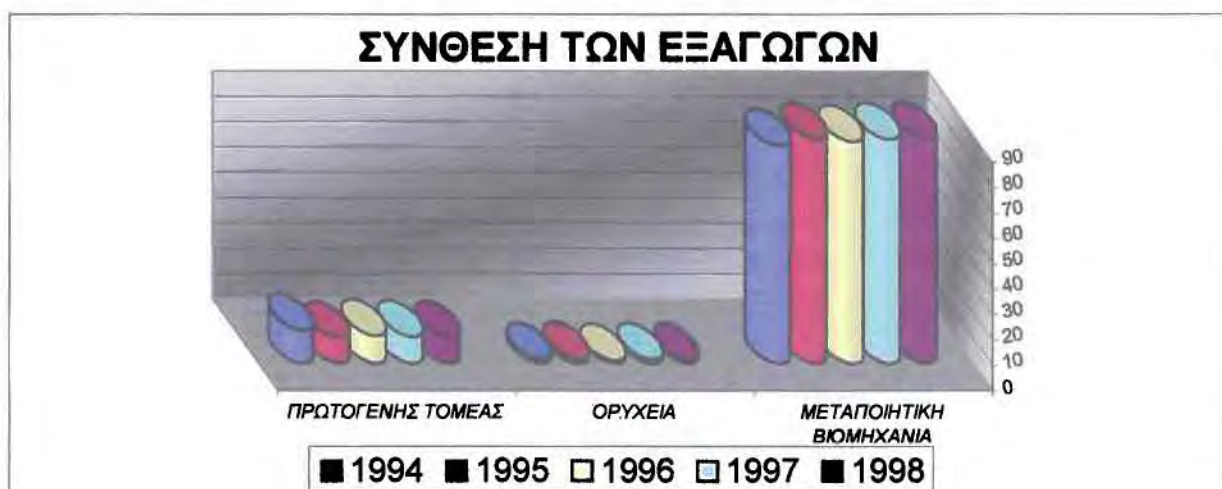
Πίνακας 17 : Εμπορευματική σύνθεση των εξαγωγών και % μεταβολή της αξίας τους.

(σε εκατ. USD και ποσοστά επί του συνόλου).

Εξαγωγές	Εμπορευματική Σύνθεση					% Μεταβολή				
	1994	1995	1996	1997	1998	95 /94	96 /95	97 /96	98 /97	98 /94
Ετη	1994	1995	1996	1997	1998	95 /94	96 /95	97 /96	98 /97	98 /94
A. Πρωτογενής Τομέας	12,83	9,96	10,68	10,33	10,07	-7,3	15,2	9,3	0,2	16,9
Γεωργία & κτηνοτροφία	12,68	9,84	10,55	10,18	9,98	-7,3	15,1	9,2	0,7	17,3
Δασοπονία	0,03	0,02	0,02	0,02	0,02	-17,6	4,1	1,1	25,9	9,2
Αλιεία	0,12	0,10	0,11	0,13	0,06	-3,4	23,6	25,1	-48,2	-22,6
B. Δευτερογενής Τομέας	87,16	90,03	88,12	89,62	89,85	23,4	5,1	15,0	3,0	53,6
Ορυχεία & Εξόρυξη	1,45	1,81	0,98	1,54	1,35	48,8	-41,8	77,6	-10,0	38,3
Μεταποιητική Βιομηχανία	85,71	88,23	87,14	88,09	88,51	23,0	6,0	14,3	3,2	53,8
Γρόφμα & ποτά	9,54	9,54	9,45	9,35	7,63	19,4	6,3	11,9	-16,2	19,1
Καπνός	0,21	0,65	0,43	0,47	0,31	268,0	-29,1	23,5	-32,1	118,9
Κλωστοϋφαντουργία	18,89	18,99	19,65	20,39	21,95	20,2	11,1	17,3	10,6	73,1
Είδη Ένδυσης	17,67	20,19	17,58	17,28	17,02	36,5	-6,5	11,2	1,1	43,4
Δερμάτινα Είδη	1,19	0,83	0,95	1,14	1,01	-16,3	22,4	35,4	-9,3	25,9
Είδη από ξύλο και φελλό	0,34	0,32	0,30	0,29	0,26	12,7	0,0	9,2	-5,8	16,0
Χαρτιού και ειδών από χαρτί	0,60	0,58	0,54	0,59	0,56	16,1	0,2	22,7	-2,7	38,9
Εκτυπώσεων & Εκδόσεων	0,21	0,13	0,21	0,15	0,15	-29,7	75,1	-16,0	1,8	5,2
Παραγώγων Πετρελαίου	1,31	1,28	1,12	0,68	0,89	17,1	-6,5	-30,9	34,4	1,6
Χημικά προϊόντα	5,34	5,34	4,87	5,19	4,74	19,4	-2,0	20,4	-6,2	32,0
Πλαστικών & Ελαστικού	1,95	2,32	2,20	2,37	2,54	41,9	1,6	21,8	10,3	93,7
Μη Μεταλλικών Ορυκτών	3,18	3,19	3,36	3,55	3,50	19,7	13,0	19,4	1,4	63,7
Βασικές Μεταλλουργικές	12,87	10,53	9,72	10,01	8,26	-2,2	-0,9	16,4	-15,2	-4,3
Αντικείμενα από Μέταλλο	1,39	1,60	1,73	1,73	2,18	37,3	16,2	13,2	29,3	133,5

3.2 ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Μηχανών & Συσκευών	2,94	3,26	3,68	3,94	4,26	32,6	21,3	21,2	11,0	116,3
Μεταφορικών Μέσων	3,32	4,34	4,88	4,51	5,07	56,1	20,6	4,5	15,6	127,4
Ειδών εφαρμογής Ηλεκτρισμού	2,32	2,68	3,42	2,94	2,96	37,8	36,9	-2,6	3,4	89,9
Επιπλα	0,70	0,79	1,07	1,14	1,40	34,6	46,1	20,3	26,3	198,9
Προϊόντα Ανακύκλωσης	0,39	0,37	0,38	0,36	0,34	13,2	10,6	6,2	-0,9	31,8
Διάφορα	1,34	1,31	1,61	2,02	3,48	17,3	31,3	42,2	76,7	286,9
Γ. Άλλες Επιχειρηματικές Δραστηριότητες	0,01	0,01	1,20	0,05	0,07	18,5	-	-95,5	59,5	-7,4
Σύνολο	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	19,5	7,3	13,1	2,7	49,0

Πηγή: SPO 1999

Επιπρόσθετα, παρατηρούμε ότι εμφανίζονται μειωμένες εξαγωγές στους τομείς των επιχειρήσεων βασικών μεταλλουργικών και φελλού και ξύλου, ενώ αυξάνονται σταθερά οι εξαγωγές των τομέων αντικειμένων από μέταλλο, μηχανών και συσκευών και επίπλων. Το μερίδιο του εξοπλισμού μεταφορών και των κεφαλαιουχικών αγαθών στις τουρκικές εξαγωγές αυξήθηκαν τα τελευταία έτη εις βάρος, κατά κύριο λόγο, των εξαγωγών σιδηρούχων μεταλλευμάτων και χάλυβα. Η εξέλιξη αυτή επιβεβαιώνει την αυξημένη ανταγωνιστικότητα της τουρκικής οικονομίας σε τομείς προηγμένης τεχνολογίας και είναι αποτέλεσμα της εξαγωγικής πολιτικής της Τουρκίας, που διαμέσου της ανάπτυξης του βιομηχανικού τομέα προσανατολίζεται πλέον στην εξαγωγή περισσότερο τελικών και λιγότερο ενδιάμεσων και πρωτογενών προϊόντων (European Commission 1998).

3.2 ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΔΙΑΦΘΩΡΙΣΗ ΤΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Το μερίδιο της ΕΕ στις συνολικές εισαγωγές της Τουρκίας ήταν 53% το 1996, μειώθηκε στο 51,2% το 1997 και αυξήθηκε στο 52,4% το 1998 (πίνακας 18). Σε τρέχουσες τιμές η αξία των εξαγόμενων προϊόντων από την ΕΕ στην Τουρκία μειώθηκε κατά 3,1% στα 24 δις\$. Οι εισαγωγές από τις χώρες της Μέσης Ανατολής, από τις οποίες η Τουρκία προμηθεύεται κυρίως πετρέλαιο, παρουσίασαν πτώση της τάξης του 28,7% το 1998 σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Ενώ οι εισαγωγές από τη Βόρεια Αμερική μειώθηκαν σε ποσοστό 8,8%, οι εισαγωγές προϊόντων από τον Καναδά εμφανίζουν πτώση της τάξης του 43,3%. Μικρή αύξηση παρατηρείται στις εισαγωγές από την Ασία, την Ωκεανία, την Κεντρική/Ανατολική Ευρώπη και τις Βαλτικές Χώρες.

Πίνακας 18 : Αξία Εισαγωγών, Μερίδιο επί του συνόλου και % Μεταβολή της αξίας των εισαγωγών της Τουρκίας από καθορισμένες περιοχές (σε εκατ. USD και ποσοστά επί του συνόλου).

Εισαγωγές	Αξία			% Μερίδιο			% Μεταβολή	
	1996	1997	1998	1996	1997	1998	96/97	98/97
Ετη								
Δυτική Ευρώπη	24.366	26.157	25.368	55,9	53,9	55,2	7,3	-3,0
Ε.Ε.	23.138	24.870	24.088	53,0	51,2	52,4	7,5	-3,1
EFTA Countries	1.112	1.168	1.169	2,5	2,4	2,5	5,0	0,1
Άλλες Χώρες	116	122	111	0,3	0,3	0,2	5,4	-9,3
Βόρειος Αμερική	3.860	4.641	4.230	8,8	9,6	9,2	20,2	-8,8
ΗΠΑ	3.516	4.330	4.054	8,1	8,9	8,8	23,1	-6,4
Καναδάς	344	311	176	0,8	0,6	0,4	-9,5	-43,3
Λατινική Αμερική	775	812	786	1,8	1,7	1,7	4,8	-3,2
Αφρικανικές Χώρες	1.994	2.197	1.758	4,6	4,5	3,8	10,0	-20,0
Μέση Ανατολή	3.268	2.734	1.950	7,5	5,6	4,2	-16,3	-28,7
Υπόλοιπη Ασία & Ωκεανία	4.797	6.218	6.235	11,0	12,8	13,6	30,0	0,3
Κεντρική/Ανατολική Ευρώπη, Βαλτικές Χώρες.	4.242	4.813	4.883	9,7	9,9	10,6	13,4	1,5
Λοιπές Χώρες	325	987	723	0,7	2,0	1,6	204,0	-26,8
Σύνολο	43.627	48.559	45.933	100,0	100,0	100,0	11,3	-5,4

3.2 ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΔΙΑΦΩΡΩΣΗ ΤΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Παρά τη μείωση των εισαγωγών από τη Γερμανία κατά 8,8% το 1998 αυτή παραμένει ο βασικός προμηθευτής προϊόντων στην αγορά της Τουρκίας (πίνακας 19). Σε ότι αφορά τις εισαγωγές από την Ιταλία και τις ΗΠΑ, οι οποίες αποτελούν σημαντικούς εμπορικούς εταίρους της Τουρκίας μειώθηκαν αντίστοιχα κατά 5,1% και 6,4%, ενώ κατά 2,3% αυξήθηκαν οι εισαγωγές από τη Γαλλία. Οι εισαγωγές από τη Σαουδική Αραβία μειώθηκαν από το 1 δις\$ στα 670 εκατ.\$ εξαιτίας της πτώσης της τιμής του πετρελαίου. Την αύξηση της τάξης του 13,2% στις εισαγωγές από τη Ρωσική Ομοσπονδία το 1997 ακολούθησε πτώση των εισαγωγών κατά 0,9% για το 1998. Η μείωση αυτή οφείλεται στην κατά 6,6% πτώση των εισαγωγών από τη Ρωσία που σημειώθηκε το δεύτερο εξάμηνο του 1998. Παρά τη σημαντική μείωση των εισαγωγών μεταλλευμάτων και βιομηχανικών προϊόντων από τη Ρωσία το διάστημα αυτό, οι εισαγωγές αγροτικών προϊόντων αυξήθηκαν κατά 40% (Undersecretarial of Foreign Trade 1999).

Πίνακας 19 : Αξία Εισαγωγών, Μερίδιο επί του συνόλου και % Μεταβολή της αξίας των εισαγωγών της Τουρκίας από τους δέκα μεγαλύτερους προμηθευτές της σε εθνικό επίπεδο.
(σε εκατ. USD και ποσοστά επί του συνόλου).

Εισαγωγές	Αξία			% Μερίδιο			% Μεταβολή	
	1996	1997	1998	1996	1997	1998	97/96	98/97
Ετη								
Γερμανία	7.814	8.021	7.316	17,9	16,5	15,9	2,7	-8,8
Ιταλία	4.286	4.463	4.235	9,8	9,2	9,2	4,1	-5,1
ΗΠΑ	3.516	4.330	4.054	8,1	8,9	8,8	23,1	-6,4
Γαλλία	2.771	2.967	3.034	6,4	6,1	6,6	7,1	2,3
Αγγλία	2.510	2.763	2.683	5,8	5,7	5,8	10,1	-2,9
Ρωσική Ομοσπονδία	1.921	2.174	2.155	4,4	4,5	4,7	13,2	-0,9
Ιαπωνία	1.422	2.040	2.046	3,3	4,2	4,5	43,5	0,3
Ολλανδία	1.449	1.485	1.446	3,3	3,1	3,1	2,5	-2,6
Ισπανία	1.034	1.276	1.276	2,4	2,6	2,8	23,4	0,0
Βέλγιο-Λουξεμβούργο	1.129	1.217	1.203	2,6	2,5	2,6	7,8	-1,2
Σύνολο	27.851	30.736	29.448	63,9	63,3	64,1	10,4	-4,2
Συνολικές Εισαγωγές	43.627	48.559	45.933	100,0	100,0	100,0	11,3	-5,4

3.2 ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΔΙΑΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Πηγή: Undersecretarial of Foreign Trade 1999

Οι εξαγωγές της Τουρκίας στην ΕΕ παρουσίασαν αύξηση κατά 10,2% το 1998 με αποτέλεσμα το μερίδιο της ΕΕ στο σύνολο των εξαγωγών της Τουρκίας να διαμορφωθεί στο 50% από 46,6% το 1997 (πίνακας 20). Αντίθετα, οι εξαγωγές στην Κεντρική Ανατολική Ευρώπη και τις Βαλτικές Χώρες μειώθηκαν από 4,6 δις\$ σε 3,9 δις\$ μείωση της τάξης του 15,3% σε σχέση με το 1997. Οι εξαγωγές στις ΗΠΑ έφτασαν τα 2,2 δις\$ το 1998, εμφάνισαν αύξηση της τάξης του 9,9% και αποτελούν το 8,3% του συνόλου των εξαγωγών της Τουρκίας. Οι εξαγωγές στην Δυτική Ευρώπη αυξήθηκαν κατά 9,4% το 1998 σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Παρά το γεγονός ότι οι εξαγωγές αγροτικών προϊόντων μειώθηκαν κατά 5,5% οι εξαγωγές προϊόντων της μεταποιητικής βιομηχανίας και των ορυχείων αυξήθηκαν κατά 12,9% και 12,2% αντίστοιχα. Στη μέση Ανατολή οι εξαγωγές αγροτικών και βιομηχανικών προϊόντων μειώθηκαν 4,4% και 12,1% ενώ αυξήθηκαν κατά 33,3% οι εξαγωγές μεταλλευμάτων οι οποίες όμως αποτελούν μόνο το 5% του συνόλου των εξαγωγών σε αυτές τις χώρες. Έτσι οι συνολικές τουρκικές εξαγωγές στις χώρες της Μέσης Ανατολής μειώθηκαν κατά 8,1% το 1998 με μερίδιο 9% στο σύνολο των εξαγωγών της Τουρκίας. Η οικονομική κρίση της Ασίας το 1997 οδήγησε σε μεγάλη υποτίμηση του νομίσματος 5 Ασιατικά κράτη (Ταϊλάνδη, Μαλαισία, Ινδονησία, Νότια Κορέα και Φιλιππίνες) και είχε ως αποτέλεσμα οι εξαγωγές της Τουρκίας στις χώρες αυτές να μειωθούν κατά 58,9% το 1998. Ο βασικός παράγοντας της μείωσης αυτής ήταν η κατά 98,6% πτώση των εξαγωγών σιδήρου και χάλυβα που από 139 εκατ\$ το 1997 έφτασε στα 2 εκατ\$ το 1998. Μεγάλη πτώση παρουσίασαν και οι εξαγωγές στους υπόλοιπους τομείς της μεταποιητικής βιομηχανίας, ενώ ο καπνός ήταν το μοναδικό προϊόν που δεν επηρεάστηκε αρνητικά από την Ασιατική κρίση και κατέγραψε αύξηση των εξαγωγών κατά 35,9% το 1998. Μεγάλη είναι η ζήτηση για τα τουρκικά προϊόντα στις χώρες της Νοτίου Αφρικής. Οι εξαγωγές της Τουρκίας στις χώρες αυτές αυξήθηκαν κατά 53,3% το 1998. Ο κυρίως όγκος των εξαγωγών αφορά προϊόντα της μεταποιητικής βιομηχανίας και κυρίως των τομέων ένδυσης και μεταλλουργίας (Undersecretarial of Foreign Trade 1999).

Πίνακας 20 : Αξία Εξαγωγών, Μερίδιο επί του συνόλου και % Μεταβολή της αξίας των εξαγωγών της Τουρκίας σε καθορισμένες περιοχές (σε εκατ. USD και ποσοστά επί του συνόλου).

3.2 ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Εξαγωγές	Αξία			% Μεριδίο			% Μεταβολή	
	1996	1997	1998	1996	1997	1998	97/96	98/97
Ετη								
Δυτική Ευρώπη	12.087	12.941	14.128	52,0	49,3	52,4	7,1	9,2
E.E.	11.549	12.248	13.498	49,7	46,6	50,0	6,1	10,2
EFTA Countries	336	414	357	1,4	1,6	1,3	23,3	-13,9
Άλλες Χώρες	203	279	274	0,9	1,1	1,0	37,3	-1,7
Βόρειος Αμερική	1.739	2.149	2.389	7,5	8,2	8,9	23,5	11,2
ΗΠΑ	1.639	2.032	2.233	7,1	7,7	8,3	24,0	9,9
Καναδάς	100	117	155	0,4	0,4	0,6	16,3	33,2
Λατινική Αμερική	159	228	270	0,7	0,9	1,0	43,3	18,4
Αφρικανικές Χώρες	1.159	1.234	1.813	5,0	4,7	6,7	6,4	46,9
Μέση Ανατολή	2.456	2,61	2.432	10,6	9,9	9,0	6,3	-6,8
Υπόλοιπη Ασία & Ωκεανία	1.477	1.446	869	6,4	5,5	3,2	-2,1	-39,9
Κεντρική/Ανατολική Ευρώπη, Βαλτικές Χώρες.	3.682	4.649	3.937	15,9	17,7	14,6	26,3	-15,3
Λοιπές Χώρες	465	1.004	1.136	2,0	3,8	4,2	116,0	13,1
Σύνολο	23.224	26.261	26.974	100,0	100,0	100,0	13,1	2,7

Πηγή: Undersecretarial of Foreign Trade 1999

Όπως φαίνεται στον πίνακα 21 η Γερμανία αποτελεί σταθερά τον βασικό προορισμό των τουρκικών εξαγωγών, το ύψος των οποίων στη συγκεκριμένη χώρα φτάνει τα 5,5 δις\$ (περίπου το 1/5 του συνόλου των εξαγωγών της Τουρκίας). Οι εξαγωγές αγροτικών προϊόντων στη Γερμανία σημείωσαν μείωση κατά 15,5% ενώ οι εξαγωγές των τομέων της βιομηχανίας και των ορυχείων αυξήθηκαν κατά 7,7% και 10,5% αντίστοιχα. Οι εξαγωγές στις ΗΠΑ αυξήθηκαν κατά 9,9% στα 2,2 δις\$ με τα βιομηχανικά προϊόντα να αποτελούν το 79,7% του συνόλου των εξαγωγών. Οι εξαγωγές στη Ρωσική Ομοσπονδία οι οποίες παρουσίασαν αύξηση της τάξης του 36% το 1997 μειώθηκαν κατά 34,4% το 1998. Το πρώτο εξάμηνο του 1998 μειώθηκαν κατά 8% ενώ το δεύτερο εξάμηνο κατά 55,6%. Αναμφισβήτητα το φαινόμενο αυτό οφείλεται στην οικονομική κρίση της Ρωσίας που εντάθηκε στο δεύτερο μισό του 1998. Η κρίση αυτή δεν επηρέασε τις εξαγωγές σε ορισμένους συγκεκριμένους τομείς αλλά το ευρύτερο πλαίσιο των εξαγόμενων προϊόντων. Οι εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων μειώθηκαν κατά 37,4%. Η μεγαλύτερη

3.2 ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

ποσοστιαία αύξηση των εξαγωγών της Τουρκίας για το 1998 σημειώθηκε στην αγορά της Τυνησίας με ποσοστό 192,7% ενώ σημαντικές αυξήσεις των τουρκικών εξαγωγών σημειώθηκαν στην Αίγυπτο, την Αλγερία, τη Ρουμανία, την Ισπανία, την Αγγλία, τη Συρία, την Ολλανδία, την Πολωνία και την Ελλάδα (Undersecretarial of Foreign Trade 1999).

Πίνακας 21 : Αξία Εξαγωγών, Μερίδιο επί του συνόλου και % Μεταβολή της αξίας των εξαγωγών της Τουρκίας στους δέκα μεγαλύτερους αγοραστές των προϊόντων της σε εθνικό επίπεδο.

(σε εκατ. USD και ποσοστά επί του συνόλου).

Εξαγωγές	Αξία			% Μερίδιο			% Μεταβολή	
	1996	1997	1998	1996	1997	1998	97/96	98/97
Ετη								
Γερμανία	5.187	5.235	5.460	22,3	20,0	20,2	1,3	3,9
ΗΠΑ	1.639	2.032	2.233	7,1	7,7	8,3	24,0	9,9
Αγγλία	1.261	1.511	1.740	5,4	5,8	6,4	19,9	15,1
Ιταλία	1.446	1.387	1.557	6,2	5,3	5,8	-4,1	12,2
Ρωσική Ομοσπονδία	1.512	2.056	1.348	6,5	7,8	5,0	36,0	-34,4
Γαλλία	1.053	1.163	1.305	4,5	4,4	4,8	10,4	12,2
Ολλανδία	770	779	889	3,3	3,0	3,3	1,2	14,0
Βέλγιο-Λουξεμβούργο	493	564	670	2,1	2,1	2,5	14,4	18,8
Ισπανία	363	439	513	1,6	1,7	1,9	20,9	16,8
Αλγερία	278	317	482	1,2	1,2	1,8	13,9	52,1
Σύνολο	14.002	15.483	16.197	60,2	59,0	60,0	10,6	4,6
Συνολικές Εξαγωγές	23.224	26.261	26.974	100,0	100,0	100,0	13,1	2,7

Πηγή: Undersecretarial of Foreign Trade 1999

Με την έναρξη ισχύος της τελωνειακής ένωσης με την ΕΕ η Τουρκία υπέγραψε συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου με το Ισραήλ, τη Ρουμανία, την Ουγγαρία, την Λετονία, την Εσθονία και τις Δημοκρατίες της Τσεχίας και της Σλοβακίας, έτσι ώστε να συμβαδίσει με το προτιμησιακό καθεστώς (Preferential Regime) που ισχύει στην ΕΕ. Οι συμφωνίες αυτές τέθηκαν σε λειτουργία το 1998 και είχαν σαν αποτέλεσμα να αυξηθούν οι εμπορικές συναλλαγές μεταξύ της Τουρκίας και των χωρών αυτών. Τα τουρκικά προϊόντα άρχισαν να εισέρχονται στις αγορές των

3.2 ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

κρατών αυτών με ευνοϊκότερους όρους από ότι τα προϊόντα τρίτων χωρών. Το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι εξαγωγές της Τουρκίας στο Ισραήλ, οι οποίες μετά τη λειτουργία της συμφωνίας ελεύθερου εμπορίου, αυξήθηκαν κατά 22,2% και έφτασαν τα 479 εκατ.\$ (Undersecretarial of Foreign Trade 1999).

3.3 ΟΙ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

3.3 ΟΙ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

Η τουρκική κυβέρνηση θεωρεί το ξένο κεφάλαιο έναν ουσιώδη παράγοντα στην μετάβαση της από τις αναπτυσσόμενες στις αναπτυγμένες αγορές. Ευέλικτες πολιτικές σχετικά με τις ξένες επενδύσεις υιοθετήθηκαν στα πλαίσια της ελευθεροποίησης της τουρκικής οικονομίας. Συγκεκριμένα, οι εξελίξεις σε ότι αφορά το ξένο κεφάλαιο επιταχύνθηκαν από τον Ιανουάριο του 1980, μετά τις θεμελιώδεις αλλαγές που συνέβησαν στην οικονομική και κοινωνική δομή της Τουρκίας. Η απελευθέρωση των επιτοκίων, η ίδρυση οργανωμένων αγορών χρήματος, συναλλάγματος και ομολόγων, η απελευθέρωση μετακίνησης κεφαλαίων, και η αναμόρφωση του τραπεζικού τομέα αποτελούν ορισμένες από τις ουσιαστικές μεταβολές που πραγματοποιήθηκαν αυτή την περίοδο. Μια από τις καίριες κυβερνητικές αποφάσεις ήταν η δημιουργία μιας απελευθερωμένης και ευέλικτης πολιτικής ξένων επενδύσεων. Σήμερα, η νομοθεσία που αναφέρεται στις ξένες επενδύσεις παρέχει στο ξένο κεφάλαιο τα ίδια δικαιώματα και υποχρεώσεις που ισχύουν για τα εγχώρια κεφάλαια, ενώ εγγυάται την μεταφορά των κερδών, των αμοιβών και των δικαιωμάτων, καθώς και τον επαναπατρισμό του κεφαλαίου (Undersecretariat of Treasury 1999).

Ως αποτέλεσμα των μεταβολών στην νομοθεσία περί ξένων επενδύσεων το επενδυτικό κλίμα έγινε πιο προσφιλές στους δυναμικούς επενδυτές με συνέπεια την σημαντική αύξηση της ροής ξένων κεφαλαίων στην Τουρκία. Την περίοδο 1954-1980 τα ξένα επενδεδυμένα κεφάλαια υπολογίζονται σε 280 εκατ\$ ενώ στο τέλος του 1998 το ποσό αυτό φτάνει τα 23,8 δις\$. Κυρίαρχους επενδυτές στην τουρκική αγορά αποτελούν η Γαλλία, οι ΗΠΑ, η Ολλανδία, η Γερμανία, η Ελβετία, η Αγγλία, η Ιταλία και η Ιαπωνία, ενώ λειτουργούν πάνω από 5.000 επιχειρήσεις σε διάφορους τομείς, στις οποίες συμμετέχουν ξένα κεφάλαια. Μεταξύ των κυριοτέρων επενδυτών περιλαμβάνονται ονόματα επιχειρήσεων παγκόσμιας εμβέλειας, όπως Toyota, Honda από την Ιαπωνία, Ford, P&G, Philip Morris από τις ΗΠΑ, Renault, Cement Francaise από τη Γαλλία, Bosch, Mercedes, Siemens, από τη Γερμανία, Pirelli, Fiat από την Ιταλία (Undersecretariat of Foreign Trade 1999).

3.3 ΟΙ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

Με βάση τα νομοθετικά χαρακτηριστικά που ισχύουν για τις ξένες επενδύσεις, η Τουρκία συμμετέχει σε αρκετούς διεθνείς οργανισμούς και έχει υπογράψει πολύπλευρες συμφωνίες παρέχοντας στους επενδυτές ένα ασφαλές επενδυτικό περιβάλλον. Η Τουρκία είναι μέλος του Ο.Α.Σ.Α, του Π.Ο.Ε. και του Δ.Ν.Τ. Συμφωνίες προστασίας και προώθησης των επενδύσεων έχουν υπογραφεί με 56 κράτη και ήδη λειτουργούν με 34 από αυτά, ενώ συμφωνίες φορολογικού χαρακτήρα έχουν υπογραφεί και τεθεί σε ισχύ με 39 κράτη. Η Τουρκία είναι μέλος του συμβουλίου του Διεθνούς Κέντρου Διευθέτησης των Διαφωνιών και συμμετέχει ενεργά σε συμφωνίες του Π.Ο.Ε. όπως η συμφωνία επενδυτικών μέτρων σχετικά με το εμπόριο (Undersecretariat of Foreign Trade 1999).

Το νομοθετικό πλαίσιο περί ξένων επενδύσεων δεν είναι η μοναδική παράμετρος που καθιστά την Τουρκία προσφιλή τόπο προορισμού των ξένων κεφαλαίων. Σύμφωνα με πρόσφατες μελέτες το διάστημα 2000-2010 η Τουρκία θα αποτελεί μια από τις 10 μεγαλύτερες αναπτυσσόμενες αγορές διεθνώς, με πληθυσμό που θα ανέρχεται σε 70-80 εκατ. κατοίκους. Το μέγεθος λοιπόν της εσωτερικής αγοράς της Τουρκίας, σε συνδυασμό με το άφθονο εργατικό δυναμικό και το χαμηλό επίπεδο μισθών αποτελούν ουσιαστικούς παράγοντες προσέλκυσης επενδύσεων. Ταυτόχρονα, είναι σκόπιμο να αναφερθεί η βελτίωση των υποδομών του βιομηχανικού τομέα τα τελευταία χρόνια, ιδιαίτερα στο δυτικό μέρος της χώρας. Έργα ανακατασκευής αυτοκινητοδρόμων και παραγωγής ενέργειας βρίσκονται σε εξέλιξη, ενώ 9 ζώνες ελευθέρων συναλλαγών και 43 βιομηχανικές ζώνες λειτουργούν και παρέχουν ευνοϊκό περιβάλλον για την ίδρυση βιομηχανικών επιχειρήσεων (Undersecretariat of Treasury 1999).

Η γεωγραφική θέση της Τουρκίας αποτελεί για τους επενδυτές έναν ακόμα θετικό παράγοντα προώθησης παραγωγικών δραστηριοτήτων. Συγκεκριμένα, προσφέρει εγγύτητα στις αγορές των ΧΑΚΕ και της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, το Ιράν, το Ιράκ, τη Συρία, καθώς και τις Χώρες του Κόλπου και τη Βόρεια Αφρική διαμέσου της Μεσογείου. Παράλληλα, η από 1-1-96 έναρξη ισχύος της τελωνειακής ένωσης επιτρέπει στα τουρκικά βιομηχανικά προϊόντα την ελεύθερη πρόσβαση σε όλες τις χώρες μέλη της ΕΕ. Η Τουρκία είναι μέτοχος της Ευρωπαϊκής Τράπεζας για την Ανοικοδόμηση και την Ανάπτυξη και της Ασιατικής Αναπτυξιακής Τράπεζας.

3.3 ΟΙ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

Είναι μέλος του Οργανισμού του Ισλαμικού Συμβουλίου και της Ισλαμικής Αναπτυξιακής Τράπεζας. Έχει ενεργό ρόλο στον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας, ισχυροποιώντας τις εμπορικές της σχέσεις με το Ιράν και το Πακιστάν. Βρίσκεται στην ηγεσία του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας Μαύρης Θάλασσας ο οποίος περιλαμβάνει 13 μέλη, την Αλβανία, την Αρμενία, το Αζαρμπαϊτζάν, την Βουλγαρία, την Γεωργία, την Ελλάδα, την Μολδαβία, την Ρώσικη Ομοσπονδία και την Ουκρανία (Turkish Embassy in Washington 1999).

Η Τουρκία στα πλαίσια της γενικότερης οικονομικής ανάπτυξης, παρέχει ορισμένα κίνητρα στους φορείς που παίρνουν επενδυτικές πρωτοβουλίες. Στόχος της πολιτικής αυτής είναι η άρση των αντικινήτρων που ενδέχεται να υπάρχουν και τα οποία εμποδίζουν επενδυτικά σχέδια, η δημιουργία κατάλληλης οικονομικής και τεχνικής υποδομής, με τη λήψη διάφορων θεσμικών και οργανωτικών μέτρων και η επίτευξη ευνοϊκού επενδυτικού κλίματος. Η ισχύουσα νομοθεσία σχετικά με τα επενδυτικά κίνητρα, αναμορφώθηκε με θέσπισμα που δημοσιεύτηκε την 25 Μαρτίου 1998. Σύμφωνα με αυτή, τα κίνητρα διαφοροποιούνται με βάση την τοποθεσία εγκατάστασης, την κλίμακα και το είδος της επένδυσης. Στα πλαίσια της περιφερειακής ανάπτυξης - άνιση κατανομή των δραστηριοτήτων στο χώρο, αποκέντρωση και ανάπτυξη φτωχών και προβληματικών περιοχών- γίνεται διάκριση μεταξύ περιοχών κινήτρων. Η Τουρκία διαιρείται σε τρεις ζώνες κινήτρων :

- Α Ζώνη Ανεπτυγμένες Περιοχές : περιλαμβάνει τους δήμους της Κωνσταντινούπολης, του Kocaeli, της Ανκαρα, του Ισμιρ, της Μπούρσα, των Αδάνων και της Αντάλειας.

- Β Ζώνη Περιοχές Πρώτης Προτεραιότητας : περιλαμβάνει 50 δήμους οι οποίοι έχουν καθοριστεί από το Υπουργικό Συμβούλιο

- Γ Ζώνη Περιοχές Μέτριας Ανάπτυξης : περιλαμβάνει τους υπόλοιπους δήμους της Τουρκίας (Undersecretariat of Foreign Trade 1999).

Τα επενδυτικά κίνητρα μπορεί να είναι γενικά ή ειδικευμένα. Στην παρούσα μελέτη θα αναφέρουμε τα γενικά επενδυτικά κίνητρα τα οποία ισχύουν για όλους τους τύπους επενδύσεων της Β και Γ ζώνης και για ορισμένους τύπους επενδύσεων της Α ζώνης οι οποίοι σχετίζονται κυρίως με έργα υποδομών, προστασίας

3.3 ΟΙ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

περιβάλλοντος και διάδοσης της επιστήμης και της τεχνολογίας. Συγκεκριμένα, οι παραχωρήσεις της πολιτείας προς τους επενδυτές περιλαμβάνουν:

Απαλλαγές από δασμούς τελωνείου και κεφαλαιακούς φόρους.

Το μέτρο αυτό εξασφαλίζει την εισαγωγή στη χώρα του απαραίτητου μηχανολογικού και παντός είδος εξοπλισμού απαλλαγμένου από δασμούς τελωνείου και κεφαλαιακούς φόρους.

Επενδυτικό επίδομα.

Το επενδυτικό επίδομα αναφέρεται σε απαλλαγή από φόρους επί των μελλοντικών κερδών ποσού ίσου με την αξία εγκατάστασης της επένδυσης. Η αξία εγκατάστασης της επένδυσης αναφέρεται στο κόστος του χώρου, των κτιρίων, της μεταφοράς και της εγκατάστασης του εξοπλισμού. Το επενδυτικό επίδομα υφίσταται αναπροσαρμογές ανάλογα τις πληθωριστικές τάσεις που επικρατούν, ενώ από τις αρχές του 1999 θα ισούται με το 200% της αξίας εγκατάστασης για επενδύσεις μεγαλύτερες των 250 εκατ\$.

Απαλλαγή του φόρου προστιθέμενης αξίας(ΦΠΑ) για τον απαιτούμενο εξοπλισμό.

Οι επενδυτές μπορούν να εισάγουν τις απαιτούμενες μηχανές και συσκευές χωρίς να απαιτείται η πληρωμή ΦΠΑ. Στην περίπτωση αγοράς του εξοπλισμού από την εγχώρια αγορά δεν απαιτείται η καταβολή ΦΠΑ στον προμηθευτή.

Απαλλαγές από συγκεκριμένους φόρους, δασμούς και αμοιβές.

Οι επιχειρήσεις οι οποίες επιτυγχάνουν εξαγωγές μεγαλύτερες του ποσού των 10.000 \$ εξαιρούνται από φόρους, δασμούς και αμοιβές τα οποία σχετίζονται με την ίδρυση της επιχείρησης, την αύξηση του μετοχικού της κεφαλαίου και την καταβολή πιστώσεων με διάρκεια αποπληρωμής μεγαλύτερης του ενός έτους (Undersecretarial of Foreign Trade 1999).

Η έναρξη ισχύος της συμφωνίας τελωνειακής ένωσης μεταξύ της Τουρκίας και της ΕΕ το 1996 συνοδεύτηκε από αθρόα εισροή ξένων κεφαλαίων στην Τουρκία, κυρίως από χώρες της ΕΕ, με αποτέλεσμα το επενδεδυμένο ποσό ξένων κεφαλαίων να παρουσιάσει αύξηση της τάξης του 30,6% σε σχέση με το 1995. Η παγκόσμια κρίση του 1997 καθώς και η Ρωσική κρίση του 1998 εμφανίζονται ως οι κύριες αιτίες μείωσης της εισροής ξένων κεφαλαίων. Το 1998 το επενδεδυμένο ξένο κεφάλαιο ανήρχετο σε 1.645 εκατ\$ και εμφανίστηκε μειωμένο κατά 2% σε σχέση με το 1997

3.3 ΟΙ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

και κατά 57% σε σχέση με το 1996. Σε ότι αφορά την περίοδο 1990-1998 ο μέσος όρος ξένων κεφαλαίων που επενδύθηκαν κατ' έτος είναι της τάξης των 2.139 εκατ\$.

Παρά το γεγονός ότι τη δεκαετία του '90 τα ξένα επενδεδυμένα κεφάλαια εμφανίζουν αισθητή αύξηση έναντι της δεκαετίας του '80, οι άμεσες ξένες επενδύσεις εξακολουθούν να είναι πολύ μακράν των προσδοκιών, παρά τις αντίθετες προβλέψεις από την τελωνειακή ένωση και αντίθετα με άλλες χώρες του επιπέδου της Τουρκίας (ιδιαίτερα της Απω Ανατολής), που προσελκύουν μεγάλο μέρος των άμεσων ξένων επενδύσεων. Και αυτό παρότι η Τουρκία είναι από τις πρώτες χώρες που επεδίωξε, ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '80, το άνοιγμα προς την παγκόσμια αγορά. Η εξήγηση του φαινομένου αυτού σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ είναι ορισμένες διαρθρωτικές αδυναμίες της τουρκικής οικονομίας. Συγκεκριμένα, η διαχείριση του δημοσίου χρέους και των ελλειμμάτων του, που εν μέρει ανάγεται στην ίδια την φερεγγυότητα της πολιτικής ηγεσίας. Χαρακτηριστικό είναι κατά τον οργανισμό ότι η ανακοίνωση από την κυβέρνηση ενός φιλόδοξου σχεδίου για μηδενικές δανειακές ανάγκες του δημοσίου μέσα στο 1997 που θα εξασφαλιζόταν από "σημαντική δημοσιονομική εξυγίανση" (κυρίως από τα έσοδα του προγράμματος ιδιωτικοποιήσεων) και από σημαντική μείωση των επιτοκίων, ακολουθήθηκε από απουσία αντίδρασης από τις χρηματιστηριακές αγορές. Βέβαια, αν στις αμφιβολίες για τη δυνατότητα εφαρμογής ενός τέτοιου προγράμματος προστεθεί η ίδια η αδυναμία του πολιτικού συστήματος, όπως εκδηλώθηκε κατόπιν με τις κυβερνητικές εξελίξεις, τότε οι χρηματιστηριακές αγορές -και όχι μόνον- αποδεικνύεται ότι έχουν δίκιο για τη δυσπιστία τους (Αναστασιάδης 1997).

Οι επιφυλάξεις όμως των ξένων επενδυτών δεν πηγάζουν μόνο από πολιτικά αίτια. Ο έντονος και μόνιμος πληθωρισμός μπορεί να μην παίρνει στην Τουρκία την υπερπληθωριστική δυναμική που συνήθως είναι αναμενόμενη σε άλλες χώρες, από τη στιγμή που έχουν φτάσει σε υψηλά επίπεδα (80%). Η μακροχρόνια εμμονή σε αυτούς τους πληθωριστικούς ρυθμούς διαβρώνει τη "ζωτικότητα" της τουρκικής οικονομίας, έστω και αν αυτό φαίνεται δύσκολο να γίνει δεκτό όταν η οικονομική ανάπτυξη είναι δυναμική. Πράγματι, ενισχύονται έτσι οι συνήθεις πληθωριστικές "παραμορφώσεις" στην κατανομή των εισοδημάτων, στα φορολογικά έσοδα και στον καθορισμό του προϋπολογισμού με τις γενικότερες επιπτώσεις τους (ενίσχυση της φοροδιαφυγής,

3.3 ΟΙ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

μείωση των τραπεζικών καταθέσεων, και άρα, και δανείων). Επίσης, το υψηλό επίπεδο του πληθωρισμού τείνει να αφαιρέσει από τις αρχές της χώρας τον έλεγχο της νομισματικής προσφοράς. Ακόμη περισσότερο, ένας υψηλός χρόνιος πληθωρισμός οδηγεί σε βαθμιαία μετακίνηση από το τοπικό νόμισμα προς τα ξένα νομίσματα, αυτό που συνήθως ονομάζεται “δολαριοποίηση”, δηλαδή γενικευμένη χρήση ξένου νομίσματος στις εμπορικές συναλλαγές. Σε αυτή την περίπτωση συγκαταλέγεται και η Τουρκία, όπως μαρτυρεί και η συνήθης πρακτική των μεγάλων επιχειρήσεων, των οποίων η διαχείριση γίνεται σχεδόν πλήρως σε συνάλλαγμα (Αναστασιάδης 1997).

Το μοντέλο προώθησης της ανάπτυξης διαμέσου της ενίσχυσης της βιομηχανίας που ακολουθείται στην Τουρκία, προσανατολίζει την πλειοψηφία των ξένων επενδυτών να ενεργοποιηθούν στο δευτερογενή τομέα όπως φαίνεται και στον **πίνακα 22**. Συγκεκριμένα, την περίοδο 1990-1998 στο δευτερογενή τομέα επενδύθηκε το 60,9% των ξένων κεφαλαίων, στο τριτογενή τομέα το 37,2% και στον πρωτογενή τομέα το 1,4%. Το 1998 το ύψος των ξένων επενδύσεων στην βιομηχανία κυμάνθηκε στο 61,7% του συνόλου στον τομέα των υπηρεσιών το 37,0% στην γεωργία το 0,4% και στον τομέα των ορυχείων 0,8%. Η κάθετη πτώση των ξένων επενδύσεων στην γεωργία μετά το 1996, σε συνδυασμό με το σημαντικό οικονομικό και κοινωνικό ρόλο του τομέα στην Τουρκία, οδήγησαν την κυβέρνηση στην χάραξη νέων πολιτικών σχετικά με τις επενδύσεις στην γεωργία. Το 1996, πρώτο έτος λειτουργίας της τελωνειακής ένωσης, οι ξένες επενδύσεις έφτασαν τα 3.836,97 εκατ\$, το μεγαλύτερο ποσό που έχει σημειωθεί στην οικονομική ιστορία της Τουρκίας. Χαρακτηριστικό είναι ότι ο κύριος όγκος των επενδύσεων αυτών κατευθύνθηκε στον τομέα των υπηρεσιών 81,41%, ενώ μόνο το 16,7% επενδύθηκε στη βιομηχανία. Το γεγονός αυτό είναι αποτέλεσμα, των επενδύσεων σε υποδομές κυρίως μεταφορών και τηλεπικοινωνιών ώστε να μπορέσει η Τουρκία να ανταποκριθεί στις νέες συνθήκες που δημιουργεί η τελωνειακή ένωση, στην αύξηση του όγκου των εμπορικών συναλλαγών που οδήγησε στην άρση ορισμένων εμποδίων του χρηματοπιστωτικού τομέα, αλλά και στην μεταφορά κερδοσκοπικών κεφαλαίων στο χρηματιστήριο της Κωνσταντινούπολης.

Πίνακας 22 : Τομεακός διαχωρισμός των εγκεκριμένων ξένων επενδύσεων
(σε εκατ.USD και ποσοστά επί του συνόλου)

3.3 ΟΙ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

Έτος	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	Σύνολο
Α. Πρωτογενής Τομέας	65,56	22,41	33,59	21,05	28,27	31,74	64,10	12,22	5,75	284,69
% στο σύνολο των επενδεδυμένων κεφαλαίων	3,52	1,14	1,85	1,02	1,91	1,08	1,67	0,73	0,35	1,47
Β. Δευτερογενής Τομέας	1.261,15	1.135,30	1.293,24	1.579,96	1.113,49	2.057,10	649,13	898,51	1.030,02	11.017,90
% στο σύνολο των επενδεδυμένων κεφαλαίων	65,06	57,71	71,06	76,57	75,36	70,01	16,92	53,54	62,59	60,98
Ορυχεία	47,09	39,82	18,96	11,37	6,20	60,62	8,54	26,70	13,73	233,03
% στο σύνολο των επενδεδυμένων κεφαλαίων	2,53	2,02	1,04	0,55	0,42	2,06	0,22	1,59	0,83	1,25
Βιομηχανία	1.214,06	1.095,48	1.274,28	1.568,59	1.107,29	1.996,48	640,59	871,81	1.016,29	10.784,87
% στο σύνολο των επενδεδυμένων κεφαλαίων	62,53	55,69	70,02	76,02	74,94	67,95	16,70	51,95	61,76	59,73
Γ. Τριτογενής Τομέας	534,45	809,55	493,13	462,38	335,85	849,48	3.123,74	767,48	609,67	7.985,73
% στο σύνολο των επενδεδυμένων κεφαλαίων	28,72	41,15	27,10	22,41	22,73	28,91	81,41	45,73	37,05	37,25
Σύνολο	1.861,16	1.927,26	1.819,96	2.063,39	1.477,61	2.938,32	3.836,97	1.678,21	1.645,44	19.248,32

Πηγή: Undersecretarial of Treasury 1999

Στην Τουρκία τον Απρίλιο του 1999 λειτουργούσαν 4.656 ξένες και μεικτές επιχειρήσεις με συνολικό κεφάλαιο 918.832.524 εκατTL. Ο μεγάλος όγκος των επιχειρήσεων αυτών δραστηριοποιείται στον τριτογενή τομέα 3.340 έναντι 1.148 του δευτερογενή και 103 του πρωτογενή (πίνακας 23). Σε ότι αφορά τους υποτομείς ο

3.3 ΟΙ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

τραπεζικός με 14,4% του συνόλου των ξένων επενδύσεων, του εμπορίου με 12,98%, των μέσων μεταφοράς με 9,9% και των τροφίμων με 6,97% είναι αυτοί συγκεντρώνουν το ενδιαφέρον των ξένων επενδυτών. Παρότι παρέχεται το δικαίωμα για ίδρυση αμιγώς αλλοδαπών επιχειρήσεων η πλειοψηφία των επιχειρήσεων που λειτουργούν είναι συμμετοχικές. Το ποσοστό συμμετοχής των ξένων κεφαλαίων στο σύνολο των κεφαλαίων των εταιριών είναι μεγαλύτερο στον τριτογενή τομέα 67,13% από ότι στον δευτερογενή 51,64% και τον πρωτογενή 36,45%.

Πίνακας 23: Τομεακός διαχωρισμός των ξένων και μεικτών επιχειρήσεων που λειτουργούσαν στην Τουρκία στο τέλος του 1998.
(σε εκατ. TL)

Τομείς	Μεικτές Επιχειρήσεις	Ξένο Κεφάλαιο	% στο συνολικό ξένο κεφάλαιο	% συμμετοχής του ξένου κεφαλαίου στο συνολικό κεφάλαιο
A. Πρωτογενής Τομέας	103	1.945.855	0,36	36,45
B. Δευτερογενής Τομέας	1.213	230.833.215	42,31	51,64
Ορυχεία	65	6.388.417	1,17	64,34
Μεταποιητική Βιομηχανία	1.148	224.444.798	41,14	51,29
Τροφίμων	131	38.016.188	6,97	61,61
Καπνού	10	11.442.600	2,1	79,94
Κλωστοϋφαντουργία	55	3.049.539	0,56	30,03
Χημικών Προϊόντων	153	31.788.977	5,83	79,7
Βασικές Μεταλλουργικές	21	14.398.697	2,64	31,44
Ηλεκτρικών Συσκευών	60	7.791.464	1,43	63,11
Μεταφορικών Μέσων	116	54.049.545	9,9	49,79
Λοιποί Τομείς	602	63.907.788	11,71	44,13
Γ. Τριτογενής Τομέας	3.340	312.828.242	57,34	67,13
Εμπόριο	1.852	70.802.397	12,98	76,79
Ξενοδοχεία	279	22.323.691	4,09	69,02
Χρηματοπιστωτικός	36	76.610.938	14,04	65,79
Λοιποί Τομείς	1.173	143.091.216	26,23	63,59
Γενικό Σύνολο	4.656	545.607.312	100	59,38

3.3 ΟΙ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

Πηγή: Undersecretarial of Treasury 1999

Η σύνθεση των ξένων κεφαλαίων στην Τουρκία, αποδεικνύει καθαρά τις στενές οικονομικές σχέσεις Τουρκίας - ΕΕ, αφού όπως φαίνεται και στον **πίνακα 24** το 67,5% του συνόλου προέρχεται από χώρες της Κοινότητας. Το κράτος με τις περισσότερες επενδύσεις στην Τουρκία είναι η Ολλανδία, από την οποία προέρχεται το 23,7% του συνόλου των επενδεδυμένων κεφαλαίων, ενώ ακολουθούν η Γερμανία 14,4%, οι ΗΠΑ 13,4% και η Γαλλία 10,9%. Η Γερμανία, η οποία όπως προαναφέρθηκε αποτελεί και τον σημαντικότερο εμπορικό εταίρο της Τουρκίας βρίσκεται στην πρώτη θέση σε αριθμό μεικτών επιχειρήσεων με 798 εταιρίες ενώ τη δεύτερη θέση καταλαμβάνει το Ιράκ με 301 και την τρίτη οι ΗΠΑ με 291. Καθώς οι αμερικανικές επενδύσεις στην Τουρκία τα τελευταία χρόνια σημειώνουν φθίνουσα πορεία έναντι των ευρωπαϊκών, η ενδεχόμενη προσπάθεια της Τουρκίας να αναζητήσει ένα πιο αξιόπιστο οικονομικό σύμμαχο στις ΗΠΑ, θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό από τα συμφέροντα των ΗΠΑ στην περιοχή. Με δεδομένη τη θέση των ΗΠΑ για επιλογή του δρόμου μεταφοράς των πετρελαίων και του φυσικού αερίου της Κασπίας μέσω της Τουρκίας, είναι προφανές ότι η Άγκυρα θα επιχειρήσει να εκμεταλλευτεί τη συγκυρία αυτή προς μια μεγαλύτερη προσέγγιση με τις ΗΠΑ, με επακόλουθο και την αύξηση των αμερικανικών επενδύσεων στην Τουρκία.

Πίνακας 24 : Ποσοστό του συνόλου των επενδεδυμένων κεφαλαίων σε εθνικό επίπεδο στην Τουρκία το τέλος του 1998.

Χώρα Προέλευσης	Μεικτές Επιχειρήσεις	Ξένα Επενδυμένα Κεφάλαια	% του συνόλου των ξένων επενδυμένων κεφαλαίων
Πορτογαλλία	5	72.202	0,0
Ελλάδα	41	298.769	0,1
Γερμανία	798	72.303.444	14,4
Γαλλία	225	54.859.683	10,9
Φιλανδία	14	1.081.152	0,2
Δανία	33	1.256.291	0,3
Βέλγιο	56	6.331.611	1,3
Αυστρία	77	2.593.817	0,5

3.3 ΟΙ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

Αγγλία	289	41.671.513	8,3
Ολλανδία	270	119.187.124	23,7
Λουξεμβούργο	36	10.340.771	2,1
Ιταλία	157	21.556.209	4,3
Σουηδία	40	3.716.655	0,7
Ισπανία	23	497.936	0,1
Ιρλανδία	19	3.210.367	0,6
Ε.Ε.	2.083	338.977.545	67,5
Ιαπωνία	50	20.818.695	4,1
Ελβετία	195	23.390.720	4,7
ΗΠΑ	291	67.251.765	13,4
Ισλαμικά Κράτη	929	18.168.783	3,6
Χώρες Ανατολικής Ευρώπης	346	3.520.493	0,7
Άλλα κράτη	639	30.328.043	6,0
Σύνολο	4.533	502.456.044	100,0

Πηγή: Selected Economic Indicators 1999

Τα μεγάλα έργα που γίνονται στην Τουρκία, κυρίως στον τομέα της ενέργειας αλλά και των μεταφορών, έχουν οδηγήσει στον σχεδιασμό συστημάτων built operate and transfer (BOT) ως διαδικασία εξωτερικής χρηματοδότησης. Σύμφωνα με το μοντέλο αυτό η κυβέρνηση εγγυάται την αγορά των προϊόντων ή των υπηρεσιών του επενδυτή σε μια συγκεκριμένη τιμή και για μια καθορισμένη χρονική περίοδο. Η ανάπτυξη BOT μοντέλων και η προώθηση του προγράμματος των ιδιωτικοποιήσεων είναι παράγοντες που μπορούν να “αναθερμάνουν” το επενδυτικό ενδιαφέρον (European Commission 1998). Η απελευθέρωση των μεγάλων αγορών των τηλεπικοινωνιών, της ενέργειας και των μεταφορών που κυριαρχούνται εκ παραδόσεως από μονοπώλια είναι εφικτό να προσελκύσουν σημαντικά κεφάλαια από το εξωτερικό πρώτων γιατί πρόκειται για νέες αγορές με πλήθος καταναλωτών, δεύτερον γιατί εκεί η υψηλή τεχνολογία συνδέεται με την ογκώδη επένδυση και τρίτον γιατί ακριβώς για τους προηγούμενους λόγους τα περιθώρια κέρδους θα είναι ελκυστικά για το ξένο κεφάλαιο. Ιδιαίτερη επιτυχία σε ότι αφορά την ενίσχυση των ξένων επενδύσεων στην Τουρκία εμφανίζει ο θεσμός των ελευθέρων ζωνών, με

3.3 ΟΙ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

σημαντικό αριθμό ξένων επιχειρήσεων να δραστηριοποιούνται μέσα σε αυτές τα τελευταία χρόνια.

3.4 ΕΛΕΥΘΕΡΕΣ ΖΩΝΕΣ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ

3.4 ΕΛΕΥΘΕΡΕΣ ΖΩΝΕΣ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ

Ο όρος ελεύθερη ζώνη αναφέρεται σε ειδικές περιοχές εντός της εδαφικής περιφέρειας της χώρας, οι οποίες Ε.Ζ. όμως θεωρούνται ότι δεν ευρίσκονται εντός του τελωνειακού εδάφους της. Στις Ε.Ζ. δεν εφαρμόζονται οι τελωνειακές διατυπώσεις, δεν εφαρμόζονται οι ισχύουσες διατάξεις που αφορούν το εξωτερικό εμπόριο ή εφαρμόζονται εν μέρει και επιπλέον αυτές προσφέρουν το κατάλληλο έδαφος για τη διατύπωση της αποτελεσματικότητας καινοτόμων ρυθμίσεων (Παπάζογλου 1998).

Οι τουρκικές ΕΖ προσφέρουν τη δυνατότητα ενός ελκυστικότερου επιχειρηματικού περιβάλλοντος στο οποίο οι ασκούμενες δραστηριότητες βιομηχανικής και εμπορικής φύσεως αποβλέπουν στην αύξηση του όγκου των συναλλαγών και των εξαγωγών των επιχειρήσεων. Το 1985 ψηφίστηκε ο νόμος 3218 για τη σύσταση και λειτουργία ΕΖ, με στόχο, την αύξηση των επενδύσεων με εξαγωγικό προσανατολισμό και της παραγωγής στην χώρα, την προσέλκυση ξένου κεφαλαίου και τεχνολογίας, την εισροή συναλλάγματος και τη μεγιστοποίηση των ευκαιριών που παρέχονται στον εμπορικό τομέα (Παπάζογλου 1998).

Βάση του νόμου 3218 συστάθηκαν και άρχισαν να λειτουργούν οι εξής ΕΖ στην Τουρκία :

Της Μερσίνας και της Αντάλειας το 1988, του Αιγαίου και του Αεροδρομίου της Κωνσταντινούπολης το 1990, της Τραπεζούντας το 1992, της Κωνσταντινούπολης -Δέρματος το 1995, ενώ κατά τον Οκτώβριο του ίδιου έτους άρχισαν εμπορικές δραστηριότητες στις Ζώνες Μαρντίν και Ανατολικής Τουρκίας. Τέλος, στις 24 Φεβρουαρίου 1997, άρχισε η σταδιακή λειτουργία της ΕΖ του Χρηματιστηρίου της Κωνσταντινούπολης η οποία ανήκει στις ΕΖ “νέας γενιάς” που είναι προσανατολισμένες στην παροχή υπηρεσιών και όχι σε βιομηχανικές δραστηριότητες. Οι παρεχόμενες υπηρεσίες αφορούν τραπεζικές συναλλαγές, επεξεργασία δεδομένων, τηλεπικοινωνίες κ.λ.π (Παπάζογλου 1998).

Ο όγκος συναλλαγών των ΕΖ υπολογίζεται σε 2.960 εκατ\$ για το 1995. Σε ότι αφορά τον γεωγραφικό προσανατολισμό των συναλλαγών των ΕΖ για το 1995, η

3.4 ΕΛΕΥΘΕΡΕΣ ΖΩΝΕΣ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ

Τουρκία αποτελεί τον σημαντικότερο εμπορικό εταίρο αντιπροσωπεύοντας το 51% των εισαγωγών - εξαγωγών που πραγματοποιούνται. Η ΕΕ αντιπροσωπεύει το 15%, τα υπόλοιπα Ευρωπαϊκά κράτη το 8%, οι ΧΑΚΕ το 13% οι χώρες της Μέσης Ανατολής το 4% και λοιπά κράτη το 9%. Οι εξαγωγές των ΕΖ στην Τουρκία το 1995 έφτασαν τα 545,5 εκατ\$ και οι εισαγωγές από αυτή τα 969 εκατ\$. Βλέπουμε λοιπόν ότι το εμπορικό ισοζύγιο είναι θετικό για την Τουρκία (Ministry of Foreign Affairs 1999).

Τα βιομηχανικά προϊόντα το 1995 συγκροτούσαν το 74% της συνολικής παραγωγής, τα γεωργικά και κτηνοτροφικά το 23% και τα ορυκτά - μεταλλεύματα το 3%. Με βάση των όγκο των συναλλαγών ο τομέας της κλωστοϋφαντουργίας ήταν στην πρώτη θέση με 884 εκατ\$ και ακολουθούσαν οι τομείς μηχανών και συσκευών με 227 εκατ\$, μεταφορικών μέσων με 201 εκατ\$, ειδών εφαρμογής ηλεκτρισμού 192 εκατ\$ και χημικών προϊόντων 184 εκατ\$ (Ministry of Foreign Affairs 1999). Στις ΕΖ της Τουρκίας ασκούνται δραστηριότητες όλων των ειδών όπως μεταποίηση, συσκευασία, αποθήκευση, γενικό εμπόριο, τραπεζικές και ασφαλιστικές εργασίες. Οι επενδυτές έχουν τη δυνατότητα είτε να κατασκευάσουν οι ίδιοι τις εγκαταστάσεις που θα χρησιμοποιήσουν, είτε να νοικιάσουν τους προσφερόμενους από τις ΕΖ χώρους γραφείων, αποθήκευσης ή εργαστηρίων. Οι αλλοδαπές επιχειρήσεις στις ΕΖ απολαμβάνουν όλων των πλεονεκτημάτων που παρέχονται και στις τουρκικές ιδιωτικές επιχειρήσεις. Το 1998 δραστηριοποιούνταν 1.562 επιχειρήσεις στις τουρκικές ΕΖ από τις οποίες οι 281 ήταν ξένες και οι 1.281 εγχώριες. Το απασχολούμενο προσωπικό έφτανε τα 7.000 άτομα (Παπάζογλου 1998).

Ελεύθερη Ζώνη Μερσίνας

Τοποθετημένη εντός του λιμένος της Μερσίνας, η ομώνυμη ΕΖ καλύπτει 776.000 τ.μ. εκτάσεως του δημοσίου. Κατά το 1996 ο όγκος των συναλλαγών που επιτεύχθει από τους χρήστες της ζώνης ανήλθε σε 1.650 εκατ\$ παρουσιάζοντας αύξηση κατά 18% έναντι του 1995. Στην ΕΖ δραστηριοποιούνται 576 επιχειρήσεις, από τις οποίες οι 108 είναι αλλοδαπές. Από το σύνολο των εγκατεστημένων επιχειρήσεων, οι 353 είναι εμπορικές, οι 55 είναι παραγωγικές, οι 50 ασχολούνται με την αποθήκευση, οι 83 με μισθώσεις και οι λοιπές δραστηριοποιούνται στους τομείς

3.4 ΕΛΕΥΘΕΡΕΣ ΖΩΝΕΣ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ

των επισκευών -συντήρησης καθώς και τραπεζικών και ασφαλιστικών υπηρεσιών (Παπάζογλου 1998).

Ελεύθερη Ζώνη Αττάλειας

Τοποθετημένη εντός του λιμένος της Αττάλειας, η ομώνυμη ΕΖ καλύπτει 536.740 τ.μ. εκτάσεως του δημοσίου. Για την απρόσκοπτη σύνδεση του λιμένος και της ζώνης λειτουργεί ειδικός τελωνειακός διάδρομος. Για το 1996 ο όγκος των συναλλαγών ανήλθε σε 141 εκατ\$ παρουσιάζοντας πτώση κατά 19,7% έναντι του 1995. Στην ΕΖ της Αττάλειας είναι εγκατεστημένες 103 επιχειρήσεις από τις οποίες οι 16 είναι αλλοδαπές. Οι 42 είναι εμπορικές, οι 17 παραγωγικές, οι 16 ασχολούνται με μισθώσεις, οι 8 δραστηριοποιούνται στον τραπεζικό και ασφαλιστικό τομέα, οι 7 στον τομέα της αποθήκευσης και οι υπόλοιπες στους τομείς των επισκευών, συντήρησης και συναρμολόγησης (Παπάζογλου 1998).

Ελεύθερη Ζώνη Αιγαίου

Η ΕΖ Αιγαίου καταλαμβάνει 2.200 τ.μ. εκτάσεως του δημοσίου, η οποία απέχει 4 χιλιόμετρα από το αεροδρόμιο του Αντάν Μεντερές και 14 από το λιμένα της Σμύρνης. Η Ζώνη χρησιμοποιείται κυρίως από βιομηχανίες προϊόντων υψηλής τεχνολογίας και άρχισε να λειτουργεί το 1990. Κατά το 1996 ο όγκος των συναλλαγών ανήλθε σε 913 εκατ\$ παρουσιάζοντας αύξηση κατά 30% έναντι του 1995. Στην ΕΖ Αιγαίου είναι εγκατεστημένες 354 επιχειρήσεις από τις οποίες οι 76 είναι αλλοδαπές. Οι 249 είναι εμπορικές, οι 58 παραγωγικές οι 6 παρέχουν τραπεζικές και ασφαλιστικές υπηρεσίες, οι 5 ασχολούνται με μισθώσεις και οι υπόλοιπες με την αποθήκευση, συναρμολόγηση και επισκευές-συντήρηση (Παπάζογλου 1998).

Ελεύθερη Ζώνη Αεροδρομίου Κωνσταντινούπολης

Η ΕΖ αποτελείται από δύο τμήματα εκ των οποίων το ένα περιλαμβάνει 33 κτιριακές εγκαταστάσεις και άρχισε να λειτουργεί το 1990, ενώ το δεύτερο, με 57 κτιριακές εγκαταστάσεις, λειτούργησε το 1991. Το 1996 ο όγκος των συναλλαγών

3.4 ΕΛΕΥΘΕΡΕΣ ΖΩΝΕΣ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ

ανήθε σε 510 εκατ\$ παρουσιάζοντας αύξηση κατά 17% έναντι του 1995 (Παπάζογλου 1998).

Ελεύθερη Ζώνη Τραπεζούντας

Εμπορικές δραστηριότητες στην ΕΖ διενεργούνται από τον Αύγουστο του 1992. Η ΕΖ λειτουργεί σε χώρο εκτάσεως 44.692 τ.μ. στο λιμάνι της Τραπεζούντας. Κατά το 1996 ο όγκος των συναλλαγών ανήλθε σε 119 εκατ\$ παρουσιάζοντας πτώση κατά 18% έναντι του 1995. Στην ΕΖ είναι εγκατεστημένες 30 επιχειρήσεις από τις οποίες οι 7 είναι αλλοδαπές. Οι 21 είναι εμπορικές επιχειρήσεις , ενώ οι υπόλοιπες ασχολούνται με την αποθήκευση και τραπεζικές-ασφαλιστικές εργασίες (Παπάζογλου 1998).

Ελεύθερη Ζώνη Δέρματος Κωνσταντινούπολης

Η ΕΖ καταλαμβάνει 88.000 τ.μ. ιδιωτικής έκτασης της ιδρύτριας-διαχειρίστριας εταιρείας DESBAS. Αιτήσεις εγκατάστασης εκεί άρχισαν να υποβάλλονται από τον Αύγουστο του 1994 και οι εμπορικές δραστηριότητες άρχισαν το Μάιο του 1995. Στην ΕΖ είναι εγκατεστημένες 182 επιχειρήσεις από τις οποίες οι 29 είναι αλλοδαπές. Για το 1996 ο όγκος των συναλλαγών ανήλθε σε 216 εκατ\$ παρουσιάζοντας αύξηση κατά 218% έναντι του 1995. Παρά το γεγονός ότι η ΕΖ Δέρματος αρχικά απευθύνθηκε σε επιχειρήσεις προσανατολισμένες στον τομέα της εμπορίας και επεξεργασίας δερμάτινων προϊόντων στην πορεία συμπεριέλαβε επιχειρήσεις ασχολούμενες με δραστηριότητες παντός είδους (Παπάζογλου 1998).

Ελεύθερες Ζώνες Μαρντίν και Ανατολικής Τουρκίας

Οι εν θέματι ΕΖ συστάθηκαν στο πλαίσιο των μέτρων που ελήφθησαν για την οικονομική ανασυγκρότηση της Ανατολικής και Νοτιοανατολικής Τουρκίας. Οι ΕΖ του Ερζερούμ και Μαρντίν άρχισαν την λειτουργία τους τον Νοέμβριο του 1995. Το 1996 ο όγκος των συναλλαγών, ανήλθε σε 3 εκατ\$ και 1,5 εκατ\$, αντιστοίχως (Παπάζογλου 1998).

3.4 ΕΛΕΥΘΕΡΕΣ ΖΩΝΕΣ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ

Ελεύθερη Ζώνη Διεθνούς Χρηματιστηρίου της Κωνσταντινούπολης

Η ΕΖ του Χρηματιστηρίου άρχισε να λειτουργεί στις 24-2-1997, αφού προηγήθηκε η έκδοση σχετικού διατάγματος του τουρκικού Υπουργικού Συμβουλίου για τη δημιουργία διεθνούς οικονομικού κέντρου στην Κωνσταντινούπολη. Οι αιτήσεις των ενδιαφερόμενων, για την ΕΖ, ημεδαπών και αλλοδαπών μελών του Διεθνούς Χρηματιστηρίου της Κωνσταντινούπολης ξεκίνησαν από το Φεβρουάριο του 1996 (Παπάζογλου 1998).

Κίνητρα

Τα κίνητρα για την εγκατάσταση επιχειρήσεων στις τουρκικές ΕΖ είναι κυρίως φορολογικού χαρακτήρα. Το εισόδημα που προέρχεται από δραστηριότητες εντός των ζωνών απαλλάσσεται από φόρους πάσης φύσεως συμπεριλαμβανομένων των φόρων εισοδήματος, προστιθέμενης αξίας και ανώνυμων εταιριών. Τα εισοδήματα και τα κέρδη που προέρχονται από δραστηριότητες εντός των ΕΖ, μπορούν να μεταφερθούν ελεύθερα σε οποιαδήποτε χώρα, συμπεριλαμβανομένης της Τουρκίας, χωρίς να απαιτείται άδεια και είναι απαλλαγμένα από φόρους, δασμούς και άλλες επιβαρύνσεις, ενώ επιτρέπονται οι πωλήσεις προϊόντων που έχουν παραχθεί στις ΕΖ στην εγχώρια αγορά. Επίσης, δεν επιβάλλονται περιορισμοί όσον αφορά το ύψος της συμμετοχής ξένου κεφαλαίου σε επενδυτικές δραστηριότητες εντός των ΕΖ. Τα ξένα νομίσματα που χρησιμοποιούνται εντός των Ζωνών, γίνονται αποδεκτά από την τουρκική Κεντρική Τράπεζα, ως μετατρέψιμο ξένο συνάλλαγμα (Παπάζογλου 1998).

Οι υποδομές στις τουρκικές ΕΖ είναι συμβατές με τα διεθνή πρότυπα. Με την ανάθεση σε ένα μόνο φορέα της παροχής όλων των απαιτούμενων υπηρεσιών, τόσο κατά την φάση υποβολής των αιτήσεων, όσο και της λειτουργίας των επιχειρήσεων εντός των Ζωνών, έχει μειωθεί στο ελάχιστο η πολυπλοκότητα των διαδικασιών και η γραφειοκρατία. Παράλληλα, οι ΕΖ είναι τοποθετημένες εντός των κυριότερων λιμένων της χώρας στη Μεσόγειο, το Αιγαίο και τη Μαύρη Θάλασσα και έχουν εύκολη πρόσβαση σε διεθνή αεροδρόμια και αυτοκινητοδρόμους (Παπάζογλου 1998).

3.4 ΕΛΕΥΘΕΡΕΣ ΖΩΝΕΣ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ

Δεν υπάρχουν περιορισμοί όσον αφορά τον καθορισμό των τιμών, προτύπων ή ποιότητας των προϊόντων που ευρίσκονται εντός των ΕΖ, ενώ δεν εφαρμόζονται νόμοι όπως ο δημοτικός, ο περί διαβατηρίων, ξένων επενδύσεων και ενίσχυσης αυτών, καθώς και διατάξεις νόμων οι οποίες έρχονται σε αντίθεση με τις ρυθμίσεις για τις ΕΖ. Ακόμα, για περίοδο 10 ετών μετά την έναρξη της λειτουργίας μιας επιχείρησης, απεργίες και ανταπεργίες είναι παράνομες, αλλά η κοινωνική κάλυψη των εργαζομένων είναι παρόμοια με την κάλυψη που έχουν οι εργαζόμενοι έξω από τις ΕΖ και δεδομένου ότι οι εταιρείες δεν πληρώνουν φόρους, οι μισθοί τείνουν να είναι εκεί υψηλότεροι. Εντούτοις, περιπτώσεις διαφορών που προκύπτουν από τις συλλογικές συμβάσεις επιλύονται από το Ανώτατο Συμβούλιο Διαιτησίας (Παπάζογλου 1998).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η τελωνειακή ένωση δημιουργεί ένα νέο πλαίσιο οικονομικής και εμπορικής συνεργασίας. Η προσαρμογή της οικονομίας της Τουρκίας στο πλαίσιο αυτό επιβάλλει την αναδιάρθρωση των δομών της βιομηχανικής δραστηριότητας με στόχο την αύξηση της ανταγωνιστικής δύναμης των τουρκικών προϊόντων. Η συνισταμένη αυτή θα επιτρέψει στην Τουρκία να δημιουργήσει μια βιώσιμη οικονομία της αγοράς και να συμβαδίσει με τη δυναμική φύση της διεθνούς οικονομίας.

Η πολιτική προώθησης των εξαγωγών που ασκείται μετά το 1980 είχε ως αποτέλεσμα την σημαντική αύξηση των εμπορικών συναλλαγών της Τουρκίας. Η συνεχιζόμενη ανάκαμψη των εξαγωγών τα τελευταία έτη σε ένα ιδιαίτερα δυσμενές περιβάλλον, τόσο εξαιτίας της αύξησης ανταγωνιστικότητας που επέφερε η τελωνειακή ένωση, όσο και εξαιτίας των αρνητικών εξωτερικών συνθηκών αναδεικνύει την ανταγωνιστικότητα της τουρκικής οικονομίας. Παράλληλα, η ανάπτυξη της βιομηχανίας, ιδιαίτερα σε τομείς προηγμένης τεχνολογίας οδηγεί σε ανακατανομή της δομής των εξαγωγών, αυξάνοντας το ποσοστό των τελικών προϊόντων στις εξαγωγές, με αντίστοιχη μείωση του ποσοστού των ενδιάμεσων και πρωτογενών προϊόντων.

Το ετεροβαρές ισοζύγιο που παρουσιάζουν οι σχέσεις της Τουρκίας με την ΕΕ, η οποία είναι και ο κύριος εμπορικός εταίρος της Τουρκίας, επιδεινώθηκε περισσότερο από την εγκαθίδρυση της τελωνειακής ένωσης. Συγκεκριμένα η απελευθέρωση των δασμών και όρων διεξαγωγής του εμπορίου με την Κοινότητα, αύξησε το εμπορικό έλλειμμα της Τουρκίας κατά 37,7% το 1996. Θετικό σε ότι αφορά το εμπορικό έλλειμμα είναι το γεγονός ότι τα δύο τελευταία χρόνια οι ρυθμοί αύξησης των εξαγωγών είναι υψηλότεροι από αυτούς των εισαγωγών.

Η Τουρκία μετά το άνοιγμα της οικονομίας της, με τους υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης που εμφανίζει, την ευνοϊκή πολιτική που ασκείται σχετικά με την προώθηση των ξένων κεφαλαίων και ορισμένα γεωπολιτικά στοιχεία που συγκεντρώνει θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως μία χώρα που παρέχει επενδυτικές ευκαιρίες. Παρόλα αυτά, η ροή των ξένων επενδύσεων εμφανίζεται αρκετά

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

χαμηλότερη των προσδοκιών. Αιτία του φαινομένου αυτού είναι η μακροοικονομική αστάθεια που αποτελεί χρόνιο πρόβλημα της τουρκικής οικονομίας. Η τουρκική οικονομία έχει ανάγκη από ριζικά μέτρα για την αντιμετώπιση σοβαρών διαρθρωτικών προβλημάτων που δημιουργούν δυσμενές επενδυτικό κλίμα. Η αντιμετώπιση του πληθωρισμού και των ελλειμμάτων θα πρέπει να αποτελέσουν άμεση προτεραιότητα. Με αυτό τον τρόπο θα δημιουργηθεί το κατάλληλο περιβάλλον για την τοποθέτηση κεφαλαίων τα οποία θα τονώσουν τον ανταγωνισμό στην εσωτερική αγορά και θα εξασφαλίσουν στις επιχειρήσεις εκείνα τα πλεονεκτήματα, σε θέματα τεχνογνωσίας, τεχνολογίας και πρόσβασης σε νέες αγορές, που είναι απαραίτητα για να επιβιώσουν στο διεθνή στίβο και να παρασύρουν την τουρκική οικονομία σε υψηλότερες επιδόσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η μείωση των υπαρχουσών περιφερειακών ανισοτήτων και η πρόληψη της δημιουργίας νέων είναι ο κύριος αντικειμενικός σκοπός της κοινοτικής περιφερειακής πολιτικής. Η δημιουργία στενών σχέσεων συνεργασίας της ΕΕ με την Τουρκία και η ανάδειξη της Τουρκίας σε υποψήφια για ένταξη χώρα στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι καθιστά αναγκαία τη μελέτη της οικονομικής δραστηριότητας της Τουρκίας εκτός από το εθνικό και σε περιφερειακό επίπεδο.

Η μελέτη της χωροδιάταξης των οικονομικών δραστηριοτήτων της Τουρκίας αποκτάει ιδιαίτερη σημασία από τη στιγμή που οι τάσεις που προκύπτουν από τις ειδικές και διαπεριφερειακές μελέτες, υπογραμμίζουν ότι οι ανισότητες της εδαφικής ανάπτυξης ενδέχεται να διευρύνουν τις χωρικές ανισορροπίες τόσο μέσα στην Ένωση -μεταξύ των περισσότερο ανταγωνιστικών περιοχών και των υπολοίπων-, όσο και μεταξύ της Ένωσης και των γειτονικών χωρών. Κάτι τέτοιο θα έθετε σε κίνδυνο την οικονομική και κοινωνική συνοχή της Ένωσης και την αξιοποίηση του πλούτου που αντιπροσωπεύει η ποικιλία των εδαφών της στο πλαίσιο του διεθνούς ανταγωνισμού. Θα απέβαινε συνεπώς δαπανηρό από άποψη οικονομική, κοινωνική, περιβαλλοντική και ποιότητας ζωής (European Commission 1995).

Για τον εντοπισμό των περιφερειακών προβλημάτων είναι αναγκαία η εφαρμογή τυπικών στατιστικών δεικτών που εκφράζουν ανισότητες και χρησιμοποιούν διάφορες μεταβλητές όπως πληθυσμός, εισόδημα, προϊόν κτλ. Οι στατιστικοί δείκτες παρέχουν τη δυνατότητα είτε ιεράρχησης των περιφερειών ως προς ένα χαρακτηριστικό τους, είτε μέτρησης του βαθμού ανισότητας μεταξύ των περιφερειών και προσφέρονται για την εναλλακτική αξιολόγηση της περιφερειακής ανισότητας με διαφορετικά κριτήρια.

4.1. Η ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Η Τουρκία είναι η χώρα της Μέσης Ανατολής η οποία εκτείνεται κυρίως στην Ασία, αλλά καταλαμβάνει επίσης ένα μικρό τμήμα της νοτιανατολικής Ευρώπης. Η θέση της στις δύο ηπείρους αποτέλεσε καθοριστικό παράγοντα διαμόρφωσης της ιστορίας, του πολιτισμού και της πολιτικής της ζωής. Η χώρα συνορεύει με την Ελλάδα βορειοδυτικά και δυτικά, με την Βουλγαρία βορειοδυτικά, με τη Γεωργία, Αρμενία βορειοανατολικά, με το Ιράν ανατολικά και με το Ιράκ και τη Συρία νότια. Γειτνιάζει με τη Μαύρη Θάλασσα βόρεια, το Αιγαίο Πέλαγος δυτικά και τη Μεσόγειο νότια. Τα χερσαία σύνορα εκτείνονται σε μήκος 2.625 χλμ ενώ η ακτογραμμή σε μήκος 7.110 χλμ. Η έκταση της χώρας, που φτάνει συνολικά τα 779.452 τετραγωνικά χλμ. περιλαμβάνει τα 23.855 τετραγωνικά χλμ. της ευρωπαϊκής Τουρκίας και τα 758.609 τετραγωνικά χλμ της Ασιατικής. Στην Τουρκία ανήκουν ακόμα τα νησιά Ιμβρος και Τένεδος του Αιγαίου Πελάγους. Πρωτεύουσα της χώρας είναι η Αγκυρα. Κατά το 1998 ο πληθυσμός της υπολογίζονταν σε 63.451.000 κατοίκους (Ministry of Foreign Affairs 1999).

Η τοπογραφία του εδάφους οι κλιματολογικές συνθήκες εμφανίζουν μεγάλη ποικιλία. Η Τουρκία αποτελεί τμήμα της ορεινής ζώνης που εκτείνεται από τη Βαλκανική Χερσόνησο ως το Ιράν. Το μέσο υψόμετρο της χώρας είναι περίπου 1.100 μέτρα. Οι διάφορες οροσειρές της διακόπτονται από βυθίσματα που περιβάλλονται από απόκρημνες πλαγιές και περιλαμβάνουν υψηλά οροπέδια. Επειδή οι οροσειρές αποκόπτουν τους βροχερούς ανέμους οι παράκτιες περιοχές είναι γενικά υγρές, ενώ το εσωτερικό είναι ημιάνυδρο. Στις χαμηλές παράκτιες περιοχές επικρατούν σχετικά υψηλές ετήσιες θερμοκρασίες και οι χειμώνες είναι ζεστοί. Στο εσωτερικό αντίθετα οι χειμερινές θερμοκρασίες πέφτουν συχνά κάτω από το μηδέν, ενώ και στα βορειοανατολικά οροπέδια οι χειμώνες είναι πολύ ψυχροί (Ministry of Foreign Affairs 1999).

Η διοικητική διάρθρωση της Τουρκίας έχει τη δομή δύο επιπέδων χωρικής διάρθρωσης.

1. Το πρώτο επίπεδο αποτελείται από 7 διοικητικές περιφέρειες (Χάρτης 4.1.Α.)

4.1. Η ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Πίνακας 25 : Οι περιφέρειες της Τουρκίας.

A/A	Περιφέρειες
1	Μεσογείου
2	Ανατολικής Ανατολίας
3	Αιγαίου
4	Νοτιοανατολικής Ανατολίας
5	Κεντρικής Ανατολίας
6	Μαύρης Θάλασσας
7	Μαρμαρά

2. Το δεύτερο επίπεδο της διοικητικής δομής της Τουρκίας περιλαμβάνει τη διοικητική διαίρεση των επαρχιών. Η Τουρκία διαιρείται σε 80 επαρχίες (Παράρτημα Χάρτης 1).

Πίνακας 26 : Οι επαρχίες της Τουρκίας.

A/A	Επαρχίες	Πληθυσμός 1997
1	ADANA	1.682.483
2	ADIYAMAN	678.999
3	AFYON	797.589
4	AGRI	466.058
5	AMASYA	346.191
6	ANKARA	3.693.390
7	ANTALYA	1.509.616
8	ARTVIN	184.070
9	AYDIN	899.980
10	BALIKESIR	1.030.978
11	BILECIK	192.060
12	BINGOL	234.790
13	BITLIS	339.645

A/A	Επαρχίες	Πληθυσμός 1997
41	KOCAELI	1.177.379
42	KONYA	1.931.773
43	KUTAHYA	639.629
44	MALATYA	815.105
45	MANISA	1.232.015
46	K.MARAS	1.008.107
47	MARDIN	646.826
48	MUGLA	640.011
49	MUS	422.247
50	NEVSEHIR	287.866
51	NIGDE	315.925
52	ORDU	840.148
53	RIZE	325.581

4.1. Η ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

14	BOLU	553.022
15	BURDUR	252.791
16	BURSA	1.958.529
17	CANAKKALE	448.815
18	CANKIRI	248.599
19	CORUM	578.187
20	DENIZLI	816.250
21	DIYARBAKIR	1.282.678
22	EDIRNE	398.125
23	ELAZIG	518.360
24	ERZINCAN	280.118
25	ERZURUM	873.289
26	ESKISEHIR	660.843
27	GAZIANTEP	1.127.686
28	GIRESUN	460.805
29	GUMUSHANE	153.990
30	HAKKARI	219.345
31	HATAY	1.197.139
32	ISPARTA	461.571
33	ICEL	1.508.232
34	ISTANBUL	9.198.809
35	IZMIR	3.114.859
36	KARS	322.973
37	KASTAMONU	363.700
38	KAYSERI	974.035
39	KIRKLARELI	318.866
40	KIRSEHIR	241.507

54	SAKARYA	731.800
55	SAMSUN	1.153.763
56	SIIRT	262.371
57	SINOP	214.925
58	SIVAS	698.019
59	TEKIRDAG	567.396
60	TOKAT	695.862
61	TRABZON	846.876
62	TUNCELI	86.268
63	SANLIURFA	1.303.589
64	USAK	311.754
65	VAN	762.719
66	YOZGAT	599.690
67	ZONGULDA K	612.722
68	AKSARAY	347.163
69	BAYBURT	99.638
70	KARAMAN	224.303
71	KIRIKKALE	357.544
72	BATMAN	400.380
73	SIRNAK (*)	316.536
74	BARTIN	187.008
75	ARDAHAN	128.606
76	IGDIR	145.384
77	YALOVA	163.916
78	KARABUK	227.478
79	KILIS	109.908
80	OSMANIYE	372

ΧΑΡΤΗΣ 4.1.Α : Η ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ
ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ κ. Α. ΚΟΤΙΟΣ

ΟΝΟΜΑ ΦΟΙΤΗΤΗ ΖΑΧΑΡΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΟ ΕΤΟΣ 1999-00

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΟΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

- ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΜΑΡΜΑΡΑ
- ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΙΓΑΙΟΥ
- ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ
- ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΜΑΥΡΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ
- ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΑΣ
- ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΑΣ
- ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΑΣ

4.2 ΤΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Σύγχρονοι μελετητές υποστηρίζουν, ότι το περιφερειακό πρόβλημα συνδέεται άμεσα με τη διαδικασία της αναδιάρθρωσης της οικονομίας και της παγκοσμιοποίησης των αγορών που προκάλεσε τη διαφοροποίηση του υποδείγματος της πόλωσης και του διαχωρισμού ανεπτυγμένων και αναπτυσσόμενων περιοχών. Κοινωνικοί και οικονομικοί μετασχηματισμοί έπληξαν παραδοσιακούς κλάδους και ανέδειξαν άλλους, με αποτέλεσμα να προκληθούν άμεσες χωροταξικές αναδιατάξεις. Η ανάπτυξη του τριτογενούς τομέα, η απορρόφηση καινοτομικών τεχνολογικών μεθόδων από την παραγωγή, η αύξηση των αναγκών σε προωθημένες εξειδικεύσεις του εργατικού δυναμικού και η ταυτόχρονη αύξηση της ανεργίας είναι μερικές από τις εκδηλώσεις των μεταβολών που πραγματοποιούνται στην παγκόσμια οικονομία. Οι εκδηλώσεις αυτές στη χωροταξική τους διάσταση δημιουργούν φθίνουσες περιοχές, με γοργούς ρυθμούς αρνητικής μεταβολής των δεικτών ανάπτυξης και νέους τύπους περιφερειών, με ανάπτυξη δυναμικών κλάδων υψηλής ανταγωνιστικότητας (Κόνσολας 1997).

Γίνεται λοιπόν κατανοητό ότι τα αίτια του περιφερειακού προβλήματος συνθέτουν ένα πολύπλοκο σύστημα πολιτικο-κοινωνικο-οικονομικών παραγόντων που διαμορφώνεται ιστορικά σαν μια μακρόχρονη λειτουργική σχέση ανάμεσα σε άνισου μεγέθους χωρικές μονάδες. Οι διαρθρωτικές μεταβολές στα χαρακτηριστικά των μονάδων αυτών επηρεάζουν την ένταση του περιφερειακού τους προβλήματος. Ο προσδιορισμός του συνόλου των παραγόντων που προκαλούν το περιφερειακό πρόβλημα σε μια περιφέρεια παρουσιάζει πολλές δυσκολίες γιατί χρειάζονται ειδικές εμπειρικές έρευνες και ανάλυση του περιφερειακού φαινομένου σε ένα ευρύτερο σύνολο χωρικών μονάδων. Γενικά όμως ως πιο σημαντικοί παράγοντες που αποτελούν αίτια περιφερειακών ανισοτήτων μπορούν να αναφερθούν οι παρακάτω :

- α) Γεωγραφικοί παράγοντες
- β) Η δομή της οικονομίας των περιφερειών
- γ) Η χαμηλή σχετική κινητικότητα εργασίας και κεφαλαίου
- δ) Θεσμικοί παράγοντες
- ε) Πολιτικοί παράγοντες

στ) Πολιτιστικοί και άλλοι παράγοντες

ζ) Εξωτερικές οικονομίες (Κόνσολας 1997).

Η αντιμετώπιση του περιφερειακού προβλήματος αποτελεί βασικό, αντικειμενικό σκοπό της οικονομικής πολιτικής του σύγχρονου κράτους. Κάτω από την παραπάνω έννοια του περιφερειακού προβλήματος διαμορφώνεται η ανάγκη για προώθηση ισορροπίας ανάμεσα στις περιφέρειες και βελτίωση στο επίπεδο διαβίωσης του πληθυσμού (Κόνσολας 1997).

4.3 Η ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

4.3.1 ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

Η Τουρκία διαθέτει ένα πολύ υψηλό ετήσιο ρυθμό πληθυσμιακής αύξησης για τα δεδομένα της ΕΕ. Ο ρυθμός αυτός για την περίοδο 1990-1997 υπολογίζεται στο 1,62%. Η εξέλιξη της εδαφικής κατανομής του πληθυσμού αποκαλύπτει ταυτόχρονα τις προσδοκίες της κοινωνίας και τους τρόπους οικονομικής και τεχνολογικής ανάπτυξης.

Η περιφερειακή κατανομή του πληθυσμού και η διαχρονική εξέλιξη των μεγεθών του, όπως μας παρουσιάζονται στον **πίνακα 27** μας επιτρέπει να κατατάξουμε τις περιφέρειες της Τουρκίας σε τρεις κατηγορίες :

1. Σε αυτές στις οποίες ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής του πληθυσμού είναι αρνητικός (περιφέρεια Μαύρης Θάλασσας)
2. Σε αυτές στις οποίες ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής του πληθυσμού είναι θετικός αλλά μικρότερος του μέσου όρου της Τουρκίας (περιφέρειες Ανατολικής Ανατόλιας, Κεντρικής Ανατόλιας, Αιγαίου)
3. Σε αυτές στις οποίες ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής του πληθυσμού είναι μεγαλύτερος του μέσου όρου της Τουρκίας.

Πίνακας 27 : Περιφερειακή κατανομή του πληθυσμού 1990 & 1997

Περιφέρειες	Πληθυσμός 1990	%	Πληθυσμός 1997	%	Ετήσιος ρυθμός αύξησης του πληθυσμού (ανά 1.000 κατ.)	Ετήσιος ρυθμός αύξησης του πληθυσμού
Μεσογείου	7.026.489	12,44	8.058.311	12,82	19,27	2,10
Ανατολικής Ανατόλιας	5.346.208	9,47	5.614.907	8,93	6,90	0,72
Αιγαίου	7.594.977	13,45	8.452.087	13,44	15,04	1,61
Νοτιοανατολικής Ανατόλιας	5.159.464	9,14	6.128.973	9,75	24,31	2,68
Κεντρικής Ανατόλιας	9.913.306	17,55	10.580.657	16,83	9,16	0,96
Μαύρης Θάλασσας	8.136.984	14,41	7.843.966	12,48	-5,16	-0,51
Μαρμαρά	13.295.607	23,54	16.186.673	25,75	27,67	3,11
Τουρκία	56.473.035	100,00	62.865.574	100,00	15,08	1,62

Πηγή: SPO 1999

Χαρακτηριστική είναι η συνεχόμενη αποδυνάμωση της περιφέρειας της Μαύρης Θάλασσας, εν αντιθέση με τη διαρκή ενδυνάμωση της περιφέρειας του Μαρμαρά η οποία παρουσιάζει γρήγορους ρυθμούς αύξησης του πληθυσμού. Η αύξηση του πληθυσμού επηρεάζεται από τις δημογραφικές μεταβολές και τις μεταναστευτικές κινήσεις. Στις προαναφερθείσες περιφέρειες οι μεταβολές του πληθυσμού οφείλονται σχεδόν αποκλειστικά στις μεταναστευτικές ροές. Η περιφέρεια Μαύρης Θάλασσας που είναι η μεγαλύτερη σε έκταση περιφέρεια της Τουρκίας χαρακτηρίζεται ορεινή και άνυδρη με μικρό αριθμό αστικών κέντρων, ενώ η περιφέρεια του Μαρμαρά είναι η δεύτερη μικρότερη σε έκταση περιφέρεια της Τουρκίας, περιλαμβάνει μεγάλα αστικά κέντρα και αποτελεί συνήθη προορισμό των εσωτερικών μεταναστών (κυρίως των Κούρδων). Οσον αφορά τις υπόλοιπες περιφέρειες, δεν εξασκούν εξισορροπητικό ρόλο για τη διαμόρφωση ενός νέου πιο ορθολογικού πρότυπου κατανομής του πληθυσμού στον τουρκικό χώρο.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ
ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ κ. Α. ΚΟΤΙΟΣ

ΟΝΟΜΑ ΦΟΙΤΗΤΗ ΖΑΧΑΡΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΟ ΕΤΟΣ 1999-00

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΕΤΗΣΙΟΥ ΡΥΘΜΟΥ
ΑΥΞΗΣΗΣ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

 -0,51 - 0

 0 - 1,62

 1,62 - 3,11

1,62 = ΕΤΗΣΙΟΣ ΡΥΘΜΟΣ
ΑΥΞΗΣΗΣ
ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ
ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

4.3.2 ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ

Το ΑΕΠ είναι ο πιο διαδεδομένος δείκτης μέτρησης της οικονομικής ευημερίας και του πλούτου μιας χωρικής μονάδας. Αποτελεί επίσης ένα από τα μέτρα για τον προσδιορισμό του βαθμού πραγματοποίησης των σκοπών της αναπτυξιακής πολιτικής. Είναι όμως γνωστό ότι δεν αποδίδει πάντοτε την ακριβή εικόνα της οικονομικής κατάστασης σε μια χωρική μονάδα. Το ΑΕΠ μετρά ένα σύνολο προϊόντων που παράγονται ετησίως σε μια οικονομία σε τιμές της αγοράς. Δεν μετρά για ποιόν παράγονται αυτά τα προϊόντα, ή το αν η διανομή τους είναι δίκαιη. Για το λόγο αυτό στην παρούσα μελέτη κρίνεται προτιμότερη η χρήση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ που αποτελεί ένα σημαντικό περιφερειακό δείκτη επειδή είναι σταθμισμένος με τον πληθυσμό και μπορεί να προσδιορίσει σε ικανοποιητικό βαθμό τις χωρικές τάσεις. Θα πρέπει να σημειωθεί επίσης ότι ο δείκτης αυτός χρησιμοποιείται από την ΕΕ για τον προσδιορισμό της σύγκλισης μεταξύ των περιφερειών και των κρατών μελών της (Κόνσολας 1997).

Όπως παρατηρούμε στον **πίνακα 28** μόνο σε δυο περιφέρειες (Μαρμαρά και Αιγαίου) το κατά κεφαλήν ΑΕΠ είναι μεγαλύτερο του μέσου του κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Τουρκίας ενώ στις υπόλοιπες πέντε είναι χαμηλότερο. Το γεγονός αυτό αποδεικνύει το ειδικό βάρος που έχουν οι δυο αυτές περιφέρειες στο σύνολο της οικονομίας της Τουρκίας την υψηλή συγκέντρωση των παραγωγικών δραστηριοτήτων που τις χαρακτηρίζει και την μετατόπιση των παραγωγικών διαδικασιών προς το δυτικό τμήμα της χώρας (Χάρτης 4.3.2.Α.).

Πίνακας 28 : Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν ανά κάτοικο την περίοδο 1994 – 1997

(σε τιμές 1987 TL)

Περιφέρειες	1994	1995	1996	1997	% Μεταβολή (1994/1997)
Μεσογείου	1.452.261	1.518.992	1.554.081	1.706.976	17,54
Ανατολικής Ανατολίας	643.754	630.947	647.481	660.216	2,56
Αιγαίου	1.918.373	2.006.804	2.103.466	2.246.740	17,12
Νοτιοανατολικής Ανατολίας	853.544	860.889	888.899	986.350	15,56
Κεντρικής Ανατολίας	1.427.576	1.491.057	1.549.648	1.639.513	14,85
Μαύρης Θάλασσας	1.063.647	1.110.456	1.213.393	1.294.737	21,73
Μαρμαρά	2.169.458	2.325.991	2.457.502	2.684.291	23,73
Τουρκία	1.507.540	1.587.954	1.670.657	1.802.763	19,58

Πηγή: SPO 1999

Η περιφέρεια με το μεγαλύτερο κατά κεφαλήν ΑΕΠ παραμένει σταθερά την περίοδο 1994 - 1997 η περιφέρεια Μαρμαρά, ενώ οι αντίστοιχες περιφέρειες με το χαμηλότερο κατά κεφαλήν ΑΕΠ για την ίδια περίοδο είναι οι περιφέρειες της Ανατολικής και Νοτιοανατολικής Ανατολίας. Μάλιστα το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της περιφέρειας Μαρμαρά είναι τετραπλάσιο του κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Ανατολικής Ανατολίας και σχεδόν τριπλάσιο της Νοτιοανατολικής Ανατολίας. Ακόμα πιο ανησυχητικό είναι το γεγονός ότι αυτή η διαφορά που υπάρχει διαχρονικά φαίνεται να διευρύνεται από τη στιγμή που η περιφέρεια Μαρμαρά φαίνεται να παρουσιάζει τον υψηλότερο ρυθμό αύξησης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ, ενώ η Ανατολική Ανατολία το χαμηλότερο και η Νοτιοανατολική Ανατολία ρυθμό αύξησης μικρότερο του μέσου όρου της Τουρκίας (Χάρτης 4.3.2.Β.).

Για τις περιφέρειες της Ανατολικής και Νοτιοανατολικής Ανατολίας ο τότε πρωθυπουργός της Τουρκίας είχε αναφέρει ότι “όσο συνεχίζεται η ανακατάταξη πληθυσμών στην Ανατολία, η άρνηση των επιχειρηματιών να επενδύσουν εκεί λόγω κουρδικού και τέλος η διόγκωση του πληθυσμού στα αστικά κέντρα λόγω της αναγκαστικής εσωτερικής μετανάστευσης είναι αδύνατον να επιτευχθεί η συνολική αποκατάσταση στην τουρκική οικονομία” (Οικονομικός 1996). Το Σύνταγμα δεν αναγνωρίζει τους Κούρδους ως εθνική, φυλετική ή εθνοτική μειονότητα. Το μεγαλύτερο τμήμα του πληθυσμού των Κούρδων ζει στο νοτιοανατολικό τμήμα της χώρας. Στην περιοχή αυτή, οι τουρκικές αρχές συνεχίζουν τις ένοπλες συγκρούσεις, από δεκαετίας και πλέον με το Εργατικό Κόμμα του Κουρδιστάν (European Commission 1998). Άμεση συνέπεια της κατάστασης αυτής είναι 500.000 περίπου Κούρδοι να μεταναστεύουν κάθε χρόνο στα αστικά κέντρα που βρίσκονται στο δυτικό μέρος της Τουρκίας (Παράρτημα Χάρτης 2).

Παράλληλα, εντύπωση προκαλεί ο υψηλός ρυθμός αύξησης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ της περιφέρειας της Μαύρης Θάλασσας. Η αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ στην εν λόγω περιφέρεια έφτασε για την περίοδο 1994 – 1997 το 21,73% η δεύτερη μεγαλύτερη αύξηση στην Τουρκία. Το φαινόμενο αυτό είναι αποτέλεσμα πρόσφατης κρατικής πολιτικής, η οποία μέσω επιδοτήσεων και προγραμμάτων επιδιώκει να ενισχύσει την περιφέρεια, χωρίς όμως ουσιαστικό αποτέλεσμα αφού το κατά κεφαλήν ΑΕΠ παραμένει σε χαμηλά επίπεδα ενώ ο ρυθμός μεταβολής του πληθυσμού παραμένει αρνητικός.

Οι δείκτες μέτρησης της κοινωνικής ευημερίας που περιλαμβάνονται στους πίνακες 29,30,31 επιβεβαιώνουν τα συμπεράσματα στα οποία είχαμε καταλήξει εξετάζοντας τους προηγούμενους δείκτες. Συγκεκριμένα σε ότι αφορά την κατά κεφαλήν κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας μόνο οι περιφέρειες Μαρμαρά και Αιγαίου βρίσκονται πάνω από το μέσο όρο της Τουρκίας (Χάρτης 4.3.2.Γ.). Οι συγκεκριμένες περιφέρειες σημειώνουν και τη μεγαλύτερη κατανάλωση βιομηχανικού ρεύματος γεγονός που φανερώνει έντονη οικονομική δραστηριότητα και οικονομίες συσπείρωσης. Στον αντίποδα οι περιφέρειες της Ανατολικής Ανατολίας, της Νοτιοανατολικής Ανατολίας και της Μαύρης Θάλασσας είναι αυτές που εμφανίζουν τα χαμηλότερα ποσοστά κατά κεφαλήν κατανάλωσης ηλεκτρικής ενέργειας. Παρόμοια εικόνα παρουσιάζεται και στις κατά κεφαλήν καταθέσεις όπου μόνο στην περιφέρεια μαρμαρά η αύξηση των κατά κεφαλήν καταθέσεων την περίοδο 1995 – 1997 είναι μεγαλύτερη της αύξησης του μέσου όρου της Τουρκίας την ίδια περίοδο (Χάρτης 4.3.2.Δ.). Σε ότι αφορά τις υποδομές, το ποσοστό του ασφαλιστρομένου οδικού δικτύου αποδεικνύει την χωροθέτηση των παραγωγικών δραστηριοτήτων στο δυτικό μέρος της χώρας αφού οι δυτικές περιφέρειες χαρακτηρίζονται από μεγαλύτερα ποσοστά ασφαλιστρομένου οδοστρώματος (Χάρτης 4.3.2.Ε.).

Πίνακας 29: Τομεακή κατανομή της ηλεκτρικής κατανάλωσης το 1997
(σε MWh)

Περιφέρειες	Οικιακή χρήση	Εμπορική χρήση	Δημοτική χρήση	Βιομηχανική χρήση	Άλλες χρήσεις	Σύνολο	Κατά κεφαλήν κατανάλωση
Μεσογείου	2.045.230	1.059.662	448.094	5.030.447	1.056.253	9.639.686	1.196
Ανατολικής Ανατολίας	775.202	149.679	216.845	1.074.664	526.879	2.743.269	489
Αιγαίου	2.563.097	1.059.554	624.888	8.174.176	1.415.753	13.837.468	1.637
Νοτιοανατολικής Ανατολίας	906.747	197.657	275.502	1.795.172	997.883	4.172.961	681
Κεντρικής Ανατολίας	2.853.200	1.095.081	643.387	4.915.293	1.491.217	10.998.178	1.039
Μαύρης Θάλασσας	1.729.796	350.411	260.806	3.858.654	674.667	6.855.748	874
Μαρμαρά	6.744.763	2.940.349	1.335.936	17.344.600	3.058.699	31.424.347	1.941
Τουρκία	18.514.435	6.852.493	3.805.458	42.193.006	9.221.351	80.568.157	1.282

Πηγή: SPO 1999

Πίνακας 30 : Κατά κεφαλήν Τραπεζικές Καταθέσεις
(σε TL & σε τιμές 1998)

Περιφέρειες	1995	1996	1997	% Μεταβολή 95/97
Μεσογείου	122.531.468	139.386.738	147.199.370	20,13
Ανατολικής Ανατόλιας	45.797.047	51.324.867	52.391.488	14,40
Αιγαίου	205.774.083	238.412.000	244.220.050	18,68
Νοτιοανατολικής Ανατόλιας	35.363.306	38.963.592	40.088.399	13,36
Κεντρικής Ανατόλιας	314.397.565	402.476.637	415.840.336	32,27
Μαύρης Θάλασσας	101.103.594	111.212.987	122.244.748	20,91
Μαρμαρά	406.278.641	539.650.965	596.843.136	46,90
Τουρκία	219.684.393	277.998.016	299.207.858	36,20

Πηγή: SPO 1999

Πίνακας 31 : Μήκος ασφαλτοστρωμένου οδικού δικτύου το 1997
(σε χλμ)

Περιφέρειες	Ταχείας κυκλοφορίας	Εθνικό Δίκτυο	Επαρχιακό Δίκτυο	Αναλογία Ασφαλτοστρωμένου οδοστρώματος % (χλμ)
Μεσογείου	6.458	9.288	40.363	33,63
Ανατολικής Ανατόλιας	7.872	2.339	60.203	15,00
Αιγαίου	7.488	10.064	37.929	38,65
Νοτιοανατολικής Ανατόλιας	4.831	3.927	35.501	21,71
Κεντρικής Ανατόλιας	12.492	10.865	60.021	32,21
Μαύρης Θάλασσας	9.167	7.423	104.916	14,54
Μαρμαρά	7.337	8.537	36.160	36,49
Τουρκία	55.645	52.443	375.093	25,09

Πηγή: SPO 1999

Η τεχνική υποδομή όμως αποτελεί σημαντικό αναπτυξιακό παράγοντα, αφού αποτελεί ένα σημαντικό παράγοντα προσέλκυσης οικονομικών δραστηριοτήτων, ενώ η επαρκής ύπαρξή της ενδυναμώνει την αποδοτική και ορθολογική λειτουργία τους. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, η απουσία της, να λειτουργεί ανασταλτικά ως προς τη δυνατότητα ορισμένων περιοχών για πολιτιστική ανάπτυξη και οικονομική πρόοδο (Νικοπούλου 1997).

Οι ανισότητες στα επίπεδα κοινωνικής ευημερίας δεν εξαντλούνται στους παραπάνω δείκτες. Η κοινωνική πρόνοια, η υγεία, η εκπαίδευση, η πρόσβαση στις

πολιτιστικές δραστηριότητες είναι επίσης σημαντικές παράμετροι που επηρεάζουν τις ανισότητες στις ευκαιρίες εξέλιξης δημιουργίας και προόδου σε όλες τις εκδηλώσεις της ανθρώπινης δραστηριότητας (Κόνσολας 1997).

ΧΑΡΤΗΣ 4.3.2.Α: ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟ ΕΓΧΩΡΙΟ ΠΡΟΪΟΝ ΑΝΑ ΚΑΤΟΙΚΟ ΤΟ 1997

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ
ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ κ. Α. ΚΟΤΙΟΣ

ΟΝΟΜΑ ΦΟΙΤΗΤΗ ΖΑΧΑΡΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΟ ΕΤΟΣ 1999-00

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟΥ
ΕΓΧΩΡΙΟΥ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ ΑΝΑ ΚΑΤΟΙΚΟ

- 660.216 TL - 986.350 TL
- 1.294.737 TL - 1.802.763 TL
- 1.802.763 TL - 2.684.291 TL

1.802.763 TL, = ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟ ΕΓΧΩΡΙΟ ΠΡΟΪΟΝ
ΑΝΑ ΚΑΤΟΙΚΟ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

ΧΑΡΤΗΣ 4.3.2.Β: % ΑΥΞΗΣΗ ΤΟΥ ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟΥ ΕΓΧΩΡΙΟΥ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ ΑΝΑ ΚΑΤΟΙΚΟ ΤΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ 1994 - 1997

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ
ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ κ. Α. ΚΟΤΙΟΣ

ΟΝΟΜΑ ΦΟΙΤΗΤΗ ΖΑΧΑΡΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΟ ΕΤΟΣ 1999-00

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ % ΑΥΞΗΣΗΣ ΤΟΥ ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟΥ
ΕΓΧΩΡΙΟΥ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ ΑΝΑ ΚΑΤΟΙΚΟ
ΤΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ 1994 -97

	2,56%	19,58% = % ΑΥΞΗΣΗ ΤΟΥ ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟΥ ΕΓΧΩΡΙΟΥ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ ΑΝΑ ΚΑΤΟΙΚΟ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ
	14,85% - 19,58	
	19,58% - 23,73%	

ΧΑΡΤΗΣ 4.3.2.Γ: ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗΝ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ ΗΛΕΚΤΡΙΚΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΤΟ 1997 (σε Mwh)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ
ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ κ. Α. ΚΟΤΙΟΣ

ΟΝΟΜΑ ΦΟΙΤΗΤΗ ΖΑΧΑΡΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΟ ΕΤΟΣ 1999-00

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗΝ
ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗΣ ΗΛΕΚΤΡΙΚΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ
ΤΟ 1997

- 489Mwh - 874Mwh 1282Mwh = ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗΝ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ ΗΛΕΚΤΡΙΚΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ ΤΟ 1997
- 1039Mwh - 1282Mwh
- 1282Mwh - 1941Mwh

ΧΑΡΤΗΣ 4.3.2.Δ: ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗΝ ΤΡΑΠΕΖΙΚΕΣ ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ ΤΟ 1997 (σε TL & τιμές 1998)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ
ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ κ. Α. ΚΟΤΙΟΣ

ΟΝΟΜΑ ΦΟΙΤΗΤΗ ΖΑΧΑΡΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΟ ΕΤΟΣ 1999-00

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗΝ
ΤΡΑΠΕΖΙΚΩΝ ΚΑΤΑΘΕΣΕΩΝ ΤΟ 1997

40.088.399 TL - 52.391.488 TL

122.244.748 TL - 299.207.858 TL

299.207.858 TL - 596.843.136 TL

299.207.858 TL = ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗΝ
ΤΡΑΠΕΖΙΚΕΣ ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ
ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ ΤΟ 1997

ΧΑΡΤΗΣ 4.3.2.Ε: % ΑΝΑΛΟΓΙΑ ΑΣΦΑΛΤΟΣΤΡΩΜΕΝΟΥ ΟΔΟΣΤΡΩΜΑΤΟΣ ΤΟ 1997

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ
ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ κ. Α. ΚΟΤΙΟΣ

ΟΝΟΜΑ ΦΟΙΤΗΤΗ ΖΑΧΑΡΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΟ ΕΤΟΣ 1999-00

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΤΗΣ % ΑΝΑΛΟΓΙΑΣ
ΑΣΦΑΛΤΟΣΤΡΩΜΕΝΟΥ ΟΔΟΣΤΡΩΜΑΤΟΣ ΤΟ 1997

 14,54 % - 15,00 %

 21,71 % - 25,09 %

 25,09 % - 38,65 %

25,09 % = Η % ΑΝΑΛΟΓΙΑ ΑΣΦΑΛΤΟΣΤΡΩΜΕΝΟΥ
ΟΔΟΣΤΡΩΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ ΤΟ 1997

4.3.3. ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΣΤΙΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ

Ως δείκτη μέτρησης των οικονομικών δραστηριοτήτων στις περιφέρειες θα χρησιμοποιήσουμε τη χωρική κατανομή των ιδιωτικών επενδύσεων. Η κινητικότητα των επιχειρήσεων και άρα των θέσεων εργασίας, αποτελεί στρατηγικό σημείο για τα χωροταξικά προβλήματα. Το γεγονός αυτό είναι μια από τις βασικές αιτίες χορήγησης, από το κράτος, κινήτρων στις επιχειρήσεις για παραγωγικές επενδύσεις.

Όπως παρατηρούμε στον πίνακα οι περιφέρειες Μαρμαρά Αιγαίου Κεντρικής Ανατολίας και Μεσογείου είναι αυτές που συγκεντρώνουν αντίστοιχα το μεγαλύτερο ποσοστό των ξένων επενδύσεων (Χάρτης 4.3.3.Α.). Ιδιαίτερα η περιφέρεια Μαρμαρά συγκεντρώνει το ήμισυ σχεδόν του συνόλου των ιδιωτικών επενδύσεων με μεγάλη διαφορά από την δεύτερη σε προτίμηση των επενδυτών περιφέρεια για το 1997, την περιφέρεια Αιγαίου. Το γεγονός ότι οι επενδυτές αποφεύγουν να εγκατασταθούν στις λιγότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες της Τουρκίας, καθιστά αναγκαία την τροποποίηση και συμπλήρωση του αναπτυξιακού νόμου που εφαρμόζεται στην Τουρκία. Τα αποτελέσματα που μπορεί να έχουν οι κρατικές πολιτικές σε ότι αφορά την εξομάλυνση των περιφερειακών ανισοτήτων γίνονται εύκολα ορατά παρατηρώντας τον διπλασιασμό των θέσεων εργασίας στην περιφέρεια Μαύρης Θάλασσας την περίοδο 1996-1997.

Οι περιφέρειες με το μεγαλύτερο μερίδιο στο σύνολο των επενδεδυμένων κεφαλαίων χαρακτηρίζονται από μεγάλο αριθμό αστικών κέντρων γεγονός που μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι λειτουργούν οικονομίες αστικής συγκέντρωσης. Οι οικονομίες αστικής συγκέντρωσης είναι οφέλη που προκύπτουν για τις επιχειρήσεις από την εγκατάστασή τους σε μεγάλες αστικές συγκεντρώσεις, λόγω κυρίως του πλήθους και του κόστους των υπηρεσιών που είναι διαθέσιμες σε αυτές (Πετράκος 1996).

Οι οικονομίες αυτές δημιουργούν έντονη τάση για συγκέντρωση του πληθυσμού και των οικονομικών δραστηριοτήτων σε ορισμένα μεγάλα, κυρίως, αστικά κέντρα με παράλληλη μείωση του πληθυσμού σε μεγάλες περιοχές της χώρας γεγονός που δημιουργεί πολλά σοβαρά προβλήματα και επιτείνει άλλα. Στο καθαρό οικονομικό επίπεδο περιορίζει της ευκαιρίες αναπτύξεως και το βαθμό αξιοποιήσεως

4.3 Η ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

των ανθρώπινων και φυσικών πόρων ολόκληρων περιοχών της χώρας και δημιουργεί υψηλό κοινωνικό κόστος λειτουργίας στα μεγάλα κέντρα, επιβραδύνοντας έτσι σε τελική ανάλυση την ανάπτυξη. Στο κοινωνικό και το πολιτιστικό επίπεδο υποβαθμίζει την ποιότητα της ζωής, τόσο στις δημογραφικά φθίνουσες περιφέρειες που αποδυναμώνονται γενικά, όσο και στα κυριότερα κέντρα που ασφυκτιούν (Σκούντζος 1993).

Πίνακας 32 : Ιδιωτικές Επενδύσεις *

(σε τρέχουσες τιμές & εκατTL)

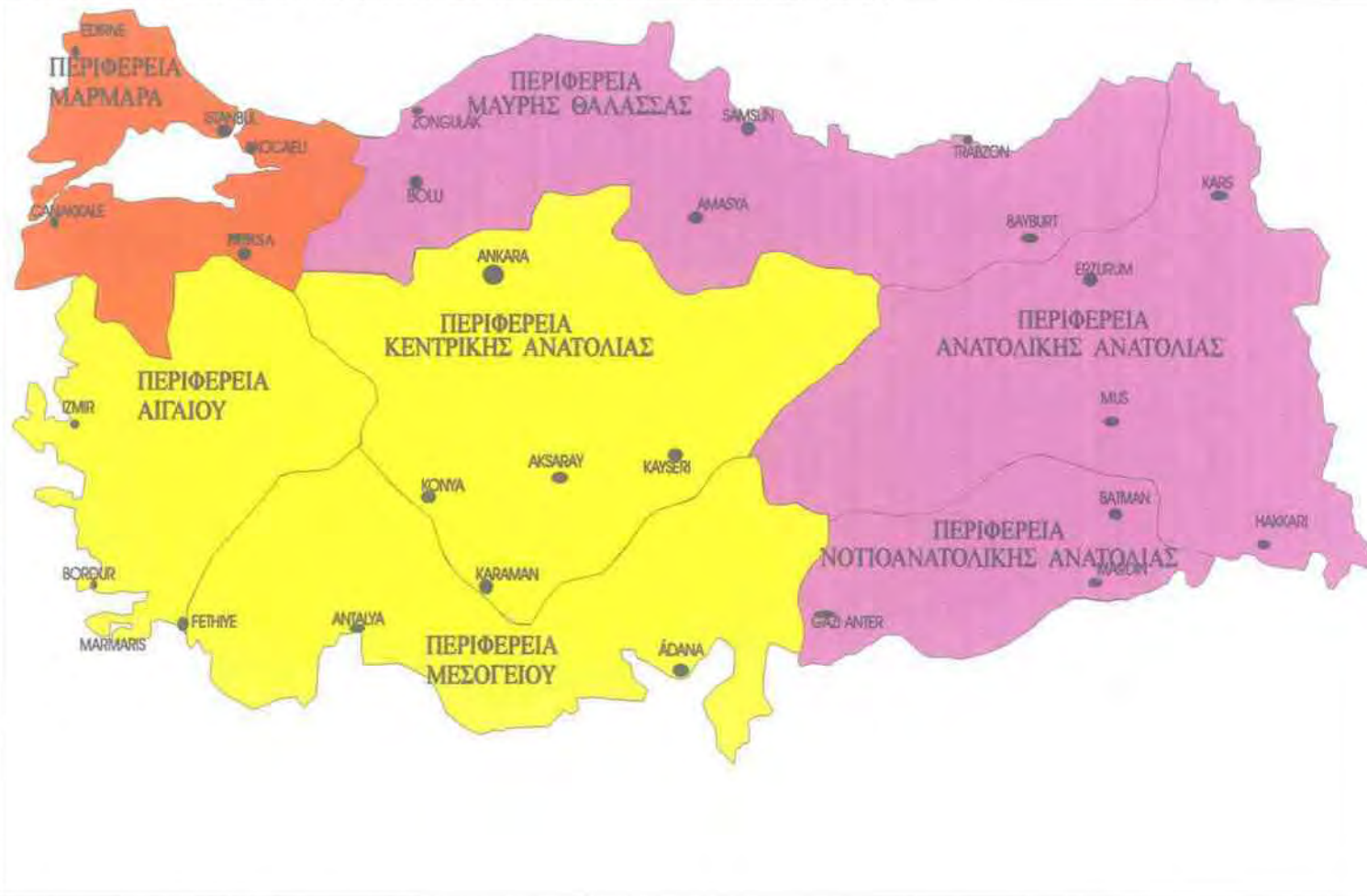
Ετη	1994		1995		1996		1997	
	Υψος επένδυσης	Νέες Θέσεις Εργασίας	Υψος επένδυσης	Νέες Θέσεις Εργασίας	Υψος επένδυσης	Νέες Θέσεις Εργασίας	Υψος επένδυσης	Νέες Θέσεις Εργασίας
Μεσογείου	16.361.520	7.334	356.694.294	47.327	240.908.554	31.832	428.401.109	41.001
Ανατολικής Ανατολίας	9.287.971	3.004	66.458.521	10.290	43.935.794	5.874	61.870.001	8.547
Αιγαίου	25.311.823	12.998	285.710.739	70.887	228.324.674	44.065	488.206.084	52.013
Νοτιοανατολικής Ανατολίας	12.751.512	4.230	315.013.849	30.246	197.733.721	18.076	235.467.902	19.380
Κεντρικής Ανατολίας	20.791.670	11.097	238.025.471	40.613	246.770.058	42.496	448.157.974	55.292
Μαύρης Θάλασσας	13.489.734	8.669	59.419.244	18.844	82.433.428	19.072	123.403.384	41.577
Μαρμαρά	98.947.034	40.672	952.635.080	154.112	1.039.602.623	105.565	1.459.983.927	110.314
Εύνολο	196.941.264	88.004	2.273.957.198	372.319	2.079.708.852	266.980	3.245.490.381	328.124

* Δεν περιλαμβάνονται οι διαπεριφερειακές ιδιωτικές επενδύσεις.

Πηγή: SPO 1999

Παράλληλα, παρατηρούμε ότι οι ορεινές περιφέρειες της χώρας χαρακτηρίζονται ως μη οικονομικά δραστηριοποιημένες, σε αντίθεση με τις πεδινές περιφέρειες. Αυτό βέβαια εξηγείται θεωρητικά αφού ως γνωστό το κεφάλαιο και γενικότερα οι επενδύσεις ακολουθούν μια επιλεκτική χωροταξική κατανομή, η οποία επηρεάζεται από παράγοντες όπως η ύπαρξη τεχνικής, μεταφορικής και τηλεπικοινωνιακής υποδομής, η διαθεσιμότητα εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού και, τέλος, η δημιουργία και λειτουργία θετικών οικονομιών κλίμακας και χωροθέτησης λειτουργιών (η συνύπαρξη δηλαδή υποστηρικτικών προς την παραγωγική διαδικασία και ενισχυτικών της μεγέθυνσης της κλίμακας παραγωγής, λειτουργιών) (Νικοπούλου 1997).

ΧΑΡΤΗΣ 4.3.3.Α: ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΙΔΙΩΤΙΚΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΤΟ 1997

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ
ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ κ. Α. ΚΟΤΙΟΣ

ΟΝΟΜΑ ΦΟΙΤΗΤΗ ΖΑΧΑΡΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΟ ΕΤΟΣ 1999-00

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ % ΑΝΑΛΟΓΙΑΣ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ
ΤΩΝ ΙΔΙΩΤΙΚΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ

- 1,91% - 7,26%
- 13,20% - 15,04%
- 44,99%

4.4 Η ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Η αποτελεσματική χρήση των πόρων της οικονομίας δεν επιτυγχάνεται όταν υπάρχουν υπερβολικά μεγάλες διαφορές στην κατανομή των παραγωγικών δραστηριοτήτων μεταξύ περιφερειών. Αυτό οφείλεται στο γεγονός, ότι στις περιφέρειες υψηλής συγκέντρωσης δραστηριοτήτων δημιουργείται συνήθων υπερβάλουσα ζήτηση στις αγορές γης και εργασίας η οποία αυξάνει το κόστος εργασίας και κατοικίας και τροφοδοτεί τον πληθωρισμό. Αντίθετα στις περιοχές που δεν εμφανίζεται ικανοποιητική συγκέντρωση δραστηριοτήτων, οι παραγωγικοί πόροι παραμένουν αναξιοποίητοι, γεγονός που σημαίνει ότι η οικονομία δεν χρησιμοποιεί πλήρως τις παραγωγικές της ικανότητες και δεν αποκτά το μέγιστο επίπεδο ευημερίας. Συγχρόνως, έντονες διαφορές στους ρυθμούς ανάπτυξης μεταξύ περιοχών δημιουργούν σημαντικό κόστος για την οικονομία λόγω της υψηλής ζήτησης που δημιουργείται για επέκταση του κοινωνικού κεφαλαίου και των υποδομών (π.χ. δρόμοι, σχολεία, νοσοκομεία) στις περιοχές υψηλής ανάπτυξης και της ταυτόχρονης εγκατάλειψης υπάρχοντων υποδομών στις στάσιμες ή φθίνουσες περιοχές όπου οι ρυθμοί ανάπτυξης είναι είτε χαμηλοί είτε αρνητικοί και ο πληθυσμός μειώνεται (Πετράκος 1996).

Για τους λόγους αυτούς βασική επιδίωξη της πολιτικής για την περιφερειακή ανάπτυξη είναι ο περιορισμός της εσωτερικής μετανάστευσης στο ελάχιστο αναγκαίο επίπεδο και η συγκράτηση σε κάθε περιφέρεια ενός βιώσιμου και επαρκούς πληθυσμού. Παράλληλα, βασική επιδίωξη αλλά και προϋπόθεση για των περιορισμό της μετανάστευσης είναι η γρήγορη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου στις φτωχότερες περιοχές και ο περιορισμός των περιφερειακών οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων. Άλλη βασική επιδίωξη είναι η διατήρηση ικανοποιητικού επιπέδου απασχολήσεως σε όλες τις περιφέρειες, η διατήρηση ψηλών ρυθμών αναπτύξεως στις περιφέρειες που ήδη αναπτύσσονται με γρήγορο ρυθμό και η επιτάχυνση των ρυθμών αναπτύξεως στις περιφέρειες που υστερούν από την άποψη αυτή. Η επιδίωξη αυτή συνδέεται στενά με την προηγούμενη, αποτελεί προϋπόθεση για την συγκράτηση του πληθυσμού και έχει από μόνη της μεγάλη σημασία τόσο για κάθε περιφέρεια όσο και για το εθνικό σύνολο.

4.4 Η ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Η αντιμετώπιση των ελλείψεων που χαρακτηρίζουν τις μειονεκτούσες περιοχές αποτελούσε ανέκαθεν από τους στόχους του τουρκικού κράτους. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο συστάθηκε το 1960 η οργάνωση κρατικού σχεδιασμού και αργότερα το 1970 μια ειδική υπηρεσία αρμόδια για τις λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές (European Commission 1998). Η κυβέρνηση πρόσφατα δημιούργησε ένα πρόγραμμα περιφερειακής ανάπτυξης για τις 38 λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές της Τουρκίας με πληθυσμό που υπολογίζεται στα 5,2 εκατ το 1990. Το πρόγραμμα περιλαμβάνει μέτρα σε ότι αφορά την απασχόληση, τις δημόσιες δαπάνες για τις περιοχές αυτές σε ότι αφορά τις κοινωνικές ανάγκες και τα κίνητρα για την προσέλκυση ιδιωτικών επενδύσεων (Νότης 1995).

Ως ένα σημείο η συγκράτηση του πληθυσμού στις περιοχές που έχουν περιορισμένους πόρους μπορεί και πρέπει να στηριχτεί στη μεταβίβαση πόρων από το εθνικό σύνολο και από την ΕΕ που θα αποτελέσουν αρωγό στην προσπάθεια της περιοχής για οικονομική ανάπτυξη. Το πρόγραμμα GAP αποτελεί ένα μέτρο προς την κατεύθυνση της εξομάλυνσης των περιφερειακών διαφορών. Το GAP είναι το μεγαλύτερο αναπτυξιακό πρόγραμμα που έλαβε χώρα στην Τουρκία και ένα από τα μεγαλύτερα στο είδος του στον κόσμο. Το πολυτομεακό αυτό πρόγραμμα με προβλεπόμενο κόστος 31 δις\$ πρόκειται να διπλασιάσει το κατά κεφαλήν εισόδημα στην περιφέρεια Νοτιοανατολικής Ανατόλιας και να δημιουργήσει 2.000.000 νέες θέσεις εργασίας την δεκαετία 2000-2010. Ηδη έχουν επενδυθεί 10 δις\$. Η κατασκευή 22 φραγμάτων και 19 υδροηλεκτρικών σταθμών προβλέπεται ότι θα αυξήσει αισθητά τις αρδευόμενες γεωργικές εκτάσεις και θα διπλασιάσει την ηλεκτροπαραγωγή της Τουρκίας, συμβάλλοντας στον εκσυγχρονισμό της υποδομής στις εν λόγω περιοχές (Ministry of Foreign Affairs 2000).

Η Τουρκία διαθέτει διοικητική δομή επιφορτισμένη με την πολιτική περιφερειακής ανάπτυξης. Η σημερινή έλλειψη πληροφόρισης από μέρους των τουρκικών αρχών δεν επιτρέπει κατά το παρόν στάδιο να προβούμε σε ανάλυση των επιδόσεων αυτής της διοίκησης, ούτε και τη συμβατότητα των μέσων που χρησιμοποιεί με τις κοινοτικές πολιτικές (European Commission 1998).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η αλλαγή της στρατηγικής οικονομικής ανάπτυξης, στις αρχές της δεκαετίας του '80 δεν φαίνεται να έχει ευνοήσει τις λιγότερο εκβιομηχανισμένες περιοχές της Τουρκίας. Το πέρασμα από την πολιτική υποκατάστασης των εισαγωγών στην πολιτική εξαγωγικού προσανατολισμού έχει ευνοήσει μάλλον τις δυτικές περιοχές όπου είναι εγκατεστημένες οι εξαγωγικές βιομηχανίες. Παρά λοιπόν του γρήγορου ρυθμούς ανάπτυξης αποτελεί γεγονός αναμφισβήτητο ότι η ανάπτυξη αυτή συνοδεύτηκε από την δημιουργία έντονων ανισοτήτων. Οι ανισότητες αυτές αναφέρονται τόσο στον οικονομικό όσο και στον κοινωνικό, δημογραφικό και άλλους τομείς. Τα περιφεριακά και χωροταξικά προβλήματα της χώρας έχουν οξυνθεί κατά τις τελευταίες δεκαετίες σε τέτοιο βαθμό ώστε να αποτελούν σοβαρό εμπόδιο στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της χώρας.

Αυτές οι ανισότητες εκφράζουν μια διαφοροποίηση μεταξύ των κεντροανατολικών και νοτιοανατολικών περιοχών (που κατατάσσονται στις μειονεκτούσες ζώνες) αφενός και της υπόλοιπης Τουρκίας αφετέρου. Οι 49 επαρχίες που κατατάσσονται στις μειονεκτούσες χαρακτηρίζονται από ισχυρή αστυφιλία, μεγάλη αύξηση του αστικού πληθυσμού και σημαντικό ποσοστό καθαρής μετανάστευσης προς τη δυτική Τουρκία. Αυτή η μετακίνηση συνεπάγεται αύξηση του πληθυσμού των ανατολικών περιοχών αισθητά κατώτερη από τον εθνικό μέσο όρο. Εξάλλου, το ΑΕΠ ανά κάτοικο των μειονεκτουσών περιοχών ανερχόταν το 1986 στο 61% του εθνικού μέσου όρου (European Commission 1998).

Η μετατόπιση των παραγωγικών διαδικασιών προς το δυτικό τμήμα της χώρας έχει σαν αποτέλεσμα να δημιουργούνται αγεφύρωτες εισοδηματικές διαφορές μεταξύ της ανατολικής και δυτικής Τουρκίας και την εφιαλτική διόγκωση των αστικών κέντρων. Σε έξι πόλεις της Τουρκίας, που συγκεντρώνουν σχεδόν το 1/3 του πληθυσμού της χώρας εξοικονομείται το 50% του συνολικού εισοδήματος. Ανάμεσά τους και η Κωνσταντινούπολη με ποσοστό 21,1%. Η καθυστέρηση στην ανάπτυξη κοινωνικοοικονομικών δεικτών συνοδεύεται από σημαντικές διαφορές τόσο μεταξύ περιοχών όσο και μεταξύ αστικών και αγροτικών περιοχών.

Στο πλαίσιο ανάπτυξης της οικονομίας οι μεγάλες περιφερειακές ανισότητες αποτελούν αρνητικό παράγοντα. Η μείωση του χάσματος αυτού πρέπει να αποτελέσει πρώτη προτεραιότητα της κυβέρνησης. Η ΕΕ θα καταβάλλει κάθε δυνατή προσπάθεια να βοηθήσει τις καθυστερημένες περιοχές, χρησιμοποιώντας μεταξύ άλλων τα μέσα της ευρωπαϊκής στρατηγικής. Η ανάπτυξη της Τουρκίας απέχει κατά πολύ από το μέσο κοινοτικό όρο. Συνεπώς η εφαρμογή των διαρθρωτικών πολιτικών αντιπροσωπεύει, τόσο για την ίδια όσο και για την Κοινότητα έναν πολύ σημαντικό στόχο (European Commission 1998).

Γενικά Συμπεράσματα

Από την εξέταση των βασικών μεγεθών της τουρκικής οικονομίας που επιχειρήθηκε στην παρούσα εργασία, αποδεικνύεται σε μεγάλο βαθμό ο έντονος δυναμισμός της. Στο συμπέρασμα αυτό κατέληξε και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή σε μελέτη που εκπόνησε για την τουρκική οικονομία ενόψει της συνόδου κορυφής στο Ελσίνκι και η οποία αναφέρει ότι “ η τουρκική οικονομία επέδειξε αξιοσημείωτο βαθμό ευελιξίας, όταν βρέθηκε αντιμέτωπη με την αναταραχή που προκάλεσε η ρωσική κρίση” (Σπινθουράκης 1999). Όμως ο δυναμισμός που κρύβει η τουρκική οικονομία, και μάλιστα μετά το άνοιγμα της στη διεθνή οικονομία με το εγχείρημα της οικονομικής ανάπτυξης βασισμένης στις εξαγωγές και τη συνέχιση του εγχειρήματος, παρά τις παλινδρομήσεις, με την Τελωνειακή Ένωση Τουρκίας – ΕΕ ξεπερνάει αυτές τις θεωρήσεις (Παπαγιαννίδης 1999).

Η Τουρκία παρουσιάζει τα περισσότερα από τα χαρακτηριστικά μιας οικονομίας της αγοράς, διαθέτοντας ένα καλά αναπτυγμένο θεσμικό και νομοθετικό πλαίσιο, ένα δυναμικό ιδιωτικό τομέα και κανόνες ελεύθερου εμπορίου. Αλλωστε η Τουρκία εμφανίζεται να πληρή σε μεγάλο βαθμό τα οικονομικά κριτήρια της Κοπεγχάγης που αφορούν κατά βάση στην ύπαρξη οικονομίας της αγοράς στις υποψήφιες προς ένταξη χώρες. Προβλήματα όμως εξακολουθούν να υφίστανται όσον αφορά την εκπλήρωση των πολιτικών κριτηρίων της Κοπεγχάγης.

Η ύπαρξη οικονομίας της αγοράς δεν σημαίνει ότι η οικονομία της Τουρκίας δεν αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα ή ότι είναι κατ’ ελάχιστον εναρμονισμένη με τις οικονομίες των κρατών-μελών της ΕΕ. Συγκεκριμένα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναφέρει στην έκθεσή της ότι στην Τουρκία η διαδικασία εγκαθίδρυσης μιας ομαλά λειτουργούσας οικονομίας της αγοράς δεν έχει ολοκληρωθεί, καθώς εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικοί τομείς, στους οποίους κυριαρχεί το κράτος και παρουσιάζονται στρεβλώσεις (ιδίως στην γεωργία και τον χρηματοπιστωτικό τομέα). Οι διαρθρωτικές αδυναμίες όπως η στενή σχέση μεταξύ της αποδοτικότητας του τραπεζικού τομέα και της παρουσίας έντονων και βραχυπρόθεσμων χρηματοδοτικών αναγκών του δημοσίου οδηγούν σε αποπροσανατολισμό της κεφαλαιοαγοράς και υψηλά πραγματικά επιτόκια (Σπινθουράκης 1999).

Ταυτόχρονα, ιδιαίτερη σημασία πρέπει να δοθεί στην έλλειψη σταθερού μακροοικονομικού κλίματος που χαρακτηρίζει την τουρκική οικονομία. Λόγω του υψηλού πληθωρισμού, ο ορίζοντας σχεδιασμού των οικονομικών φορέων της Τουρκίας είναι πολύ βραχυπρόθεσμος και διέπεται έντονα από την επιδίωξη της ρευστότητας. Το ισχύον κλίμα δεν παρέχει τη δυνατότητα περισσότερο μακρόπνοων επενδυτικών προγραμμάτων. (Το γεγονός αυτό αποδεικνύει και ο χαμηλός όγκος ξένων επενδύσεων στον οποίο αναφερθήκαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο). Εκτός από τους συνήθεις παράγοντες αστάθειας, η επενδυτική συμπεριφορά προσκρούει ακόμα στο ασταθές νομισματικό περιβάλλον περιβάλλον, στην όχι βέλτιστη λειτουργία του χρηματοπιστωτικού τομέα κατά τη διοχέτευση των επενδυτικών κεφαλαίων στις πλέον αποτελεσματικές χρήσεις και στην αποσυμφόρηση του δημόσιου τομέα (Σπινθουράκης 1999).

Στην τουρκική οικονομία εξακολουθούν να υφίστανται σημαντικοί θύλακες προστατευόμενων και μη ανταγωνιστικών τομέων, οι οποίοι δεν είναι σε θέση να επιβιώσουν χωρίς ουσιαστική κρατική στήριξη, όπως είναι ο γεωργικός και οι υπό κρατικό έλεγχο βασικοί βιομηχανικοί κλάδοι και τράπεζες. Επιπλέον οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις χρειάζονται σημαντική αναβάθμιση, προκειμένου να είναι σε θέση να ανταπεξέλθουν στο διεθνή ανταγωνισμό (Σπινθουράκης 1999).

Ιδιαίτερο πρόβλημα της Τουρκίας αποτελούν οι έντονες περιφερειακές διαφορές μεταξύ ανατολικών και δυτικών επαρχιών καθώς, και μεταξύ αστικών και αγροτικών περιοχών. Αποτέλεσμα των περιφερειακών ανισοτήτων είναι η ύπαρξη σημαντικού ρεύματος εσωτερικής μετανάστευσης. Παρά τις κυβερνητικές προσπάθειες για την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης των υπανάπτυκτων περιφερειών, όπως το πρόγραμμα GAP, οι περιφερειακές ανισότητες ενισχύονται. Αποτέλεσμα του φαινομένου αυτού είναι οι υφιστάμενες διαφορές να αποτελούν απειλή για την οικονομική και κοινωνική σταθερότητα της Τουρκίας.

Σε ότι αφορά την ικανότητα της τουρκικής οικονομίας να σταθεί στο ανταγωνιστικό πλαίσιο των οικονομιών των κρατών-μελών της ΕΕ η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επισημαίνει ότι αυτό εξαρτάται από την ύπαρξη οικονομίας της αγοράς και σταθερού μακροοικονομικού πλαισίου, που θα παρέχει τη δυνατότητα στους οικονομικούς φορείς να λαμβάνουν αποφάσεις σε κλίμα προβλεψιμότητας. Απαιτεί

επίσης, επαρκές επίπεδο ανθρώπινου δυναμικού και φυσικού κεφαλαίου, συμπεριλαμβανόμενης της υποδομής. Οι κρατικές επιχειρήσεις πρέπει να αποτελέσουν αντικείμενο αναδιάρθρωσης και όλες οι επιχειρήσεις οφείλουν να πραγματοποιήσουν επενδύσεις για τη βελτίωση της αποδοτικότητάς τους (Σπινθουράκης 1999).

Η ανταγωνιστικότητα της τουρκικής οικονομίας είναι τομέας ιδιαίτερου ενδιαφέροντος για τις ελληνικές επιχειρήσεις. Το ενδιαφέρον αυτό πηγάζει τόσο από το γεγονός ότι το 80% περίπου των προϊόντων που εμπορεύονται οι δύο χώρες είναι κοινά, όσο και από το θετικό κλίμα που έχει προσφάτως δημιουργηθεί στις ελληνοτουρκικές σχέσεις και ευνοεί το διμερές εμπόριο. Εξάλλου σε όλον τον κόσμο οι περισσότερες ανταλλαγές γίνονται μεταξύ γειτονικών χωρών, είτε λόγω εγγύτητας, είτε λόγω παρόμοιων καταναλωτικών προτύπων (Πετράκος 2000).

Σήμερα είναι κοινά παραδεκτό το γεγονός ότι η Τουρκία δεν έχει τις πλέον άγαστες σχέσεις με τις γειτονικές της χώρες ενώ συνεχίζει ακάθεκτη την προσπάθεια χειροτέρευσης αυτών των σχέσεων προσκολλημένη στο ρόλο της κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου. Η ελληνική πολιτική έναντι της Τουρκίας βρίσκεται στην κορυφή των προτεραιοτήτων της εξωτερικής πολιτικής της χώρας και συνδέεται στενά με την γενικότερη βαλκανική και ευρωπαϊκή πολιτική της Ελλάδας. Οι σχέσεις Ελλάδας - Τουρκίας χαρακτηρίζονται από την ίδια αναλλοίωτη αναπαραγόμενη ένταση και αντιπαράθεση που φορτίζεται από το βάρος μια ιστορικής αντιπαλότητας. Θα αποτελούσε ασφαλώς ανεπίτρεπτο λάθος, τόσο η άγνοια της ιστορίας, όσο και η παραγνώριση των αιτιών της συνέχισης της έντασης, που τροφοδοτείται από την επιδίωξη της γείτονος χώρας να διαδραματίσει ένα ηγεμονικό ρόλο στην ευρύτερη περιοχή. Εξάλλου, οι διεθνείς αναζητήσεις για σταθερότητα στην περιοχή με την εξασφάλιση πρόσβασης των μεγάλων βιομηχανικών χωρών στα αποθέματα πετρελαίου της Μαύρης Θάλασσας και την ανάσχεση του Ισλαμικού φονταμενταλισμού, συναντώνται με την επιδίωξη της Τουρκίας για αναβαθμισμένο ρόλο της στην περιοχή (ΚΕ Συνασπισμού 1996).

Διέξοδο στην επικίνδυνη και διαιωνιζόμενη ένταση και αντιπαράθεση που χαρακτηρίζουν τις ελληνοτουρκικές σχέσεις είναι εφικτό να αποτελέσει η στενή οικονομική συνεργασία μεταξύ των κρατών. Η προσπάθεια για την ανάπτυξη των διεθνών οικονομικών σχέσεων αναβαθμίζει τη σημασία και το ρόλο τους στη

γενικότερη διαμόρφωση της εξωτερικής και εσωτερικής πολιτικής των κρατών, καθώς με τον τρόπο αυτό γίνεται δυνατή η σώρευση πλούτου σε εθνικό επίπεδο και η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των πολιτών. Επιπλέον, τα οικονομικά οφέλη από την ανάπτυξη των διακρατικών οικονομικών και εμπορικών σχέσεων αναμφισβήτητα αποτελούν μέσο πίεσης για την περαιτέρω βελτίωση των ίδιων των διεθνών πολιτικών σχέσεων. Τα παραδείγματα από χώρες που αναβάθμισαν και εξομάλυναν τις πολιτικές τους σχέσεις μέσω της βελτίωσης των οικονομικών και εμπορικών επαφών είναι πολλά και αφοπλιστικά για όσους δεν πιστεύουν σε αυτού του είδους την προσέγγιση. Ολο το οικοδόμημα της ΕΕ αποτελεί ουσιαστικά ένα παράδειγμα υπέρβασης εθνικών διαφορών αιώνων και μετάβασης σε ένα καθεστώς συνύπαρξης για τη διεκπεραίωση και υλοποίηση του στόχου της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης. Κάτω από ένα τέτοιο πλαίσιο αναφοράς πρέπει να αντιμετωπισθούν και να σχεδιαστούν οι σχέσεις της χώρας μας με την Τουρκία (Φράγκος 1998).

Ως γνωστό, το ζητούμενο από την πλευρά της Ελλάδος είναι ο σεβασμός των εθνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων μεταξύ των χωρών στο πλαίσιο των διεθνών κανόνων δικαίου. Ομως το πρόβλημα δεν είναι ο στόχος που σε τελική ανάλυση είναι αδιαμφισβήτητος, όσο ο τρόπος μέσω του οποίου θα επιδιωχθεί η υλοποίησή του. Μέχρι στιγμής, ο δρόμος της οξύτητας δεν έχει επιφέρει καρπούς, ενώ αντίθετα, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι μας έχει οδηγήσει σε εθνικές ήττες. Ετσι, λαμβάνοντας υπόψη το νέο πλαίσιο των διεθνών σχέσεων είναι σίγουρο ότι πρέπει να επιδιώκουμε σταθερά τη διεκδίκηση καλύτερων οικονομικών και εμπορικών σχέσεων ως μέσο για την επίτευξη των τελικών εθνικών μας στόχων. Μια τέτοια πολιτική ουδόλως αποκλείει την προσπάθεια της αμυντικής θωράκισης της χώρας, ούτε παραγνωρίζει τον επεκτατικό-διεκδικητικό χαρακτήρα της πολιτικής της γειτονικής χώρας. Ομως αποτελεί μια πραγματικά επιθετική εξωτερική πολιτική που υπερβαίνει την απλή όσο και αναγκαία τακτική της αμυντικής θωράκισης ή την άσκηση πιέσεων πολιτικής και πολιτισμικής προσαρμογής της Τουρκίας ως όρους ένταξης της στην ΕΕ. Αντίθετα, η οικονομική συνεργασία διαμορφώνει όρους πίεσης προς την Τουρκία σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο που επηρεάζουν το ίδιο το βιοτικό επίπεδο των πολιτών, εξασκώντας με αυτόν τον τρόπο έμμεσες αλλά, όπως δείχνει και η διεθνής εμπειρία, αποτελεσματικές επιρροές επαναπροσανατολισμού της στάσης της ηγεσίας της στο πολιτικό επίπεδο (Φράγκος 1998).

Εξάλλου, όπως καταγράφουν και τα στοιχεία των συναλλαγών των τελευταίων ετών, πίνακας 24, από τη βελτίωση των εμπορικών και οικονομικών σχέσεων των δύο χωρών που σηματοδοτήθηκε από την τελωνειακή ένωση της Τουρκίας με την ΕΕ, η Ελλάδα βγαίνει τελικά κερδισμένη. Το εμπορικό ισοζύγιο τα τρία τελευταία χρόνια είναι θετικό για την Ελλάδα, ενώ παρατηρείται μια διαχρονική άνοδος της αξίας τόσο των εισαγωγών όσο και των εξαγωγών. Το 1997 οι εξαγωγές της Ελλάδας προς την Τουρκία ανήλθαν σε 118,1 εκατ\$, ενώ οι εισαγωγές σε 79,9 εκατ\$.

Πίνακας 24 : Εισαγωγές, Εξαγωγές και Εμπορικό Ισοζύγιο της Τουρκίας με την Ελλάδα

(σε εκατ δρχ.)

Έτος	1993	1994	1995	1996	1997
Εισαγωγές	31.722	41.397	48.582	55.381	79.937
Εξαγωγές	34.029	33.500	51.223	65.297	118.197
Ισοζύγιο	2.257	-7.897	2.642	9.916	38.260

Πηγή: Μούτουλας 1999

Η ιστορικής σημασίας απόφαση του Συμβουλίου Κορυφής του Ελσίνκι (1999) της ΕΕ να δεχτεί την Τουρκία ως υποψήφια προς ένταξη χώρα μπορεί να οροθετήσει μια δραματική αλλαγή στα δεδομένα της περιοχής και να αποτελέσει τη βάση για σταθερή συνεργασία στον οικονομικό τομέα όπως επίσης και στην επίλυση των υφιστάμενων διαφορών ή και όσων πρόκειται να ανακύψουν. Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι με την υποψηφιότητα της Τουρκίας δημιουργείται μια νέα δυναμική στην περιοχή και στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Η Τουρκία είναι πλέον αναγκασμένη να εναρμονίσει το πολιτικό και το οικονομικό σύστημά της με βάση τα κριτήρια της Κοπεγχάγης και τα δεδομένα που διέπουν τις σχέσεις των χωρών - μελών της ΕΕ, γεγονός που συντείνει στη δημιουργία ενός σταθερότερου περιβάλλοντος για την ανάπτυξη οικονομικών και άλλων δραστηριοτήτων (Ισοτιμία 1999).

Το γεγονός ότι η Ελλάδα είναι από ετών μέλος της ΕΕ και σε σημαντικό σημείο εναρμονισμένη προς τα ισχύοντα στην Κοινότητα δίνει τη δυνατότητα στις ελληνικές επιχειρήσεις, οι οποίες διακρίνονται από ένα ιδιαίτερο δυναμισμό να

αναπτύξουν σημαντικότερη δραστηριότητα στην Τουρκία (Ισοτιμία 1999). Οι δύο πρώτες κινήσεις που γίνονται στο χώρο των ελληνοτουρκικών επιχειρηματικών σχέσεων και συμφωνήθηκαν παρουσία των Υπουργών Εξωτερικών των δύο χωρών είναι η δημιουργία κοινού επιχειρηματικού κεφαλαίου για μικρομεσαίες επιχειρήσεις και η διοργάνωση μεγάλου επιχειρηματικού συνεδρίου στην Κωνσταντινούπολη. Το κεφάλαιο θα έχει αρχικό ύψος περίπου 5 εκατ\$ και από αυτό θα μπορούν να αντλούν κονδύλια μεικτές επιχειρήσεις μεσαίου μεγέθους για να αναπτύξουν κοινές δραστηριότητες. Το αρχικό αυτό κεφάλαιο θα καταβληθεί από τράπεζες των δύο κρατών (Χριστοδουλάκης 2000).

Στη συνάντηση της Κωνσταντινούπολης καθορίστηκε ότι οι νέες προοπτικές των ελληνοτουρκικών επιχειρηματικών σχέσεων βασίζονται σε τέσσερις σημαντικούς άξονες : μεταφορές, ενέργεια, αγροτικά-αναλώσιμα και τουρισμό.

- **Μεταφορές.**

Οι τούρκοι επιχειρηματίες ενδιαφέρονται σφοδρά για την ταχύτερη και ασφαλή μεταφορά των προϊόντων τους σε αγορές που θεωρούν σημαντικές, καθώς και για την σίγουρη εισαγωγή προϊόντων. Στο πλαίσιο αυτό θα ήθελαν να συστήσουν κοινές επιχειρήσεις για να εκμεταλλευτούν την ελληνική εμπειρία στην ποντοπόρο ναυτιλία αλλά και τη δικιά τους ανερχόμενη ναυτιλία με τα φτηνά εργατικά χέρια.

- **Ενέργεια.**

Το ενεργειακό φιλέτο της γειτονικής Τουρκίας αποτελεί το βασικό στόχο για πολλούς έλληνες ιδιώτες επενδυτές σε συνεργασία με ξένους κολοσσούς. Ο δυναμισμός που εμφανίζει η Τουρκία στη ζήτηση ενέργειας (είναι η ταχύτερα αναπτυσσόμενη χώρα του ΟΟΣΑ από άποψη αύξησης ενεργειακών καταναλώσεων) έχει δημιουργήσει θετικό επενδυτικό κλίμα και στην Ελλάδα. Το 1997 η Τουρκία κατανάλωσε 105 δις κιλοβατώρες, το 1998 ανέβασε την κατανάλωση σε 115 δις, ενώ το 2000 αναμένεται να καταναλώσει περίπου 135 δις, σημειώνοντας ετήσιο ρυθμό αύξησης γύρω στο 8%. Πρόβλημα θα υπάρξει αν τελικώς οι γείτονες υλοποιήσουν το επικίνδυνο σχέδιο κατασκευής σταθμού πυρηνικής ενέργειας που θα καλύψει περίπου το 10% των ενεργειακών αναγκών τους.

- **Αγροτικά-Αναλώσιμα.**

Ελληνικοί όμιλοι προχωρούν σε συμφωνίες για χορήγηση τεχνογνωσίας στην βαμβακουργία, ενώ ενδιαφέρον έχει προκύψει για την ίδρυση κέντρου πιστοποίησης αγροτικών προϊόντων προς εξαγωγή στην Σμύρνη. Επίσης, θεωρείται σχετικά εύκολη

η εξαγωγή ελληνικών προϊόντων που σχετίζονται με καλλυντικά, υλικά καθαριότητας και συσκευασίας, καθώς από τους τούρκους καταναλωτές στις μεγάλες πόλεις τα προϊόντα θεωρούνται εξαιρετικά υψηλής ποιότητας.

- Τουρισμός

Οι τούρκοι επιχειρηματίες ομιλούν ευθέως για “πλήρη τουριστική ενοποίηση στις δύο όχθες του Αιγαίου” και εμπέδωση αυτής της ενοποίησης στα μεγάλα ξένα τουριστικά πρακτορεία. Ήδη προετοιμάζονται σχέδια για θαλάσσιο τουρισμό υψηλού επιπέδου με συμμετοχή επιχειρηματιών και από τις δύο πλευρές (Χριστοδουλάκης 2000).

Θετικό είναι το γεγονός ότι παρουσιάζεται αμφίδρομο ενδιαφέρον για επιχειρηματική δράση. Οι έλληνες επιχειρηματίες διαβλέπουν στα οφέλη από την διείσδυση ελληνικών προϊόντων σε μια αγορά 65 εκατ. καταναλωτών, ενώ οι τούρκοι επιχειρηματίες θεωρούν την Ελλάδα εξαιρετική αγορά και εφιαλτήριο προς την μεγάλη δυτικοευρωπαϊκή αγορά. Αυτό δεν σημαίνει βεβαίως ότι οι ελληνικές επιχειρήσεις θα έχουν το αποκλειστικό δικαίωμα δραστηριοποίησης στην Τουρκία, όπου ο ανταγωνισμός από άλλες ευρωπαϊκές επιχειρήσεις θα είναι σημαντικότατος. Η εγγύτητα όμως της Ελλάδας με την τουρκική αγορά προσδίδει σημαντικό πλεονέκτημα στις ελληνικές επιχειρήσεις (Χριστοδουλάκης 2000).

Το μέγεθος του πλεονεκτήματος της εγγύτητας των ελληνικών επιχειρήσεων στην τουρκική αγορά αποκτάει ιδιαίτερο ενδιαφέρον αν αναλογιστούμε την απόσταση που χωρίζει την τουρκική αγορά από τα ανεπτυγμένα βιομηχανικά κέντρα της Κεντρικής και Βόρειας Ευρώπης. Παράλληλα, η μετατόπιση του κύριου όγκου της οικονομικής δραστηριότητας της Τουρκίας στο δυτικό μέρος της χώρας (το οποίο συνορεύει με τον ελλαδικό χώρο) μπορεί να αποτελεί εμπόδιο στην τουρκική αναπτυξιακή πολιτική ευνοεί όμως, την προσέγγιση της ελληνικής και τουρκικής αγοράς αντίστοιχα και προωθεί το διμερές εμπόριο. Από τα παραπάνω γίνεται κατανοητή, **η ανάγκη ενίσχυσης της διμερούς συνεργασίας, η οποία αν και διαθέτει θαυμάσιες προοπτικές δεν είναι ιδιαιτέρως ανεπτυγμένη.**

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΙΝΑΚΩΝ ΚΑΙ ΧΑΡΤΩΝ

Πίνακας Π1 Τομεακός διαχωρισμό των δημοσίων επενδύσεων το 1998 (σε εκατ.ΤL)

Τομείς	ALLOCATIONS (εκατ TL)	Εξωτερικός Δανεισμός (εκατ TL)
Πρωτογενής Τομέας	224.910.000	2.547.160
Αρδευση	181.000.000	1.034.160
Δασοπονία	18.750.000	913.000
Λοιποί	25.160.000	510.000
Δευτερογενής Τομέας	137.415.000	6.628.186
Ορυχεία	41.100.000	598.000
Μεταποιητική Βιομηχανία	96.315.000	6.030.186
Τριτογενής Τομέας	2.172.675.000	334.636.333
Ενέργεια	519.250.000	136.263.000
Μεταφορές & Τηλεπικοινωνίες	630.870.000	170.800.000
Τουρισμός	16.030.000	-
Κατασκευές	6.400.000	2.300.000
Εκπαίδευση	515.295.000	12.884.000
Υγεία	121.900.000	5.731.000
Λοιπές Δημόσιες Υπηρεσίες	362.930.000	6.658.333
Σύνολο	2.535.000.000	343.811.679

Πηγή: Undersecretarial of Treasury 1999

Πίνακας Π2 Διεθνή Αποθέματα το διάστημα 1983-1998						
Έτος	Χρυσός	Κεντρική Τράπεζα	Τράπεζες	Μεικτά Αποθέματα	Ακάλυπτοι Λογαριασμοί Καταθέσεων	Πραγματικά Αποθέματα
1983	154,6	1.253,4	844,5	2.252,5	164,0	2.088,5
1984	154,6	995,0	917,6	2.067,2	159,8	1.907,4
1985	1.040,0	1.020,0	1.595,0	3.655,0	376,0	3.279,0
1986	1.236,8	1.367,9	1.818,8	4.423,5	76,6	4.346,9
1987	1.535,1	1.718,5	2.240,5	5.494,1	282,0	5.212,1
1988	1.367,5	2.307,3	2.921,2	6.596,0	167,6	6.428,4
1989	1.353,8	4.831,3	3.128,4	9.313,5	30,3	9.283,2
1990	1.468,2	5.972,3	3.970,6	11.411,1	24,0	11.387,1
1991	1.493,3	4.918,1	5.842,0	12.253,4	3,3	12.250,1
1992	1.493,7	6.116,0	7.644,0	15.253,7	1,5	15.252,2
1993	1.488,1	6.213,2	10.060,8	17.762,1	0,7	17.761,4
1994	1.410,0	7.112,1	7.997,0	16.519,1	4,8	16.514,3
1995	1383,1	12390,6	9562,7	23336,4	19,6	23316,8
1996	1383,2	16272,5	7351,9	25007,6	41,7	24965,9
1997	1.124,4	18.418,8	7.625,1	27.168,3	30,2	27.138,1
1998	1.012,1	19.721,0	8.772,9	29.506,0	7,4	29.498,6

Πηγή: SPO 1999

Πίνακας Π 3 Απασχολούμενοι στη μεταποιητική βιομηχανία το διάστημα 1993-1999

	Μήνας Ετος	Ιανουάριος	Φεβρουάριος	Μάρτιος	Απρίλιος	Μάιος	Ιούνιος	Ιούλιος	Αύγουστος	Σεπτέμβριος	Οκτώβριος	Νοέμβριος	Δεκεμβριος
Σύνολο Εργαζομένων	1993	152.559	145.130	142.304	146.362	160.484	165.555	162.396	167.554	173.658	161.436	150.819	147.154
	1994	147.851	140.686	137.856	135.738	149.787	150.463	150.015	151.301	159.989	149.168	141.010	135.604
	1995	121.779	117.498	117.313	121.236	133.227	132.692	129.382	130.828	129.599	123.747	125.449	125.093
	1996	114.614	107.638	106.275	103.513	115.282	115.527	116.880	119.556	126.133	118.353	115.355	112.550
	1997	102.130	97.399	97.363	99.227	110.958	112.109	111.149	115.188	119.153	110.549	105.094	103.560
	1998	96.914	92.518	89.388	97.664	102.051	102.682	102.214	107.113	113.661	100.815	99.469	97.937
	1999	92.624	88.893	84.765	96.282	99.367	98.770	97.994	98.243	104.134	96.258	93.268	91.012
Σύνολο Παραγωγής	1993	368.503	365.215	363.148	370.654	375.390	382.074	385.536	385.090	389.822	374.970	370.767	363.821
	1994	386.572	383.104	377.901	374.174	372.604	361.546	356.400	359.452	363.222	367.388	366.456	362.081
	1995	379.043	379.397	381.988	391.887	400.279	406.758	405.678	412.491	422.406	406.699	405.667	400.824
	1996	427.969	426.561	430.280	429.112	440.969	442.922	442.812	448.876	458.675	468.100	466.990	462.459
	1997	478.031	477.000	483.338	480.690	495.212	501.022	509.906	515.266	523.296	515.767	513.769	508.160
	1998	514.008	512.133	512.314	516.918	524.990	531.040	527.714	525.053	527.412	515.700	506.381	494.008
	1999	485.708	478.677	475.586	479.055	486.739	486.194	479.356	477.547	480.698	476.891	473.731	467.490
Σύνολο Εξωτερικών	1993	521.062	510.345	505.452	517.016	535.874	547.629	547.932	552.644	563.480	536.406	521.586	510.975
	1994	534.423	523.790	515.757	509.912	522.391	512.009	506.415	510.753	523.211	516.556	507.466	497.685
	1995	500.822	496.895	499.301	513.123	533.506	539.450	534.975	543.240	551.928	537.668	529.474	519.884
	1996	542.583	534.199	536.555	532.625	556.251	558.449	559.692	568.432	584.808	586.453	582.345	575.009
	1997	580.161	574.399	580.701	579.917	606.170	613.131	621.055	630.454	642.449	626.316	618.863	611.720
	1998	610.922	604.651	601.702	614.582	627.041	633.722	629.928	632.166	641.073	616.515	605.850	591.945
	1999	578.332	567.570	560.351	575.337	586.106	584.964	577.350	575.790	584.832	573.149	566.999	558.502

Πίνακας Π4 Μέση Αμοιβή Απασχολουμένων στη μεταποιητική βιομηχανία το διάστημα 1993-1999 (σε χιλ. TL/ανά ώρα)

	Μήνας	Ιανουάριος	Φεβρουάριος	Μάρτιος	Απρίλιος	Μάιος	Ιούνιος	Ιούλιος	Αύγουστος	Σεπτέμβριος	Οκτώβριος	Νοέμβριος	Δεκεμβριος
	Ετος												
Δημόσιος Τομέας	1993	29,3	30,9	32,2	34,1	33,1	35,5	32,2	36,9	45,2	49,8	49,3	52,3
	1994	53,9	59,2	62,1	61,4	62,4	59,2	59,3	56,9	66,2	75,9	89,1	92,4
	1995	87,6	96,1	97,3	100,5	100,7	98,4	97,4	95,8	95,6	113,0	145,0	165,0
	1996	141,0	160,0	157,0	187,0	186,0	182,0	188,0	187,0	196,0	209,0	211,0	218,0
	1997	239,0	270,0	278,0	365,0	383,0	416,0	387,0	414,0	425,0	469,0	507,0	524,0
	1998	602,0	640,0	684,0	740,0	721,0	705,0	739,0	774,0	750,0	853,0	913,0	969,0
	1999	1025,0	1091,0	1164,0	1315,0	1345,0	1409,0	1557,0	1612,0	1788,0	1835,0	1805,0	1941,0
Ιδιωτικός Τομέας	1993	21,1	21,2	24,2	24,1	25,5	25,9	24,5	25,0	27,9	30,9	29,4	29,4
	1994	33,6	33,3	41,6	37,8	40,6	38,8	39,1	40,3	42,0	45,3	44,2	48,8
	1995	56,0	59,6	67,0	66,5	73,4	68,3	73,6	75,0	83,7	84,0	85,0	84,0
	1996	98,0	109,0	112,0	124,0	122,0	123,0	132,0	151,0	161,0	166,0	169,0	175,0
	1997	193,0	209,0	215,0	233,0	226,0	227,0	247,0	286,0	301,0	320,0	311,0	317,0
	1998	378,0	377,0	420,0	469,0	445,0	429,0	479,0	504,0	524,0	556,0	553,0	557,0
	1999	734,0	693,0	783,0	770,0	785,0	783,0	869,0	913,0	923,0	992,0	951,0	957,0
Σύνολο	1993	23,5	24,0	26,4	26,9	27,7	28,8	26,8	30,1	32,9	36,5	35,1	35,8
	1994	39,3	40,3	47,2	44,2	47,1	44,9	45,2	45,3	49,3	54,1	56,6	61,1
	1995	63,4	68,0	74,0	74,3	80,3	75,8	79,2	80,0	86,2	91,0	98,0	105,0
	1996	107,0	119,0	121,0	136,0	135,0	135,0	144,0	159,0	168,0	174,0	177,0	183,0
	1997	200,0	220,0	226,0	255,0	254,0	260,0	271,0	308,0	323,0	346,0	344,0	351,0
	1998	413,0	416,0	457,0	511,0	490,0	474,0	521,0	548,0	563,0	604,0	611,0	624,0
	1999	782,0	755,0	839,0	853,0	881,0	889,0	982,0	1031,0	1068,0	1132,0	1088,0	1111,0

Πίνακας 5 Συναλλαγματική Ισοτιμία της ΤΕ (τιμές αγοράς)

	ΗΠΑ	Γερμανικό	Βελγικό	Γαλλικό	Ολλανδικό	Ιταλ. Λιρ.	Ιαπωνικό	Αγγλικό	Ευρώ	Συγκρίσιμα Μεγέθη	
	Δολάριο	Μάρκο	Φράγκο	Φράγκο	Φιορίνι	100	Γιεν	Πάουντ	Euro	DM /	US \$ /
	US \$	DM	BF	FF	NLF	100 IT. L.	¥	£	Euro	US \$	EURO
1997	151.429	87.084	4.214	25.860	77.271	8.818	1.249	248.104		1,74	
1998	260.040	148.440	7.184	44.234	131.503	14.943	1.996	431.063		1,76	
1999											
Ιανουάριος	321.178	190.685	9.245	56.855	169.236	19.261	2.829	530.593	372.948	1,68	1,16
Φεβρουάριος	341.022	195.555	9.481	58.308	173.558	19.753	2.920	555.103	382.472	1,74	1,12
Μάρτιος	360.513	200.876	9.739	59.894	178.281	20.291	3.010	584.572	392.879	1,79	1,09
Απρίλιος	378.483	207.190	10.045	61.777	183.885	20.928	3.154	608.665	405.228	1,83	1,07
Μάιος	394.094	214.243	10.388	63.880	190.144	21.641	3.231	635.936	419.022	1,84	1,06
Ιούνιος	411.466	218.654	10.601	65.195	194.059	22.086	3.403	657.283	427.650	1,88	1,04
Ιούλιος	425.557	224.883	10.903	67.052	199.588	22.715	3.550	668.952	439.833	1,89	1,03
Αύγουστος	434.278	235.856	11.435	70.324	209.326	23.824	3.820	697.819	461.294	1,84	1,06
Σεπτέμβριος	452.063	242.784	11.771	72.390	215.475	24.524	4.210	733.205	474.844	1,86	1,05
Οκτώβριος	466.196	255.453	12.385	76.167	226.719	25.803	4.393	773.013	499.623	1,82	1,07
Νοέμβριος	495.384	261.836	12.695	78.070	232.384	26.448	4.716	803.807	512.107	1,89	1,03
Δεκέμβριος	525.491	271.720	13.174	81.017	241.156	27.447	5.113	847.493	531.437	1,93	1,01

Πηγή: SPO 1999

ΧΑΡΤΗΣ 1. Η ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΠΑΡΧΙΩΝ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ
ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ κ. Α. ΚΟΤΙΟΣ

ΟΝΟΜΑ ΦΟΙΤΗΤΗ ΖΑΧΑΡΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΟ ΕΤΟΣ 1999-00

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

**ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ
ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ**

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ κ. Α. ΚΟΤΙΟΣ

ΟΝΟΜΑ ΦΟΙΤΗΤΗ ΖΑΧΑΡΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ 1999-00

- Zones soumises à un embargo gouvernemental
- Principales directions de l'extension de la guérilla
- Principales destinations de l'émigration kurde
- Affrontements armés
- Limites des départements
- Limites des «Grandes régions» officielles
- Départements placés sous état d'exception
- Zones dans lesquelles de nombreux villages ont été «vides»
- Villes refuges

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

- ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗ, Τ. (1997), *Οικονομική Αβεβαιότητα στην Τουρκία*, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ, (7/8/1997).
- ΕΠΙΚΕΝΤΡΑ (1995), *Επιπτώσεις στην Ελληνική Βιομηχανία από την Τελωνειακή Σύνδεση Τουρκίας-ΕΕ*, Απρίλιος-Μάιος-Ιούνιος 1995, Τριμηνιαία έκδοση του Κέντρου Πολιτικής Έρευνας και Επιμόρφωσης, <http://www.agns.gr/dimosiefseis/epiptoseis.htm>
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (1995), *Ευρώπη 2000+ Συνεργασία για τη Χωροταξία στην Ευρώπη*, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.
- ΙΣΟΤΙΜΙΑ (18/12/1999), *Μακροχρόνια και Επίπονη η Ελληνοτουρκική Συνεργασία*.
- ΙΣΟΤΙΜΙΑ (19/12/1998), *Καλπάζει το Τουρκικό Χρηματιστήριο*.
- ΚΑΪΤΑΝΤΖΙΔΗ, Μ. (1999), *ΣΕΒντάς για Μπιζνες*, ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, (21/11/1999).
- ΚΑΡΑΦΩΤΑΚΗΣ, Β (1997), *Τα 5 Μεγάλα Προβλήματα της Τουρκικής Οικονομίας*, ΝΑΥΤΕΜΠΟΡΙΚΗ, (14/6/1997).
- ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΟΥ ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΥ (1999), *Επαναπροσδιορισμός της Εξωτερικής Πολιτικής*, 11-12 Μαΐου 1996, http://www.syn.gr/greek/apofaseis_kpe/apof_kpe1996051112/chapter4.htm
- ΚΟΝΣΟΛΑΣ, Ν. (1997), *Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική*, Αθήνα, Παπαζήση.
- ΜΟΥΤΟΥΛΑ, Π. (1999), *Οι Οικονομικές Σχέσεις Ελλάδας-Τουρκίας*, http://www.prattein.gr/m990219/title02_right.htm
- ΝΕΑ (28/11/1995), *Η Τελωνειακή Σύνδεση της Τουρκίας με την ΕΕ*.
- ΝΙΚΟΠΟΥΛΟΥ, Α. (1997), *Η Μελέτη της Περιφερειακής Διάρθρωσης της Αλβανίας*, Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος.
- ΝΟΤΗΣ, Β. (1995), *Η Οικονομική Ανάπτυξη της Τουρκίας και Η Ενωμένη Ευρώπη*, στο Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ) (Επ.), *Η Τουρκία Σήμερα*, Αθήνα, Παπαζήση.
- ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ (14/11/1996), *Οδοιπορικό στην Τουρκική*

Οικονομία.

- ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ (24/12/1998), *Τουρκία: Μύθοι, Αλήθειες.*
- ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΙΔΗΣ, Δ. (1999), *Γνωρίστε την Τουρκική Οικονομία*, ΗΜΕΡΗΣΙΑ, (17/12/1999).
- ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, Κ (1997), *Οι Δείκτες της Οικονομίας Μπούμερανγκ για την Τουρκία*, ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, (21/12/1997).
- ΠΑΠΑΖΟΓΛΟΥ, Ρ. (1998), *Ελεύθερες Ζώνες στην Τουρκία*, ΟΠΕ Εξαγωγές-Ζητήσεις, Νο 625, (17/7/1998).
- ΠΕΤΡΑΚΟΣ, Γ. (1996), *Σημειώσεις Περιφερειακής Ανάπτυξης και Πολιτικής*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Βόλος.
- ΠΕΤΡΑΚΟΣ, Γ. (2000), *Η Ανάπτυξη των Βαλκανίων*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Βόλος.
- ΣΚΑΓΙΑΝΝΗΣ, Π. (1996), *Χωρική Ανάπτυξη Συνοριακών Περιοχών*, Σημειώσεις Μαθήματος: Ειδικά Θέματα Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος.
- ΣΚΟΥΝΤΖΟΣ, Θ. (1993), *Περιφερειακή Οικονομική Ανάλυση και Πολιτική*, Αθήνα, Σταμούλης.
- ΣΠΙΝΘΟΥΡΑΚΗ, Μ. (1999), *Σοβαρές Επιφυλάξεις για την Πορεία της Τουρκικής Οικονομίας*, ΙΣΟΤΙΜΙΑ, (18/12/1999).
- ΣΤΟΪΛΟΠΟΥΛΟΥ, Β. (1997), *Οικονομική Κατάσταση της Τουρκίας Σήμερα*, ΕΛΛΟΠΙΑ, τχ. 33, Μαΐος-Ιούνιος 1997.
- ΦΡΑΓΚΟΣ, Γ. (1998), *Οικονομική Συνεργασία για Ειρηνική Συνύπαρξη*, ΚΕΡΔΟΣ, (21/5/1998).
- ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ, Α. (2000), *Οι Νέες Δουλειές με τους Τούρκους*, ΤΟ ΒΗΜΑ, (30/1/2000).

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Business Monitor International LTD (1995), *Turkey 1995-1997 Annual Report of Government, Economy, the Business Environment, and Industry*, with Forecasts through end - 1997, London.
- CENTRAL BANK (1999), *Developments in the Turkish Economy and Monetary Policy*, <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/yillik/98ing/report.2html>

- CENTRAL BANK (2000), *Developments in the Turkish Economy and Monetary Policy*, <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/yillik/99ing/Rapor.2html>
- European Commission (1998), *Regular Report from the Commission on TURKEY'S Progress Towards Accession*, Brussels, 17/12/1998.
- Export Promotion Center (1999), *Services / Transportation*, <http://www.igeme.org.tr/english/outlook/trans.htm>
- General Directorate of Public Accounts (2000), *1995-2000 Targets of Consolidated Budget and Rates in GNP*, <http://www.muhasabat.gov.tr/mbulten/E6-1.htm>
- General Directorate of Public Accounts (2000), *Macro Economic Aggregates*, <http://www.muhasabat.gov.tr/mbulten/E6-1.htm>
- IMF (1999), *IMF Concludes Article IV Consultation with Turkey*, August 5, 1997, <http://www.imf.org/external/np/sec/pn/1997/pn9717.htm>
- IMF (1999), *Turkey-IMF Mission for the 1999 Article IV Consultation Discussions and Third Review of the Staff Monitored Program with Turkey Concluding Statement*, July 2, 1999, <http://www.imf.org/external/np/ms/1999/070299.htm>
- Ministry of Foreign Affairs (1999), *Agriculture*, <http://www.mfa.gov.tr/grupd/dc/dcc/agri.htm>
- Ministry of Foreign Affairs (1999), *Banking and Stock Exchange*, <http://www.mfa.gov.tr/grupd/dc/dca/banknew.htm>
- Ministry of Foreign Affairs (1999), *Free Trade Zones in Turkey*, <http://www.mfa.gov.tr/grupd/da/dab/c4c.htm>
- Ministry of Foreign Affairs (1999), *GAP Project*, <http://www.mfa.gov.tr/grupd/dc/dcd/gap.htm>
- Ministry of Foreign Affairs (1999), *Introduction to Turkey*, <http://www.mfa.gov.tr/grupc/ca/caa/a11.htm>
- Ministry of Foreign Affairs (1999), *Turkish Industry Opening to the World*, <http://www.mfa.gov.tr/grupd/df/07.htm>
- PITMAN, P. (1988), *The Economy of Turkey*, in Federal Research Division of the Library of Congress (ed.) *Turkey: A Country Study*, Washington D.C, pp. 167-237.
- PRIVATIZATION ADMINISTRATION (2000), *Turks Telecom Privatization*, <http://www.oib.gov.tr/telecomeng.htm>

- Selected Economic Indicators (1999), *Enterprises with Foreign Capital Operating in Turkey*, Issue 1227, January 18-25, 1999.
- STATE INSTITUTE OF STATISTICS (2000), *Numbers of Arriving Visitors in December 1999*, <http://www.die.gov.tr/english/sonist/turizm/Eng1299.htm>
- STATE PLANNING ORGANIZATION (1999), *Economic and Social Indicators (1950-1998)* <http://www.dpt.gov.tr/dptweb/esg/esg-i.html>
- STATE PLANNING ORGANIZATION (1999), *Economic Developments in 1998*, <http://www.dpt.gov.tr/dptweb/ekogel/edp.html>
- STATE PLANNING ORGANIZATION (1999), *The Context of National Environmental Action Plan (NEAP)*, <http://www.dpt.gov.tr/dptweb/ekogel/neap.html>
- STATE PLANNING ORGANIZATION (1999), *Various Indicators Related to Provinces and Regions*, <http://www.dpt.gov.tr/dptweb/ekutup99/i99/i99htm#ing>
- STATE PLANNING ORGANIZATION (2000), *Main Economic Indicators Contents*, August 2000, <http://www.dpt.gov.tr/dptweb/mei/mei-ic.html>
- Turkish Embassy in Washington (1999), *Banking in Turkey*, <http://www.mfa.turkey.org/business/bank.htm>
- Turkish Embassy in Washington (1999), *Turkey's Foreign Trade in 1995*, <http://www.mfa.turkey.org/business/dtl.htm>
- Undersecretarial of Foreign Trade (1999), *Exports*, <http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/english/treconomy/develop/exports.htm>
- Undersecretarial of Foreign Trade (1999), *Foreign Investment in Turkey*, <http://www.foreigntrade.gov.tr/english/doingbuss/igeme/igeme%5Finvest/invest.htm>
- Undersecretarial of Foreign Trade (1999), *General Outlook on Turkey's Foreign Trade*, <http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/english/treconomy/develop/general.htm>
- Undersecretarial of Foreign Trade (1999), *Imports*, <http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/english/treconomy/develop/imports.htm>
- Undersecretarial of Foreign Trade (1999), *Production*, <http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/english/treconomy/production.htm>
- Undersecretarial of Treasury (1996), *Banking in Turkey*, Directorate General of Press & Information: Ankara.
- Undersecretarial of Treasury (1999), *Investment in Turkey*, <http://www.treasury.gov.tr/english/ybs/homecountrying.htm>
- Undersecretarial of Treasury (1999), *Memorandum of Economic Policies*, June 26,

- 1998, <http://www.treasury.gov.tr/english/announce/ecmem1.htm>
- Undersecretarial of Treasury (1999), *Sectoral Breakdown of Authorized FDI*,
<http://www.treasury.gov.tr/english/ybs/sector-ing+.htm>
 - Undersecretarial of Treasury (1999), *Sectoral Distribution of Foreign Capital Companies Operating in Turkey*,
<http://www.treasury.gov.tr/english/ybs/ybsyeniing.htm>
 - ZIRAAT BANK (1999), *The Turkish Economy in 1998*,
http://www.ziraat.com.tr/1998_EngEko.htm

